İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL 5 SAYI 50 ARALIK 1994 40.000.- TL. (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

SIRTINI DÖNME

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Sırtını Dönme 1
İlker BELEK
İnsanî İlişkilerimiz 3
Cengiz ŞAHİN
Çocuklara Yüreğime Resimlere ve Sedaya (Şiir) ... 5
Ozan YILMAZ
İçselleştirmek- I 6
Gün ALTAY
Doğan Güneş (Şiir) 12
Koan ARSLANOĞLU
Yazarların Ruh Durumları 13
ÖNCÜ
İhanetin Kurbanları Otuzyediler 16
Müslüm KARADAYI
Barış ve Kişilik Üzerine 17
Berrin TAŞ
Güzel Nedir 18
Bedrettin AYKIN
Toplumcu Gerçekçi Şiirimiz Üzerine 21
Sinan KUTLU
Şiir ve Estetik 22
Mustafa Bayram MISIR
Siyasal İslama Giden Postmodern... Kimdir? 25
Mehmet Sinan ÖRDEKÇİ
Komünist Nazım Hikmet'in "Eleştirel Basım"ını "Toplumsalcı" Mehmet Fuat Yaparsa... 31
İsmet ALICI
Kiraz ve Aşk (Şiir) 35
İbrahim DEMİRCAN
Müziğin "Sol" Anahtarı Nerede?- II 36
Rona TOPÇUOĞLU
Tiyatroda Kahraman Kim... Di? 41
Nihat ATEŞ
Yelfe İnsan Acısı (Şiir) 42
Sedat YILMAZ
Hollywood'un Yargısız İnfazcısı: Wyatt Earp 43
Ayhan ERGÜN
Düşlerin Göründüğü Park 45
Aşkın AYRANCIOĞLU
Ateşler 46
Bülent HABORA
Sevgi Yolu Palmiyealtı Sohbetleri 47
Deniz ŞANLI
Geçmişten, Umuda 48
İnsancıl'a Mektup 49
Ayhan AYDIN
Erdoğan ALKAN ile Söyleşi 50
Ali Ersin GÜNÇE
Çamlar (Şiir) 55
Hayati AZİM
Yangın (Öykü) 56
Şevket YÜCEL
Uçup Giden Kuşlar (Şiir) 57
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 58
Ergun EVREN
"Ormana Çekilme Zamanı" (Şiir) 64

Dağıtım: YAY-SAT

Sahibi - Yazışları Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: 0232-368 02 64
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18
Sıhhıye / ANKARA

ISSN 1300-4158

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 400.000 TL. yatırmanız yeterlidir.
Avrupa 70 mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İst. Döviz hesabı 11 37-3149917

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Sırtını Dönme

Merhaba sevgideğer **İnsancıl okuru,** seni düşünüyorum. Ben sana, **İnsancıl**'ın ikinci sayısında Karlı Dağların Okuru dedim. Şöyle. "Varoluşunu maddede değil, insani boyutlarda arayan bir okur istiyoruz. Zorluklara direnen... tek güzelle yetinmeyen, yerleşik, ortalama estetik ölçütleri zorlayan bir okur. Ben buna karlı dağların okuru diyorum. Fırtınayla, borayla yürüyen... güzel... insancıl bir ütopya peşinde koşan... her koşulda sımsıcak eliyle sevgilisinin avucunu sıkıca tutan bir okur."

1990'nın aralık ayında çıkan bu yazıma birçok insan gülmüştü. Çünkü o tarihlerde edilgenlik bütün toplumu dal budak sarmıştı. **İnsancıl** böyle bir ortama giriyordu. Fırtınayla borayla yürüyen... sevgilisinin elini bırakmayan okuru nerden bulacaktık. Şu düşünülmedi **İnsancıl,** kültür-sanat dergisi olmanın çok ötesinde insanı bulma... insana insan olduğunu hatırlatma mücadelesinin dergisidir.

İnsancıl son derece sert geçen dört yılın sonunda aradığı bu insanı buldu. Bu nasıl oldu. Geçen gün bizi görmeye gelen bir okurumuz... Serhat Koç, şöyle dedi. Aynen. "**İnsancıl,** felsefesini yaşamın içinden alıyor. Yaşam demek yaşamasını bilenler için değişim ve dönüşümle eş değerlidir. Değişim ve dönüşüm diyalektiğin temel yasalarındandır. Değişim ve dönüşümü beceremeyenler için **İnsancıl** rahatsız edici olur."

İşte işin sırrı burda. Diyalektiğin temel yasalarını zedelemeden insan arama mücadelesinde **İnsancıl** başarılı oldu. Bu anlamda **İnsancıl**'ın özel bir okuru var. Ne pahasına olursa olsun dergisini arayıp buluyor. Katıldığımız kitap fuarlarında **İnsancıl okuru,** bu tuzakları aşıp **İnsancıl** standını buluyor.

Bakın ne diyeceğim şimdi. Bunun böyle olması gerektiğini söylüyorum... biliyorum. Ama **İnsancıl okurunun** bu güzel tavrını gördükte yine de şaşırıyorum. Düşünülmeli. Bir insan yüzlerce standın bulunduğu fuara giriyor. Kalabalığı yara yara... bütün engelleri aşa aşa kanter içinde **İnsancıl** standına geliyor.

Bu güzellik beni şaşırtıyor. Ama bir nokta daha şaşırtıyor. **İnsancıl okuru** benim istediğim anlamda **İnsancıl Yayınları**'na duyarlı davranmıyor. Şöyle düşünüyorum. **İnsancıl okuru, İnsancıl** dergisinin yanında **İnsancıl Yayınları**'nın da insani mücadelenin bir kanalı olduğunu hissetmeli... bu eserleri bitirmeli... biz de yeni eserler basmalıyız. Sözgelimi Lütfiye Aydın'ın **Senglsemal** adlı eseri, iki yıl sürüncemede kalmamalı. Bu eser basıldıktan en fazla altı ay sonra bitmeliydi. Burda hiçbir gerekçe kabul etmem. Lütfiye Aydın'ın eserini bitirmemek "Ben güzel öykü okumak istemiyorum." anlamına gelir, sanatta star sistemi mücadelesinde hasımlarımızın "İşte güzel öyküler bastınız da noldu" diye sataşmalarına yolaçar.

Sistem dışı bir mücadeleye hayatını koyan... üstelik güzel romanlar yazan Arslanoğlu'nun **İnsancıl**'da yayımlanan romanı neden bitmedi. Geçen gün bir hasım, yazarımıza **İnsancıl okuru** roman okumaz demiş. Doğru mu bu. Doğruysa, **İnsancıl Yayınları**'nı durduralım. Doğru değilse bu eserleri bitirin. Sizin bu duyarsızlığınız yüzünden Sennur Sezer'in **İnsancıl**'da yayınlanan yazılarını kitaplaştıramıyorum. Ne hakkınız var buna. Sennur Sezer'i niçin yayınlarımız arasında görmek istemiyorsunuz. Afşar Timuçin **Gerçekçl Sanat Gerçekçl Düşünce** adlı o güzel eseri neden bir ayda bitmedi.

Şunu söylüyorum. **İnsancıl okuru, İnsancıl** dergisine gösterdiği ilgiyi... duyarlılığı **İnsancıl Yayınları**'na göstermek zorunda. Bu zorunluluk mücadelenin gerektirdiği bir zorunluluk. Sözgelimi, sisteme gözucuyla bakmayan Kaan Arslanoğlu'nun yanında olmayacaksın da kimin yanında olacaksın.

İnsancıl okuru için taksitli kitap satışı başlattık. Taksit koşulları ağır geliyorsa, her okur kendi koşullarını belirlesin, bu belirlemeye göre **İnsancıl Yayınları**'na elini uzatsın. Bu eserler bitsin, elde edeceğimiz gelirle yeni eserler basalım.

Tek bir **İnsancıl okuru** bile **İnsancıl Yayınları**'na sırtını dönmemeli.

Sevgideğer okurum, şimdi başka bir konuya giriyorum. Biliyorsun, birinci sayıdan bu yana **İnsancıl**'da **İlk yazıları** ben yazdım. Şimdi **İnsancıl** da yeni bir düzenlemeyi başlatıyorum. **İlk yazıları** bundan böyle nöbetleşe gençler yazacak.

Bu, ormana çekilme sürecinin başlangıcı... **İnsancıl**'ın ideolojisi sağlam temellere oturdu. Bundan böyle hiç kimse bu temelleri yıkamaz. Yıkmaya kalkan bu temelin altında kalır. Sözgelimi, hiç kimse **İnsancıl**'ı, demokrasi oyunuyla, sistemin kültürünü... sistemin edebiyatını destekler... savunur noktaya getiremez. Böyle bir girişimin hesabı çok ağır olur... hiç kimse bu hesabın altından kalkamaz. Tabii bugün için böyle bir sorun yok. Ben, bunu ilersi için söylüyorum. Zaten genel yayın yönetmenliğim devam ediyor.

Sevgideğer okurum, 12. sayıda şöyle yazmışım. "Bir merhaba... vefa duygusu... açık... net davranış... sevgi... saygı, bütün maddi değerlerin üstündedir. Sözgelimi, biz, sevdiğimiz insanın saçının tek telini milyarlara değişmeyen bir karakterin insanlarıyız. Biz bu yolun yolcusuyuz. Bu yolda sevgi var, vefa var, saygı var. İnsani değerleri sımsıkı tutan yolarkadaşları var. Her şeyin metalaştırıldığı... kirletildiği bir dönemde **İnsancıl,** okuruyla birlikte oluşturduğu tertemiz bir yolda yürüyor. (...) **İnsancıl** gülümsüyor.

Gülümsüyor **İnsancıl.** Gülümseyene sırtını dönme.

Cengiz Gündoğdu

Şiir Semineri

Yöneten / Berrin Taş
Cumartesi günleri, **saat** 15.00

1- Hafta
Güzel Nedir
Amaç. Tartışmak... yaşamda şiirde güzeli irdelemek.
2- Hafta
Şiirlerde Güzel Nedir... Ne değildir.
Amaç. Kişilerden dergilerden kitaplardan güzel buldukları... ya da bulmadıkları eserleri açımlamaları istenecek. Böylelikle güzel'e bakışın belirginleşmesi sağlanacak.
3- Hafta
Sanatın İşlevi - 1
Neden Şiir Okuyoruz.
Amaç. Şiirden ne beklenildiğiyle ilintili sorular sordurmak... yanıtların araştırılması... açıklık kazanması.
4- Hafta
Sanatın İşlevi - 2
Neden Şiir Yazıyoruz
Amaç. Sözcüklerden yaşama taşan şiirin dünyada olması gerekli uyumu yaratmasının zorunluluğunun açımlanması.
5- Hafta
Şiirden Ne Bekliyoruz - Şiirde Gerçekçilik
Amaç. Beklentilerin yazılan şiirlerle karşılanıp karşılanmadığı araştırılacak.
6- Hafta
Şiir Nedir.
Amaç. Kişilerin şiirle ilgili görüşlerinin belirlenmesi... şiire bakışın genişlemesi.
7- Hafta
Şiir ve İdeoloji
Amaç
- Şairin ideolojik konumlanması
- Şiirde ideolojik yapının ortaya çıkarılması

8- Hafta
Şiir Nereye Gidiyor
Amaç.
- Şiirin tarihi ortamı
  Yeni tarihin yeni şiiri

1- Seminer 10 Aralık Cumartesi günü başlayacak, 8 cumartesi sürecek.
2- İzleyici ön görüşmeyle seminere kabul edilecek.
3- Seminerin toplam ücreti 400.000 TL'sıdır.
4- Başvuruların **İnsancıl Dergisi** adresine yapılması reca olunur.
5- Seminerin verileceği yer İnsancıl Dergisi toplantı Salonu.

İnsani İlişkilerimiz

İlker BELEK

Bir süredir sosyalistler arası ilişki, tartışma, söylem biçimleri hakkında düşünüyor ve yazmaya çalışıyorum. Şimdiye dek bunu daha çok, teorinin güncel sorunlara uygulanmasında gözlenen tıkanıklıklar bağlamında ve "yenilenme faaliyeti" diye tanımladığım bir tarza ilişkin olarak vurgulamaya çabaladım.

Bu yazıda ise dikkatimi, sosyalistlerin kendi aralarındaki ve dışlarındaki bireysel ilişki düzlemiyle sınırlayacağım. Bunu yaparken de mevcut alışkanlıklarımızın belirlediği zemini hareket noktası olarak alacağım.

Ne Yapmaya Çalışıyoruz:

Türkiye'nin bugünkü koşullarında, bütün sosyalistler, kendi tarzlarında da olsa, şunları gerçekleştirmeye çalışıyorlar:

1 -) Artık çok sıradan doğruları savunmanın bile çok güç ve önemli duruma geldiği şu günlerde yapılmaya çalışılanlardan ilkini; bilimsel doğruları halen savunabilmek ve siyasal anlamda katıksız bir sosyalist olarak ayakta kalabilmek çabası oluşturuyor. Herşeyin yıkıldığı propagandaları karşısında bu çaba yaşamsal önem taşıyor. Öncelikle karşı tarafın söyledikleri yanlış olduğu, gerçeği yansıtmadığı ve sınıf çelişkileri halen varolduğu için.

2 -) İkinci olarak, bu genel doğruları yaşamın gündelik ayrıntıları içinde güncelleştirmeye ve teoriyi pratik içinde somutlayamaya, böylece de teoriyi günün koşulları içinde geliştirmeye çalışıyoruz.

3 -) Son olarak yukarıdakilerle bağlantılı biçimde genişlemeyi, düşüncelerimizi, sosyalizmi toplumsallaştırmayı hedefliyoruz.

Kısa dönemde ne ölçüde başarılı olunur, bunu öngörmek son derece zor. Ancak doğruları sürekli merak eden, doğrunun peşinde koşan insani bilincin yapısı gereği bu savaşım, kendi nesnel koşulları varoldukça sürecek. Kanımca, öncelikle "halkımız adına", vb. "ulvi" gerekçelerle değil. İnsanın sıradan ve en doğal gereksinimlerine yanıt vermek üzere: Sömürülmemek, sömürmemek, başkasına kastetmemek, insani sıcaklık, kardeşlik, arkadan bıçaklanmamak isteği ve insanın hep gerçeği arayan sonsuz merakı nedeniyle. Bu saydıklarım insani alışkanlıklardır. İnsanın içinde kurulmuş ve hiç durmaksızın işleyen saat örneği, kendisini hep üreten, içgüdüsel eğilimlerdir. Bir başka deyişle, insanın insanal özünde, gerçeğe ulaşmadıkça onu hep rahatsız eden toplumsal bir yan vardır.

Nasıl Davranıyoruz ve Nasıl Davranabilirız?

Yukarıda sıralamaya çalıştığım üç amaca yönelirken kimi sağlıksız reflekslere savrulabiliyoruz. Andığım refleksleri şöylece sıralayabilirim:

1 -) İçinde bulunduğumuz koşullarda kendimizi düşünsel boyutta korumak gibi bir refleks geliştirebiliyoruz. Kendini koruma refleksinin gerekli bir yanı var şüphesiz. Bunun ötesinde objektif bir açıklama da getirilebilir bu reflekse. Herkesin en temel insani değerlere ilişkin olarak bile inkarcı bir konuma yuvarlandığı günümüzde sosyalistlerin, sosyalist düşünceye halel gelmemesi için titizlenmeleri gereklidir. Ancak bu, yeterince kıvrak bir bilinçle yaklaşılmadığında iki tür sakıncaya da yol açabilir: öncelikle karşısındakini anlama çabasından vazgeçmeye neden olabilir. Nasıl olsa, söylenenler, söylenecekler aynı ve bilindik şeylerdir; kimisi burjuva normlara yakınlaşan fiziki ve düşünsel konumunu gerekçelendirmek için yenilik diyerek reformist, düzen içi zırvaları dile getirecek; kimisi ise yıllardır yinelediği dar görüşlü doğmalarını yineleyecektir. Bu varsayımlar, verili insan malzemesi göz önüne alındığında önemli oranda doğru da olabilir. Ancak, bu olgu yalnızca bir veridir ve kanımca, dışa kapanıklık olarak da tanımlanabilecek olan, bu türden bir kendini koruma refleksinin gerekçesi olamaz. İkinci tür sakınca ise, karşısındakini dinlemekten vazgeçme ile birlikte, kendini dışa anlatma kaygısından vazgeçmedir. Kendi dışındakileri hemen bir iki cümle önce tanımladığım türden değerlendirenlerin, kendilerini ifade etmekten vazgeçmelerinden (en azından önemli oranda vazgeçmelerinden) doğal bir şey olamaz. Sonuç kaçınılmaz olarak kendi başına kalma olacaktır. Amaçlanan bu olmasa bile.

Oysa ki, bize her zamankinden daha fazla oranda, susmanın ve objektif anlamda yalnızca kendisiyle konuşan bir tarzın yerine, bir bütün olarak karşı çıkışı meşrulaştırıp, yeni konusunda çevreyi ikna edebilen bir tarz gerekli. O halde günümüz insan malzemesi somut gerçekliktir ve biz neysek o olarak (halen sosyalist kalabilerek) bu somut gerçeklikle temas etmek, bu gerçekliği "ciddiye almak" zorundayız. Aksi taktirde yaşam bizi ezip geçecek.

2 -) İçinde bulunduğumuz zor koşullarda sergilediğimiz ikinci reflekssel tavır kendimizi karşımızdakinin yerine koyabilme becerisini gösterememek ve yalnızca kendimiz gibi düşünmek olgusu, tıbbi deyişiyle empati eksikliğidir. Bu refleks öyle bir boyuta varabilir ki, dünyayı kendimizden ibaretmiş gibi görür bir duruma da gelebiliriz. Oysa ki gerçek öyle değil. Empati, çoğu kez karşımızdakiyle anlaşamadığımızı ve aramızda derin ayrılıkların bulunduğunu sandığımız tutum ve tavır fark-

lılıkları konusunda birbirimizi anlamamızı sağlayabilir ve aslında son derece benzer şeyler düşünmekte olduğumuzu kavratabilir bize. Kanımca, ideolojik-politik ayrılık hattı olarak tanımlanan ayrım noktalarının en azından bir kısmı, aslında sosyalist çizgide zenginlik ve bireysel tonlar olarak değerlendirilebilecek bir spektruma denk geliyor ve bunlar ayrılıkları gerekçelendirmenin tam tersine, renkli bir birlikteliğin zeminini de oluşturuyor.

3) Birbirimize çok çabuk kızıyor ve kırılıyoruz. Gerçek anlamda ideolojik bir ayrıma karşılık gelmeyen ayrılıkları psikolojik olarak abartabiliyoruz. Dolayısıyla siyasal anlamda daralarak, çoğalmanın dünya tarihindeki belki de en güzel örneklerini Türkiye coğrafyasında bizler veriyoruz. Türkiye sosyalist hareketinin kendi içinde, çok ciddi bir psikolojik yüklenim içinde olduğunu düşünüyorum. Sonuç olarak ortaya birbirinde hata ve açık arayan bir davranış modeli çıkıyor. Şunu unutmamak gerekiyor: Türkiye gibi bir ülkede belki de en kolay şeylerden birisi, bir başkasının hatasını bulmaktır. Siyasal ve ideolojik anlamda kabul edilemez olanların yanında, empati kanallarının yaratılmasıyla "mazur" görülebilecek davranışlar da olabilir.

4 -) Gerçek anlamda ideolojik siyasal bir ayrışmaya denk gelse de, görüşlerimiz arasındaki ayrılıkları; somut koşulları hemen hiç gözetmeksizin, pratik düzeyde oluşturulması zorunlu olan birlikte hareket tavırlarının her türlüsünün, mutlak biçimde ve kesinlikle tartışma götürmez tarzda önüne koyabiliyoruz. Böylece parçalanıyor, parçalanıyoruz. Parçalandıkça birbirimizle konuşmayı, birbirimize "tahammül etmeyi", birbirimizin dilini unutuyor; birbirimize karşı empatik yönelimlerimizi giderek daha fazla oranda yitiriyoruz. En sonunda da daha da ilişkisiz bir duruma geliyoruz. Oysa karşı taraf "it iti ısırmaz", "düşman birse, ne kadar ayrı olsak da birlikte yapılabilecekler vardır" mantığıyla hareket ediyor. Tek başına ele alındığında ilkesiz bir pragmatizmi içerebilir, ancak "onlardan bu konuda öğreneceklerimiz var" demekten kendimi alamıyorum.

5 -) Birlik denilen olguyu çoğunlukla tek bir renk, formül, biçim olarak algılıyoruz. Oysa içinde tek bir ideolojik bütünü barındıran birlik olabileceği gibi (ve böyle bir oluşum kesinlikle hedeflenmeliyken ve söz konusu bu dinamizm maddenin doğası gereğiyken) birliğin farklı biçimleri de olabilir. Geçici sorunlar karşısında ve çoğu kez hareketin kendiliğinden dinamiklerine dayanan bir tarzda öne çıkan birlik ve birlikte davranma gereksinimleri de vardır. İçinde bulunulan koşulların öne çıkardığı bu birlik gereksinimlerine yanıt verilmesi, teorinin paylaşılarak geliştirilmesi ve daha özlü birlik çabaları hep akılda tutulmak koşuluyla, mutlaka gerekir. Yaşam çoğu kez, birliğin bu değişik tonları arasında, birine karşı diğerinin tercih edilmesini dayatan eklektik bir süreç sergilemiyor. Tam tersine o; kesinlikle, farklı seçeneklerin bir arada barındırılmasını olanaklı kılacak becerilerin geliştirilmesini dayatan diyalektik bir mantığa sahiptir.

6 -) Politik davranmak ve politik mücadeleye omuz vermek adına, çoğu kez yaşama kaba yaklaşıyor, içinde bulunduğumuz somut koşulları görmezden gelebiliyor, savaşımın diğer biçimlerini yadsıyabiliyor ve insani değerleri her kim olursa olsun herkes karşısında koruyabilmenin zorunluluğunu önemsemeyebiliyoruz. Sonuçta toplumsal konumlanışımızın gerektirdiği kişilik özelliklerini tamamen gözardı ediyoruz. Örneğin çoğu kez kötü bir öğrenci, öğrencileriyle ilişkileri bozuk -öğretmenden başka herşeye benzeyen- kötü bir öğretmen, bütün sıkıntılarının faturasını hastalarına kesen kötü bir hekim vb., vb. oluyoruz. Kısaca halen, kötü ve pis giyimli, yağlı parkalı devrimci tipolojisini ciddi biçimde içimizden atabilmiş değiliz. Oysa bir sosyalist olabildiğince, en iyi insan, en iyi öğrenci, en iyi hekim, en iyi işçidir. İşini ciddiye almak ve iyi yapmak, sosyalizmi kendi bireysel yaşantısında somutlaştırmak, sosyalist teoriyi kendi somutunda geliştirmek durumundadır. Geçimsiz, tembel, pis, işten kaytaran sosyalist olmaz. Çünkü kitle içinde sosyalisti tanıtan olgular bunlardır. Aksi taktirde sosyalizm meşrulaşmaz ve sosyalizm eğer bir mücadele ise; "devrim sonrasına kalsın" türünden bir eklektik gelecek anlayışı olarak algılanamaz. Bu açıdan toplum içinde formel bir formasyona sahip olan sosyalistlerin ayrı sorumluluklarının da bulunduğunu akıldan çıkarmamak durumundayız. Sosyalist, nerede olursa olsun, toplumsal konumlanışı içinde kendisinden birşey öğrenilen ve kendisine saygı duyulan birey olmak durumundadır.

7) Genel olarak karşı düşüncede olan insanlarla ve aslen de onların düşünceleriyle mücadele etmek demek, onlarla aramızda ilişkinin başka hiçbir boyutunun olmayacağı anlamına gelmiyor. Diplomasi denilen bir ilişki biçimi var ve biz bunu öğrenmek zorundayız. Çoğu kez bu olguyu unutuyoruz. Oysa dostça ilişkilerin yanısıra, muhatabına yönelik diplomatça bir tarzı geliştirebilmeliyiz. Diplomaside bize yönelik bileşen en azından saygı olmak zorunda. Kendimize ilişkin bir meşruiyet ve saygı ortamını oluşturmak zorundayız. Yukarıda da andığım gibi, çalışkanlığımız, bilgimiz, sevgimiz, açık sözlülüğümüz saygı yaratmalı. Bizim tarafımızdan karşı tarafa yönelecek bileşen ise açıklık ve ne ise o olan, ancak kendisini içinde bulunduğu ortamda sosyalistçe ifade etmeyi becerebilen konumumuzdur.

8 -) Çoğu kez kendimizi kendi kavramlarımızla ifade etme yönünde abartılı davranıyoruz. Kendi kavramlarımızın, argümanlarımızın, sosyalistlerin ve sosyalist grupların birbirlerinden ve sınıftan epeyce yalıtılmış olduğu bu koşullarda, birbirimizle bile temas etmek konusunda yetersiz, yanıltıcı, psikolojik yüklenimleri istenmeyen ölçüde öne çıkarıcı olabileceğini düşünmek ve aklımıza getirmek istemiyoruz. Sonuç olarak düşünsel donanımımız, bizce, herşeyi açıklayan, kendinden menkul, kutsal bir olgu durumuna gelebiliyor. Bütün tezlerimiz doğru ve gerçeği açıklayıcı olsa da, bunun karşımızdaki insanın somut koşulları bakımından pek bir anlam taşımayabileceğini ve somut koşulları, somut yaklaşım ve tezlerle açıklamak durumunda olduğumuzu düşünemeyebiliyoruz. Oysa kabul edilecektir ki; bizim kendimizi günün her dakikasında, her konuşmaya başlayışımızda bıkıp usanmaksızın sosyalist, Marksist olarak tanımlayışımız, ne başkalarının subjektivitesi nezdinde ne de objektif anlamda hiçbir şey ifade etmeyebilir. Önemli olan Marksizm'in ya da ne ise o olan İzm'in tüm gerçekliği açıklayabilecek ve sömürüyü ortadan kaldırma niyetinde olan yeniyi ifade edebilecek tarzda yaşamın kendisinde somutlanabilmesidir. Marks'ın zamanında yaptığı şey buydu. Bu nedenle Marksizm bir din değildir ve kendisini "Marksist"im de-

mekten başka türlü ifade edemeyenlerin yaptığı, aslında kendilerini kutsamaktan başka birşey değildir. Ne demek istiyorum? Örneklemem sürekli sözünü ettiğim "yaşamın içinde somutlama" deyişime de açıklık getirecek. Bundan yaklaşık 3 yıl önce kolektif bir çabanın ürünü olan "Türkiye İçin Sağlık Tezi"ni **Sorun Yayınları**'ndan yayınladık. Amacımız, kendi içinde son derece karmaşık bir sorun yumağı oluşturan sağlık sektörüne sosyalist bir açılım getirebilmek ve somut bir proje önerebilmekti. Kısa süre içinde, sosyalist çevrelerden birisi tarafından, kitaba, içinde "sosyalizm kelimesi yeterli sayıda geçmiyor" şeklinde bir eleştiri yöneltildi. Tespit doğruydu. Gerçekten de 130 sayfalık kitapta yalnızca bir kez; "devrim" vurgusunu yapmak ve önerdiğimiz düzenlemelerin kapitalizmin sınırlarına sığmayacağı gerçeğinin altını çizmek için "sosyalizm" demiştik. Bize göre önemli olan; sürekli "sosyalist toplum ve sosyalist sağlık örgütlenmesi" tanımlarını yinelemek değildi ve bu tanımların bolluğu sunulan tezi daha fazla oranda sosyalist kılmıyordu. Tam tersine, biçimlendirmeye çalıştığımız öyle bir proje olmalıydı ki; buna dost, düşman ama kafası biraz işleyen herkes "bu sosyalist bir proje" diyebilsin. Kısaca amacımız, projenin teknik ayrıntıları içine sosyalist düşünceyi derinlemesine nüfuz ettirebilmekti. Çünkü bizim düşüncelerimizi sosyalist kılacak olan nokta, aslen, önerdiğimiz gerçekliğin kendisinde olacaktı. Bu tip çabaların halen önemli olduğunu düşünüyorum.

9) Sürekli "kitle", "kitlemiz" dediğimiz gerçekliği, sıklıkla "geri" ve "bizi anlamayan" bir "güruh" olarak tanımlayabiliyor; sonuçta kendi doğrularımızın kazandırdığı "özgüven"le yalnızlığımızın "rahatlığı"na çekilebiliyoruz. Eğer bütün mesele bizim tarihçe tescillenmiş ve tescillenecek olan kayıtsız-şartsız haklılığımıza kalsaydı, biz de "işi çoktan bitirmiştik". Ancak mesele öyle değil. Mesele yalnız başına bizim haklılığımızda değil, asıl haklılığımızın toplumsallaşabilmesinde. Savaşımda objektivite ne kadar önemliyse, birey ve grupların subjektiviteleri de o kadar önemlidir. Çünkü subjektiviteler de nesnelliğin bir parçasıdır. Tüm bunları önemsemeyerek "bize ne"ci bir tarzı da benimseyebiliriz. Ancak unutmamalıyız ki, o zaman bu bir savaşım değil, ancak kendini tatmin yolu olur. Aslolan değiştirmekse, öncelikle; değiştirilecek gerçekliği, değiştirilenin yerine konulacak bütünü ve değiştirici stratejileri net belirlemek ve teması sağlayacak donanımı hazırlamak zorundayız.

Bozan Yaman

ÖBÜR YANI DA ATEŞ
Şiirler

İnsancıl Yayınları

ÇOCUKLARA
YÜREĞİME
RESİMLERE
VE SEVDAYA

Çocuklar
Susmayın çocuklar
Susunca
bir ölü yalnızlığı
yaşıyorum
ve cesedimi
sizlere taşıyorum
Yüreğim
Köpek balıklarına atarım
ulan yüreğim seni
tutulursan cılız sevdalara
bir daha...
Seni dağlara süreceğim
yüreğim
seni dağlara...
Çıkarmıyacağım ayağından
çizmeni
Omuzunda çapraz kalsın
mavzerin
namluda sürülü dursun
mermi
Sevdam
hadi sür dağlara atını
sevdanın
Yıldızlı geceler hasret kaldı
nal seslerine
doğum tarihlerini düşeli
mezar taşlarına !
Resimler
Resimler yalan söyler
duraklar çığlık çığlığa
yetişmede
bitirmelere
Otobüsler kan ter içinde
sessiz
Ürkütücü bir yalnızlık var
gezegende
bir bebek çığlığı benimki
nasıl bir yalanınız var
hadi konuşun!

Cengiz ŞAHİN

İçselleştirmek- I

Ozan YILMAZ

Bir sorunumuz var. Düşündüklerimizi yaşama geçirememek. Teori-pratik birliğini sağlayamamak. Sorunun bir diğer yönü de şu; topluma sunulan birçok düşünce doğru kabul edilse de, o düşünce yönünde eyleme geçilemiyor. Örneğin, sendikalaşmanın gerekli ve faydalı olduğunu hemen hemen tüm memurlar kabul ederken pek azı sendikaya üye oluyor. Aktif çalışan ise çok daha az. Doğru düşüncenin eyleme dönüşememesinin toplumsal yönünü /nedenlerini araştırırken ya da araştırmadan önce kendimize, -içimizede bakmamız gerektiğini düşünüyorum. Çünkü başta sistem olmak üzere dış etkenlerin yanı sıra iç etkenler de söz konusu. Başka bir deyişle, **düşünceden eyleme geçişin ya da geçemeyişin kişi bazında bir iç mekanizması var.** Kendi iç dünyamı da gözden geçirerek gözlemlerime bilgi ve deneyimlerimi katarak bu mekanizmayı anlamaya çalışıyorum. Bu yazıyla vardığım sonuçları anlatmaya çalışacağım.

Bal Gibi Olur

Eski pop-starlarımızdan **Asu Maralman,** 28-12-1992'de TRT-1'de, ABD seferini anlatıyor. "Herşey öyle farklı ki. Orada doğmak, Amerika vatandaşı olmak isterdim. Yanlış anlamayın, ülkemi seviyorum. Ama orada sistem çok güzel işliyor. **Siz bir piyonsunuz.** Tahta, taşlar herşey hazır. Düşünsenize yeteneğiniz varsa yeter, gerisini onlar hallediyor. (İmaj, pazarlama, promasyon, propaganda, reklam, prodüksiyon, finans vs.) Makinanın dişlisi gibisiniz. Türkiye'de satranç tahtasını siz kuracaksınız, herşeyiyle uğraşacaksınız... Bizde müzik bundan gelişmiyor." Hayretle dinliyorum. ABD'de, sistemin sonucu olarak otuz milyon insanın sosyal güvencesiz, aç, açıkta, işsiz olduğunu ya da her yıl altı yaşının altında otuzdokuzbin çocuğun cinsel tacize uğradığını ya da ABD'nin dünya çapında uyguladığı "evrensel" şiddet ve sömürüyü bilmediğinden değil. Bir "sanatçı"nın, nesneleşmeye, metalaşmaya, yabancılaşmaya bu kadar bilinçsizce övgü düzmesine şaşırıyorum. Peki, bu bakışla sanat üretilebilir mi? Ya da şöyle sormalı; insani estetik bir yaratım olarak mı sanat üretilir, sistem için piyasa sanatı mı? Pratiğe bakınca başka bir çelişki çıkıyor. ABD'de hayran olduğu müzik sanayisinde yeteneğiyle sivrilmiş mi Asu'cuk? Yooo... Ya ne yapmış? Türk kulüplerinde konserler vermiş. Çözümü, gerçekten nitelikli, insani ürünler yaratmakta değil, piyon gibi kullanılmakta gören Asu, "tek atımlık" star sistemi sanatçıları gibi kapitalist sistemi içselleştirmiş. Anımsarsanız, Asu Maralman iyice metalaşamadığı için yakındığı Türkiye'deki müzik sanayisinde tek şarkıyla ünlenmişti. "Bu çelişki nasıl olur" derseniz, işte yanıtı o "star" şarkıda; **"olur olur, bal gibi olur..."** Bu şarkının dolaylı yanıtı da aynı yıllarda starlaşan **Yeliz**'in star şarkısında; **"olmaz böyle şey, yoksa rüya mı..."**

Takdir Edilecek Çocuk

Taksim'de geziyordum. On yaşlarında bir kız çocuğu bir kaldırım kenarında oturuyor. Yanında bir tartı aleti, bir de okuldan verilmiş takdirname belgesi... Kariyerin, sıfatların, diplomaların, bilginin, yeteneğin metalaştığı, pazarlandığı sistemde bu çocuk erken "uyanmış"... Üzüldüm. Canım sıkıldı. Evinde ders çalışmak, gezmek, eğlenmek, yaşıtlarıyla parklarda oynamak varken çalışmak zorunda kalmasına... dahası takdirnamesini pazarlayacak kadar sistemi içselleştirmesine üzüldüm. Sistemi içselleştirmiş niceleri, "takdir etmek lazım, okulda da çalışkanmış, dışarda da çalışkan, ailesinin bütçesine katkıda bulunuyor" diye düşünmüştür. Çocuklara varana dek milyonlarca insanın sistemi sorgulayamadıkları, eleştirel düşünemedikleri için sistemi içselleştirmiş olması belki anlaşılır. Farklı-insani olan sunulamamış, ulaştırılamamış diyebiliriz. Fakat, sistemi üreten "bilinçli" insanları, bu bağlamda kendimizi ve ilişkide olduğumuz insanları anlamamız daha zordur. Çünkü kendimize ve ilişkide olduğumuz insanlara objektif/dışarıdan bakamıyoruz. Dahası içimize de çözümleyici tarzda bakamıyoruz. Ya da **Kaan Arslanoğlu**'nun önlemle üzerinde durduğu, **kişiliğin düşünce ve davranışlarla ilişkisini gözden kaçırıyoruz.**

Ayrıca, **kişiliğimizi çözümleme, yüz yüze gelme eksikliklerimizi görme ve gösterme cesaretinden de yoksunuz...**

Bir Gezi Deneyimi

"Aynı düşünceleri paylaşıyoruz" dediğiniz insan (lar)la yaşam pratiğini paylaştığınızda, farklılıkların çokluğuna şaşarsınız. Bir evde birlikte yaşamak, birlikte bir yaşanan çelişkileri çoğumuz kendi yaşamından anımsayabilir.

Böyle bir deneyimimi anlatacağım. Altı arkadaş, bir otomobille tatile çıkmıştık. Yaşama biçimi, kişilik ve beklenti farklılıkları kısa sürede ön plana çıktı. Gönüllü olarak bir düşünce yakınlığı temelinde oluşan grupta, gerçekte içselleşmiş düşünceler farklıydı. O zamanki kız arkadaşım "başbaşa, romantik bir tatil" beklentisindeydi. Ben, sıkıcı olmaması ve ekonomik olması için arkadaşlarımızın da bizimle olmasını tercih etmiştim.

Gezide kimimiz kalabalık, eğlenceli yerleri, diskotekleri, karşı cinsin ilgisini tercih ederken, kimimiz sakin, kimimiz lüks-konforlu bir ortamı tercih etmiştik. Sa-

hilde dinlenmek, ormanda gezi-dağcılık gibi birçok farklı istekler ortaya çıkıyordu. Paranın kullanımı da sorun oldu. Daha rahat etmek için rahat mı olmalıydık harcamalarda, ekonomik olanı tercih edip ayağımızı yorganımıza göre mi uzatmalıydık? Herkes eşit mi katılmalıydı harcamalara, gelirine göre mi? Belirginleşen bencil yanlarımızla, herbirimiz kendi istediğimiz şekilde davranılmasını istiyorduk. Bunları "demokratik" bir yöntemle çözümledik; çoğunluğun istediği oluyordu. ("Demokratız" ya.) Bir çekimser (uyumlu), iki muhalif (uyumsuz), üç müttefik (iktidar)in isteğine uyuyordu... Muhalif(ler) mutlu olamıyordu. Ulaşım aracı ve para gücü olmadığından bağımsız da davranamıyor(lar)dı. Davranışlarımız, sözde savunduğumuz düşüncelerden sanki bağımsızdı... Çünkü içselleşmemiş düşünceleri ortak paydaya koymuştuk. Tercihlerimizin nedenlerini, savunduğumuz düşüncelerle davranışlarımızın ilişkisini sorgulamadık. Tatildeydik... Tatil, dinlenmek-eğlenmek için de, tatilde bir şeye kafa yormamalı, sorunlarla uğraşmamalıydı...

Düşünceyi Paylaşmak Veya İçselleştirmek

Düşünmek (insan için), akıldan bazı şeylerin geçmesi demek değildir. Duyuları çalışan ve beyni olan hayvanların da aklından birşeyler geçer. Düşünmek, duyularla algıladıklarımızı, deneyim ve bilgiyle besleyip anlayarak, kavrayarak, sorgulayarak değerlendirmek ve bir sonuca varmak sürecidir. Bu süreç sonunda doğru bulduğumuz düşünce ancak içselleşirse dönüştürücü olabilir, yaşama biçimimizi, davranışlarımızı etkileyebilir.

Kitapta, dergide, gazetede, televizyonda, seminerlerde ya da günlük konuşmalarımızda bir düşünceyle karşılaşınca çeşitli tutumlar geliştiririz. Yanlış çelişkilerimiz bu noktada başlar. İçtenlikle benimsememişsek, sözlü olarak savunuruz bazen, duyduğumuzda "evet, doğru ben de öyle düşünüyorum" deriz ya da unuturuz bir süre sonra.

O düşünce doğrultusunda dönüşüm olmaz. İçtenlikle benimseyebiliriz, fakat içselleşmediğinden ve önceden içselleşmiş başka düşüncelerin de karşı etkisiyle eyleme dönüştür(e)meyebiliriz. Tabi, yaşadığımız ortamı da göz önüne alırsak, "doğru, şöyle davranmak gerek ama..." diye başlayan sözlerle, söylediğimiz gibi davranmamak için yüzlerce gerekçe de bulabiliriz. Bir de şu durum var; benimsediğimiz düşünceyi içselleştirmeden eylemine geçebiliriz. Bir zamanda ya da belli bir ortamda doğru gelen düşünce içselleşmediğinde, başka bir deyişle yakıcı bir kesinlik kazanmadığında ya da yaşama biçimine dönüşüp yaşamımızın diğer alanlarına bütüncül bir etki oluşturmadığında, zaman ve koşullar değişince, o düşünceyle oluşan eylemden... bir adım sonrasında da o düşünceden vazgeçilir. Örneğin kıskançlık ve bencillik gibi duyguları/düşünceleri yanlış bulur ve davranışlarımızı bu yönde oluşturabiliriz. Fakat bilinçli bir içselleştirme süreciyle oluşmamışsa, bir noktada bastırılmış duygular/düşünceler -belki de daha güçlü bir şekilde- ortaya çıkabilir. Sadece davranış değil, düşüncesi de reddedilir. (Siyasal alanda da "dönek" denen varlıkların, böyle bir mekanizmanın ürünü olabileceğini düşünüyorum.) Duygu dünyamızı ayrıca incelemek de gerekir. Onlarca yılda oluşan duygularımızı ve kişiliğimizi, birkaç yılda edindiğimiz yeni düşünceler doğrultusunda değiştirmek bilinçli bir içselleştirme çabası ile de olsa çok zordur. Korku... Öfke... Kızgınlık... Hissettiğin duyguyu yanlış bularak yok edebilir misin?

Benimsediği düşünceyi paylaşmakla kalmayıp içselleştirenler ancak kararlı/direngen bir tavırla savunabiliyor ve eyleme, yaşama/davranış biçimine dönüştürebiliyor. Bir de paylaşmaktan da zayıf bir durum var; onaylamak.

Bilgide birikimli olanın, ağzı "iyi" laf yapanın düşünceleri onaylanıyor genellikle. Bizim de başımıza geliyor sık sık. Birşeyler anlatıyoruz onaylıyor dinleyen(ler), okuyan(lar). Paylaşıldığını sanıyoruz düşüncemizin.

Aynı kişi(ler)in, daha sonra temelde tamamen zıt, fakat "iyi" anlatılan başka düşünceyi de onayladığını görüyoruz. Belli bir bilgi birikimi ve bilinçle yaklaşmadığı ve anlatılanı kendi öznelliği içinde yanılsamalı bir algı ile algıladığından bir çelişki de görmüyor(lar). Sonuç; onaylamak, baş sallamak paylaşmak demek değildir. Bunu kavramadığımız zaman, "aynı düşünceleri paylaşıyorduk, bunu nasıl yapar, şunu nasıl söyler" diye şaşkınlıkla söylenip dururuz.

"Paylaşım", çok sevdiğimiz, az sorguladığımız bir kavram. Paylaşım ilkesi ile biraraya gelen insanlardan bazıları tüm olanaklarını sunarken, bazıları elindekini muhafazaya çalışıyorsa ya da zorunlu bırakıldıkça paylaşıyorsa, paylaşım ilkesi sözde kalmıştır, içselleşmemiştir. Böyle bir grup paylaşımcı değildir. Bazıları alıcı, bazıları vericidir. Bu yaklaşım sadece ekonomik/maddi alanda değil, düşünce, davranış, insanlara ve olaylara bakışta da ortaya çıkar. Vererek paylaşan, bir noktadan sonra kendini geri çekebilir, "paylaşımcılık" boğulur. Paylaşım, alıcıların değil, vericilerin yarıştığı yerde gelişebilir. Var olan paylaşılırsa sadece, paylaşıla paylaşıla tüketilir. Var olan olumluysa bizce, üretmek, çoğaltmak, katkıda bulunmak gerekmez mi? Düşünceyi sadece onaylayanlar ya da alarak paylaşanlar, düşünceyi üretmeyenler (dolayısı ile tüketenler) -belki de bu sebeplerden- katıldıkları düşünceye uygun olmayan yaşam tarzlarını sorgulamadan sürdürmeye devam ediyorlar. Tekrar etmekte yarar var, **"düşündüğü gibi yaşayamayan, yaşadığı gibi düşünmeye başlar". Bu gerçek hepimizi tehdit ediyor.** Hepimiz değişik oranlarda düşüncemizle çelişkili şeyler yaşıyoruz. Bunun bilincinde olup düşüncesinde içten olanlar, içselleştirerek düşüncesini yaşamına yansıtmaya çalışıyor. Düşünce içselleşmiyorsa, yaşam evrimleştirmiyorsa onaylamak, paylaşmak, okumak...yazmak niye? Kabul görmek, onaylanmak, beğenilmek, yalnızlıktan kurtulmak, insanları kandırmak için mi? Artık bir arkadaşımız, "düşünceni paylaşıyorum, onaylıyorum..." deyince şunu demek gerekiyor; "bu yönde ne yapıyorsun... **paylaştığını söyleme, yap, göster".**

Bunu belki de önce kendimize söylememiz gerekiyor...

Aşkı, Sevgiyi, Dostluğu İçselleştirmek

Sistemin değerleriyle insani bir sevgi, aşk, dostluk oluşturulamayacağını düşünüyoruz. Bu düşüncede (sandığımız) arkadaşlarla şöyle sonuçlara varıyoruz: "Çıkarcılıkla sevgi birarada olmaz. Bencillikle dostluk yürümez. İnsani bir sevgi ve dostluk için bencillikten, çıkarcılıktan sıyrılmak gerekir, ilişkide olduğumuz in-

sanlar da böyle olmalı. Aşk bir duygu yoğunluğunu, bir duygu selini gerektirir. Karşılıklı yoğun duygular, bağlılık, süreklilik isteği yoksa, aşk değil, bir anlık hoşlanmadır duyulan. Aşk, koşullara bağlı olmamalıdır. Lüks, konfor, maddi olanaklar değil, insani etkinlik önemlidir aşkta, sevgide, dostlukta... Güven, içtenlik, açıksözlülük'te gereklidir..." Günlerce, gecelerce bunları konuşuyoruz. Bu konularda okuyoruz, yazıyoruz, yorumlar yapıyoruz, düşünceler üretiyoruz. "Onaylanan" düşüncelerin, "paylaşıldığını" içselleştiğini sanıyoruz. Sonra yaşananları hayretle izliyoruz...

Birisi gidiyor, daha çok kazanmayı amaç edinmiş, ona da maddi olanaklar sağlayan çıkarcı bir "sevgili" buluyor... "Nasıl olur?" diyorsun, "bir süre bunlara kafa yormak istemiyorum" diyor.

Birisi gidiyor, iki "sevgilisi" olan birinin üç gece için üçüncü "sevgilisi" oluyor. "Nasıl olur?" diyorsun, "bana karışma... yaşadığım aşktı, benim de aşk tanımım böyle..." diyor.

Birisi gidiyor, ailesinin isteğiyle zengin biriyle evlenmeye razı oluyor. "Nasıl olur?" diyorsun, "aileme karşı gelemem, hem o beni kıskanıyor, demek ki seviyor, artık ben de seviyorum galiba.." diyor.

Birisi, erkek arkadaşına, "iyi bir dost, özel değil" güvencesi vererek, eski karısıyla da ilişkisini sürdüren bir adamla tatile gidiyor, konforlu otellerde önceden planladığı "aşkı" yaşıyor... Dönerken de "daha sonra bir beklentin olmasın benden" diyor partnerine... "Nasıl olur?" diyorsun, "beni anlayamazsın, seninle tartışmak istemiyorum" diyor...

Birisi gidiyor, "yakışıklı prens" özlemiyle, sunulan içten yoğunluktan... insani aşktan köşe bucak kaçıyor... "Nasıl olur" diyorsun, "beni görünce/birden çok etkileyeceğim birine "aşık"olabilirim" diyor... (Sinderalla Kompleksi!)

Birisi gidiyor...gelmiyor. "Arkadaşım" dediği insan, yapayalnız binbir sıkıntıyla boğuşurken, telefonla olsun aramıyor, halini sormuyor. "Nasıl olur?" diyorsun, "sorunları olduğunu bilmiyordum" diyor. İlgi olmazsa bilgi nasıl olsun ki...

Birisiyle ortak bir işe girişiyorsun, yarı yolda bırakıyor. Benmerkezcilik, bencillik başlıyor. "Nasıl olur?" diyorsun, "o zaman farklı düşünüyordum" diyor.

Birisinin sözüne çok güveniyorsun, olanaklarını sunuyorsun. Verdiği sözü yerine getir(e)miyor, zor durumlara sokuyor seni. "Nasıl olur?" diyorsun, "kesin söz vermeseydim yardım etmezdin, ben de başkalarının sözüne güvendiğimden böyle oldu" diyor.

Birisine "her zaman dost olacağız" diyorum, kızdığımda dostluktan eser kalmıyor. O zaman da "nasıl olur da bu dostluk bu hale gelir?" diye kendime soruyorum. (Neyse ki her zaman böyle değiliz... Böyle olmayan insanlarımız da var.)

Tüm bunlar, biraz da bildiğimiz, anladığımız, kavradığımız, onayladığımız, katıldığımız halde dostluğu, sevgiyi, aşkı, insani olanı içselleştir(e)memizden kaynaklanmıyor mu? İnsanca bir yaşam, insanca bir sistem, insanca bir dünya için önce dostluğu, sevgiyi, aşkı insanca/doğru yaşamamız, kendimizi insanlaştırmamız, en azından bunun bilincinde ve çabasında olmamız gerekmez mi? "Sevdiğimiz" insan(lar)a insanca davranamıyorsak, güvenlerini, değerlerini, dostluklarını, sevgilerini... iç dünyalarını parçalayabiliyorsak kolayca... "sevmediklerimiz"e neler yapmayız!

İçimizdeki sevgiyi, yeni doğmuş bebek gibi şefkatle korumalı, yaşatmalı, büyütmeli, geliştirmeliyiz. İnsan sevgisini... İçselleştirerek.

Sistemin İçselleşmesi

Sömürü, çıkar ve bencillik üzerine kurulu, merkezinde para olan sistemi (kapitalizmi) düşüncede reddetsek bile pratikte üretiyoruz. Bu pratiğin dış ve iç dinamikleri söz konusu. İşte hepimizin geçinmek diye bir sorunumuz var. Ne yapacağız geçinmek için? Ya sistemi koruyan ve kollayan devlet sektöründe, ya sistemin/devletin gerçek sahibi ve can damarı olan özel sektörde. Ya bunlarla az/çok, gönüllü/gönülsüz ilişki içinde kendimize ait (yalnız veya ortaklaşa) ticari bir kuruluşta çalışacağız. Ya "serbest" (vergi dışı ya da yasa dışı) çalışacağız. Ya da bunların dışında kalan, fakat çok dar bir alan olan, sistemle de en azından para ve teknoloji ilişkisini sürdürmek durumunda olan sistem dışı (insan için sanat, yayın, siyaset vs.) bir alanda çalışacağız. Çoğunlukla da biri yetmediğinden, birkaç alanda çalışacağız. Saymadığım tarımdan, hayvancılıktan, paradan ve havadan para kazanma yolları da var. Hepsi de bir şekilde sistemle bağlantılı. Detaylı düşünürsek, para ile olan hiçbir ilişkimiz sistemin dışında değil. Bir ucundan sisteme bulaşmış. Geçinmek için NEREDE NE yapacağımızı, çoğu zaman kendi kararımıza değil, var olan (ekonomik) koşullara bağlı olarak belirliyor. Birçok insan için, denetleyemediği ve değiştiremediği için bir zorunluluk olarak algılanan bu durum, sistemin çarklarına katılmayı, giderek sistemi benimsemeyi ve sistemi içselleştirmeyi kolaylaştırıyor. Sisteme karşı olan birçok insan da sistemi ve toplumu incelediğinde karmaşık ilişkiler ağını görüp, "çok karmaşık, bir avuç insanla çözülmez" diye umutsuzluğa kapılarak boşveriyor sistemi değiştirmeyi. Ya sistem içinde aktif rol alıyor, ya da birçoğumuz gibi teoride karşı çıkıyor. Şimdilik az sayıda insan da insanlık onuruna yakıştıramadığı bu sisteme karşı, birçok şeyi göze alarak özveriyle, dirençle, bilinçle, kararlılıkla mücadele veriyor.. İçimi yokladığımda sisteme karşı herşeyi göze al(a)madığımı görüyorum. Dahası sistemin içselleştirdiği düşünce ve davranışları farkediyorum. (İşte bu gözlem ve farkedişi bir başlangıç, bir dönüşüm noktası olarak önemsiyorum.) Başa dönersek, NEREDE NE Yaptığımızın dış dinamiklerle belirlendiğini düşünüyorum çoğumuz için. NASIL yaptığımız noktasında ise iç dinamikler devreye giriyor. Yani şu; devlet sektöründe, özel sektörde, kendi işyerinde vs. çalışırken ya da genelde toplum içinde ilişkilerde insanlara insanca, çıkar/bencillik dışında davranabiliyor muyuz? Dış "zorunluluk" yokken, insan ilişkilerinde sistem dışı davranıyor muyuz?

Yoksa, bencilliğimizin doymak bilmeyen açlığıyla, "ekonomik gerçekçilik" bahanesiyle, "bana ne, benim ne çıkarım var ki, bize ne faydası var" düşünceleriyle bencilce mi davranıyoruz?

İşçiler grev yaptığında, çöpümüz kokuşurken, otobüs çalışmadığından taksi tutmak zorunda kalırken, işlerimiz bu sebeplerden aksarken ne düşünüyoruz? Ya da sistem ekonomik krize girdiğinde, krizin derinleşmesini ve böylece sistemin yıkılmasını mı istiyoruz, yoksa krizin çalışanlar olarak en çok bizi etkilediğinden yola çıkarak krizin bir an önce atlatılmasını mı istiyoruz?

(Aslında T.C.'de, 1994'te yeni bir ekonomik kriz olmadı. Öyle gösterilip yüzbinlerce çalışanın işten atılmasının, ücretlerin dondurulmasının, özelleştirmenin zemini yaratıldı. Kriz değil, ekonomik "keriz" (krize inanan çalışanlar ve temsilcileri) söz konusu.

Gazeteler son on yılda yapılan yolsuzluğun 1 KATRİLYON lirayı bulduğunu yazıyor!.. (T.C'nin 1 yıllık bütçesi!) Bir o kadar da Güneydoğu'daki kirli savaşa gitti!. Bir o kadar da arsa talanı var!... Bir o kadar da "kayıt dışı ekonomi" var!.. Çok daha fazlası yasal (!) yollardan "rant ekonomisi" tanımlamasıyla, yerli ve yabancı sermaye sahiplerine aktarıldı!.. İŞTE KAPİTALİST SİSTEMİN TERCİHİ YA DA SONUCU BU! Sistem bu kadar adaletsiz olmasaydı ne çalışanlar bugünkü zor durumda olurdu, ne işsizlik, ne açlık, ne hastalık... ne de onbinlerce ölüm!.. NE KRİZİ? Şirketler kârım ikiye, üçe katlıyor... özellikle holdingler... KRİZ... EMEKÇİNİN BEYNİNDE... BİLİNCİNDE... Sendikal mücadeleden bireysel çözümlerimize kadar birçok davranışımız aslında düzeni değiştirmeye değil, düzenden biraz daha fazla pay almaya yönelik. Bu noktada kendimize soracağımız kritik soru şu; beynimizin işleyişi içinde ve yaşamımızda sistem mi daha çok içselleşmiş, sistem karşıtlığı mı?

Soru gerçekten kritik. Çünkü "kahrolsun sistem, sistemin tüm ilişkilerinin dışında kalacağım" dersen, var olman, sesini duyurman zor. Parasız, değil kapitalizme karşı mücadele vermek, günlük yaşam sürdürmek bile mümkün görünmüyor. (Siyasal, sanatsal ve entellektüel faaliyetler için de para gerekiyor. Bunu aşmak için farklı modelleri, örneğin insani mücadele içinde olan bir yazarı -bir gelir kaynağı yoksa- okurlarının finanse etmesini vs. içselleştirmiş de değiliz.) Bu (paranın gerekliliği) "gerçek" abartıldığında ve yaşam bu gerçekle temellendirildiğinde ise sistemle bütünleşmeye kadar gidebilir. Peki ne yapacağız? Yaşamıma bakıyorum, kendi çözümümü öneremiyorum. Bir ayağım sistemin içinde (geçim zorunluluğu, kendim ve oğlum için daha insanca ve rahat yaşam kurma çabası vs.), biri dışına adım atmış (insani mücadeleye düşünsel ve maddi katkı, insanlarla insanca ilişkiler, insanlık için çaba vs.). Kopmak... koşmak istiyorum. Bir ayağım zincirli... Ya da "kopuş" isteğim tam içselleşmemiş. Okuduğum kitaplarda doğru gelen bir yaklaşım var; "tek başına kurtuluş yok...örgütlü mücadele gerek, sınıf mücadelesi...sınıf bilinci..." Bunun çabasında olmalı, tamam. Fakat bu süreçte birey olarak da yaşamımızı gözden geçirip insani süreçte yol almamız gerektiğini düşünüyorum. Çabam ve arayışım biraz da bunun için.

İçselleşen Sağ, İçselleşemeyen Sol

Türkiye'de yaşayan insanları (kendim dahil) gözlediğimde, sadece düşüncemize, davranışımıza değil, duygularımıza, kişiliğimize kadar işlemiş iki yan görüyorum. Sağ ve sol yan. Bu iki yanın etkisi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak ne yandan neyi ne kadar içselleştirdiğimize bağlı olarak yaşantımızda ortaya çıkıyor. İç dünyasını sorgulamayan, neyi-niçin-nasıl düşündüğünü düşünmeyen çoğunluğun egemen ve yaygın olan sağ düşüncelerden etkilendiğini, dahası içselleştirdiklerini düşünüyorum. Bir nehirde olup, yönü nehirle belirlenen nesneler gibi. Bu durum, kendini "solcu" olarak tanımlayanların çoğunda bile yaygındır. Kendi içimde de etkilerini farkettiğim sağ değerleri üç temel başlıkta sayabiliriz. Kapitalizm, milliyetçilik ve din. Toplumu yatay olarak etkileyen bu faktörlere kısaca göz atalım şimdi.

A. 1) Kapitalist Kültür ve İdeoloji:

Sağın en temel ve en etkili/yaygın yanı olarak kapitalizmi görüyorum. "Milliyetçi" ve dinci akımlar zaman zaman geliştirdikleri anti-emperyalist söyleme rağmen ya da farklı bir düzenden bahsederken bile ekonomik temelde kapitalistlerin var olduğu düzenin dışında bir ütopyayı bile savunamamıştır, savunamaz. Sınıfsız toplum ütopyasını "kominist lik" sayarlar. Bu bağlamda kapitalizmle örtüşür ve bağdaşırlar. "Liberal" merkez sağ ideolojiden daha ırkçı/dinci bir kapitalizm talebiyle "ayrılırlar" Bu işin bir yanı. Beni daha çok ilgilendiren toplumun genelinde (din ve milliyetçilik olgularına nesnel bakan "solcular" dahil) kapitalist kültür ve ideolojinin yaygın etkisi.

Sistem içinde, "çağımızın" ya da ekonominin "gerçekleri" gerektirdiğinden, şöyle tablolar ortaya çıkıyor: Faizsiz (İslami) bankalar, başörtülü bayanları, sakallı beyleriyle, faizli bankaların işleyişine de entegre olarak, "faizci" sistemin finans sorunlarını çözmeye çalışıyor. Para yatırana da fazi kadar "kâr payı" veriyor. "Solcu", sağcı, islamcı işadamları ve tüccarlar söz konusu ticaret ve çıkar olunca işbirliğine girebiliyor.

Milliyetçiliğine toz kondurmayanlar, yurt içinde ve dışında soydaşlarını soymaya çalışıyorlar. Örneğin; Azerbaycan'a giden Türkçülerin çoğu maddi soygunlar tezgahlarken, T.C.'dekiler de yeni sistemin altında ezilip bir "çıkış" yolu aramak için gelen her Azeri kadına "Nataşa" muamelesi yapıp, mümkünse para ödemeden yatakta soymanın yollarını aramıştır, aramaktadır, bulmaktadır... (Rize'de tanıdığım böyle bir kadının çaresizliğini, güzelim azeri türklerini ve ütopyalarını bir yana bırakıp, Ferdi Tayfur'un "ben de bu gurbetin nesine geldim" şarkısını ağlamaklı bir sesle mırıldanmasını unutamıyorum.)

Kendime ve kendini içtenlikle solda ifade eden, insani amaçları olan insanlara bakıyorum. İnsan ilişkilerinde yalandan, sahtekarlıktan, çıkarcılıktan kaçınıyoruz. Sistemle ekonomik ilişkilerimizde durum biraz değişiyor. Türk lirasının sürekli değer yitirdiği bir ortamda, elimizde hemen kullanmayacağımız bir para (aylık vs.) geçtiğinde önce eflasyona karşı nasıl koruyacağımızı, daha iyisi enflasyon üzerinde gelir sağlama fırsatı olup olmadığını düşünüyoruz. Paranın miktarına ve amacımıza/kişiliğimize uygun bir yatırım alanı seçiyoruz. (Arsa, araba, eşya, döviz, faiz, tahvil, hisse senedi vs.) Sonra kendimize dönüyoruz. "Kendim (ve ailem) için bu parayla ne yapabilirim?" (Kitap, giysi, tatil, evin ihtiyaçları/onarımı/dekorasyonu vs.) Parayı kendimiz, sevdiklerimiz ve özellikle de başka insanlar, insanlık için hangi insani faaliyetlerde kullanabileceğimizi son sırada düşünüyoruz. (Tabi çoğunluk için para fazlalığı söz konusu değil, borçlar-taksitler-faturalar derken geldiği gibi gidiyor. Şöyle çalışıyor beynim(iz): "Bu parayı çalışarak, yorularak, üstelik dürüstçe kazandım. Neden çalışmayanlara... başkalarına vereyim? Onlar da benim kadar çalışsın... Sistem herkese olanak tanımıyor ama, tembellik, beceriksizlik de var bir yandan... Sisteme karşıyım. Ama bu parayı sistem içinde değerlendirmezsem, kullanacağım güne kadar tutarsam enflasyon

karşısında eriyecek. Emeğim çalınmış olacak. Buna seyirci kalmak doğru mu? Hem isteklerimi, insani amaçlarımı gerçekleştirmek, ondan da öte borçlarımı ödemek için yetmeyen bu parayı çoğaltmam lazım. Yöntem doğru mu, karar veremiyorum. Fakat başka çıkış ta yok gibi... Yardım etmem, maddi katkıda bulunmam gereken insanlar var... Parayı çoğaltmalı... Döviz de artacak diyorlar... Bu ay döviz almalı..." Sistemin de etkisiyle bu düşünce ve davranışları sürdürürken, sistemi tamamen içselleştirenler gibi "başarılı" da olamıyoruz. Dışında oluşan, denetleyemediği nedenlerden günah işleyip rahatsızlık çeken dindarlar gibi, geçinmek, ayakta durabilmek, biraz daha iyi yaşayabilmek için, içselleşmeyen bir uyumla, sistem içinde rahatsız, mutsuz yaşıyoruz... Bu tür çelişkilerim(iz), belki de farkına varmaksızın, yüksek değer verdiğim(iz) aşk ve dostluk oluşturma çabalarına da ket vurabiliyor. (Sorun da sanırım biraz burada; teşhis koyup tedaviye girişememek...)

Sonuçta her kesimden birçok insan ilkeleri, düşünceleri adeta bir yana bırakıp, isteyerek ya da istemeyerek (büyük çoğunluk ta bilinçsiz olarak) sistemi üretiyor. Birçok insanın olaylar/durumlar karşısındaki tavrını/duyarlılığını savunduğu düşünceden çok, **yaşama biçimi ve kişilği** belirliyor. Çünkü yaşama biçimi ve kişilik ailede, okulda, toplumda, sistemin tüm kurumlarında şekillenip içselleşiyor. Bu da yaşamlarına yansıyor. (**İnsancıl**'ın Nisan 1994 sayısında sevgideğer arkadaşım **Kaan Arslanoğlu**'nun yazısını zevkle ve ilgiyle okudum. Çoğu görüşlerim örtüşse de, **kişilik oluşumunda kalıtımsal/genetik rolü abarttığını düşünüyorum.** Bazı ruh hastalıklarının ve kişilik bozukluklarının genetik bağlantısı olmasının genelleştirilemeyeceğini düşünüyorum. Nasıl ki kalıtımsal/genetik nedenli bedensel hastalıkların varlığı tüm bedensel hastalıkları genetik/kalıtımsal olabileceğini düşündüremiyorsa, çoğunluğu çevre koşullarıyla açıklanabiliyorsa, kişilik oluşumu ve hatta sonradan oluşmuş kişilik sapmaları büyük oranda çevre ile açıklanabilir. Belki genetik bir yatkınlıktan bahsedilebilir. Bu durumda bile çevre koşulları büyük bir etkendir. Tek yumurta ikizleri örneğine gelirsek, farklı ortamlarda (örneğin bir tek yumurta ikizinin biri otoriter/muhafazakar bir ailede, yatılı askeri okullarda, diğeri demokrat/paylaşımcı bir ailede, felsefe-sanat merkezlerinde) büyürse, birkaç benzer özellik taşısa da büyük oranda farklı kişilikler gösterecektir. Bu yönde de saptamalar vardır. Hitler'in "ari ırk" projesini anımsarsak, "genetik etmeni temel alan tutucudardır" derken, ek olarak, "özellikle de ırkçılar/faşistlerdir" demek, daha doğru bir ifade olacaktır. Ayrıca, "kişiliğin seçilecek düşüncede büyük rol oynadığı" kabul edilebilir olsa da, bu, çevrenin kişilik oluşumundaki etkisini küçüksemeyi ve kişiliği mutlak-değişmez görmeyi gerektirmez. (**Kaan Arslanoğlu** da **Evrensel Kültür**'ün 32. sayısındaki **"Kişilik ve Estetik"** yazısında bu yönde görüşler ortaya koymuştur. Fakat **İnsancıl**'daki yazısı haketmediği ve kastetmediği oranda zıt yönde anlaşılabilecek tarzdadır. Diğer yandan, kişilik-ideoloji ilişkisini tersten kurmak... koparmak da mümkün. En küçük siyasi grupta bile çok farklı kişiliklere rastlandığı gibi, zıt ideolojileri savunan iki grupta çok benzer kişiliklere de sıkça rastlamak mümkün. Kant mı? Üç uç örnekle yetinmeyip çevrenizi gözleyin yeter...) Hatta düşünce seçiminde kişilik kadar, o anki koşullar, "yükselen değerler/egemen ideoloji" de etken olmaktadır. Bilinçli bir çabayla, düşüncenin içselleşmesi ve eyleme dönüşmesiyle, zor ve yavaş da olsa kişiliğin de değişebileceğini düşünüyorum. İnsani bir pratikte bencil/korkak biri cesur/paylaşımcı birine dönüşebilir diye düşünüyorum. Bu olamaz deniyorsa, hatta en insani çevre koşullarını var ettiğimizde/sağladığımızda bile bir bebeğin genlerinden gelecek bencillik/korkaklık vs. var olabileceğine "inanılıyorsa" vay bizim emeklerimize... Var olan, sistemle uyumlu çoğunluğun kişiliğine bakıp -sistemin rolünü de genetiğe yükleyerek- "kapitalizm genlerde başlar" diyeceksek, işi gücü bırakıp genetik mühendisliğine eğilmemiz ferek. Anti-kapitalist bir gen bulup değiştirmek/dönüştürmek için... Düşüncelerine değer verdiğim ve faydalandığım Kaan arkadaşım umarım eleştirilerimi hoş görür. Genetik faktörün abartılmasına karşı oluşum sadece "toplumsal eğilimde" olduğumdan değil, "bilimsel eğilimde" olmamla da ilgili. Tıp ve genetikle de ilgilenen biri olarak, iddiaların yeterli bilimsel desteğe (henüz!) sahip olmadığını söylemekle yetineceğim. Bundan ötesi "insanın özü" konusuna açılır ki, o da uzun felsefi/bilimsel bir tartışma konusudur.) ("Anlatmak" yazısında eleştirdiğim bol parantez ve uzun cümleler için özür diliyorum. Süreç ve yeni bilgiler öyle gerektirdi. "Anlayacağınızı" umuyorum.)

Yeni insan, sadece yeni düşüncelerle oluşamıyor. Yeni -düşünceye uygun- bir yaşam biçimi gerekiyor. Bunun için de yeni düşüncenin içselleşmesi... kişiliği o yönde geliştirmesi/dönüştürmesi gerekiyor. **Düşüncenin eyleme dönüşmesinin yolu içselleştirmeden geçiyor.** Hepsinden önce de **"içimizdeki kapitalist" görmemiz, tanımamız, anlamamız gerekiyor.** Teşhis yoksa, belirtileri tedavi edebiliriz belki, fakat hastalık ilerleyerek sürer...

A. 2) Türk Kültürü ve İdeolojisi:

Çocukluğumuzdan beri içselleştirilerek pekiştirilmiş "ülkemin/milletimin/ailemin/kendimin iyiliği/çıkarı yönünde davranmak" düşüncesi, sorgulanmadığında, zaman zaman küçük (aile/soy) ya da büyük (millet) ölçekli ırkçılığa kadar varmıştır bilicim(iz)de. Özellikle tarihsel ve uluslararası planda, bilgilenip nesnel gerçeği, "haklıyı" değil, "hakkımızı" aramaya koşullandırıldığımı(zı) yakın yıllarda -bilgilenerek- farkettim. Bulgaristan/Yunanistan/Azerbaycan/Kıbrıs vs. dış ülkelerdeki Türklerin sorunlarında ve tarihimize bakışımızda çifte standart içinde, belki de bencilce/ırkçı düşündüğümüzü anlamak için "iç sorun" (kürt meselesi!) mu yaşamak gerekiyordu? Geçmişte ve bugün, "dış" ve "iç" sorunlarda haklı mıyız, tutarlı mıyız? Herkes düşünmeli. (Somut belgelerle, doğru/sansürsüz bilgilerle.) "Türkçüler" bile... özellikle.

"Türk" etkisi, en çok siyaset dışı gibi görünen alanlarda beliriyor. Uluslararası yarışmalarda, müsabakalarda, Türk takım, sporcusu, şarkıcısı birinci gelince seviniyoruz. Bu başarıyı hakedip etmediği üzerinde durmuyoruz. Aynı coğrafyayı paylaşmaktan doğan bu etki Türk olmayan "yurttaşlarımız" için de söz konusu. Türk takımı Galatasaray, yabancı bir takımı yenince Apo seviniyor. Ben de seviniyorum. "Fanatik" taraftar da seviniyor, hem de ne sevinme... Sabaha kadar kor-

na çala çala at misali kullandığı otomobiliyle şehrin altını üstüne getiriyor. Diğer yandan asimilasyonu içselleştirmiş Kürt, hangi makamda olursa olsun "o" bölgede kürtlerin yaşadığı şiddete dur diyemiyor, barışı, demokratik çözümleri savunamıyor. Türkçü/ırkçı bakışı aşmış barışçı çözüm öneren Türkleri/Kürtleri düşüncelerinden dolayı tutuklatabiliyor ya da buna seyirci kalarak onay veriyor. Bunların nedenlerini, mekaniz-masını çözümlediğimizde, bir etkenin de hepimizin bilincinde yatay olarak oluşturulmuş "Türk" etkisi, içgüdüsel hale gelmiş çıkarını/makamını koruma düşüncesi, çoğunluğa uyma popülistliği ve bir kesimin bilincinde dikey olarak boy veren ırkçılık/milliyetçilik olduğu görülebilir.

A. 3) İslam Kültürü ve İdeolojisi

Birçok din gibi İslamiyet de beyinleri inanmaya koşulluyor. "İnanmak", düşünce biçimini temelden etkileyen bir faktör. Bilmeye, bilime yüksek değer vermem (iz)e rağmen, bu etkiyle, zaman zaman da olsa, bilim, mantık ve nesnel durumla tam örtüşmeyen "inanma" fiiliyle düşünüp- davrandığımı(zı) görüyorum. Ayrıca İslam topluluklarının (Filistin/Arap vs.), İslam olmayan (İsrail/Batı vs.) topluluklarla/devletlerle olan sorunlarında, "sömürene karşı, ezilenden yana olma" bilinçli tavrının yanında, Yahudi'ye, Hıristiyan'a karşı olma ve mensubu olduğumuz İslam aleminden yana olma gibi bilinç altına yerleşmiş düşüncelerin de etkili olduğunu düşünüyorum. (Bilinçli dikey düşünüş/davranışımız, bazen bilinç dışı -bir ölçüde içselleşmiş- yatay zeminle örtüşüyor.)

Bu sosyal durumu anlamaya, anlatmaya çalışırken genelde din'i, özelde İslam'ı tümden olumsuzlamak "nesnel" bir değerlendirme olmaz diye düşünüyorum. (Şair arkadaşım **Sinan Gürsoy**'un bir sözünü anımsıyorum. "Bir beyaz, bütün zencileri bir/benzer görür. Bazı solcular da bütün İslamcıları bir görüyor; şeriatçı". Ya da milliyetçilikten bahsedeni faşist kabul eden az değil. Sağcıların bütün (aşırı?) solcuları bir (kominist) gördüğü gibi...) Çeşitli dinlerde de örneklerine rastlayacağımız gibi, İslam kültürü içinde yetişmiş, tabi olduğu dine insani/felsefi yorumlar getirmeye çalışmış Farabi'den Hacı Bektaşi Veli'ye kadar onlarca değerli insanın bize kadar taşıdığı ve insani bir toplum/dünya ütopyamızla yer yer örtüşen düşünceleri de unutmamak gerek. (Birçok faktörün yanı sıra, böyle kişilerin varlığı ve yorumları dinin kitlelerce benimsenmesinde önemli rol oynamıştır/oynamaktadır.) Diğer yandan dinin sömürüye araç olabildiğini, **Marks**'ın deyimi ile "kitlelerin afyonu" olduğunu, bugün bazı din düşünürleri bile kabul etmektedir. (Bu sosyal gerçek, din sıfatlı onlarca ülkedeki dış ve iç sömürüyü açıklar.) Daha kötüsü sömürüyü sürdürmek için din kavga ve savaş aracı olarak kullanılmıştır/kullanılabilmektedir. Din/mezhep maskeli kavgalar/savaşlar milyonlarca insanın ölümüne/sakatlanmasına/hastalanmasına/açlığına sebep olmuştur. İnandırılarak ön safa sürülen insanların sosyal/ekonomik durumu iyileşmemiştir, kötüleşmiştir sonuçta. Ekonomik katman (sınıf!) temeline göre değil, din/ırk temeline göre şekillendirilen çatışmalar, hep bir avuç "çatıştıranlar"ın işine yaramıştır/yaramaktadır. bu kavranmadığından, farklı inanç/ideoloji/mezhep/düşünce içindeki "yönetilen" insanlar birbiriyle çatışmakta, "yönetenlere/egemenlere" ortak tavır alamamaktadır... Üstelik "yönetenler" bunu kavradığından, pasif/alıcı kitlelere benimsettiği/içselleştirdiği, din/milliyetçilik/bencillik eğilimlerini işine geldiği gibi kullanmaktadır. Burda bile, çilecilik, kadercilik, öbür dünyada rahat etme, zalimi Tanrı'ya şikayet etme gibi onlarca dinsel "afyon", sistemin sürmesine, kitlelerin pasifleşmesine/boyun eğmesine, egemen-kapitalist "hazcılar"ın "gerçekçi" bir tutumla, işi öbür dünya ütopyasına bırakmadan bu dünyada rahat etmesine... sömürülerini/zulümlerini sürdürmesine yaramıyor mu? (Tesadüfen aynı süreçlerde, benzer konularda düşüncelerini yazan **İbrahim Demircan**'ın **"Renkler ve Zevkler"** ile ilgili yazılarını okuyunuz. **İnsancıl** 1994 Eylül-Ekim sayılarında...) Biz bu etkilerin ne kadar içindeyiz? Nerede, neye, nasıl, ne kadar araç oluyoruz? Nasıl dönüşebilir... kopabiliriz? Bunlara yanıt bulmalıyız...

Bu üç temel faktör ve bunlarla birlikte ve etkisiyle oluşan/içselleşen bencillik, çıkarcılık, yabancılaşma, korku, sahip olma isteği, otoriteye ve totalitarizme eğilim, "bilmek" fiilinden çok "inanmak" fiiliyle düşünmek içimizdeki -içselleşmiş- sağ yanı temsil ediyor. "erkek egemenliği"ni de atlamamak gerek burada. **"Erkeklik", sağcılığın, eşitsizlik üzerine kurulmuş ideolojilerin/sistemlerin ortak paydasıdır.** "Erkek" milletizdir... Dinlerin çoğunun bakışı, söylemi "erkekçe"dir. Tanrı "baba"dır. "Baba" aile reisidir. Para, üretim, silah, yönetim gücü (erki!) hep erkeklerdedir. Erkekler daha çok dış hayatta, sosyal yaşamda var olurlar. (Erkekleşmiş/egemenleşmiş birkaç kadının "yüksek" mevkilere gelmesi, "hoş" ve boş bir aldatmacadır. Vitrin meselesi...) Bu toplumda yetişmiş bir "erkek" olarak, sonradan edindiğim düşüncelerle, kadınları -biyolojisi ve fizyolojisi dışında- erkeklerle eşit olduğunu kabul etsem de, bu açıdan davranışlarım toplum ortalamasının çok ilerisinde olsa da, zaman zaman belirginleşen "erkek" yanım, bazen beni rahatsız ediyor. Beni daha da rahatsız eden/düşündüren, kadınların çoğunda içselleşmiş olan "erkek" yan. "Kuma" olasılığından bile ödü koptuğu halde, inancı ile ters düşmemek için "çok kadınla evliliğe" mazeret bulmaya çalışırken sıkıntılara düşen/bocalayan birçok genç kız/kadın tanıdım... Bunu kabul etmeyen çoğunluk bile erkeğin genel olarak üstünlüğünü/egemenliğini kabul ediyor... (Bunu bilinçli reddedenlerden, işi erkek karşıtlığına/düşmanlığına kadar götüren bazı "feministler" de var... O da ayrı bir konu...) Yine de ezilen taraf olarak ve bunun düzelmesine, şiddetten uzak, genelde militarizm dışı tavırlarıyla, barışa eşitliği özleyen **kadınlar** bu özellikleri ile **erkeklerden daha ilericidir...** daha soldadırlar.

B) Sol Kültürü ve İdeolojisi:

Sol deyince, bugün TBMM'de sol adına koltuk dolduran partilerden bahsetmiyorum... İçlerinde birkaç tane sol adına içten çaba gösteren insanın olması bir partiyi sol yap(a)mıyor... **DSP** (lideri), "insanca hakça bir düzen" söyleminden/iddiasından uzaklaşıp, "Türk Milliyetçiliği" alanında **MHP** ile neredeyse yarışa giriyor... (Bir zamanlar **Ecevit**'i "kominstlik" ile suçlayan "faşist" damgalı **MHP**'lilerden bazıları bile şimdi "faşistlik" ile tanımlıyor! 16 Ekim 1994'te, İnterstar TV'de "Liboş" Mehmet Barlas'ın programında, **SHP Gaziantep milletvekili A. Ateş, Türkeş için,** sırf Nazım Hikmet'ten iki satır şiir okudu diye (onu da yanlış okudu!)

"siyasetimiz bir **sosyal demokrat lider** daha kazandı, Türkeş sosyal demokrasiye yaklaştı" **diyebiliyor!** Bize de dehşetle izlemek kalıyor! Nereden nereye...) **CHP** solculuğu, **"Kemalizm"** ile sınırlı... **SHP,** sağ değerleri/ kapitalizmi egemen kılmaya çalışan **DYP**'nin "koltuk değneği) görevini üstlenmiş, çıkarcılıkla/kapitalizme kirlenmiş durumda... **Üçü de "sosyal demokrasi"** (demokratik sosyalizm!) **kökünden/ideolojisinden/ hedefinden kopuk,** "çağdaş" sağ/merkez partiler konumunda iken "insanca hakça bir düzen" özlemindeki insanlardan destek bekliyor... (**Yatay sağ değerler/ zeminler üzerinde -bir çeşit Türkiye'ye özgü sentezle- bazı (dikey) sol değerler eklenmesi bir partiyi/ideolojiyi "sol" yapamıyor.** Nasıl ki içselleşmiş sağ değerleri yaşatırken/yaşarken, bazı sol değerleri savunmak kişiyi tutarlı bir solcu yapamıyorsa...)

Sol deyince aklıma kitaplar geliyor. İnsani bir toplum/sistem/dünya özlemiyle, çıkarcılıktan uzak, özverili yazarlar, düşünürler, gençler... Yasaklanan, yakılan, vurulan, hapise atılan, işkence gören insanlar ve eserleri...

Çoğunluğun egemen olana tabi olduğu ve (**Kaan Arslanoğlu**'na göre doğası gereği) tutucu olduğu bir toplumda solcu olabilmek, daha çok bilgili/bilinçli olmayı gerektiriyor. Pratiğini yaşayamayınca da (teoride varılan) solculuk sözde kalıyor. Kitlesiyle buluşamayan ideoloji **C. Gündoğdu**'nun deyimiyle ete kemiğe bürünemiyor.

Yanılmıyorsam **Aydın Çubukçu** anlatmıştı. Hak alma eyleminde (yürüyüşünde), esnaf işçiyi desteklemek için yol kenarına çıkardığı yiyeceklerden işçi bir tane alıp ardından gelenleri de düşünürken, aynı işçi bir maç çıkışında bencilce daha çok almaya/yiyeceği kutusuyla götürmeye yeltenebiliyor... Bizler de kapitalist sistem pratiğinde yaşarken **"hırsızlar aleminde bizim olanı çaldırmamak"** adına da olsa, çıkarımızı kollamaya yöneliyoruz. Ancak dostlarımız arasında bu çıkarcı yaklaşımdan uzaklaşabiliyoruz.

Pratiğini dışsal ve içsel nedenlerle yeterince yaşayamadığımız ve biraz da bu yüzden içselleştiremediğimiz **sol değerler** nelerdir? Sermayeye karşı emekten, bireyciliğe karşı toplumsallıktan, bencilliğe karşı paylaşımdan, milliyetçiliğe karşı ulusların eşitliğinden ve kardeşliğinden/enternasyonel dayanışmadan, inanca/metafiziğe karşı bilimden/materyalizmden, ezene karşı ezilenden, militarizme karşı barıştan, erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliğinden, insana ve düşüncesine baskıya karşı özgürlükten, demokrasiden, insan haklarından yana olmak... (Daha çok şey eklenebilir, bir çırpıda sayacaklarım bunlar.) Sol deyince bunları, tek kelime ile **insandan yana olmayı** anlıyorum. **Birçok sağ ideolojisinin/dinin içine serpiştirilmiş "insancıl" yaklaşımlar vardır.** Fransız (burjuva) devrimi, "eşitlik-özgürlük-kardeşlik" sloganlarıyla gerçekleşmiştir. Hıristiyanlık başlangıçta "ezilenlerin umudu" olarak taraf bulmuştur. İslamiyet, ortaya çıktığı toplumda ileri bir adımı, kapsamlı bir yaklaşım ifade ediyordu. Irkçı Yahudilik dahil çeşitli dini ve milli ideolojilerde dayanışma/yardımlaşma/iyi davranma/ hoş-görü gibi birçok olumlu/"insancıl" ögeler bulmak mümkündür. Fakat bunları evrensel olarak **gerçekleştirmeleri mümkün değildir** gerçekleştirememişlerdir. Hiyerarşik/otoriter/totaliter/eşitsizlikçi yapıları bir yana "iyilik" kendi dininden ya da milletinden olan içindir ve daha önemlisi bunları **gerçekleştirecek ekonomik sistematikten yoksundur.** Oluşturulacak ve var olan ekonomik yaklaşımları -doğası gereği- eşitsizlikçi yapıları ile kapitalizme yakındır.

İnsancıl/eşitlikçi yaklaşım sadece sol içinde evrensel -tüm insanlara değin- karşılığını bulabilir diye düşünüyorum. (Bugün için bu başarılamadıysa bile, ütopyasında, hedefinde vardır.) Bu anlamda **sorun** benim için **solcu-sağcı olmak sorunu değil, insan olma-olmama sorunudur.**

İnsanca yaşama/yaşatma özleminin solcu olmayan birçok insanın da içinde var olduğunu gözlüyorum. Dini/milli bakış ön planda olduğundan ve çarpık (rüşvetçi/ talancı/soyguncu) bir kapitalizm egemen olduğundan ve de kapitalizm çarpık olmasa -örneğin dürüst/inançlı kadroların yönetimiyle- çok şeyin düzeleceği sanıldığından pratik bir karşı koyuş/duruş gerçekleşememekte... Kapitalizm denen bataklıkta yaşadığımızı düşünüyorum. Bu **bataklıkta gül yetiştirmeye, insanlaşmaya çalışıyoruz... İçim(iz)deki yaşlı sağcı bataklığa çekmeye çalışırken, sol bebek gül bahçelerinin özlemini yeşertiyor. Sınıfsız ve sınırsız bir dünyanın özlemini... Tüm insanların insanca, ağız tadıyla yaşayacağı...**

DOĞAN GÜNEŞ

Merhaba derken
yeni güne
seni düşünüyorum
günü
seninle düşünüyorum
yatana dek
düşlerimde seni görüyorum
bazen kederli, bazen mahzun
ve uyanıyorum
senden gelen sevinçle
umut içinde
güneşi karşılıyorum
gözlerin ışıl ışıl
yağmuru tutuyorum ellerimle
saçlarını tutar gibi
toprak kokusu
sarıyorortalığı
tenin gibi
derken akşam oluyor hüzünle
karanlığı seninle
yırtıyorum
ve doğan güne
seninle başlıyorum
doğan güneş.

Gün ALTAY

Yazarların Ruh Durumları

Kaan ARSLANOĞLU

Ünlü bir romancımız, Türkiye'de düşünce suçundan ötürü insanların hapishanelere atıldığını, bu durum karşısında bir şey yapamamanın suçluluğuyla vicdan azabı çektiğini belirtmiş. Bu yaşlı romancının sözleri anımsatıldığında ünlü bir genç romancımız, sürecin sorumluluğunun kendi üstünde bulunmadığını, dolayısıyla vicdanının rahat olduğunu ifade etmiş. Bir olgu karşısında alınan bu farklı iki tutum, bizim öteden beri savaşımını verdiğimiz insani felsefi-estetik çizginin yaşam pratiğine dayanan somutluğunu iyi örnekliyor. Bir yanda kendini herkese, her şeye karşı sorumlu hissedenlerin duyarlılığı, öte yanda sistemi örgütleyenlerin, estetize edenlerin vurdum duymazlığı... Bu iki uç arasında dağılmış kişilikler ve her kişiliğin değişik alanlarda bu iki uç arasında oynayan çelişik özellikleri...

Vicdan, kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güçtür. İnsaf ise merhamete, vicdana ya da mantığa dayalı adalettir. Her iki kavram da hayvanlarda gelişmemiş olan insani değerlerdendir ve insani değerler içinde de başka birkaç değerin yanında en üst dizgede yer alır. İnsanı insan yapan bu değerler tüm büyük sanat yapıtlarının belli başlı izleklerindendir ve birçok büyük esere büyüklüğünü kazandıran belli ki söz konusu temaların derinden derine işlenişidir.

Sanatçı neden sanatçı olur? Yazar neden yazar, şair neden şairdir? Sporcu neden sporcu oluyorsa onun için. Kişi kendisi için mükemmelliğe yaklaşmak ister. Ayrıca ulaştığı düzeyi başkalarınınkiyle karşılaştırmak, üstünlüğünü görmek, toplumun beğenisini, sevgisini kazanmak... Bu amaçların hepsi aslında iç içedir ve hangisinin öncel olduğu belli değildir. Sanat aynı zamanda bir iletişim biçimidir. Kişi ister her çareye baş vurararak ünlü olmaya çabalasın, ister üç beş kişilik dost çevresinin takdir duygularıyla yetinsin, hiçbir zaman yalnızca kendisine dönük üretmez. En tanınmamış ve en içe dönük sanatçının bile yalnızca manevi dünyasıyla sınırlı bile olsa mesaj vermek istediği bir çevre vardır. Sanatçı olmak ne yönünden bakılırsa bakılsın bencilliğin bir dışa vurumu mudur yoksa? Elbette. Her insan bencil olduğu gibi sanatçı da bencildir. İnsanın hayvani doğasından, organik bireysel yapısından kaynaklanan bu bencillik nasıl uygarlaştırılacaktır, nasıl insanileştirilecektir; sorun buradadır.

Sanatçının ve ürününün ne derece insani, yani ne derece gelişmiş olduğunu, insanlaşma sürecinin hangi aşamasını yansıttığını biz savunduğu değerlerden anlarız. Örneğin toplumcu değerler mi savunulmaktadır, yoksa insanlaşma sürecinin alt aşamalarındaki bireyci değerler mi? Soruyu bu kadarla bıraktığımızda ise ereğimize ulaşamayız. Toplumcu değerler bireyci kılıkta, bireyci değerler toplumcu kılıkta karşımıza çıkabilir pekala. Daha temel insani değerler dizgesi içinde görünümleri nedir bunların? Ya da daha temel insani değerler günümüzde hangi ideolojik-politik-estetik çizgilerde somutluk kazanır?

İnsan bencildir; yazar da bencildir dedik. Yazar toplumda düşünsel açıdan seçkin bir kesim içinde de yer alsa böyledir bu. Yazarın bencilliğine karşı ne tavır alınabilir öyleyse? Yol şudur: Önce gerçek kabul edilmeli, sonra tanınmalı, sonra dönüştürülmeli, iyi şeylere yöneltilmelidir. Tıpkı cinsellik alanında olduğu gibi. Bu yazıda yapmaya çalışacağım şey de budur. Altını çizdiğim noktalar, verdiğim örneklerle konuyu iyice gözler önüne sermek, sonra çıkış yolları, dönüşüm yöntemleri önermek. Bir yığın olumsuzluğu sergilerken en çok korktuğum şey yakınır bir ruh hali içinde görünmektir. Ben Marksist tutumlu birinin asla yakınmayacağını düşünürüm. Onun görevi olguları incelemek, sonuçları değerlendirmek ve bu değerlendirme doğrultusunda mücadele etmektir. Ağlamak ve yakınmak, sistemden hâlâ iyi bir şeyler umanlara özgü heyecan belirtileridir.

Yazarlar Kitap Okumazlar

Ülkede kaç bin ilerici, çağdaş, solcu yazar ve şair var? Ben diyeyim dört bin, siz deyin beş bin, belki de daha fazla. Demek ki ülkede kitap okunmadığından yakınan bunca insan birbirlerinin kitaplarını alsa sorun çözümlenecek. Hatta basılan kitapların yarısını okusalar sorun yine çözümlenecek; yazarlar, şairler dışında okuyucu kitlesine gereksinim kalmayacak. Bu basit mantık yürütme yazarlarımızın okumuş kesim içinde görece daha çok okuyan bir grup oluşturmadıklarını gösteriyor. Bir sav çevresinde bir araya gelmiş, bir yayınevi ya da dergi kurmuş dar çevrelerde bile birbirlerinin kitaplarını almayan, okumayan insanlar biliyorum. Eleştirmenlere gelince. Onların durumunu incelemeyi psikolog, psikiyatrist arkadaşlara ciddiyetle öneririm. Roman eleştirmeninin roman, şiir eleştirmeninin şiir okumamasının nedenleri nelerdir? Bir doktor kapısında hastalar beklerken beş on dakikadan fazla çay molası veremez; kapıyı yumruklamaya başlar dışardakiler. Yazın dünyasında niye olmaz buna benzer tepkiler; incelenmelidir. Belki bir neden, yumruklanacak belli bir kapı bulunmaması olabilir. Yazın dünyasındaki yabancılaşma, çokça yakınılan tıp dünyasındaki yabancılaşmadan kat kat ileri boyuttadır. Hastanede hastanıza bakmayan doktoru mahkemeye verebilir, hiç değilse karşısına geçip konuşur, vicdanını rahatsız edebilirsiniz. Ama kitap okumayan, tartışmaya girmeyen bir otoriteye karşı yapacağınız pek bir şey yoktur.

Yazarlar Makale Bile Okumazlar

İnsancıl'a ziyarete gelen bir yazar dergiyi açmış, benim yazımı görür görmez 'Freud'u böyle eleştirmemek lazım, onu bilmek lazım,' demiş. Cengiz Gündoğdu, makale yazarının bir ruh hekimi olduğunu, bilmese herhalde yazmayacağını söyleyince yazarımız bunu hiç duymamış gibi, 'bilmeden yazmamak gerek, Fre-

ud'u bilmek gerek,' diye yinelemiş. Cengiz Gündoğdu, benim bu yazıya ne kadar emek verdiğimi söylemeye çalışırken yazarımız sözünü kesmiş. 'Bir kere başlık yanlış...' 'Başka neresi yanlış? Sen bu yazıyı okudun mu?' diye sormuş Gündoğdu. 'Hayır, okumadım,' demiş yazarımız. Diyalog böylece bitmiş. Aynı yazar yurt dışından geldiği kısa Türkiye tatilinin izlenimlerini bir dergiye yazarken benim makalemden de birkaç paragraf söz etmiş. Aldım dergiyi, okudum. Yazarımız Freudculukla ilgili bazı sorunları ifade etmiş, sorular sormuş. Sorularının çoğunun yazımda yanıtı bulunduğunu ise görememiş, çünkü altı sayfalık yazıyı okumak için herhalde üç beş dakikadan fazla bir zaman ayıramamış.

Emeğe saygısızlık insaf duygusu eksikliğinden gelir. Yazarlarımızda insaf duygusu eksiktir. Bir dergiye, gazeteye yazı yazan kişi kendi yazısını okur, kendi yazısıyla büyülenir, başka yazıları okumadan kendinden geçer, dergiyi kapatır. İnsaf duygusundan yoksun bu ben merkezci kişiler değil midir zaten Freud'u da canından bezdiren, çöküntüye sürükleyen.

Yazarlar Kendi Alanlarında Sistemi Göremezler

Sistemin adaletsizliğini, iğrençliğini gören, sisteme karşı olduğunu söyleyen insanların çoğu sistemin kendi dar çevrelerindeki yapı taşlarını göremezler. Sistem özgül alanlara inildiğinde somutlaşacağına soyutlaşır. Sistemin işleyişine uygun para ilişkileri, belli değer yargıları, belli insan ilişkileri çok normalmiş, doğalmış gibi görünür. Soyut planda sisteme karşı olan kişi, somut planda sistemin örgütleyicisi, ya da destekleyicisi oluverir. Sistemin ideolojisini benimser ve onu yeniden üretir. Bu, kendisine anımsatıldığında durumu kavrayamaz bile, uyarıyı çekememezlik ya da düşmanlık belirtisi olarak yorumlar. Tuttuğu takımın başarılarıyla kendinden geçen sistem karşıtı bir kişi çoğun bu başarının belli kirli ilişkilerin, sistem içi güç dengelerinin sonucunda gerçekleştiğini kabullenmek istemez. Ama spor bir eğlenceliktir ne de olsa, belki de kişi bunun akıl dışı bir eylem olduğunun da bilincindedir. Ya işinde, ekmeğini kazandığı görevinde ne yapar aynı kişi? Sistemi örgütler, sistemin ideolojisini üretir. Örneğin doktorsa çalıştığı kurumda koşulları düzeltme uğraşı vermez. Bir süre çaba harcarsa da zorluğunu görür, bıkar sonunda. Genel sağlık politikasının düzeltilmesi için sağlık alanındaki örgütlenmelere de katılmaz. Bir süre o uğraşı da vermiş olsa yıpratıcıdır bu işler, bırakır çok geçmeden. Muayehanesini açar ve özel hasta bakar. Kimse suçlayamaz onu. İnsanca yaşamaya hakkı vardır çünkü. Güzel şeylere ancak para kazanılarak ulaşılabilir. Bakmakla yükümlü olduğu insanlar vardır çevresinde, eşi, çocukları... para kazanırken yasalara, sistem içi ahlak kurallarına uyuyorsa ne ala. Birçok insan süreç içinde bunlara da aldırmaz olur. Sonunda kişinin genel dünya görüşü de temelinden değişmeye başlar. Kişi eski sosyalistse hala sosyalist olduğunu sanabilir. Bu bir sanal gerçeklik olmuştur artık.

Sanal gerçeklik!.. Okumuşlarımız arasında en yaygın sanal gerçeklik bilimde ve sanatta sistemin işlemediğini sanma durumudur. Üniversite hocalarının, saygın sanatçıların ona karşı olmayanlarca bile her yönüyle eleştirilen sistemin çirkinliklerinin uzağında olduğu zannedilir, duygusal bir sis perdesinin ardından. Böylesi iyimser sanılar belki de insanın iyi bir özelliğidir. Öyle mi acaba?

Hayatın her alanında bir şeyi hem öyle, hem böyle düşünürüz. Üstelik bir şeyi bir yönüyle düşünürken bile o şekilde davranmayız. Söz gelimi herkesin korktuğu, nefret ettiği, iğrendiği bir müdür iş yerine gelirken ondan tüm nefret edenlerden saygı görür. Arabasının kapısı açılır, güler yüz gösterilir, bir emriniz var mı efendim, denilir. Bu davranışları açıklayacak tek şey korku mudur? Bir cani, ya da bir sahtekar olarak bilinen devlet büyüğü neden gittiği her yerde nezaketle karşılanır? Onun gerçek yüzünü bildikleri halde pek çok kişi neden basın toplantılarında, kokteyllerde, sohbetlerde ona iltifatlar ederler? Yalnızca korktuklarından mı? Korku gerçekte pek az şeyi açıklar. Sisteme küçük küçük (ya da büyük büyük) çıkar ilişkileriyle bağlı kişiler her dakika her an çıkar hesapları yaparlar kafalarında. Her an bir şeyleri yitirme ya da bir şeyleri kazanma kaygısı zihinlerini yumuşatır, pelteleştirir. İlginçtir ki davranışlara yön veren çıkar hesapları kimi zaman da böylesine açık değildir, gizlidir. Bazen de ortada gerçek bir çıkar hesabı da yoktur. Kişi belli yaklaşımları, belli davranışları salt uygarlılığının gereği olarak gerçekleştirdiğini

İHANETİN KURBANLARI OTUZYEDİLER

2 Temmuz 1993'de Sivas Madımak otelinde Faşistlere yaktırılan 37'lerin anısına

"Gelin canlar bir olalım" Pir Sultan Abdal

Ölüm uğultusu
Bir ceylanın
Yayılıyor Sivaselinden
    Yanık-ağu
    Feryat-figan
Bir zalimin ağına düşürülmüş
Madımakta
    Lanetlenmiş
    O t u z y e d i can
Yanıyor bir orman gibi
    Alev-alev
    Kavrula-kavrula
Kesilmiş soluğu ozanların
Canlarıyle ödenmiş bedeli
Düzene baş kaldırmanın
Kırılmış sazlar
Yakılıp kül-edilmiş
Türkler
İki telli c u r a s ı Nesimi'nin
Susturulmuş
Bir daha öldürülmüş
Pir Sultan Abdal
Yontusu içinde elinde sazı

ÖNCÜ

düşünür. Daha doğrusu düşünmez, kendiliğinden böyle hareket eder. Sistemin öne çıkardığı birçok değersiz şahsiyet sistemin, içi boş, kendiliğinden işleyen ve insanın sorunların temelini düşünmeme, düşündüğü gibi tavır koymama zaaflarından kaynaklanan sahte nezaket ilişkileri içinde yürüşüne devam eder. Psikoloji dilinde bu olguyu nasıl ifade edebiliriz? Otoriteye bağımlılık.. Güçlü ve gündemde olana sorgusuz teslimiyet...

Sanat alanı sistemin tüm yasalarının acımasızca işlediği bir alandır. Yazarların en büyük yanılgılarından biri sistemi görememeleri, hep kendilerini bireysel olarak haksızlığa uğramış hissetmeleridir. Birileri belirli nedenlerle onu çekememekte, hak ettiği yere gelmesini engellemektedir. Evet, alçakcasına haksızlıklar vardır sanat alanında ama, kişilere özel bir haksızlık değildir salt bu. Belli kişiler sistemin yasaları içinde belli özellikleri nedeniyle bir yerlere gelirler, sistem içi sanatta en yetenekliler belirli köşe başlarını tutarlar, kafaları geldikleri yeri, geldikleri yer kafalarını değiştirir ve sistemle kaynaşırlar. Artık bu saygın kişiler sistemin parçasıdırlar. Kapitalist makinanın dişlileri haline gelmiş bu kişileri tek tek eleştirmek gerekli fakat yeterli değildir. Yabancılaşmanın en üst aşamalarını yaşayan söz konusu kişiler artık kendilerinin de ne olduğunu bilecek durumda değildirler. Yaptıkları iş uyuşmuş beyinleriyle önlerine konan görevlerin yerine getirilmesidir. Bir kitap eleştirilecekse bir kitap eleştirilecek, anamalcılığa karşı yazı yazmak gerekiyorsa anamalcılığa karşı yazı yazılacak, bir yazar öne çıkarılacaksa o yazar öne çıkarılacak... Burada bir haksızlık vardır elbette. Ama herkese karşı haksızlık... İnsana, insani değerlere, insanın kültürel birikimine karşı haksızlık...

Kenarda köşede kalmış pek çok şair, yazar, küçük yayınevi sahibi, haksızlıklardan bir gün kurtulma umuduyla beklerler. Sınıf atlama hesabı yapan küçük burjuvalar gibi çoğu sistem içi kurtuluş yollarını gözlerler. Düşük bir olasılıktır ama belki bir gün kitaplarından bir yerlerde söz edilecektir. Bir gün bir yerlerde sanatçı kişiliği öne çıkarılacaktır. Belki bir gün kitapları çok satacaktır, belki ödül alacaktır. Belki bir gün o da star olacaktır. Belki bir gün onun yayınevi de büyük yayınevlerinin arasında sayılacaktır. O yüzden çoğu sistem içi küçük hesaplara girmekten alıkoyamazlar kendilerini. Sanat alanında sisteme karşı mücadeleyi delilik, maceracılık, çıkıntılık, enayilik olarak görmeye, göstermeye çalışırlar.

Yazarlar Örgütlenmez, Birbirini Desteklemez

Yazarlar örgütlenebilir mi? Çok zor. Çünkü yazarlar başka kesimlerdeki insanlara göre fazlasıyla bireyci, bencil kişilerdir. Yazarların güçlü bir örgüt kurması daha çok politik bilinçle ve dışardan zorlamalarla olur. Örneğin ülkede güçlü bir toplumcu-devrimci parti varsa bu parti kendi yazarlarını ve duygudaşlarını örgütler, örgütlenme sorununu kısmen çözer.

Ezilenler arasında örgütlenmeye en yatkın kesim şüphesiz işçi sınıfıdır. Doğrudan işle üretimle bağlantılı küçük burjuvalar (öğrenciler, teknik unsurlar, memurlar, küçük üreticiler) görece örgütlenmeye yatkın kesimlerdir. Yazarı ise yaptığı işin tekil özelliği ve kişiliği örgütlenmeden uzak tutar.

Bunları söylerken şu gerçeği unutmamalıyız. Benim bildiğim en güçlü örgütlenmeler kapitalistlerin kendi aralarındaki örgütlenmelerdir. Paraya, sermaye ilişkilerine dayalı örgütlenmeler bugüne dek her alanda toplumcu örgütlenmelere karşı galip gelmiştir. Buradan nereye varacağım. Şuraya: Bugün yazarlar arasında da güçlü bir örgütlenme vardır. Ama bu örgütlenme sistem içi bir örgütlenmedir ve paranın kudretine dayanır. Bugün yazın piyasasını elinde bulunduran yedi sekiz kuruluş yazarları şairleri örgütlemiş durumdadır. Örgütlenmeden bizim anladığımız bu örgütlenmeye karşı bir örgütlenmedir. İşimiz öyle güçtür ki bizim örgütlenmemizde yer alması düşünülen pek çok yazar ve şair zaten bize karşı örgütlü durumdadır.

Geçenlerde somut bir zaafı nedeniyle bir şairi eleştirmiştim. Şair de başka bir dergide işim vermeden beni eleştirdi. İşçi sınıfının mücadelesi yükseliyordu, bu mücadeleye bir tuğla daha koyma gayreti içindeki ilerici yazarlar örgütlenmeye çalışıyordu, tam o sırada dost sayfalardan köstekleyici bir yazı geliyordu. Şair, eleştirdiğim konuya hiç değinmiyordu. Örgütlenmeden söz ediyordu yalnızca. Ama nasıl örgütlenileceğini de söylemiyordu. Örgütlenmenin önündeki en büyük engel olan çıkar ilişkilerinin, büyük yayın kuruluşlarının oluşturduğu tekelin, iyi bir yere kapak atma, ödül-festival mafyasına yamanma itkilerinin nasıl yok edileceğini belirtmiyordu. O belirtmiyorsa ben şunu söyleyebilirim uluorta: Bana çok değil yüz milyar lira bulun; size ülkenin gelmiş geçmiş en güçlü yazar örgütünü kuruvereyim. Bunu nasıl yapacağımı da söyleyeyim. Tamamen kapitalist ilişkiler içinde. Bir yayın tekeli kurarak ve yazarları satın alarak. İşçi sınıfının yükselen mücadelesine tuğla koyan yazarların örgütlenmesi, para-çıkar ilişkilerine karşı dürüst tavır alınmadıkça bir çocuk masalı olabilir ancak.

Türkiye'de yazarlar yazarlıktan para kazanılmadığından yakınırlar hep. Bir koyup üç alma mantığındaki insanlarla nereye dek gidilebilir! Yazarlıktan para kazanılabilecek bir konuma ulaşmayı bireysel olarak düşler dururlar. birbirlerine güvenmezler. Ortak yayınevi de kursalar, dergi de çıkarsalar ancak kendilerini sıkıntıya sokmayacak paralarla (ceplerindeki harçlıkla) katkıda bulunurlar örgütlenmeye. Ellerinde yitirildiği takdirde yine geleceklerini tehlikeye sokmayacak fazla bir para birikti mi hemen ayrılırlar ve yeni bir yayınevi ya da dergi kurarlar. Güçlerin ve emeklerin birleştirilmesi akıllarına en son gelen şeydir. Yazarlarımız genel olarak insanın ve bu ülkenin insanının tüm olumsuz özelliklerini gösterirler. Paraları kıymetli olduğu gibi zamanları da kıymetlidir. Çoğu kişi sıradan bir hobi gibi bakar yazarlığa. Yazarlık, ömürlerini adadıkları temel bir uğraş değildir çoğunluk için. Hazırlopçudurlar. Parmaklarını oynatmazlar hiçbir şey için, sıkıntıya girmezler; sıkıntıya girenleri eleştirirler. Özdisiplinden yoksundurlar. Gevşektirler. Tembeldirler.

Tüm bunlara karşın bazı iyi şeyler de olabilmektedir yazın dünyasında. En azından tüm sıkıntılarına karşın kör topal ilerleyebilmektedir edebiyatımız. Nasıl olmaktadır bu? Öbür alanlarda olduğu gibi... Bazı kişile-rin aşırı gayreti, birçok kişinin kısmi gayretiyle. Yapılabileceklerin yarısı bile yapılmadan, öylesine...

Bu Yazının Vicdanî Sorumluluğu

Yazarlar yazdılar mı iyi yazarlar. Yazarken savundukları ilkelere genellikle kendileri uymazlar. Başkaları-

na karşı eleştirel, cin fikirli, kendi zaaflarına karşı kör ve duyarsızdırlar. Böyle bir yazar olmak istemedim hiç. Bazı yazılarım saldırgan ve acımasız görünebilir. Sanmayın ki, suçluyorum, teşhir ediyorum ve vicdanım rahat, huzura kavuşuyorum. Hiç değil! Her suçlamam omuzuma daha ağır bir yük bindiriyor, her eleştirdiğim kişilik durumu insaf duygumu zorluyor. Çünkü biliyorum ki, yukarda sıralamaya çalıştığım yazar zaaflarının bir bö!ümü bende de mevcut. Buna karşın vicdandan, insaf duygusundan söz eden bir kişi olarak neden yazıyorum? Bu cesareti nereden alıyorum? Ben bu cesareti tüm bu zaaflarımı bilme, tanıma, dürüstlükle kabullenme, onlara karşı mücadele etme ve geriletme kavrayışımdan alıyorum. Bu mücadelede kendimi yazar çoğunluğundan daha iyi bir yerde görme durumumdan alıyorum. Yine de sakınımlı davranmaya çalışıyorum. Kişi yirmi yıl mücadele eder, gücü tükenir, birikiminden saygınlığından tüketmeye başlar, kısa zamanda onun da sonu gelir. İnsan, insani değerleri, kişilik değerleri için mücadeleyi bırakır bırakmaz gerilemeye başlar. Kişinin yalnızca halihazır değerlerini koruması için bile çaba harcaması, bunları işlemesi gerektir. İleriye gitmeye çalışmamak insanı hemen yozlaştırır, çürütür. Değerleri için çaba harcamayan insan, sistemin yağlı pis bir parçası haline gelir, üstelik bunu ayrımsayacak uyanıklıktan da uzaklaşır.

O yüzden bir yıl sonra sistemle uzlaşacak mıyım, şimdi bile mutlak ödünsüz değilim, on yıl sonra tümüyle sisteme teslim mi olacağım, gibi sorular beni hep tedirgin eder. Sistemle uzlaşmış yaşlı yazarlar beni daha da zorlar. O yaşa varınca ben ne hale geleceğim? O yaşta onların gösterdiği duyarlılık kırıntılarını gösterebilecek miyim?.. Bu sorular her keresinde kafamda gidip gelir ve sonra üstüme daha ağır bir sorumluluk duygusu yükleyerek yanıtını bulur. Evet, çirkinlikle uzlaşmamaya kararlıyım! O halde devam! Ben her şeye rağmen yazının başında aktardığım Yaşar Kemal vicdanının destekçisiyim.

Tedavi

Psikiyatride yakın olduğum bir anlayış var. Bilişsel-Davranışcı yöntem. Bu yöntemde kişinin gösterdiği ruhsal bozukluk belirtilerinin altta yatan tartışmalı nedenleri üstünde pek uzun boylu durulmaz. Bulguların ve hastalığın ortaya çıkış anı ve gelişim süreci incelenir. Kişiye bu süreç tanıtılır, tüm yönleriyle bilmesi sağlanır. Sonra bozukluğun üstüne gidilir. Tek tek, aşama aşama, sabır ve gayretle çalışır hasta. Ödevlerini yapar, ter döker, düşünce, duygu ve davranışlarındaki istenmeyenlere karşı mücadele verir ve çabası oranında başarılı olur.

Yazar hastalıklarına karşı yapılacak tek şey de şu aşamada budur bence. Hastalık belirtilerini bilmek ve tek tek her birine karşı mücadele etmek. Rahatsız edeceğini bilsek de vicdan ve insaf duygularını güçlendirmek. Çok okumak, başkalarının emeğine saygı göstermek. Eleştirmek ve tartışmak. Örgütlenmek. Dayanışma içinde olmak. Bunun için zaman, para özverisinden kaçınmamak. Sanat alanında ve her alanda sistemin yarattığı sahte gerçekliğe karşı uyanık olmak. Paranın yozlaştırıcı etkisine her alanda karşı durmak. Dürüst davranmak. Haksızlık yapmamak. Başkalarında eleştirdiğimiz şeyleri kendimize hak görmemek...

Tüm bunları yapabilme gizilgücü-açıkgücü olan kişiler yazarlar arasında azınlıktır. Bunu bilmek... Güçleri iyi değerlendirmek. El ele, milim milim ilerlemek... Sistemin sanatının her alanda temel aldığı para para para anlayışına daha çok emek, daha çok özveri ilkesiyle yanıt vermek.

Sistemin sanatına karşı pırıl pırıl sanatımızı, sanatçımızı ancak böyle ortaya çıkarabiliriz. Sistem örgütleyicileri çirkin sanatlarını, sanatçılarını bizimkilerle karşılaştırmaya şimdiden korkuyorlar. Bu korkuyu dehşete dönüştürmeyi ancak böyle sağlayabiliriz.

Kaan Arslanoğlu

YANILMANIN GERÇEKLİĞİ

İnsanın Doğası ve Yanılgıları Üstüne
Psikolojik - Felsefi Bir İnceleme

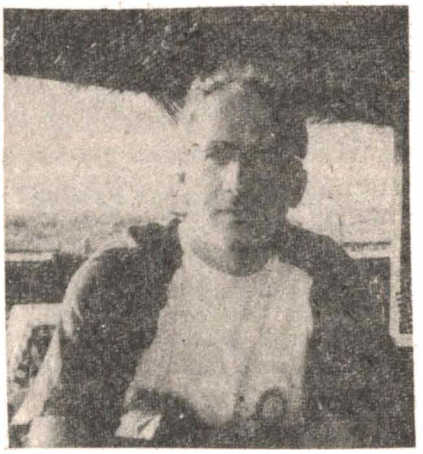

Bu kitap insanın temel, evrensel sorunlarına, Marksist saflarda alışılageldiği üzere toplumsal-sınıfsal açıdan değil, o gerçekliği unutmadan ve inkar etmeden farklı bir açıdan, birey açısından bir bakıştır. İnsanın doğası ve yanılgıları üzerine düşünürlerin fikirlerinin ve psikolojinin ulaştığı sonuçların bir derlemesi, ayrıca özgün görüşlerimin ifadesidir. Bu kitap umarım ki, sağ-sol, sosyalizm-kapitalizm, laiklik-şeriatçılık, bireycilik-toplumculuk gibi güncel tartışmalara ve estetikle ilgili saflaşmalara farklı bir açıdan bakılabilmesi için de uyarıcı olur.

İNSANCIL YAYINLARI / Mollafenari Sk., 40-42 / 5 Cağaloğlu - İST. Tel.: 513 93 99 - 511 79 94

Barış ve Kişilik Üzerine

Müslüm KARADAYI

İnsanın, hem değişen ve gelişen, hem de değiştiren ve geliştiren bir özü vardır. Bu özün birinci boyutu nesne, ikinci boyutu ise özne olmakla ilgilidir.

İnsanın nesne olarak değişim ve gelişiminden kaynaklanan savaşlar "içsel"dir ve yapısal olarak olumluluk içerir. Bu içsel savaşta çatışanlar arasında uzlaşmaz çelişkiler yoktur. Bu uzlaşmaz çelişkilerin de önemli oranda azalması, ayrıca tümüyle geliştirici bir ivme kazanmaları, dış savaşın koşullarının ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır.

Barışın diyalektiği, dış savaş ile iç savaş arasındadır. Dış savaş, insanın sınıflı toplumlar aşamasında sömürüyle tanışması sonucu ortaya çıkmıştır. Sömürünün devam etmesi için savaşın kader olduğunu ve bunun sonsuza kadar süreceğini sömürücü sınıf ideolojisi ileri sürerken, bu savaşın maddi gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu iddia eder. Aslında ezenlerce ileri sürülen bu "kaçınılmaz sonuç", insanlığın defalarca kıyımına yol açmış ve günümüzde de insanın yok olmasına yol açacak bir aşamaya gelmiştir.

"Dış savaş"ın, ezilen ve sömürülenler açısından ideolojisi ise, sınıflı toplumlara, dolayısıyla sömürüye son verilmesini içerir. İşte tam bu noktada özne olarak insan, insanın insanla savaşını ve doğayı yok etme keyfiyetini ortadan kaldıracak bir haklı savaşı yürütmek sorumluluğuyla karşı karşıyadır. Böyle bir savaşı "insanlaşma savaşı" olarak da adlandırmak mümkündür.

İnsan, bir yandan iç savaşıyla kendini keşfederken, diğer yanıyla da -dış savaşla- toplumsal tarihini yazmıştır. Bu tarihin barışın diyalektiği açısından geldiği aşamayı Nazım Hikmet **Stronsium 90**'da şöyle dile getirir:

"Kendi kendimizle yarışmadayız gülüm
Ya ölü yıldızlara hayatı götüreceğiz,
Ya dünyamıza inecek ölüm."

Yine insanın özne olarak konumuyla "dış savaş" çelişkisini, Einstein ve Russel 1958'de şöyle ifade etmişlerdir:

"İnsanlar, yeryüzünü cennet de yapabilir, cehenneme de çevirebilirler." İşte tam da bu vurgunun derinliğinden, insanın özne olarak kendi geleceğinin tayinini belirleyecek bir irade geliştirmesinin önemi anlaşılıyor.

Biz, barışın diyalektiğinin, dış savaşın, insanlık tarihinin mezarlığına dönüşmesi sonucuna varılması için, felsefi eşitlik ve özgürlüğün bir yaşam biçimine dönüşmesini gerektirdiğine inanıyoruz. Bu da, kişinin günlük bilinç içinde şekillenen davranışlarının giderek kalıtım kalıplarına dönüşmesini engelleyecek bir özgürleşme mücadelesiyle ilişkilidir. Binlerce yıllık toplumsal yaşamın dış savaşla biçimlendirdiği çok değişik eğrilere sahip olan ve özünde kendi iradelerini belirlemek için sistemin çizdiği sınırların dışına çıkamayan kişiliklerin özgürleştirilmesi sorunudur aynı zamanda barış. Dolayısıyla barış, kendisi ve içinde yaşadığı sistemle uzlaşmış kişilikler için aynı zamanda bir "içsavaş"tır. Yani kişinin kendisini geliştirme, değiştirme ve sürekli toplumsallaştırma sürecini içerir. Bu noktada kişinin kendisine egemen olabilme sorunu gündeme gelmektedir.

Barış, kişinin kişilik geliştirme ve dünyasını estetize etme duyarlılığını da derinlemesine etkiler. Eğer kişi, kendi yetmezliklerini, ilkelliklerini değiştirip dönüştürme çatışmasını kendine egemen olarak yaşarsa uzlaşmaz çelişkiler zincirini bir bir kırmak aşamasına gelmiş demektir. Tam tersine kişi, egemen ideolojinin ve yaşam tarzının baskıları altında kendine olan egemenliğini yitirmişse, ya ezik bir kimlik -salça bile olmayı hak etmeyen domates cinsinden- taşımak ya da intiharı seçmek zorundadır. Birçok sanatçının intiharında, bu açıdan barışın kazanılamamış olması önemli bir etkendir. Yesenin'in intiharını şiddetle eleştiren Mayakovski'nin de intiharı, buna tipik bir örnek olsa gerek.

20. yüzyılın son yıllarında insanlık, topluca intiharlara tanık olmaktadır. Tekelli düzen dış savaşı öyle bir dozda yürütmektedir ki, toplumların beyinlerini iltihaplayarak kitleler halinde teslim almaktadır. İnsanlar kapı komşusundan habersiz, sırt sırta yapışık düşman kardeşler gibi bir yandan sürüleştirilmek istenmekte, diğer yandan da katliamlar karşısında alkış tutar hale getirilmektedir. Evet, en kötü intihar budur insanlık açısından, en tehlikeli gelişme de...

Barış, insanı bu tehlikelerle savaştırabilmektir. Barış, akıl ve insan yüreğinin korunup güzelleştirilmesidir. 1980'li yıllarda Alman yazar Gunter Grass, ülkesinden, daha doğrusu Avrupa tekelli, emperyalist düzeninden bıkıp Hindistan'a kaçmak istemişti. Çünkü emperyalizm, insanı sevgisinden, aklından ve dolayısıyla özgür yaratıcılığından mahrum etmiştir. Dikkat edilirse, emperyalizmin bu tahribatı sonucunda Avrupa ve Amerika sanatında egzotizmin öne çıktığı anlaşılır. Postmodernizm denen tekelli düzenin bohça sanatı, bu durumun bir tezahürüdür. Sanatın, edebiyatın her alanındaki bayağılaşma en çarpıcı tezahürdür. "Oynama şıkıdım şıkıdım/Kız hepsi senin mi", "Bandıra bandıra ye beni", ağlayarak söylenen sloganlar, tiyatroların küfür edebiyatına dönüşmesi ve daha niceleri Türkiye'de giderek çoğalan örnekleridir. Ne acı, ne yazık...

Barış, halkların kardeşlik kültürünün tesis edilmesidir. Çok dilli çok özgün kültürlere sahip coğrafyaların hergün yeşermesi ve bu yeşilliklerin yakılmasına karşı geliştirilmesi gereken bir barış kültürü... Biz, barış kültürünün geliştirilmesinde edebiyata büyük pay biçiyoruz. Bunu eğitim işkolundaki sendikalar açısından özellikle çok önemsemeliyiz. Tekelli düzen, önce eğitim sistemini "savaş kültürü"yle donattı, eğitimi metalaştırdı, toplumsal olmaktan çıkardı. Bugün herkes eğitimden şikayetçi hale geldi. Eğitimin özünü boşaltmak için, edebiyat ve sanatı öldürmeye ya da sıradanlaştırmaya çalıştı. Bugün branşı edebiyat olan eğitimciler bile çoğunlukla yılda 5-10 kitapla dünyası sınırlanmış insanlar haline getirildiler. Bu büyük bir çürümedir.

Ne yapmak lazım? **İnsancıl** dergisiyle gelişen duyarlılık, ne yapılması gerektiğinin ipuçlarını vermektedir. Başta sendikalar ve demokratik kitle örgütleri olmak üzere, okuma saatlerini; eleştiri ve tartışma günlerini; tiyatro, resim, müzik atölyelerini yaygınlaştırmak yolunda tüm barış dostları yoğun çaba sarfetmelidirler. Kendinden, ailesinden başlayarak örgütüne kadar bunu hayata geçirmenin güzelliğine soyunulmalıdır. Biz "Kral çıplak" sözünün bu çalışmayla gerçek anlamını kazanacağına inanıyoruz.

Ya sizler?...

Güzel Nedir*

Berrin TAŞ

Güzel nedir...ne olmalıdır. Düşünürler çağlar boyu güzel... çirkin... iyi... kötü... doğru ve yanlışı temellendirmeye uğraşmışlar. Bugün güzel bir çöküşün yaşandığı dünyada güzele verilen anlamın eksik... ya da gerçekliği karşılamayan bir biçimde oluştuğunu söylemek şaşırtıcı değil. Yaşananlar gösteriyor ki kapitalist sistem tüm kurumlarıyla... işleyiş mekanizmasıyla insan için değil. Kişisel kazanımların insanın zararına birikmesi... üstelik bu oluşumun olağan karşılanması alışkanlığa dönüşen bir yaşama biçiminin dışavurumu. O halde ne yapmalı... nelere güzel dediğimizi... güzel diye belleddiklerimizi, neden beğendiğimizi sorgulamanın zamanıdır. Dikkat ederseniz sistemin çöküşüne güzel dedim... Oysa sistemin adamları çöküşü kabul etmiyor... ederlerse bu çöküşe kötü diyorlar.

Sorgulamaya geçmeden önce güzel'i nerelerde bulduğumuza bir bakalım. Güzel'i doğada nesnelerde ve insanda nasıl görüyoruz. Bir ağaç... yapraklar... yeşil... rengarenk çiçekler... gökyüzü... deniz... ışık... güneş bulutlar... su... hava... toprak... insanın barınağı ev...balık... kuş... bütün hayvanlar... yollar... arabalar... giysiler... kullandığımız eşyalar... bir masanın... bir tabağın... bir sandalyenin... bir yatağın yaşamımızdaki önemi ve anlamı... insanın insandaki yeri... müzik... resim... şiir... roman... öykü... kısaca sanatın yaşamımızdaki... insanın sanattaki yeri nedir... ne olmalıdır.

Yollar insan için yapılır... deniz... gökyüzü... ağaç... çiçek insanın emeğiyle değişir... dönüşür. Evler... insanın barınabilmesinden öte içinde kendini güvenlikte hissettiği... uyuduğu... doyduğu... dinlendiği... kitap okuduğu... müzik dinlediği yaşamını sürdürdüğü... yarına hazırlandığı alanlar... insanın rahatı huzuru için yapılır. Eşyalar insanın yaşamını kolaylaştırmak için yapılır... insan doymak ve sıkıntısız yaşamak... boş zamanlarında şarkılar söylemek için doğayla mücadele etti. Güneş ortalığı kasıp kavururken... ya da yağmurlar toprağı beslediğinde emeğinin sonuçlarını neşeyle izledi... oysa bugün güneşin meyvalarından yararlanamıyor. Yollar insan için değil. Bir kenti ya da bir ülkenin genel görüntüsünü güzelleştirenlerin dışında arka sokaklarda oturanlar için yol olmasa da olur. Evler insan için değil... mutlu azınlığın rahatı için en ince ayrıntısına dek planlanmış yapıları saymazsak... marketler insan için değil... her insanın oralardan alışveriş edemeyeceğini düşünürsek. Evimiz için gerekli eşyaları yapan fabrikalar... atölyeler insan için değil... çünkü o eşyalardan her insan yararlanamıyor... fabrikalar birilerinin para kazanması için kuruluyor insanın gereksinimlerine yanıt vermek için değil. Otobüsler... minübüsler insan için değil... tıkış tıkış istif edildikleri taşıtlarda bir yerlere doğru koşuşturanları sistem insan saymaz zaten. Kitaplar insan için değil... sanatçılar kendi benliklerini tatmin etmek için yazıyorlar... bu arada üç beş kişi okursa fena olmaz... sanat insan için değil. Şiirler şairlerin hezeyanlarını dışavurma aracı... öyküler birkaç duygusal anı'yı anlatmaktan öteye geçemiyor... sanatçı gerçekliği insanı barındıran bir bakış açısıyla estetize edemiyor. Şarkılar insanı anlatmıyor... "Hey Corc versene borç"la... "Bandıra bandıra ye beni"yle anlatılan yabancılaşan... bilinci bulanan insanın yanılsamalı gerçekliği bankalarda maaş kuyruklarında bekleyen insan marketlerde para ödemek için kuyruklarda bekliyor... ülkenin her yanı eşit gelişmediğinden para kazanma amacıyla büyük şehirlerde biriken insan yaşamı birbiri için çekilmez kılıyor. Elden ele dolaşan bütün kapıları açan güç para, insanı yemeye devam ediyor. Bugün gelinen noktada ürettiği insana karşı... yabancılaşan insanın hukuku sanatı.. bilimi... felsefesi... tarihi insan için değil... yaşananlar geçmişinden kopan yalnızlaşan insanın görüntülerini sunuyor bize. Kurumlar görevlerini insana karşı yapıyor... Yasalar insana karşı işliyor... Eğer güzeli insanın-insanla... doğanın insanla... kurumların-insanla ilişkisi içinde değerlendirebilirsek güzel'in kendi başına saf bir varoluş olamayacağı anlaşılır. Güzel, yaşamı kapsayan görüntüler içinde bizde hangi önyargılarla... hangi bakış açısıyla bir anlam kazanıyor. Anlamlandırmanın temelleri neler. Sözgelimi, bankalar kimbilir kaçıncı kuruluş yıldönümlerini kutlarken verdikleri, reklamlarla hizmetinizdeyiz diyorlar... hizmetinizdeyiz her şey insan için. Bankalar da bizim kavramlarımızı kullanıyor... her şey insan için. Oysa gerçekliği kapatan... gizleyen örtüyü kaldırdığımızda kurumların işleyişinin... işleyiş mekanizmalarının insani olmadığı görülür... demek ki hizmet sözcüğü hakikatı karşılamıyor. Hizmet sözcüğünün karşısına şu soruyu çıkarmak gerekiyor. Kim için... hangi insan için... nereye kadar. Hizmetin sınırları bırakın çıkarın zedelenmesini... çıkar ilişkilerinin tehlikeye girebileceği noktaya bile gelmeden belirlenmeye başlar. O noktada insan yoktur... sıfırlanmıştır. Öne çıkan çıkar temeline dayalı sistemin ilişkiler ağının... kurumlarının varlığının korunmasıdır... sistemin değer yargılarıdır. Şaşırtıcı olan da şudur... İnsan için denerek insana karşın korunan değer insanın yalnızca bir bölümü için korunmakta... geriye kalan insanı kimse anımsamamaktadır. Evet hizmet insan için... hangi insan sorusu önemlidir... ve bu soruya soramayanlara sordurabilmek gereklidir. Sistemin değer yargılarına göre bir bankanın gecikmiş ödemelere bindirdiği faiz oranlarıyla tefecilik yapması... bir soyguncu gibi davranarak... bu davranışından en ufak bir rahatsızlık duymadan çilingirle kapıyı açarak bir eve girmesi doğru bir hareket tir... üstelik yasalara da uygundur. İnsanın hakkını aramak için hiç kimse şu soruyu soramamaktadır... "O doğru" kimin işine yaramaktadır. "O doğru" sistemin yaşaması için gereklidir... bu nedenle güzel değildir. Sistem için doğru... sistem için güzel olan insan için güzel değildir... çünkü sistem insan için değil. Sistemi oluşturan ahlâkı iyi tanımak... anlamak zorundayız. Ancak o zaman insan için iyi olanın insanın mutluluğu için güzel olanın anlaşılabilmesi... kendi kişisel çıkarına ters düşse bile insanın yararı için iyi... güzel... doğru olanın istenmesi ve bu amaç için mücadele edilmesi gerekliliği bir anlam kazanacaktır.

Toplum çöküşü yaşarken şairin kendini öteki insandan yalıtması sanatçının sorumluluk duygusunun gelişmediğini gösterir. Eluard **Ozan ve Gölgesi**'nde (Adam Yayınları-çev: Özdemir İnce) şunları söylüyor. "Ozanla-

rın istisna olmayı bırakacaklarına inanıyoruz çünkü daha şimdiden aralarından bazıları yıkıcı olarak tanımlanan yeni değerlerin ortaya çıkmasını var olmasını engellemek geciktirmek ya da görmemekle doğrudan doğruya ilgili yazınsal ve sanatsal bir kaymak tabakanın korunması ya da yok edilmesinin sadece kendi iyi niyetlerine zayıflıklarına ya da kararlarına bağlı olduğunu biliyorlar."

Eluard'ı okurken bir kez daha düşünmeden edemiyorum... sanatçının güzele bakışı ahlak anlayışından soyutlanamaz. Sanatçının neye güzel dediği ve güzele bakışının insanı kapsayıp kapsamadığını anlayabilmek için yücelttiği değerleri gözden geçirmekte yarar var. Birkaç şairden birer örnek vermek istiyorum. Edip Cansever **Yerçekimli Karanfil, Aşkın Radyoaktivitesi** adlı şiirde aşkı yalnızca tensel bir anımsama olarak ele alıyor... böylelikle aşkı edilgenleştiriyor. Bu şiirde insan yok... yücelttiği haz kendinden başka kimseyi ilgilendirmiyor. Şiirden ilk dörtlüğü alıyorum.

"Aşkı duydum mu bir başıma kalıyorum
Kasıklarımı ovuyorum bir güzel
En küçükleri var ya ayak parmaklarımın
İlk peşin onları görüyorum."

Şair geleceği yol almıyorsa geçmişe saplanıp kalıyor... ve geçmişi bozmadan koruma isteği... geçmişe eleştiriel bakamamak İlhan Berk'in **Pera'da Hristaki Pasajı Sakinleri** şiirinin oluşumunu sağlıyor. Şiir beş sayfa tutuyor... şiirden kısa bir bölümü alıyorum bir de son iki dizeyi.

"Akşamları sevmiyorum artık dedi Diran akşamları ne kadar severdim.

Hiçbir şey de anımsamak istemiyorum neden anımsamalı.

Her şey değişti her şey yerini büyük bir sessizliğe bıraktı."

"Ne kadar haklısın dedi Suzan ben artık bu Uzun yolu bu ağaçları bu insanları görmek istemiyorum.

Hepsi birden

Bağışlayın bizi hepiniz bağışlayın evler sokaklar insanlar bağışlayın bizi.

Bağışla bizi kocamışlık bağışla."

Şair yaşadığı dünyadan rahatsızlığını geçmişe sığınan Suzan'la anlatıyor. Şairin güzele bakışı yeniye kapalı... yeniden rahatsız... aynı nedenle evlerden sokaklardan bağışlanma diliyor. Şair neyi estetize ediyor... geçmişin özlemi adlanmıyor... yalnızca bugüne tercih ediliyor. Şair bitmiş bir yaşamı estetize ediyor... o yaşamda yarın yok... insan yalnızca şaire malzeme olarak var... yaşamıyor.

Adam Sanat'ın Eylül sayısında Ercüment Uçarı'nın **Vücudum** adl şiiri var. Yalnızca iki dizesi bile anlatacaklarımı açıklamaya yeter.

"anne yumurtalıklarını poşetli kusurlandım/konya bakraçlanmış nedensiz mi"

Ercüment Uçarı anlamsızlığı estetize ediyor... anlamsızlığı şiirleştiriyor... ve insanla şiirin arasına aşılmaz bir duvar örülmesine katkıda bulunuyor.

Yine **Adam Sanat**'ın eylül sayısında Mehmet H. Doğan bir şairi (Orhan Alkaya'yı) değerlendirirken şu sözcükleri kullanıyor.

"Yaşadığı çağa birinci elden tanıklık eden özgün şair kimliğiyle günümüz şiirinde hak ettiği seçkin yere ulaştığına inanıyorum"

Eleştirmen bir şairi bu dille anlatmaya kalktı mı ortada anlatılamamış bir şey kalıyor... sorunum Orhan Alkaya'nın şiiri değil... eleştirirken kullanılan ölçütün sığlığı. Alkaya'nın neyi estetize ettiğini... hangi estetik kategorilerle şiire baktığını açıklamıyor. Mehmet H. Doğan şiire nerden bakıyorsun... beğendiğini neden beğendiğini anlat... söz oyunlarıyla dili anlamsız kılma "Özgün" neye karşın..." seçkin neden seçkin bir yer. Ayrıca çok merak ediyorum. İkinci elden tanıklık nasıl yapılıyor diye.

Varlık dergisinin eylül sayısında Gültekin Emre Enis Batur'un şiirini övüyor. Gültekin Emre Batur'u değerlendirirken gerçeklikten kopuk bir dil kullanıyor... Enis Batur'un insansız şiirini okura güzel gösteriyor.

"Enis Batur şiirinde ses, harf ve anlamı yoğunlaştıran sözcük zenginliği çok önemlidir" diyor. Oysa Enis Batur şiirinde sözcükleri hecelere bölerek kullanıyor... anlamlandırmadaki başarısızlığı böylelikle halletmeye çalışıyor... şu dizelerde olduğu gibi.

"Kıvılcım, sesin yansıdığı biley taşından sıçrayarak tuñuşturuyor kağıdı"

Sistemin şairi Enis Batur kendini çölde zannediyor... "bir çöldeyiz kimse kimseyi duymuyor" diyerek sistemin insanı yalnızlaştıran... yanılsamalı yaşamını mutlaklaştırıyor.

"Sal bizi karanlığın özgür ülkesine, annesine gecenin... Sor bize neden çözüm aradığımızı/İnsan'ın insan ile kurulamaz ilişkisine."

Karanlık neden özgürlük olsun... sistem özgürlüğü yapay gerçeklikle sınırlayarak özgürlüğü cinsel özgürlük... tüketim özgürlüğü... aklına eseni söyleme özgürlüğü düzeyine indirgemiş. Enis Batur da sistemin karanlık insansızlığını estetize ediyor... tabii bu karanlıkta insanın insanla ilişkisi de kurulamaz. Gültekin Emre'de insansız şiiri güzel göstererek istemin sanatına hizmet ediyor.

Bugün sistemin yazarlarınca gündemde tutulmak istenen Abdülhak Şinasi Hisar, Osmanlı Devletini yüceltiyor... güzel buluyor. Osmanlı'da halk esenlik içinde yaşarmış. Osmanlı'dan bir örnek vermek istiyorum. Kuyucu Murat Paşa 60 bin insanı katlediyor... kuyulara dolduruyor. Böyle bir döneme güzel denmesinin sınıfsal temeli güzel'in de sınıfsal olduğunu... sınıflar üstü, toplumdan... tarihten mücadeleden koparılmış bir güzel'in olmayacağını göstərir.

Örnekler çoğaltılabilir... sanatçı sistemi pekiştiren dille insanı anlatamaz... yaşamı karşılamayan görüntülerin ayırdına varmak kendini ve insanı yeniden yoğurmak için insanı değerlerin peşine düşmeli bıkmadan usanmadan aramalıdır... günümüzde sanatın insana vereceği eleştiriel bir bakışla kavranması gereken insanın hakikatidir.

İlk kitabım çıktığında genç bir şair bana şöyle bir soru sordu. "Sizin şiirleriniz düşünce ağırlıklı... öğretici bir yanı var... siz düşünceyi şiire yakıştırıyor muşunuz yani bu konuda hiç düşündünüz mü. Bana göre şiirde güzel durmuyor" O zaman yanıtım şu olmuştu... ben düşünce... duygu diye bilinci ikiye ayırmıyorum... bu nedenle de ne demek istediğinizi anlayamadım. Bu soruyla daha sonra da karşılaştım... yanıtı Eluard'ı okurken buldum. Eluard şöyle diyor "Gerçek şiir gerçek dünyayı dile getirmek zorundadır ama iç dünyamızı düşlediğimiz değiştirilmiş dünyayı gözlerimizi gerçekten açmışsak yüreğimiz de sahip olabileceğimiz bu gerçeği de dile getirir. Gerçek dünya eğer kafasına işlememişse (nüfus etmemişse) ozan soyutlama karmaşa biçimsiz düşler ve saçma inançlardan başka bir şey yaratamaz. Kişisel şiirsel gerçeği, dünyanın şiirsel gerçeği karşısında direnemez. İnsanın ağırlığını, kendi ağırlığını, insanın dünyadaki ağırlığını dünyanın insandaki ağırlığını getirmemiş olduğu için yeryüzünde hiçbir varlığı da olmayacaktır. Düşünce eylemi oluşmayacaktır onda"

Burdan şu sonuç çıkıyor... yaşadığı dünyayı kendi gerçekliği içinde anlamlandıramayan sistemin şairi kendi beninin dışına taşamadan varlığını sürdürüyor. O "ben" içinde insanı barındırmıyor... insanı barındırmayan "ben" sığdır... insanla buluşamadığı için az okurla yetinmek zorundadır. Pleahanov **Sanat ve Toplumsal Hayat** da (Çev: Selim Mimoğlu - Sosyal Yayınlar) şunları söylüyor. "Fikir gerçek dünyanın dışında varolan bir şey değildir. Her bireyin fikir dağarcığı kaynağını ve zenginliğini o bireyin bu gerçek dünya ile olan ilişkilerinde bulur. Ve kendi "ben"ini biricik gerçek sayarak dünya ile ilişkiye giren bir kimse ancak fikirce pek züğürt bir kimse olabilir" Dünyayla... insanla ilişkilerini böylesine dar tutan sanatçıların insanın dünyanın hakikatını doğru kavramaları beklenemez Pleahanov "yanlış bir fikir şahısların psikolojisine yanlış bir şekil vereceğinden bir sanat eserinin değerini mutlaka düşürür" diyor. Bence sanat eserinin değerini düşürmekten başka yaydığı karmaşık seslerle... anlamsız düşlerle insanın bilincini karıştırır... dünyayı insanın gözünde bilinemez... gizemli ve üstünde düşünülmesi gerekmeyen bir alan durumuna getirir. İnsana bunu yapan sanatçı güzeli yaratamaz... iç dünyasının burgacında boğulurken çıkardığı anlamsız adlanmamış çığlıklara insanı ortak eder.

Spartaküs'ten bu yana insan güzel bir dünya... kimsenin kimseyi sömürmediği... kimsenin kimseyi ezmediği bir dünya için mücadele etti. Bence güzel işte bu mücadele sürecinde yaratılıyor. Bu anlam da insanın insanlaşma mücadelesini anlatan... bu mücadeleyi olumlayan... bu mücadeleyi yüceleştiren bir sanat eseri güzeldir. Bunun karşısında bu mücadeleyi çirkinseyen... ya da insanı sistem karşısında edilgenleştiren eserler en azından güzel değildir.

Sanat ve Toplumsal Hayat da Pleahanov "sanat için sanat" eğilimi sanatçılarla onları saran toplumsal çevre arasındaki bir uyuşmazlığın bulunduğu yerde çıkar" diyor ve 1800'ler Rusya'sında ve Fransa'da toplumsal çevrenin sanatçı üzerindeki etkisini anlatıyor. Baskılardan bunalan sanatçıların bir bölümünün baskılardan kurtulmak için "sanat için sanat" görüşüne sığındıklarını şiirlerinden örneklerle gösteriyor. Bu görüşe sığınmanın nedenleri sınıfsal konumlarına göre ayrılıklar gösteriyor. Sınıflı bir toplumda yaşadığımız için sanatçının dünyaya bakışının bütün insanı kapsaması olanaksız... sanatçı taraflı olmak zorundadır. Sözgelimi Pleahanov "Puşkun'in çağdaş romantiklerin içinde yaşadıkları toplumla uyuşmazlık halinde olmaları burjuva düzeni için hiçbir tehlike taşımıyor... romantik topluluklara katılan burjuva gençleri mevcut düzene başkaldırmıyor fakat burjuva yaşayışının aşağılığı sıkıcılığı ve bayağılığı karşısında öfke ve kırgınlık duyuyorlardı. Bu gençleri coşturan yeni sanat onların bu aşağılıktan sıkıcılıktan ve bayağılıktan kaçıp sığındıkları bir sığınaktı" diyor. Günümüz sanatçılarına baktığımızda benzer konumda olanları görebiliriz. Barlardan çıkmayanları... anlamsızlığı baştacı edenleri yalnız bir şeylere tepki gösteriyorlar diye insanın sanatçısı sayamayız... onlar insansızlığımızın dışa vuran gölgeleri. Örneğin Küçük İskender'i insansızlığın uçlarında gezinen bir şair olarak görebiliriz. Onun tepkisi "oğlum olsaydı onu şizofren yetiştirirdim" dileğiyle ortaya çıkıyor. Sınıflı bir toplumda insanın yalnızlığının göstergelerinden biri bir şairin bu konumda olması. İçinde bulundukları durumu adlandıramadıkları... açımlayamadıkları için sisteme muhalif görünen sanatçıların aykırılığının bir anlamı yok. Kendilerini yaşamlarıyla dönüştüremeyen sanatçıların insandan yana olamayacaklarını anlamak zor değil... Yaşamlarındaki açmazları adlandıramayan... insanla ilişkiye giremeyen... yabancılaşmayı kıramayan şairin şiiri gerçeklikten kopuk yaşamayan insanın şiiri olmak zorundadır ve o şiir insanın güzeli olamaz.

Plehanov "sanat için sanat" eğilimini reddeden sanatçıların hepsinin yeni bir sanat anlayış'ı ve insanın geleceği için kendinde sanat'a karşı çıkmadıklarını söyler. Sanatçı yeniden ürktüğünden sımsıkı eskiye bağlanarak da sanat için sanat eğilimine karşı çıkabilir. Bu da eski'nin hiç değişmeden korunması anlamına geldiğinden sistemin yararına... çünkü bu karşı çıkışın ideolojisi sonuçta egeker sınıfın ideolojisi oluyor... yalnızca ayrı bir karekterle ortaya çıkıyor.

Ben güzel'in ne olduğunu... ne olmadığını irdelerken sonuçta şu yargıya varıyorum. Sanat için sanat eğilimi sanatçının açımlayamadığı gerçekliğin karmaşıklığından kaçışı... eskiye sığınmayı... sistemin ideolojisini savunmayı getiriyor ve bu savunma gerçekliği adlandırma kaygısı şöyle dursun çözümsüzlüğün batağında amaçsızca devinmeyi getiriyor. O devinim gerçekliği bulanıklaştırıyor... çünkü amaçsız bir şey aramıyor... bir yerden gelmiyor... bir yere gitmiyor tarihinden kopmuş. İnsanla ilişkiye girmediği için insansız... insansız eser güzel değil... o güzel sistemin güzeli... sistemi güzelleştiren eser sistemin ahlakını geçerli kılıyor... sistemin dilini yaşatıyor. Sistemin diliyle insanı... yaşamı karşılayan bir estetik oluşturulamaz. Estetik yaşamın bütününde kendini gösteren yaşantıların toplamıdır. Geleceğin tohumlarını bugünden başlayarak atmamız gerektiğine göre sanat insan araştırması olmak zorundadır. Dolayısıyla sanat için sanat yapanlarla insan için sanat diyenler arasındaki ayrımın belirginleştirilmesi... sistemin ahlakını geçerli kılanlarla direnenler arasındaki değer ayrılıklarının görünebilir olması önemli. Bu nedenle yeniyi oluşturma yolundaki bizler arayışın şiirini yazmak zorundayız. İnsanın yarını için üretiyorsak bugünün içinde yeşeren değerleri görmek ve kendi ahlakımızı... nelerin değer olup olmadığını... değersizlikleri insan için güzel olanı göstermek durumundayız. O halde sanatçı insanı arayışın ideolojisini... insan için güzel'i... gerçekliğin hakikatini... yarın için olanı... yeniyi oluşturmak ve güzelleştirmek zorundadır. "Yeni"nin kendi başına yaşanılan çevreden... toplumdan bağımsız oluşturulamayacağını bizler göstermek durumundayız. Bu nedenle "yeni"nin neleri kapsadığını açımlamalı ve açımlarken yeni bir dili... sisteme karşı dili oluşturmalıyız. Bu nedenle kavramları kullanırken duyarlı davranmak gerekiyor... neden mi diyeceksiniz. Aynı sözcüklerle ve çoğu kişi için ayrı anlamı çağrıştıran kavramlar gerçekliği karşılamıyor... söylemek istediğimizi açarak net bir biçimde anlatmak gerekiyor... yeni bir dili... insanı... toplumu açımlayan yeni bir bakış açısıyla oluşturmak gerekiyor.

Yeni dili oluşturma çabası yeni insanı oluşturma mücadelesiyle paralel gelişebilir... bu nedenle sanatçıya... esere eleştiriel bakmak... yeni insanın oluşumuna geciktirecek yapılanmalara karşı tavır almak gerekiyor.

Ben kendi adıma henüz o dili oluşturduğumu söyleyemem. Bunu söylemek için henüz erken... yalnızca insana ve yaşama adanmış bir şiiri sürekli aramak üzere yola çıktığımı... yeni dili oluşturmanın gerekliliğine inandığımı söyleyebilirim.

Yaşamımı şiire adıyorum.

---

* 8 Ekim 1994'de Ankara İnsancıl'da verilen konferansın metni.

Toplumcu Gerçekçi Şiirimiz Üzerine

Bedrettin AYKIN

Giriş

Önce bir tanımını yapalım toplumcu gerçekçi şiirin. Ortak yasalara uyarak birarada yaşayan insanlar topluluğu olarak tanımlıyoruz toplumu. Sonra da ilkel ve ileri toplumlar olarak ikiye ayırıyoruz. İlkel toplumlarda henüz sınıflar oluşmamıştır. İleri toplumlara doğru, kişisel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla sınıflar da oluşmaya başlar. İleri kapitalist toplumda üç ana sınıf gözlemliyoruz. Rantla geçinen toprak sahipleri, kârla geçinen patronlar ve ücretle geçinen işçiler.

Toplumcu sözcüğünün, sosyalist sözcüğüyle anlamdaş olduğunu dikkate alırsak; toplumcu gerçekçi şiirin, daha yalın bir anlatımla sosyalist gerçekçi şiir olduğunu söyleyebiliriz. O halde, toplumcu gerçekçi ya da sosyalist gerçekçi şiir deyince; çalışarak emeğinin karşılığında aldığı ücretle geçimini sağlayan işçi sınıfının ve bu sınıfı oluşturan insanın yaşam sorunlarına, ele aldığı konularda öncelik tanıyan bir şiirden söz etmekte olduğumuz ortaya çıkar. Doğaldır ki bu şiir, yandaşı olduğu sınıfın bir anlamda dili, sözcüsü olarak bu sınıfın kültür düzeyi gereği kolay anlaşılır, yalın ve gerçekçi bir şiir dili kullanacaktır.

Burada toplumcu gerçekçi şiirin temel özelliklerini belirleyen **kolay anlaşılır, yalın ve gerçekçi** sıfatlarının altını çizmemiz gerekiyor. Çünkü bu sıfatlar çoğu kez toplumcu gerçekçi şiirin içine düştüğü tuzakların da adı ve kaynağı oluyor. Şimdi bu tuzakları açımlayarak daha bir yakından tanıyalım.

Şiirde Yalınlık

Yalın söylem denilince; uzatmalardan, parlak düşsel buluşlardan (imge), süslü benzetmelerden ve eğretilemelerden uzak bir dili anlıyoruz. Yalın söylemde bulunmayan bu sözcük oyunlarının, şiir dilinin başat öğeleri olduğunu dikkate aldığımızda; şiirde yalın söylemin bizi çoğu kez şiirin dışına, düz yazının, daha ötesi konuşma dilinin sınırları içine düşüreceğini görürüz. Ayrıca yalınlığın uzatmalardan kaçan, kısa ve öz bir anlatım biçemi olma özelliği de, şiirimizi çoğu kez (kimi genç şairlerin şiirlerinde rastladığımız) öğreti, öz deyiş ve sav söze indirgeyecek tuzakları da içerecektir.

Şiirde Gerçekçilik

Toplumcu şiirde sözü edilen gerçekçiliğin toplumsal gerçekçilik olduğu kuşkusuzdur. Ancak bilinen odur ki, hiçbir sanat dalında üretilen bir yapıtta gerçekliğin, bir fotoğraf makinası gibi doğrudan, değişime uğratılmadan yansıtılması, dile getirilmesi ile sanat yapıtı oluşmuyor. Gerçekliğin sanat diliyle yeniden üretilmesi gerekiyor. Bu kural şiir için de geçerli. Geçreklerin dile getirilmesine evet, ama o dil şiir dili olmalıdır. ben şairim, şiir yazıyorum diyorsak öncelikle dilimizi sorgulamamız gerekiyor. kullandığımız dil bir şiir dili mi? Yoksa alt alta dize diye yazdıklarımız, yan yana yazıldığında bir düz yazı cümlesinden farksız mı oluyor. Önemli olanın gerçekliğin sunuluş, veriliş şekli olduğunun unutulmaması gerekiyor.

Şiirde Anlaşılırlık

Çoğu toplumcu gerçekçi şairimiz, toplumculukları gereği, gerçekleri apaçık dile getirmekle görevli sanıyorlar kendilerini, Şiirin bir dil işi olduğunu, kendine özgü bir dili bulunduğunu, görevinin **anlatmak** olmadığını bir türlü görmek istemiyorlar. Oysa anlatmak düz yazının, öykünün, romanın işidir. Anlatmaya başladığınızda, şiirden uzaklaşmaya da başlamışsınızdır. Çünkü farklı bir dil kullanıyorsunuzdur. Yazdıklarınız artık bir şiir değil, anti şiirdir.

Burada bir konuyu netleştirmemiz gerekiyor. Şiirde anlatıya, açıklığa karşı çıkarken, anlama karşı çıkar gibi bir kanıya varılmamalıdır. Kesinlikle şiirde anlamsızlığı savunmuyoruz. Başlangıcından günümüze şiir hep bir anlatım biçimi olagelmiştir. Bir mesajı iletmiştir. Ama bu ileti hiçbir zaman bir anlatı, bir öykü diliyle yapılmamış; anlatma işini şiir öyküye bırakmıştır. O iletisini duyumsatmakla yetinir. Bu nedenle şiir dize dize düz yazıya çevrilerek açıklanamaz. Tek tek dizelerde anlam araştırılamaz. Şiirin genelinin bize duyumsattığı anlatılır, anlatılabildiği kadar.

Şiirde Ses

Toplumsal hareketlerin ivme kazandığı dönemlerde, şiirin ses tonunun da yükseldiğini görüyoruz. 70'li yılların şiirinde olduğu gibi. Bugün artık o tür şiirlerin yazılmadığına bakarak, şiirimizde bir ses kısıklığından söz etmek yanlış olur. Burada ses kısıklığından çok, bir ustalıktan söz etmek gerekir. O şiirlerin o günkü genç şairleri bugün orta yaşın üzerindeler. Çıraklıktan ustalığa geçerek, olgunluk dönemlerinin ürünlerini veriyorlar; estetik kaygıları öne alarak, şiiri önemseyerek. Bu da toplumcu gerçekçi şiir adına olumlu bir gelişim ve kazanımdır.

Genel olarak şiir çok devingen bir yazın türü, sürekli kendini yenileyip, geliştirerek ilerliyor yolunda. 80'li, 90'lı yılların şiiri, 70'li yılların şiirinin çok önünde bir şiir. Bu şiirin en belirgin özelliği de sanırım, öyle alanlarda, büyük topluluklar önünde ses büyüteçlerle bağırarak okunacak bir şiir olmayışıdır. O, bire bir, sessiz, daha çok gözle izlenerek yavaş yavaş tadına varılabilecek, özümsenecek bir şiir.

Sonuç

Yukarıdan beri anlata geldiklerimiz, bizi işçi sınıfı için, sosyalist gerçekçi, özel bir şiir oluşturulamayacağı sonucuna götürüyor. Bu sonuç şiirin içeriği, özü ile değil, varoluş nedeni olan estetik kaygısıyla ilgilidir. Başka bir deyişle şairin, okurun kolay algılayabilmesi için, onun düzeyine inmesinin istenemeyeceğinin anlatımıdır. Şair şiirini tanımlarken önüne koyduğu sıfatlar, ya da şiirinin omuzlarına yüklediği işlev nedeni ile, sanatının estetik değerini düşürmemelidir. Unutmayalım ki sosyalist gerçekçi şair, sınıfının ideolojisini ancak şiir formasyonu içinde verebildiği ölçüde şairdir. Bu durumda okurun, şiiri kolaylıkla algılayıp özümleyeceği bir kültür düzeyine bir an önce ulaşmasını dilemek kalıyor. Dileğimizin gerçekleşmesi için de, işçi sınıfının, sınıfsal savaşımında gecikmeden başarıya ulaşarak, milli gelirdin hakkı olan payı alması yanında, kültür varsıllığımızdan da pay alabilmesi ile olası olduğunu unutmadan.

Şiir ve Estetik

Sinan KUTLU

Eleştiri, hiç kuşkusuz insan düşüncesinin en yaratıcı ve geliştirici etkinliklerinden biri. Binlerce yıllık insanlık kültürü bugünkü gelişim evresinde oluşunu insanın doğayı, olayları, kendi kendisini derinlemesine sorgulayan bu temel özelliğine borçlu. İnsani yaratıcılığın tüm alanlarında olduğu gibi, sanat ve edebiyatta da eleştirel yaklaşımın sistemli gelişimi ve kurumlaşması, çağdaş bilimsel düşüncenin yüzyılların deneyiminden süzerek bugüne taşıdığı bir gelenek.

Genel olarak sanat ve sanat yapıtı üzerinde düşünmenin tarihi çok eskilere, antik çağa kadar uzanıyor. Pythagoras'tan, Platon ve Aristo'dan günümüze dek bir çok düşünür doğada ve sanatta "güzel" kavramı üzerinde düşünmüş ve sayısız kuramlarda ifadesini bulan değişik eğilimler yüzyılların akışında birbiriyle çelişip çatışarak ya da benimseyip geliştirerek bugünkü estetik biliminin ve sanat teorisinin yapı taşlarını oluşturmuşlardır. Çağdaş estetik ve sanat eleştirisi, birbiriyle çelişen, karşı olup yadsıyan çok sayıda görüş ve yaklaşımın dağınık yelpazesine yayılmış olsa da, yüzyılların kültür mirasını, düşünsel geçmişin ortak verilerini değerlendirme anlamında aynı düzlemde yoğunlaşan bir geleneğin şimdiki adıdır. Yine edebiyat bilimi de estetiğin geniş damarından yola çıkarak, edebiyat sanatının ve edebiyat yapıtının özgül niteliklerini, tarihsel yasalarını saptama, iç ve dış gerçekliğini ortaya koyma kaygısıyla günümüze ulaşan bir etkinlik alanıdır.

Türkiye'de de sanat teorisini ve eleştiriyi konu alan bazı çeviriler yayımlanmış, ayrıca kimi bilim adamlarımızca - sayısı az olmakla birlikte - özgün çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu birikimin ve kuramsal çalışmaların ülkemizin yazınsal geleneğinde pek işlevsel kılınamadığını söylemek gerekiyor. Bunu söylerken ülkemizde edebiyat eleştirisinin kurumsallaşmasından kuşku duyduğumu dile getirmek amacında değilim. Bizde de geçmişi pek ötelere gitmese de bir eleştiri geleneği ve yazınsal pratiğimizde eleştirmenlik kurumu var tabii. Yalnız, tartıya vurunca sayıca azınlıkta kalan bir kesimi dışarda bırakırsak, bizde ağır basan eğilim sözünü ettiğim bilimsel birikimle pek örtüşmüyor. Konuyla ilgili kuramsal yapıtlar ve akademik çalışmalarla güncel edebiyat eleştirisi iki ayrı doğrultuda birbirinden kopuk seyrediyor sanki.

Yazınsal verimlerin çoğu için olduğu kadar, eleştirinin de candamarı olan kültür - sanat dergilerine bu açıdan baktığımızda çıkış noktası sanat yapıtı olan, çağdaş estetik ve edebiyat biliminin canlı birikimine ürün temelinde işlev kazandıran çabalara sık rastlayamıyoruz. Eleştirel çalışmalar, çoğunlukla yapıtı çevreleyen unsurlardan, örneğin yazarın sosyal ve özel yaşamından, kişisel ilişkilerinden yola çıkıyor sonra da grupsal çıkar ilgileri temelinde dünya görüşüne yönelip, orada uzun bir süre kaldıktan sonra yapıtla ilgili yüzeysel, yöntemsiz bir kaç değiniyle son buluyor. Burada doğal olarak gündeme gelen, öyleyse olması gereken ne, sorusudur. Bu sorunun düşünce boyutundaki yanıtını yazımın şimdiye kadarki akışında yeterince belirttiğimi düşünerek, sözü fazla uzatmadan uygulama alanına dönmek istiyorum.

Bir süredir bu düşüncelerim doğrultusunda edebiyat ürünü üzerinde temellenen, çağdaş estetik ve sanat teorisini kendi birikimim ölçüsünde yorumlayabileceğim bir çalışma yapmak istiyordum **İnsancıl** için. Bu amacımın ilk ürünü böylece gerçekleşirken, konu olarak Aliye Özlü'nün **İnsancıl Yayınları**'nca okura sunulan **Kırmızıyı Unutma** adlı şiir kitabını seçtim. Bu seçimimin kitapla ilgili özel bir nedeni yok. Bir başka yapıt da olabilirdi bu. Bundan sonra da olabilir. Başlamadan önce şunu özellikle belirtmek istiyorum: Her ne kadar nesnel verilere dayandırmaya çalışsam da sonuçta bu görüşler benim öznelliğimden tümüyle soyutlanamaz. Eleştirel yaklaşımın özünde kişisel olduğu düşünülürse, olumlu ya da olumsuz görüşlerime katılmayanlar, beğeni ölçülerime karşı çıkanlar, göremediğim birçok güzelliği ve değeri bu şiirlerde bulgulayanlar da çıkacaktır. Bu anlamda yazımın kişisel bir deneme olarak ele alınmasını dileyerek, her eleştirinin yeni bir eleştiri nesnesi olabileceğine inandığımı belirtmek istiyorum.

Aliye Özlü'nün kitabı, ağustos 1991 - eylül 1993 tarihleri arasında yazılmış kırkbeş şiirden oluşmuş. Kitaptaki şiirlerin hepsini tek tek ele almak bu yazının kapsamını çok aşıyor. Ancak daha önce de belirttiğim gibi şiirlerden yola çıkmayan, sığ genellemeler de amaçlarımın çok uzağında... Bu durumda kitapta yer alan şiirlerin içsel-içeriksel ve dışsal-biçimsel niteliklerini özel bir yoğunlukla ifade eden bazı şiirleri temel almak durumundayım. **Kırmızıyı Unutma** öz ve içselliğin ifadesi bakımından olduğu kadar biçimsel karakter ve değiş açısından da birbirinden oldukça farklı şiirlerin bir araya geldiği bir kitap. Şiirlerin, içerdikleri bu farklı özelliklerle değişik gruplaşmalar içinde olduğu gözleniyor.

Kitap tümüyle okunduktan sonra, şairin içselliğinin en yoğun ifadelerinden biri olan, başat bir izlenim öne çıkıyor : Kaçış duygusu. Yakın tarihimizin toplumsal ve siyasal mücadele sürecinde, sistemden kaynaklanan ağır koşullarla, baskı ve şiddet öğeleriyle sık sık yüzyüze gelmiş bireylerin gerçeği dile geliyor bu şiirlerde. Daha güzel ve insanca bir yaşama ülküsünün yoluna düşmüş insanlar, egemen sınıf ideolojisinin ve onun çeşitli kurumlarının engellemesiyle, baskı ve şiddetiyle karşılaşmış, sorgulanmış, tutuklanıp yıllarını hapiste geçirmiş ya da çeşitli biçimlerde yok edilmişlerdir. Bu koşullar, içine aldığı bireylerde yaşamsal yıpranış ortaklığı dışında farklı içsel etkiler yaratmış, değişik psikolojik yönsemelere yol açmıştır. **Yataklık Et Kaçışıma** adlı şiir bu toplumsal gerçekliği özvarlığında duyumsamış bir birey olarak, şairin duyuş ve düşünüş tarzını özel bir açık-seçiklikle dışa vuruyor :

Buralardan kaçıp
Kurtulmak geliyor içimden
Çok sevdiğim Konstantinepolis
Mapushane oldu bana

Bu dizelerle başlayan şiir, şairin kendi şirin yuvasını bile bir hücre olarak algıladığını, yaşadığı tutsaklık günlerinin ağır ve derin izlerini hâlâ taşıdığını belirtmesiyle yoğun bir iç kargaşaya yol alıyor. Dile getirdiği eziliş ve tükenişi kendine yakıştıramayan şair, bireysel kurtuluş arayışında çözüm önerisini şöyle belirliyor :

Bu mapus şehirden kaçmak

Kendisini tükenişe ve iç batkılara sürükleyen koşullarla bir zamanlar çok sevdiği İstanbul şehri artık özdeşleşmiş, insanı sarıp sarmalayan, yok oluşa sürükleyen koşulları değiştirmek için bu şehri terketmekten başka çıkar yol kalmamıştır. Şiir, sevilen bir insana seslenişle sürüyor. Bu seslenişte şair, sevdiği insandan kaçışına yataklık etmesini, bireysel kurtuluşuna giden yolu tıkamamasını istiyor ve bu son çarenin uygulanışında kendisini ve hatta "O"nu da yok edecek kadar kararlı olduğunu dile getiriyor. Daha sonra birden şiirin bütünselliğinde paradoks yaratan bir anlatımla karşılaşıyoruz. Tükenişe ve yokluğa sürüklenmiş insanların çöküntüleri denizin yüzeyini kaplamış, bir kirlenme ve bulanıklık algısı yaratmıştır. Şair kurduğu bu imgenin ardından, bulanıklığı temizleme kaygısına düşüyor, ancak bunu üstlenmek yerine şiire egemen olan öneriyi yineliyor :

Aç kapıları
Coşkularım yol alsın,

İnsanca özlemlerin ve güzelduyunun üstünü kalın bir çökeltinin kapladığı çok büyük bir hapishane olmanın dışında algılanamayacak bu kentten kaçmak, sorunun tek ve bireysel çözümüdür. Artık onu görmeyince tükenişi, çöküşü yaratan koşullar hiç değilse bizim için ortadan kalkacaktır.

Buraya kadar içeriksel bir yoğunlukla dile gelen bu duygu, şiirin bitiminde sanki birdenbire anlatımsal karşılığını edinerek, okuyanda belirgin bir kopuş duygusu, edilgin bir uzaklaşma etkisi yaratıyor :

Kim kurtulacak
Yakıcı sıcağından
Bu güneşin...

Bitimi oluşturan bu son üç dizeye kadar içe dönük bir kırılganlığı dışa vursa da belli bir devinim ve canlılık izleğinde süren şiir, birdenbire biçimsel bütünlüğü ayrıştıran, kendi kendisinden uzaklaşan bir sonla parçalanıyor. Bu statik son buluşta şair, sanki şiirinden ve okuyucudan da kaçarak hızla iç dünyasına yöneliyor. Bana göre bu, sanat yapıtında temel belirleyenlerden biri olan, içsel ve dışsal denkleşmeyi, süje-obje bütünlüğünü yapıtın reel varlık alanında yetkin bir düzen olarak belirleyen "Harmoni" öğesini zedeleyen bir durum.

Estetik literatüründe sanat yapıtı bir objektivationdur. Yani, önceden var olmayan bir şeyin yaratıcı özne etkinliğiyle var edilmesidir. Bu varlık alanı iki tabakadan oluşur : İlki, duyusal olarak kavradığımız reel tabaka yani ön-yapı, ikincisi de bu reel tabakanın taşıdığı, ona yüklenmiş olan idealite varlığı yani arka-yapıdır. Objektivationu belirleyen gnoseolojik obje (Bilgi objesi) dediğimiz ön-yapıdır. Çünkü, kavrayıcı süje etkinliğinin, interpretationun (Yorum) yola çıktığı alan yaratıcı iç varlığın dışlaştırdığı biçimsel katmandır. Varlık yorumundan hareketle üst yapı, estetik yapı kavranabilir. Yapıtı oluşturan ve duyulur algı ile kavradığımız öğeler arasında çoklukta birlik ilkesi temelinde oluşturulan bir denge, harmoni dediğimiz uyum izlenimini yaratır. Bu da bir yakınlaşma ilgisi içinde "Güzel" dediğimiz estetik fenomeni gündeme getirir ve yargı böylelikle oluşur.

Kuşkusuz, Aliye Özlü bu şiiri daha farklı duygu ve düşüncelerle de yazmış olabilir. Ancak, yapıtın somut varlığından yola çıkarak, buna dayalı izlenimlerin analiziyle varılan yorum bana göre bu yönde gerçekleşmektedir. Bu yargı bana ait sezgisel bir yetersizlik olarak da değerlendirilebilir. Gerçekten de estetik bilme sürecinde nesnel varlığın, algı, izlenim ve duyumlar dünyasının üzerinde yükselen bir tinsel bilme eylemi vardır. Bu da intuitiondur (Sezgi). Sezgi, sanatsal imgelerle karşılaşıldığında çoğu kez yapıtın arka-yapısında derinlemesine tabakalaşan asıl gerçekliği kavramada belirleyici bir etkinliktir. Ancak yapıta bu eylemle yaklaşmayı belirleyen de canlılık ve ifade kategorisidir. Bana göre bu şiirde içsel öğelerin karşıtlık ve gerilimini yetkin bir anlatım dengesiyle bütünleştiren, homojen bir bütünlükte eriten denge kavramı saydığım nedenlerle, özellikle de bitimin bütünden uzaklaşan çöküşüyle bir hayli yara alıyor. Böylelikle ifadenin bende yarattığı izlenim canlılık ve bütünlük duygusu yerine birbiriyle bağdaşmayan öğelerin karşısında duyulan ölgün bir uzaklık duygusu oluyor. Kitapta yer alan diğer şiirlerin kimisinde de bu parçalanmışlık duygusu yanında bir imgelem zorlanmasıyla karşılaşıyoruz. Bu zorlanmayı şairin **Parçalanmış Öyküler** adlı şiirinden bir bölümle irdeleyelim

Safraymış tüm erikler ve bademler,
Varamıyor Nisan'a döküle döküle.
Kabullenirken Kasım'ı isim olarak,
Reddediyor Temmuz'u...

Sanatsal imgeler, günümüzün karmaşık gerçekliğini dile getirmede dönemini çoktan kapatmış mimetik (Öykünmeci) anlatıma, ancak düz mantığı tatmin edebilecek şematik ifade biçimlerine karşı çağdaş sanatın vazgeçilmez yordamı. Yalnız, imgenin ileti görevini yerine getirebilmesi, imgelem derinliğinden görünüşe ulaşabilmesi için ortak repertuar alanının dışında kalmaması bir zorunluluktur. Bu, tüm insanlarda ortak olan, birbiriyle birçok noktada kesişen yaşam deneyimi, duyuş ve düşünüş tarzı, kompleks yapıları çözümleme ve anlam yükleme yordamı biçiminde bir özdeşliği ifade ediyor. Burada ölçü genel geçerlik ve sığlık değil tabii, ama imgesel doku ne denli karmaşık ve derin olsa da onu algılayanın iç varlığında bir karşılığı olması çözümlenebilirliğinin ön koşulu. Şimdi bunu örneklersek, ben yağmurlu bir günde çıktığım gezintide çevremdeki bir çok varlıkla düşgücümün yarattığı bir özdeşlik ilgisi kurabilirim. Diyelim ki, o sırada yoldan geçen ve benim gibi ıslanmış bir postacıyla aynı koşulları yaşamaktan doğan bir benzerlik tasarlayabilirim. Bu benim düşgücümde oluşan bir sinyaldir ve kişisel dağarımda yer alır. Ancak hiçbir bağıntı ve nedensellik ilgisi gözetmeden, iç ve dış koşulları veri olarak kullanmadan "Bir postacıyım ben" biçiminde bir anlatım kurarsam, bunu algılayacak olan ve benim yağmurdaki gezintimden, iç yönelimlerimden haberi olmayan kişiye hiçbir şey iletemem.

İşte yukarıdaki dizeler karşısında böyle bir kopukluk duygusuna kapılıyor insan. Bunun gibi örnekleri kitaptaki başka şiirlerde de görebiliyoruz. "**Kaotik Dünyadan Kaçarken** şiirinde

Alın çizgileri
Tiren hattı
Araba hattı
Sahil hattından oluşurken
Üç demet nergis tüm bunlara dayanamıyordu

35. sayfadaki başlıksız şiirde :

Bilmiyorlar,
Ortada ne bıraktıklarını
Yüzlerce meş'ale festivalden

Sessizce gelen örümcek yürüyüşü
Doksanlıkl yıllık evin hayaletl

Böylesi dizeler tüm sezgisel yetilerimi zorlasam da şiirsel bütünlük içinde bende bir karşılık edinemiyor, yaklaştıkça uzaklaşıyor. Bunların şairin içinde kalan, ön-yapıya yansımayan bir karşılığı olsa gerek.

Her sanat yapıtı, türüne göre belirlenen bir işaret sistemiyle mesajını kitlelere iletir. Sanatçının iletisini sağlamak için seçtiği bu farklı sinyal türlerine kanal diyebiliriz. Örneğin, müzikçi bunun için ses unsurunu temel alırken, ressam renk ve figürü kullanır. Edebiyat sanatının iletim aracı ise dildir. Sanat yapıtının yetkinliğini sağlayan, içeriğin zenginliği yanında kullandığı kanalın verilerini başarılı ve güzel dile getirmesidir. Aliye Özlü'nün bazı şiirlerinde dilin kullanımı açısından da bazı aksaklıklarla karşılaşıyoruz. Bu özensizlikler, doğaldır ki yapıtın başarısını doğrudan etkiliyor. Bunu çok belirgin bir örnekle sergilemek yeterli olacaktır sanıyorum. **Bir Dal Fesleğen** şiirinden alıntıladığım dizede dilimizin biçimsel yapısına aykırı açık bir kip hatası göze çarpıyor :

Bir çığlık: Sen doğdun, adını: "Tutku" dedik.

Türkçede böyle bir kullanımın olmadığı açıktır. Adına Tutku dedik ya da adını Tutku koyduk biçiminde kullanılsaydı böyle bir bozukluk söz konusu olmayabilirdi.

Peki bu saydığım özellikler kitaptaki tüm şiirlere özgü ortak bir nitelik mi? Buraya kadar gelen anlatılarımda bu kanıya varılabilir, ama hayır, gerçek bu değil. Daha önce kitaptaki şiirlerin bir gruplaşma içinde olduğuna değinmiştim. Şimdi de farklı bir öbekten ve oradaki şiirlerden söz etmek istiyorum.

25. sayfada başlıksız bir şiir var. Bu şiir bana göre kitapta yer alan şiirler arasında biçim-içerik uyumunu en sağlam kuran, anlatım yetkinliğine en çok yönelenlerden biri, belki de birincisi. Burada artık belirli koşulların ürettiği basmakalıp insan "tip"lerini, türsel özelliklerin sığlığında şematize edilen kişilikleri göremiyoruz. Şair, bireysel varlığının derin bir noktasından yola çıkarak, canlı bir anlatım, okurla, insanın iç zenginliğiyle örtüşen bir ifade yakalıyor. Yapıyı oluşturan unsurlar arasında karşıtlığın dengelenmesine dayalı güzel bir uyum yaratılmış :

Yatıyorsun upuzun
Kemirir kemiklerini
Fareleri kilerlerin
Ege'de haziran böğürtleni
Dudakların.

İlk üç dizede betimlenen verili koşulların olumsuzluğu ile, yine aynı insana yönelen ama bu kez çok farklı bir bakış açısıyla onda güzellikler yakalayan ve umutlanan son iki dize arasında şiirin bütününe egemen olan bir harmoni var. Bu, hayatın derinliğine inebilen bir kavrayışın imgesidir. Hayatın bütünü de bu dizelerde dile geldiğince bir karşıtlıklar yumağıdır. Zorluklar, güçlükler ve yıpratıcı koşullarla, bunlarla mücadele eden insanın yarattığı güzellikler içiçedir. Sanat yapıtı, yaşamın iç ve dış gerçekliğini bünyesinde denkleştirebildiği oranda güzelleşir. Şiirin tümüne karşıt unsurların gerilimi ve onların bir bütün içinde erimiş, dengelenmiş olmalarının yarattığı estetik duygu egemen oluyor :

Duyar, veremediğin sesini
Kosmosu dinleyen,
Tanrıça aditl, İndia'dan.

Ama, "veremediği ses" ya da sesini duyuramaması artık onu umutsuzluğa yöneltmiyor. Burada uyuşturucu ve içe kapanmayı ileten anlatım tümüyle kırılmıştır. Canlı, tekdüzelikten uzak bir ifadede Aliye Özlü, yıkılmış, çökmüş ve tutsak kimliğinden sıyrılarak, kapalı odasından, iç dünyasının var ettiği hücreden çıkıyor. Çevresine çok boyutlu, algılayıcı bakıyor, böylelikle de güzellikleri, anlamları duyumsuyor; umutlarla yükleniyor. Bu kimliğinin iletisi de farklı oluyor doğal olarak :

Gelir, evrenin kadını
Tohumlarını döke döke kucağından.
Sunar, öpüşünü
İkl dudağının kenarından.

Burada dile gelen mitoloji çağrışımlı imgeler evrenin kadını Tanrıça Aditi- edilgin bir arkaik duygulanımı, belirsiz karanlıklardan güç uman bir güzellik kaygısını da dışa vurmuyor kanımca. Tersine insanlık tarihinin, binlerce yıllık kültür birikiminin dinamizmiyle donanarak, bu tohumlarda yeşerecek bereketli bir geleceğin muştusunu veriyor :

Kaçar, kemirlcl
Blr bir, yatağından

Son dizelerde şair, geleceğin iyiye ve güzele doğru değişeceğine inandığını, bu inancı yaratan gizli güce de değinerek yansıtıyor :

Yalova'da mayıs çileği
Dudakların.

Güzel bir gelecek düşü, insanın içinde taşıdığı güzelliklerin ayırdına varması ve onlardan aldığı güçle engelleri bir bir aşmasıyla gerçek olabilir ancak...

Şiirin bütününden edinilen izlenimler bu kadar da değil. Geniş anlamda iç ve dış paralelliğini, monadlar arasındaki universal (Tümel) dengeyi yakalaması dışında, şiirde dar anlamda uyum öğeleri de bu güzelliği besleyecek nitelikte kurulmuş. Ses unsurunun yatay ve dikey kullanımında uyumlu bir bireşim göze çarpıyor. Örneklersek

Kemirlr kemiklerini
Fareleri kllerlerin

dizelerinde "k" sesinin tekrarına dayalı aliterasyon, "dudakların" sözcüğünün başta ve sonda yinelenmesi, "haziran böğürtleni-mayıs çileği" ikilemesinde anlam benzerliğini pekiştiren son ses "i" ortaklığı, "İndia'dan, kucağından, kenarından" sözcüklerinin şiirin dokusuna dağılmış ses benzeşimleri şiirde yatay anlamda bir müzik etkisi yaratıyor. Ayrıca, ilk örneklediğim dizelerde sesli harflerin alçaktan yükseğe farklı perdede kullanılması da dikey anlamda bir müziksel etki sağlıyor: Kiler sözcüğündeki "e" sesi dışında tümcedeki bütün "e"ler ince perdeden okunan seslerdir. Bu sözcükteki ise diğerlerinden biraz daha kalın okunur. "Fare" sözcüğündeki "a" sesi ile en kalın perdeye çıkılmış oluyor. Bu yaklaşımla ses uyumunu şiirin diğer dizelerinde de görebiliriz.

Kitapta yer alan şiirler içinde, yine ikinci öbekte sayılabilecek başka başarılı şiirler de var Kitaba adını veren şiir, **Kardelen Çiçeğine Yolculuk** ve 29. sayfadaki başlıksız şiir gibileri genelin içinde olumlu yönleriyle öne çıkıyor. Belirttiğim nedenlerle onları tek tek ele alamıyorum. Zaten bu yazının asıl amacı da bu değil. Ben yalnızca bir sanat yapıtı olarak şiire nasıl ve hangi verilerle yaklaşılmalı, sorusuna yöntem arayışı sürecinde kişisel yanıtımı vermeye çalıştım.

Bağlamak gerekirse, Aliye Özlü, parçalanmış şiirlerinin sayısını azalttığı oranda güzel şiirlerini çoğaltacaktır kanımca. O'nda, daha özenli olduğunda, içsel derinliğini dış unsurlarda daha yetkin kurmaya çabaladığında pek çok güzel şiire imza attıracak bir damar olduğunu düşünüyorum.

Gecikmiş Bir Sivas Yazısı; Siyasal İslama Giden Postmodern... Kimdir?

Mustafa Bayram MISIR

yüreğim'e ithaf olunur,
yıldızlaşan yumruğuma...

27 Mart Yerel Seçimlerinden sonra siyasal seçenek olarak İslam'ın Türkiye gündemine oturmuşluğu iyice kabul görür hale geldi. Siyasal islamın toplumsal hareketlilikteki rengi çok öncelerden beri belirgin olarak seçiliyordu; şu farkla ki, kemalist-laik düzen cephesi henüz siyasal islamın karşısında sözde militan (yani Anıtkabir'e çıkıp çelenk bırakacak kadar militan) bir duruşa geçmemişti. Ne olduysa, yerel seçimlerden önce oldu; herkes Ata'ya saygı duruşuna geçti, anti-Refah bir kampanya örgütlendi. Yerel seçimlerden sonra ise olması istenen oldu; Refah Partisi seçimi birçok yerde kazandı, siyasal islamın yükselişe geçtiği herkes tarafından onay gördü.

Bir de bu arada olanlar var; 2 Mart Darbesiyle TBMM üyesi altı milletvekil gözaltına alındı ve tutuklandı. Bu yazının hazırlandığı tarihte, henüz mahkemeye çıkarılmışlardı. Yayınlandığı tarihte ne olur bilmiyorum; ama okur bu yazıyı okuyacaksa ne olduğuna dikkat etmelidir. Bu arada, DEP/yerel seçimlerden çekilmişti, kitlesine pasif boykot önerdi. DEP'in seçimi muhtemelen kazanacağı yerlerde Refah Partisi kazandı; RP adaylarının çoğu korucu başlarıydı. Seçimlerden birkaç ay sonra Anayasa Mahkemesi, DEP'i bölücülük yapmak suçundan kapattı.

Bütün bunlar olurken, **Mürekkep** çıktı, ikinci sayısı için "İslam ve Modern Siyaset" tartışması açtığını duyurdu. Ben de uzun zamandır yazmak istiyordum; fakat, tesadüf olmadı.

Modern Siyaset Ne Demek ya da Or'da Bizden Kimse Var mı?

Solda durmak ve solda durarak "hâlâ ciddi" şeyler söylemek, öncelikle solun kavramsal çerçevesi içinde kalarak mümkündür. Bu, solcuların kendi dışlarında süren teorik arayışlara kulaklarını tıkaması değil; onları duyup yanıtını doğru verebilmesi için gerekli bir önkoşuldur. (Marksizmin bir bilim olması anlamında "doğru yanıt", proleteryanın eylem kılavuzu olması anlamında "devrimci pratik"; ama asla ve asla idealist felsefelerin spekülasyonu olarak "doğru" değil...) Yani, "Mucize yoktur. Teorik sınıf mücadelesinde müdahalede bulunabilecek Marksist bir filozof, işçi hareketi tarihinin teorik mücadelesince önceden tanınmış ve sağlamlaştırılmış **konumlardan** yola çıkmak zorundadır -ama teorik ve ideolojik zeminin güncel durumunu ancak: mücadeleyle ve mücadele içinde hem teorik hem de pratik olarak tanımak koşuluyla bilebilir." (Althusser, s. 54)

Şu halde, solda duranların, durma iddiasını taşıyanların tartışma açarken "modern" gibi çağdaş idealist filozofların pek spekülatif bir kavramlaştırmasına başvurması ilkyargı olarak solda durmama belirtisidir. Çünkü, "mevcut teorik 'savaş alanında' çarpışan eğilimlerle halledecek çok işimiz var felsefede. Bu eğilimler son kertede idealizm ve materyalizm uzlaşmazlığı çevresinde kümelenirler ve 'felsefeler' şeklinde varolurlar. Felsefeler bu eğilimleri, onların çeşitlemelerini ve kombinezonlarını sınıf teorik konumlarının işlevi biçiminde gerçekleştirir ki, ortaya konulan şey de toplumsal pratiklerdir: siyasi, ideolojik, bilimsel vb. "(Althusser, s. 52) Solun kavramsal çerçevesinin dışına çıkarak bir tartışma topiki olarak* "modern siyaseti" öne sürmek, "ciddi" teori üretmeyi akademik lafazanlık sayanların işi olabilir. "Marks **Felsefenin Sefaleti**'nde, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**'da ve **Kapital**'de tam olarak bize ne anlatıyordu: Materyalist diyalektiğin bir Topik Düzeneğine bağımlı olduğunu. "(Althusser, s. 46) Ama bu topik modern siyaset olmamalıdır: "Marksit topikin konumu diyalektiğe kendi öz maddesini üretmek gibi bir saçmalığı yasaklar: ve bilakis ondan etkililiğinin özdeksel koşullarının cebren tanınmasını ister. "(Althusser, s. 49)

Tüm itirazlarımıza rağmen, "modern" üzerine düşünmemiz gerekiyor; tabi ki, düşünürken tanıdığımız konum, sınıf mücadelesinin tanıtladıkları, kullandığımız topik: sınıf mücadelesidir... Tom Bottomore'nin yayın yönetmenliğini yaptığı **Marksist Düşünce Sözlüğü**, "modern" diye bir madde taşımıyor; "Modernizm ve Postmodernizm" maddesi var. Şöyle yazıyor: "Kültür tarihinde genel bir terim olarak modernizm Avrupa gerçekçi geleneğinden çok sayıda değişik estetik kopuşları kucaklamaktadır. Modernist metin için (şiir, roman, resim, yapı, beste) estetik biçim, artık önceden verilir

bir dış dünyayı sorunsuz bir şekilde yansıtma değildir, bir zamanlar yansıttığı varsayılan gerçeklik kendi başına oluşturur bile, olabileceği bir noktaya kadar bir dikkat, endişe ya da hayranlık konusudur. Hareketin başlangıcı için kabul edilen tarihler o yılın devrimlerinin vahşice bastırılmasından sonra Charlen Baudelaire ve Gustav Flaubert'in yapıtlarında klasik ya da gerçekçi yazının bunalıma saplandığı 1848 ile Naturalizm'den Sembolizm üzerinden Kübizm'e, Ekspresyonizm, Futürizm, Kosnstrüktivizm, Vortisizm, Sürrealizm ve diğerlerine kadar uzun bir dizi estetik deneyciliğin hızlandığı 1880'lerdir. Modernizmin tepe noktası, genel mutabakata göre 1910 ile 1930 arasındaki yıllardır. "(MDS, s. 418) Burdan, modernizmin dar bir yorumla sanat akımı, en geniş bir yorumla felsefi bir konum olduğu çıkıyor. Siyaset ise sınıflı toplumlarda, somut görünümünü siyasal iktidar mücadelesinde bulan sınıflar arası çatışmanın, bir toplumsal hegemonya aracıdır. Peki, "modern siyaset" ne ola? Çağdaş sözcüğünü modern karşılığı alırsak, modern siyasetten, marksist kalarak ancak günümüz siyasetini anlayabiliriz. Bu da, sınıflar mücadelesinin konjüktürel analizine denk düşer.

Bunları niye anlatıyorum? Şunun için, "modernizm" idealist filozofların elinde yalnızca bir sanat akımına değil; bir dönemleştirmeye tekabül ediyor. Kendi dilimize çevirirsek; kapitalizmin doğuş ve inşa dönemini, yani aydınlanma dönemini (aufklarung) kapsıyor. Geç kapitalizm, yani emperyalizm çağı ise postmodern dönemi/(durumu) açıyor. "Son yirmi yıl içinde, modernizme bakışımız, önce mimaride sonra bir dizi kültürel alanda postmodernizmin ortaya çıkışıyla bir kez daha kaydı. " (MDS, s. 418) Bu metafizik dönemleştirme, sol entellektüellerin bazılarının da katkısıyla (örneğin, Türkiye'de Birikim çevresi) sözde muhalif söylemin temel dayanağı (bir tür topik) haline getirilmek isteniyor. Modernizm denilen sanat akımının, **Frankfurt Okulu** eliyle yapılan "marksist güzellemesi", şimdi postmodernizm için bu sol entellektüellerce yapılmak isteniyor. (Bu arada, Frankfurt Okulu'nun tartışmaya değer tezlerini postmodern sol'dan ayrı tutulması gerekir.) "Postmodernizm, ileri kapitalist kültürdeki bir harekete, özellikle sanatlarda-edebiyat, grafik ve plastik sanatlar, müzik, icra ve video sanatı vb. -düşünümselliği, ironiyi, oyunculuğu, keyfiliği, anarşiyi, parçalanmayı, pastiche'i vurgulayan bir harekete verilen addır. Kültürel dünyayı teknoloji, endüstri ve bilimin imgesinde şekillendirmeyi uman modernizmin ilerlemeci rüyaları karşısında alaycı olan postmodernizm, sanatın, kültürün, toplumun, felsefenin dayandıkları mitler karşısında ironiktir. Postmodernizm felsefede, kavramsal anlamlar üreten gizli kalmış düzenekleri açığa çıkarır; sanatta ise, estetik üretimin gizli kalmış işleyişlerini, estetiğin dışavurumsal hakikat üzerindeki iddialarının gizemini yokederek teşhir eder. Sonuçta, postmodernizmde vurgu içerikten biçime veya stile kayar. Bir anlamın veya şeklin göstergelerle ikamesi, biçimlerin sınırdaşlığına, keyfiliğine ve öngörülemezliğine yol açar. Bundan dolayı, Marksizm gibi ilerici modern hareketlerin kaynaklandığı epistemolojik çerçevelerin postmodern reddi, bazı Marksistlerin postmodern harekete olumsuz bir tepki göstermelerine neden oldu. "(Küçük, s. 298) Michael Ryan son cümleyi biraz da hayıflanarak ediyor, çünkü ona göre de postmodernizm muhalif bir kimlik kazanabilir ve kazanmalıdır da... Ama şunu gözden kaçırmaktadır: "Postmodernizm için Marksizm, modernliğin baskıcı projesinin kurtarılamaz bir esiridir, gerçek tarihleri vahşice sınıf mücadelesinin ya da üretim tarzlarının "Tarih"inin çivili döşeğine indirger. "(MDS, s. 419)

Solda durduğum için bir Lenin parantezi açmaktan çekinmiyorum; tek doğrulayıcı pratiktir mealindeki bir Lenin önermesini kapsıyor bu parantez. Daha ileride açılımını bulacak olan tezlerimize öncelik ediyor; toplumsal arenada postmodern pratikler (siyasi, ideolojik, sanatsal vb.) Michael Ryan gibi "sol" entellektüellerin iddialarını karşılamaz, muhalif bir kimlik olarak kendini tanıtmaz. Daha çok bir yeniden üretim pratiği olarak açığa çıkar; ki, eğer varsa, olası postmodern eleştiri de bu yeniden üretime karşıdır: tabii, sözde... "İdeolojiler katıksız yanılsamalar (Yanlış) olmayıp kurumlar ve pratikler içinde varolan birer tasarımlar bütünüdür üst yapıda yeralırlar ve sınıf savaşımına dayanırlar. "(Althusser, s. 68) Yine de postmodernizm, bir "tutku" ve "şizofreni" kültürü (MDS, s. 419) olarak "yanılsamaları: ideolojiler üstü olduğunu" iddia eder.

"Zor zamanlarda yaşıyoruz, zor" (Küçük, s. 199) diyor, postmodernite üzerine derledikleriyle kendini tanıtan Mehmet Küçük; farkında olarak ya da olmayarak postmodernite'nin açıldığı karanlığı gösteriyor bize: "Hiç kimse bizi bekleyenin ne olduğundan emin değil, yarın güneş insanlar için doğacak mı? sorusunu kendi kendine soranların sayısı oldukça kabarık. Gelecekle ilgili değersizleştirmelerin kendini gösterdiği biçimler öylesine çok ki, her türlü sıralama yetersiz kalmaktadır: Bazıları, doğal zenginlik kaynaklarının tükeneceğini; kimileriyse, dünyada kirliliğin, kıtlığın artacağını, totaliter ideokrasinin evrensel düzenlemeleriyle tafihsel duyarlılığını yitireceğini ve nihayet atomik tehlikeyle karşı karşıya kalındığını önceden tahmin ettiler. Hiç kuşku yok ki, nükleer denge bizi üçüncü dünya savaşından kurtardı, fakat nükleer silahların küçümsenmesi kelimenin tam anlamıyla ilerleme düşüncemizi ya aşamalı bir evrimle ya da devrimci dönüşümle buharlaştırıyor. Bomba dünyamızı paramparça etmediyse de dünya ide'mizi paramparça etti. Modernite ölüme gücendi; ilerleme güneşi ufukta kayboldu ve henüz insanlara kılavuzluk etmesi gereken yeni yıldızımızı göremiyoruz. Hatta, bir alacakaranlıkta mı, yoksa, günağarmasında mı yaşadığımızı bilmiyoruz. "(Octavio Paz, Küçük, s. 101) Her türlü temsili reddettiği için "ilericilik" savında olan postmodernizm, epistemolojik temsili de reddettiği için, hadi anlamsızlık demiyelim, belirsizliğe açılıyor. Belirsizlik ise inanca götürüyor: "Denilebilir ki postmodernite, muzaffer bir pozitif bilimin kesinliklerinden genelleştirilmiş bir belirsizliğe geçişi karakterize etmektedir. Postmodernitenin hesabına ayrıca dinin dönüşü de yazılacaktı. Yaşam çok zor, bu yüzden belirsizlik inanca açılıyor. Kuşkusuz yaşamda ilkelerin geçersizleşmesiyle dinin dönüşünün bağlantısı daha az içiçe geçmiş bulunmuyor. Önümüze açılan yelpaze kaygı vericidir. O, geçmiş üzerine kapanan çeşitli köktendinciliklerde bazı kemikleşmeleri kapsar; geçmişin kutsallaştırılmış dünyasında taşıdıkları apaçıklıkla birlikte temel değerleri belirlemede gerekli olan sağlam bir tabanın yokluğu karşısında duyulan rahatsızlığın ifadesi olarak tarikatların çoğalması; dini duyguların yeni ifade biçimlerinin araştırılması ve tarımsal tipte bir cema-

at nostaljisinin birbirine karıştığı düşsel bir yenilenme. "(Abel Jeannierre, Küçük, s. 23)

Ortaçağın dönüşü postmodernizmin hesabına yazılacaktır; haklı olarak. İnsanlığını ve mantıksallığını yitirmiş bir sistem olarak kapitalizmin (geç kapitalizmin: emperyalizmin) yeniden üretiminin bir ortaçağ metaforuyla anlaşılmaya çalışılması bu yüzden hiç de sağlıksız değildir. (Ortaçağa dönüş metaforunu özellikle Yalçın Küçük birçok makalesinde kullandı. Bu konuda ona bakılmasını öneririm.) Standartlaşmada ifadesini bulan kültürün, tanrıcılığa giden felsefenin (postmodernizmin), demokratik veya askeri burjuva diktatörlüklerinde ifadesini bulan siyasal üstyapının (devletin) doğrusu, ortaçağ metaforundan daha iyi bir karşılığı olamaz da...

Elbette geri dönen skolostik, siyasal aktörleriyle de buluşacaktı. Siyasal islam, bu işlevi yüklenecek aktör olarak (doğu için) biçilmiş bir kaftandır. Ne yazık, trajedi burada değil: solda. Siyasal islamı eleştirmek için dahi postmodernizm imdada çağrılıyor. "Modern siyaset" diye postmodernizm icazetli bir topik üzerinden siyasal islamı aşma iddiası ortaya atılıyor. Sahi, or'da "hala soldu duran" kimse var mı?

İslamla Uzlaşma Arayışından Faşizm Korkusuna Evrilen "Sol"

Bilinen bir siyasal hareketin tartışma süreci dolayımıyla kaleme aldığım **Kesintisiz Aşk** adlı anlatıda (evet, bir makale değil anlatı: romansı), postmodern bir sanatçı çevresinin üyesi olan doktor şunları söyler: "Farkında mısınız, ki farkındasınızdır; islam, ciddi bir yükseliş yaşıyor. Batıda bile kimi muhalif kalmak isteyen düşünürler arasında bir etkilenme nesnesi değil ama bir sempati nesnesi oluyor. Bu durum beni biraz ürkütüyor doğrusu. Hele hele sosyalizmin bir alternatif olmaktan çıktığı şu günlerde. Biliyorum, birçoklarımızın sosyalizme hâlâ bir gönül bağı var, kitleler nezninde bir alternatif olmaktan çıkmasından sözediyorum, ölümünden değil. Sessiz yığınların, kütlesel bir biçimde, bizim gibi doğu toplumlarında islama kaymasından endişe ediyorum. Bana faşizmi hatırlatıyor. "(Mısır, yayımlanmamış anlatı, fotokopi) Yenilgili aydının evrimi açısından irdelenmesi gereken bu bölük pörçük söylev bir gerçeği ele verir: **Birlikm** çevresinin postmodernizm telifleriyle başlattığı toplumsal uzlaşma arayışları, siyasal islamla uzlaşma olarak doğal sonucuna vardı. Belki de, ideolojik gıdasını **Birlikm**'den alan adı geçen anlatının doktoru, belli ki Sivas katliamından sonra, aynı uzlaşmadan terler döktüren korkuya evriliyor. Toplumsal pratikte de benzer tepkiler, gözlemlediğimiz kadarıyla kurumsallaşmış olarak veriliyor. Örneğin, **Express** adlı ideolojik arka planını **Birlikm**'in oluşturduğu yayının, kemalist-laik düzen cephesinin yanında konumlanması hiç de şaşırtıcı değil; sözünü ettiğimiz trajedinin bir görünümüdür.

TRajedi gözümüzün önünden hiç gitmiyor; ben aynı anlatıya dönmek istiyorum. Konuşmasından kafası bulanık bir DY sempatizanı olduğu anlaşılan Ahmet (tiyatrocu), doktora yanıt veriyor: "Faşizmi hatırlatması, yani klasik faşizmi, bir analoji olarak bu doğru, katılıyorum buna. Ama çok ciddi bir sorun olarak bakmıyorum. Birtakım ayrım çizgileri sunmak istiyorum ben, İslamla ibirlikte Türkiye ve genel olarak doğu hakkında. İlki, Türkiye'nin 'bilgisayarlaştırılmış' batı toplumlarından farklı olduğudur. O toplumlar da marksizmin kavramlarıyla anlaşılabilir diye düşünüyorum ben, sorun, siyasette, batı toplumlarında geleneksel tarzda sosyalist siyaset yapılamıyor, postmodern durum deniyor bu yüzden. Türkiye ise bir geçiş toplumudur ve geçiş toplumu olarak moderndir. Yani kapitalisttir ve o tarzın, sosyalist siyaset tarzının şansı vardır. Türkiye için geleneksel siyaset tarzını ikiye ayırmak gerekiyor kanımca. Biri ortodoks anlamında geleneksel, yani leninist ama stalinist değil. Şansı olan bu. Diğeri, popülist tarz, halkçı siyaset, otuz yıldır Türkiyeli sosyalistlerin geleneksel leştirdiği siyaset tarzı. Bunun ise şansı yoktur. Bir defa bu, sosyalist değildir. İkinci ayrım, bağımlılıktır. Bağımlılık hep ithal ikame ile anlaşılır kılındı. Yetmişlerin ortalarına gelindiğinde ise, ithal ikamecilik çoktan çökmüştü, yerini yeni bir tarz bağımlılığa bırakıyordu. Elbette bu yeni bağımlılık çözümlenmeli... Yeni biçimde patent yani teknoloji öne çıkıyor. Geleceğim yer şu, bunun bir siyasal karşılığı var. Siyasal iktidar da bağımlı. Şimdi islama ve klasik faşizme geliyorum. Faşizm bir devlet durumudur ve asıl ayıracı tekelci burjuvazinin iktidarını anlatmasıdır. Demokrasilerde de tekelci burjuvazi iktidardır, bu tamam, sınıf mücadelesinin geliştiği koşullarda, tekelci burjuvazi zaten demokrasilerde de varolan çıplak şiddeti görünür derecede öne çıkarır. Klasik faşizmde buna bir ideoloji eşlik ediyor, milliyetçilik ve büyük bir kitleselleşme var. Şimdi teorik olarak islamcı bir klasik faşizm mümkündür ama öncelikle bağımlı olmayan bir ulusal islamcı tekelci burjuvazi gerekiyor. Kapitalist dünya sistemi içinde hele hele Türkiye'de böyle bir burjuvazi yoktur ve dolayısıyla ideolojisi islam olan bir klasik faşizm korkusu bence pek anlamlı değil. Peki niye güçleniyor islami akım, çok basit cevapları var bunun, alt tabakaların hoşnutsuzluğu örgütleniyor, solun sloganları yer yer kullanılarak demagojik bir seçim kampanyası yürütülüyor; özellikle bizim gibi geçiş toplumlarında hissedilir bir yığın olan küçük burjuvazi bu demagojik söyleme kazanılıyor. Tamam, klasik faşist partiler gibi ama ulusal tekelci burjuva yok, o zaman islamcı klasik faşizm de yok. "(Mısır, agy) Bu uzun alıntının ve az sonra aktaracağım anarşist Türkiyenini itirazının ortalığı, en azından sol adına, ideolojik olarak gereğinden fazla bulandırıldığını göstereceğini sanıyorum:" Çözümleme kendi içinde tutarlı ama bu marksist totolojiden başka bir şey değil. İlk olarak, her kavram kendi ideolojisini taşır. Bu yüzden çözümlemedeki marksist kavramlardan uzak duracağım. Yeni bir dil gerekiyor. İkinci olarak, tarihi materyalizmin önermeleri ile tanımlanan bir ilericiliği tanımıyorum. Bunun doğal olan ve tek bir sonucu olabilir, o da stalinist modernizmdir. Yani amaçlar için tanımlanan araçlar ve o araçlara kurban edilen insanlar. Devrim yani parti için yaşa, devrim yani parti için öl... bu kadar. Tüm batı marksizminde de böyle bu. Althusser'in hümanizm karşısındaki tutumu açık. Hümanizmi bir burjuva ideolojisi olarak ben de reddediyorum ama Althusser'deki biçimi totalitarizme hizmet eder. Gramsci, düpedüz bir makyavelisttir. Bir Lukacs kalıyor, o da Hegelci bir idealisttir. İznizle **Frankfurt Okulu**'nu bir cümle ile harcamak istemiyorum. Ama eleştirel teorinin politik iktidarsızlığını marksistler benden daha iyi bileceklerdir. Size anarşizmi öneriyorum dostlarım. İslama gele-

ceğim ama ondan önce postmodernizm üzerinde durmak istiyorum. Burada herkesin ortak bir kabulu var, en azından batıda postmodern bir durum yaşanıyor. Bunu herkes bir nesnellik olarak alıyor. Hayır dostlarım, öyle bir şey yok. Oh... söyledim ve ruhumu kurtardım. Batıda ne vardıysa o var. Kapitalizm mi vardı, kapitalizm var. Ve post most bir kapitalizm değil, belki biraz evrilmiş, kitle iletişim araçlarıyla, medya terörüyle donanmış ve özellikle devlet aygıtını güçlendirmiş bir kapitalizm. Postmodernizm, bu kapitalizm içinde doğmuş eleştirel bir bilgi kuramıdır; öncelikle epistemolojidir. Sonra politikaya sıçrıyor. Bunu her yerde sanatçıların tartışması tesadüf değildir; geleceği önce sanatçılar görür çünkü. Politikada postmodernizm eleştirel bir pratiktir; bence anarşist bir pratiktir. Bütün iktidarlar yıkılsın, insanlara özgürlük... tamam mı. Bir iki şey daha var. Kim demişti, Selim'di herhalde, 'tarihsizlik ideolojisi' kavramı üzerinde duracağım. Yok öyle bir şey, felsefenin tarihi yoktur, olan bu. Postmodernizm insanlara tarihiniz yoktur demiyor ki... bilimsel bilgi ne kadar doğrudur diye soruyor. Bilimsel bilginin kurduğu iktidarlar, meşrulaştırım sistemi, bunları niye sorgulamıyorsunuz diye soruyor. Adamın biri, estetik bilimdir diye tutturmuş, profesör, niye... bilim ya, budur, budur, budur diyecek, herkesi susturacak: "Höst, bilime ha..."

Şimdi islama gelmek istiyorum. Doğu toplumlarında islam modernist bir pratiktir. Kanıtlarımı sunacağım. Modernizm nedir, burjuva ilerlemeciliği... aydınlanma çağı ile başlıyor, bilime, özellikle pozitivizmle birlikte bilime tapıyor. İslamın bilime tapmadığı bir gerçek. Modernizm laiktir aynı zamanda. İslamın laik olamaycağı da bir gerçek. Yani islam modernist bir ideoloji değil, mesela marksizm moderndir. Modernist pratik nedir? Bence kapitalizmi inşadır. Doğu toplumlarında, işte marksist arkadaşım bağımlı falan dedi, bağımlı mağımlı kapitalizmi inşa eden siyasi akımların hepsi islami tonları belirleyici olacak derecede taşımaktadır. Mısır, Cezayir... Nasır, Halk Cephesi... Suriye... Irak. İran'da ise islam siyasal olarak iktidardır ve İran kapitalisttir. Her şeyi anladığınızı umuyorum dostlarım, islam modernist bir pratiğin ideolojisi olabilir, bu yüzden de Türkiye'de de başka doğu toplumlarında da iktidar şansı vardır." (Mısır, agy) Şair konuşmasını, tartışmayı açan doktora gönderme yaparak şöyle bitiriyor: "Ben de korkuyorum biraz doktor, bu yüzden laik direniş cephesi öneriyorum. Sağcısı, solcusu içinde bir laik cephe... " (Mısır, agy) **Kesintisiz Aşk** adlı anlatıda tartışma sürüyor, ben aktarmayı kesiyorum; tartışma sonunda herkes evine gidiyor. Trajedi sürüyor.

Uzun alıntılar yaptığım her iki söyleve de katılmıyorum. Postmodernizmin böylesine ilginç tanımları ancak Türkiye entellektüellerinde bulunabilir. Neden, çünkü sözkonusu olan kendini tanımlama derdi olmayan bir durumdur; postmodern durum. Varolan belirsizlik onu tehlikeli bir oyuncak (Mehmet Küçük) haline getirmektedir. Marksiztler açısından ise, ortaya çıkan her toplumsal olay (olgu), pratik ve ideoloji, kendini tanımlanamaz varsaysa da tanımlıdır; tabii, tarihi materyalizmin çeperinde... Bu yüzden, sözkonusu olan postmodern durum değil de postmodernizmidir. Bu açıklama, her iki söyleve yanıttır. Her iki söylev de, postmodernizme toplumsal misyon atfetmekte ve böylece gerçeklikten kopmaktadır. En azından, postmodernizmin nesnel gerçeği tanımadığı tanınmalıdır. Çünkü, temsili, nesnel gerçeğin kavramlarla temsilini (bilimi) reddeder. Derrida'nın, Lyotard'ın ve özellikle Derrida'ya dayanan Baudrillard'ın söylem düzeneği açıktır. "Temsil etme sistemlerinin (özellikle dilin) göndergeleri, temsil etme sistemlerinin dışında belirlenemez. Bir gösterge hiçbir noktada, kendisini bir göndergeyle ya da bir şekilde temsille sınırlı olmayan bir anlamla değiş tokuş etmez. "(Küçük, Ryan, s. 304) Buradan yola çıkan Baudrillard, **Toplumsal'ın Sonu**'nda şöyle yazar: "Toplumsal adlı kördüğüm, her şeyi sünger gibi emen bir gönderen'e dönüşerek, ne olduğu hem bilinen hem de bilinmeyen kitlelerin etrafında durmadan dönmektedir. İstatistiklerin kristal bir küre gibi kullandığı kitleler, madde ve doğal elementler gibi akımlar ve akıntılar tarafından etkilenirler. Kitleler mıknatıslanabilirler. Çünkü toplumsal denen şey onları statik bir elektrik gücü gibi sarıp sarmalamaktadır. Oysa çoğu kez bu yığınlar yine de bir "kitle" olarak algılanırlar. Bir başka deyişle toplumsala ve politikaya ait olan bütün elektrik akımını emerek nötralize ederler. Politikaya ve toplumsala ait iyi bir iletici olmadıkları gibi iyi bir anlam ileticisi de değildirler. Her şey anlamın üstünden kayar gider. Sonuç olarak kitlelere yapılan çağrı her zaman yanıtsız kalmıştır denebilir. Kitle terimini özgünleştirmeye kalkmak gerçekten de ters bir iştir-bu, anlamı olmayana anlam yüklemek gibi bir şeydir. Örneğin emekçiler kitlesi denmektedir. Oysa kitle ne emekçilerin ne de toplumsal bir başka nesnenin kitlesidir. Kitlenin sosyolojik bir gerçekliği de yoktur. "(Baudrillard, Sessiz Yığınlar..., s. 7-8-9) Amacım, Baudrillard'la tartışmak değil; sınıf mücadelesinin ampirik bir gözlemcisi bile gerçekliğin, Baudrillard'ın hayal (teori) dünyasının çok dışında olduğunu görebilir. Benim vurgum, postmodernizmin siyaset-dışı söyleminden nasıl bir toplumsal muhalif pratiğin teorisi çıkabileceği üzerindedir. Laik direniş cephesi öneren (ne tesadüf, gerçekten de bir şair; Gürsel Korat Sağlamöz, böyle bir öneride bulundu. bkz. Edebiyat ve Eleştiri. sayı 13-4) aydın aslında tam da siyaset-dışı muhalifliğin bir örneğini vermektedir. Asıl ilginç olan, kapitalist egemenlik koşullarında, yani artı-değer sömürüsü koşullarında, muhalifliğin 'laikliği korumaya' indirgenebilmesidir. Bu, olası (yani olmayan) postmodern muhalefetin nihai ufkudur. Ahmet'in söylevinde, öne sürdüğü birçok fantazi dışta tutularak, Rahmi Koç'un ağzından resmileşen bir gerçeklik öncelenir. Türkiye'nin en büyük holdinginin başındaki bu kişi, ' 94 yerel seçimleri öncesi çok öğretici bir demeç verdi: "Türkiye Refah'laşmaz, Refah Türkiye'lileşir. "Yani, ancak kendileri (tekelci burjuvazi) isterse Refah iktidar olabilir, vurgusunu yaptı. Bu, emperyalizmin arayışlarıyla da uygundur. Siyasal islamın İran'da kendisini iktirara taşıyarak başlayan yükselişi, emperyalizmi liberal islam arayışlarına itmiş; böylece, siyasal-toplumsal arenada islam bütün tonlarıyla yeralmakta çok büyük engellerle karışalşmamıştır. Yani anlatının doktoru korkmakta haklıdır, siyasal islamın iktidar şansı vardır; ama bu mutlak bir seçiş değildir.

Çok Kültürlü Postmodernizm Çok Hukuklu İslam

Aynı anlatıda, Selim, romansının kahramanı, kendi-

sini terkeden sevgilisini postmodernlikle suçlar: "Senin için yaşam an'dır ve felsefi olarak bile (çelişik değil) anın 'bütün' zamandan ayrıldığı 'zihinde olan'dır. Yani kendin için, kendine tanımladığın an, esasta, tüm yaşamına hakim kıldığın bir ideolojik bütünden kaynaklanmaktadır. Ve kılmaya devam ettikçe de, kendi yaşamını 'olumsuzlamalardan (inkarlardan)' ibaret kılan bir toplam olarak tanımanı (olanın bilgisine varmak şeklinde tanımlanabilecek bir düşünsel tavrın sende pek gelişmediğini/bulunmadığını düşünüyorum, yaşamanı demek daha doğru) yaşamanı doğuruyor. Davranışın anlamından ya da doğurduğu sonuçtan çok, davranışın kendisi seni cezbediyor ve çok açık; buradan, senin etik değerlerinin pek güçlü olmadığı çıkıyor. Yok değil, onu tanıyışın bile bireysel, sınıfsal veya toplumsal bir alternatif yaşam kaygısından değil, ana dair onu tanımanın bir 'olumsuzlama öğesi' olarak işlev görebilmesinden kaynaklandığını rahatlıkla söyleyebilirim. Yalnız bu biçim de ideolojisiz değildir; bu da bir ideolojik biçimdir. Tekelci düzenin egemen ideolojisinin yeniden üretiminin dünya evrensel tıkanıklığının devrevi ilacı olarak (ilaçlarından biri olarak) ortaya çıkan, postmodern bir biçimdir. En genel anlamıyla nihilist karakterleri de barındıran bir postmodern biçim. Bu biçimin önemli tarafı alt kültürleri (iki sınıf dışı) muhaliflik adına bilince çıkarmaya çalışmasıdır. Üretim ilişkilerinin şekillendirdiği toplumsal yapı, egemen ideoloji yanında çoğu egemen ideoloji tarafından çeperlenmiş (sözgelimi proleteryanın sendikalizm ideolojisi) ideolojik alt bütünlerin gündelik yaşam pratikleri olarak yeniden üretiminin artık egemen ideolojinin yeniden üretimi olduğu gerçeğinden yola çıkmakta, alt kültürlere özgürlük istemektedir. Ve bunu Kapital'e karşı bir zafer saydığı tarihsizlik ideolojisini üreterek yapmaktadır. Sendeki an, bu tarihsizlik ideolojisinin karşılığı; sendeki, dernekçilik, solculuk, sosyalistlik, feministlik, anarşistlik vs. ideolojik alt bütünlerin muhaliflik adına sistem içi bir üretimi karşılığı olmaktadır. Sendikalizm, bir proleterya ideolojisi olarak düzen içidir, sendeki bu tüm ideolojiler de biçim olarak muhaliftir; ancak, senin gündelik hayat pratiğin içinde egemen ideolojinin yeniden üretimi işlevini taşıyacak kadar düzen içidir. "(Mısır, agy) Selim'in haykırışı anlamlıdır. Romansı'da bu haykırışı bir kopuş temsil eder. Bir başka kopuşla, geleneksel soldan kopuşla buluşacaktır daha sonra; ikinci kopuşu temsil eden Gül'dür. Ne yazık trajedi romansıya da yansıyor. Bitmeyen romansının "sonunda", Gül'ün ajanlığı bir çözüm olarak sunuluyor.

Aynı anlatıda, bu ilk kopuş gerçekleşmeden, Selim postmodern denizlerde yüzerken islamla tanışır ama uzlaşmaz. Düşlerde gerçekleşir tanışma; yaklaşımının eleştirelliği, "titredim ve sarsıldım ama kendime gelemedim" ironisiyle kendini açığa vurur. Gerçeklikte ise, yani **Birlikm**'in yaşadığı serüvende, İslam'la uzlaşıldı. **Express**'teki söyleşisinde, Ömer Laçiner, bu acı gerçeği, "postmodernizm tartışmaları bir geçiş döneminin ürünü; artık, daha farklı şeyler söyleme zamanı geldi" diyerek itiraf etti. Aynı gazetede İrfan Akgündüz, gazetenin ideolojik çerçevesini çizen **Birlikm**'e veryansın etti: "Reel sosyalizmelirin çözülüşü sivil toplumculuğu güçlendirdi ve onlar da cephelerini genişlettiler. Şeriatçılarla toplantılara katıldılar, aynı yerde yazılar yazdılar. Ve bir anlamda en temel etikten yoksun bir ideolojiyi, inancı dolayısıyla da şeriatı ve RP'yi (Refah Partisini) meşrulaştırma operasyonuna alet oldular. "(Express, sayı 7)

Uzlaşma, ancak belirli ortak paydalar üzerinde olabiliyor. Postmodernizm ve islamın uzlaşma olduğuna göre ortak paydaları olmalıdır. İdealizm, tanrıya giden yol, en önemli ortak paydadır. Postmodern söylem, islamın modern arayışları için bir sığınak işlevi görmüştür. Sanatsal ve siyasal pratiklerde ortaya çıkan benzeşme, bu işlevin teşhir edilebilme imkanlarını yaratıyor.

Sanatsal pratiklerde, iki isim üzerinden benzeşmeyi kanıtlayabilmeyi umuyorum. İlki, Süreyya Evren'dir, Michael Ryan ya da **Kesintisiz Aşk**'ın anarşist "postmodern"i gibi postmodernizme eleştirel bir işlev yükler ve ancak (sadece) bu anlamda soldadır. İkincisi, Nihat Genç'tir, şiirleriyle İslamcı eleştirinin beğenisini kazanan Genç, kendisini başından beri İslamın çerçevesi içinde tanımlamış ve kendince roman denemelerine girişmiştir. Ortak payda şu; her ikisi de benzer romanlar yazıyorlar ve aynı yayınevi, Mitos, bu romanları basıyor. Çünkü okur ortaklaşıyor. Bu okur uzlaşmanın nesnesidir; resmi söyleme (ideolojiye) "postmodern" efelenmelerde bulunan ama bunun bile bilincinde olmadığı için, **Kesintisiz Aşk**'taki Selim'in sevgilisi gibi, yeniden üretim sürecine gönüllü olarak katılan çağcıl bir küçük burjuva ya da yarı-aydın; daha çokta bir tapınıcı,tanrıtanır...

Siyasal pratiklerdeki benzeşim daha açıktır. Her iki kesim de, yani postmodern solcular ve arayış içinde olan islamcılar, aynı projede, ikinci cumhuriyet projesinde "sivil toplum" teorik cephaneliğine dayanarak birleşmişlerdir. İslamın monolitik söyleminin çoğulcu görünüm taşıyan böyle bir projeye uydurulması elbette güçtür; ama, bu denenmiştir. Özellikle Ali Bulaç'ın Medine Vesikası diye bilinen Yahudilerle İslam Devleti arasında Peygamber(ehl-i sünnet) döneminde yapılmış bir antlaşmaya dayanarak geliştirdiği ve tartışmaya açtığı "çok hukuklu toplum" projesi (Ali Bulaç, Medine Vesikası, Bilgi ve Hikmet, sayı 5) bu uzlaşmanın teorik zemini olarak sunuldu. Ali Bulaç'ın toplum projesi islami çevrede sıcak karşılanmadı. İslami çevrelerin birçoğu dikkate bile almazken, Nur cemaatinin arayış içinde olduğu bilinen, İSAV ve Hüseyin Hatemi etrafında toplanan **Yeni Dergi** kolu bile, Ali Bulaç'ı gereksiz bir yöneliş içinde olmakla, aranan demokrasi ve azınlık hakları ise bunun İslam Hukuk Nizamında zaten içerildiği söylenerek, suçlandı. Özellikle Hüseyin Hatemi, Kur'an varken Medine Vesikasına gerek olmadığını belirterek (Yeni Dergi, sayı 2), Ali Bulaç'ı sert bir biçimde eleştirdi. Yani islamın hoşgörülü bilinen kanadında bile hava çok çabuk bozuldu, fırtına bulutları belirdi; hala da beliriyor.

Ama uzlaşma, yani trajedi her şeye rağmen sürüyor. Sözde solcular, hala İsmet Özel okuyor; arayış içindeki islamcılar Oğuz Atay posteri veriyorlar. (Bu, bir tesadüf değil. Oğuz Atay idealizmi üzerine bir fikir edinmek isteyenler, "Ortaçağ tipi cemaat nostaljisi ya da İsa nerede kaldın" adlı yazıma bakabilirler, İnsancıl, sayı 46) Bu arada gerçekler, kan denizinin altından görünüyor: Sivas'ta otuzyedi can ölüyor, -İsmet Özel olayın meşruluğu üzerine yazı yazıyor.

Sivas'ın Öğrettiği: Solda Durmak Refah Partisini Anlamamaktır

Sivas'tan sonra, islamla birlikte "modernliğin eleştirisine" girişen solculardan bazılarının modernliteye ricat etmemeleri bana pek şaşırtıcı geldi. Sınıf mücadelesini hatırlayacaklarını umuyordum ama, hiç olmazsa Reich'e döneceklerini; örneğin, **Faşizmin Kitle Ruhu anlayışı**'nı gündemleştireceklerini umuyordum. Belki de ya da sanırım elî kanlı olmanın onurunu islamcılarla paylaştıkları için dönmediler (!). Bir başka kitap güncelleşti: **Refah Partisini Anlamak Ne Şeriat Ne Demokrasi...** Ruşen Çakır adlı gazetecinin bu çalışmasının kimi handikaplarını, özellikle Aleviler gösterdikleri kemalist-laik tepkilerle açığa çıkardılar. Örneğin, islamın hoşgörüsünü tartıştılar. Ama, esas noktayı kaçırdılar: Ruşen Çakır, Refah Partisinin siyasal temsil gücünü yani sınıfsallığını gözardı ettiği için eleştirilmelidir.

Bilindiğini umuyorum; kurtlar, dumanlı havayı sever.

Modernliğin eleştirisi, Alain Touraine'nin aynı adlı kitabının da çerçevelediği gibi, faşizmin ve halk cumhuriyetlerinin (yani reel sosyalist ülkelerin) siyasal eleştirisini anti-otoriteryenlik bağlamında kapsar. Bu bağlamda, islamın eleştirel bir gücünün olamayacağı; bir veri olarak geçmişe dayanmasak bile, İran İslam Cumhuriyeti dolayımıyla açıktır. İslamın hâlâ yaşayan bu iktidar pratiği, üstyapıda bir ortaçağ karanlığıdır. Gerçekte, daha da karanlıktır; totaliter bir rejim, bütün tonlarıyla yaşanmaktadır.

Değişim adlı islami derginin, Ağustos '94 sayısında kapak yaptığı "Uzlaşmaya hayır!" şiarı, çok hukuklu (totaliter olmayan) islamın imkanlarını iyice açığa çıkarmaktadır. Böyle bir rastlantı bile "olası" değildir; rastlantı, zorunluluğun bir görünüşüdür, çünkü... Tüm bu ideolojik kargaşa içinde (dumanlı hava içinde), siyasal islam sınıfsal temsilini gizleme şansını yakalamış görünüyor. Özellikle kent yoksullarının oylarını alıyor olması bunun göstergesidir. Kent yoksullarının RP'yi tercih etmesi, iki ayrı olgunun açığa çıkarılamasıyla anlaşılabilir. İlki, solun sınıfsal temsil gücünü yitirmesi; ikincisi, kent yoksullarının gündelik hayat pratiklerini kuşatan ideolojinin zaten islam olması dolayısıyla islamın muhalif siyasal bir kimlik olarak kolay içselleştirilmesidir. Bu ikinci olguyu destekler nitelikteki gözlem; kent yoksulu alevilerin bütün güvenlerini yitirerek soldan kopmalarına rağmen RP'ye yönelmemeleri, hatta bazı mahallelerde MHP ile karışık gezen RP konvoylarını taşlamak şeklinde bir siyasal tavır göstermeleridir. Seksenli yıllarda sosyalizmin yaşadığı konjüktürel kriz, eylülist baskı rejimiyle birleşince, özellikle kent yoksullarının ve kırın islamı muhalif kimliğe kütlesel kayışları gerçekleşmiş ve buna devlet yardımcı olmuştur. (Bunun yeterince açık olduğunu düşünüyorum. Sadece, önemli bir örnek olarak, eylülizmin Hak-İş'i kapatmamasını ve Enver Ören eliyle İhlas Holding gibi bir devi yaratmış olmasını gösteriyorum.)

RP'nin sınıfsal temsil gücü üye ve yöneticilerinin dökümü yapılarak saptanabilir. Böyle bir çalışma yapıldığında, RP'de küçük burjuvazinin (özellikle esnaf ve sanatkarlar ile küçük üreticilerin, bunların yanında örgütlenme yasağına rağmen öğrenci-öğretmen-imam gibi yarı aydınların) partinin militan çoğunluğunu oluşturduğu, işçi sınıfının çok küçük bir kesiminin temsil edildiği görülecektir. Parti bürokrasisinin "seçkin" insanlardan, geçmişin büyük bürokratları ile şimdinin "yeni yetme" zenginlerinden oluştuğu gerçeği çıkacaktır. RP'nin yalnızca söylemiyle değil, yapısıyla da bir sistem partisi olduğu böylece daha rahat görülebilir. Sisteme "eleştirel" yaklaşan kimi islami aydınların RP'yi eleştirmesi onun sistem içi kimliğinin aynı söylem düzeninde tanınmasını sağlıyor. Bu eleştiri, RP'nin değişim programının türban ve içkiye indirgenmesinde odaklanıyor. Gerçi 'adil düzen' adlı belirsizin etrafında dönüp duran bir toplum projesi mevcut; faiz olmayacak sloganı bu projenin bugüne kadar duyabildiğimiz tek argümanı... faiz olmayacak ama kâr olacak. Bunu ciddiye alacak aklı selim bir burjuva iktisatçısının dahi olmadığını sanıyorum. Faiz, burjuva iktisadına göre sermaye adı verilen üretim faktörünün geliridir, yani bir nevi karıdır. Bu garip slogana eşlik eden bazı efsaneler de var: Akevler deneyi gibi... Buranın bir dayanışma türü olarak yardımlaşmanın gelişkin olduğu ve camisi olan toplu yerleşim bölgesi olma dışında bir özelliği yok. Yani, RP yalnızca politik olarak değil, programatik olarak da kelimenin tam anlamıyla "opurtinist" bir partidir. Belirsiz bir söylemi vardır ve bu seçim döneminde kitlelerin hoşnutsuzluğunu örgütlemeye yönelik demagoji halini almaktadır. İktidar şansı ise yalnızca sistemin sıkıştığı oranda vardır.

RP, görüldüğü gibi, sisteme alternatif değildir; bu, fundamentalizmin evrensel karakteridir: "Fundamentalist, Polonya'nın gerçek katolikler tarafından fethine önderlik etmeyi, ülkeyi solcuların elinden çekip almayı görev addeder. Ancak bu mesele, yalnızca politik eliti oluşturan insanlarla sınırlı değildir. Aynı zamanda devletin biçimini de içerir. Fundamentalistin düşüncesine göre yasalar, çoğulcu bir politik görünüm oluşturan çeşitli akımlar arasındaki bir uzlaşmanın sonucu olmamalıdır. Hukuk, katolik doktrinin ifadesi olmak zorundadır. Kürtajın yasadışı ilan edilmesi ve ölüm cezası, ifade özgürlüğünün sınırları, dünyaya ve kültüre ilişkin bakış ve son olarak da parlamento seçimlerinin sonucu konusunda kararı verecek olan kilisedir. "(NPQ, Michnik, 2/7)

Sonuç olarak, RP'nin kelimelerin tam anlamıyla oyaladığı ve kandırdığı emekçi tabanına onun gerçek yüzünü göstermek bir zorunluluktur. Bu, sol politikaların hayata müdahale etmesiyle, bağımsız sınıf siyasetinin örgütlenmesiyle olanaklıdır. Çünkü, kapitalist üretim biçiminde eleştirel toplumsal pratiğin öznesi olabilecek tek sınıf proleteryadır. Söylemek istediğim şu; silahlarımızı kuşanalım yoldaşlar, sınıf mücadelesi bizi bekliyor; hem, savaşa yalnızca çağın felsefesini kuşanarak gidilmez ya! (Stalin)

KAYNAKÇA

Althusser, L. Özeleştiri Öğeleri, Belge y./Küçük, M.Modernite versus Postmodernite, Vadi y./Mısır, M.B.Kesintisiz Aşk, yayımlanmamış anlatı/Baudrillard, j. Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, Ayrıntı y./Marksist Düşünce Sözlüğü, MDS, yay yön: Tom Bottomore, İletişim y./Çakır, R. Refah Partisini Anlamak, Metis y./Dergiler: A'raf, Birikim, Bilgi ve Hikmet, Değişim, Express, İnsancıl, Yeni Dergi, NPQ. * Topik: Ön/arka, üst/alt, sağ/sol bağıntılarıyla yer=topos belli ederek soyutlamaya değin ya da bununla ilgili düzen. (Levent Targu)

Komünist Nazım Hikmet'in "Eleştirel Basım"ını "Toplumsalcı" Memet Fuat Yaparsa...*

Memet Sinan ÖRDEKÇİ

"Arkadaş, ben koyduğum her noktanın, virgülün, harfin sorumluluğunu taşıyorum, yazılarıma dokunmayın..."(1)

Memet Fuat'tan dizgici ve yayıncılara
Cumhuriyet, 24 Ağustos 1994

Bilindiği gibi **Adam Yayınları** Nazım Hikmet'in bütün yapıtlarını 1991'den başlayarak bir dizi halinde yayınladı. Bu diziyi yayına hazırlayanın Memet Fuat olduğu kitapların üzerinde yazmıyor. Sonradan kendisi başka yerlerde açıkladı, öğrendik. Yaptığı işi şöyle tanımlıyor Memet Fuat: *"Diyelim bir yazar arkasında karışık bir müsvedde bırakmış ya da kitabı daha önce basılmış, ama yanlışlarla dolu; ya da anlaşılmayan sözcüklerin, tamlamaların açıklanması gerekiyor; birisi alıp yapıtı derleyip toparlayacak, basıma hazırlayacak. Yasalarda buna 'işleme' deniyor; yazın dünyasında ise 'eleştirel basım'."* (3)

Nazım Hikmet dizisinin "eleştirel basım"ı, Memet Fuat'ın elinden çıkıyor. Muzaffer İlhan Erdost, bu "eleştirel basım"ın yalnızca üç cildinde (Şiirler 6, 7 ve 8) saptadığı ideolojik nitelikli çıkarmalardan hareketle bir yazı yazmış. Bulgaristan'da basılarak Türkiye'ye getirilen sansürsüz Nazım Hikmet dizisinden yararlanılarak hazırlanan yazı, **Evrensel Kültür**'ün Ağustos sayısında yayınlandı. Bütün ciltler (şiirler ve diğerleri) incelense, herhalde bir çıkarmalar kitabı hazırlanabilir. *"Kimi şiirler alınmamıştı. Bu, belirtilmediği gibi, alınmamasının nedeni de açıklanmamış. Kimi şiirlerden sözcükler çıkarılmış, kimilerinden dizeler. Yerleri, köşeli ayraç içinde noktayla gösterilmiş, ama nedeni belirtilmemiş."* (4)

Yazıda örnekler veriliyor. 1951'de Moskova'da yazılan ve bir bölümüyle TKP'ye seslenilen "Seni Düşünüyorum, Kore'ye gönderilen asker için yazılmış "Mektup", Stalin'in ölümü dolayısıyla yazılan "5 Mart 1953" şiirleri diziye girememiş. Muzaffer İlhan Erdost, bir parantez açıp şunları yazıyor: *"Benim bu konuda kapsamlı bir tarama yaptığım söylenemez. Ne var ki, bu şiirlerin bilinmediği için alınmadığını söylemek olanaksız. En azından Asım Bezirci'nin hazırladığı ve Cem Yayınları tarafından yayınlanan dizinin gerisine düşmemek gerekirdi."* (4) Bırakın gerisine düşmeyi, o dizinin yayınlandığı dönemin koşullarında toplatılmaya kesin gerekçe oluşturacağı için çıkarılmış olan dizeleri, şiirleri bile dışarıda bırakmaya gerek yoktu bugün. Bilindiği gibi Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleri** 12 Nisan 1991'de başımıza musallat edilen Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 23/c maddesiyle yürürlükten kaldırıldı. Oysa, *"Bu maddeler yürürlükten kaldırıldıktan sonra, Yeni Şiirler, Haziran 1991'den Temmuz 1993'e kadar dört baskı yapmış. Eski Şiirler, Ekim 1991'den Mayıs 1993'e kadar beş baskı yapmış. Ama hiçbirinde, 141 ve 142. madde nedeniyle çıkarıldığı duyumsatılan sözcük ve dizeler yerlerine konmamış. İşin garibi, dizinin tüm kitaplarına konan ve hepsi aynı olan açıklamada, 'savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verildiği' belirtilerek, Nazım'ın eksiksiz yayınlandığı duyumsatılmaya çalışılmış."*(4)

142. Madde Memet Fuat'ın Kafasında

Memet Fuat, Nazım Hikmet'in "eleştirel basım"ını yaparken, gerekçesi (141-142) artık ortadan kalkmış olan çıkarmalarda ısrar ediyor. Dizinin sadece üç cildini inceleyen ve bu ciltler için de "kapsamlı bir tarama yaptığım söylenemez" diyen Muzaffer İlhan Erdost'un verdiği sözcük çıkarma örneklerinde, şiirlerin arındırıldığı sözcükler şunlar: komünist, komünizm, komünist partisi, TKP, sınıfsız (evet, aynen!) ve orak çekiç... Günümüzde bunların artık kitap -hele şiir kitabı- toplatma gerekçesi olmadığını biliyoruz. Bu ortama da, Memet Fuat'ın dediği şekilde, *"Söz özgürlüğünü engelleyen yasaların KALDIRILMASINI BEKLEYEREK"* (abç) (2) ulaşmadık, ama bu ayrı konu... Bu konuya da girecek olursam, Memet Fuat'ın kitap toplatmalarını iyi yargı

adamları- kötü yargı adamları ekseninde ele alan "toplumsalcı" sığlığını deşmem gerekir ki, yazıyı o kadar dağıtmak istemiyorum.

Nazım Hikmet'in şiir yazmadığı konu yok gibidir. Ama o her şeyden önce bir kavga adamıydı. (Memet Fuat bir yerde *"Memleketimden İnsan Manzaraları tam anlamıyla bir başyapıttı. Herhangi bir kavga kitabı filan değildi. (...) Kesinlikle toplatılmaması gerekirdi."* (2) diyerek "toplumsalcı" yüzünü gösteriyor, ama bu da o ayrı konulardan.) Çok genç yaşlarından ta son nefesine kadar Nazım'ın yüreği KOMÜNİZM için çarpmış, kalemi KOMÜNİST ideallere hizmet etmişti. TKP'liydi. İşçi ve köylülerin SINIFSIZ bir toplum yolunda bir adım olarak gerçekleşen ittifakının simgesi ORAK ÇEKİÇ, onun için çok önemli bir simgeydi.

İtiraz edilebilir mi? Peki, bunlarsız bir Nazım Hikmet düşünülebilir mi?

Burjuvazi, bunlarsız bir Nazım Hikmet yaratmaya çabalıyor. Onun yasaklamalarla, toplatmalarla silemediğini görünce, evcilleştirmeye, kendi sistemine yamamaya çalışıyor. Nazım Hikmet'e razı; ama bir aşk ve vatan şairi olarak, gurbet acılısı bir hümanist olarak! Aşk üzerine, yurt özlemi ve sevgisi üzerine gerçek bir hümanist içerikle şiirler yazmış olması, Nazım Hikmet'in komünist kimliğini ortadan kaldırabilir mi? Bunun da çaresi bulunmuş; sistem, Lenin'den, Stalin'den, örgütten, devrimden ve Sovyetler Birliği'nden koparılmış, "marksçı" bir Nazım Hikmet'e de razı. **Adam** Yayınları ile Memet Fuat'ın ideolojik ayıklamalardaki ısrarlarını, bunların ışığında ve bunların bir göstergesi olarak ele almak gerekir.

Çarpıcı bir örnek: "Havana Röportajı"nın III. bölümünde, tam yedi dize noktalarla gösterilmiş. **Adam** Yayınları'nın "özenli" basımını tehlikeye atmama gerekçesiyle okuyucudan esirgenen bu dizelerde ne yazdığını merak etmemek mümkün mü? Bu tehlikeli dizelerde Nazım Hikmet toplumda kin ve düşmanlığı mı körüklüyordu dersiniz? Yoksa ülkenin bir bölümünü başka bir ad altında devletten ayırmaya mı kalkmıştır? TC'nin emniyet kuvvetlerini tahkir ve tezyif etmiş de olabilir, değil mi?.. Halkı isyana teşvik edici mahiyette propaganda yapmış olabilir... Bilemediniz. Muzaffer İlhan Erdost'un Varna basımı sansürsüz (yani "eleştirel basım" olmayan) Nazım Hikmet dizisinden yararlanarak hazırladığı yazıyı okumasam ben de kesinlikle yanılırdım. Bakın bu dizelerde neler söylemiş Nazım Hikmet:

Lenin'e rastlıyorum her gün biraz daha
sık rastlıyorum Lenin'e güneşli duvarlardan
inecek kızıl yıldızların
Ve İspanyolcanın içinde
Yüksek tahta tribünde uzatmış kolunu
ileriye konuşuyor Kızıl Meydan'da
Küba bayraklarının arasında Lenin.

Bu dizelerin, TCK'nın 141 ve 142. maddelerinin varolduğu dönemlerde bile hiçbir kitabı, dergiyi tehlikeye atmayacak dizeler olduğu görülüyor. Lenin'den söz etmek, hatta onu övmek, bugünkü Terörle Mücadele Kanunu açısından bile suç değil. Kaldı ki, yayıncının sorunu toplatılma korkusuysa ve Lenin'den söz ediyor diye alt alta tam yedi dizeyi makaslayacak denli "titiz" ise, bu yedi dizeden önce gelen şu sözleri de makaslaması gerekmez miydi:

Marks'a rastlıyorum kitap kapaklarında ananaslarla
mameylerin arasında ve Sierra dağından yeni inmiş
ulu sakalıyla Marks'a rastlıyorum.

"Küba bayraklarının arasında(ki) Lenin" ile "Sierra dağından yeni inmiş ulu sakalıyla Marks" arasında, yayıncının sorunu açısından, bir fark yoktur.

O halde Memet Fuat bu dizeleri neden çıkarmış olabilir? Elbette Lenin'siz bir Nazım Hikmet için...

Memet Fuat yıllardır 141-142'yi bahane ediyordu. Şimdi bu maddeler kalktı; ama Memet Fuat Nazım Hikmet'i kuşa çevirmeye devam ediyor. Artık Memet Fuat'ın derdinin Nazım Hikmet'in kitaplarını 141-142'nin hışmından korumak olmadığı anlaşıldı. Şiirleri makaslamasında asıl amaç Nazım'ı da kendisi gibi evcilleştirmek, sisteme entegre etmektir. Makasını kendi ideolojik yapısına (sistem solculuğu) göre kullandığında, zaten sistemin itiraz etmeyeceği bir Nazım çıkmaktadır ortaya. Marx, yorumlanmaya Lenin'e oranla daha açık olduğu için, "toplumsalcılar", politikanın ve pratiğin soğuk yüzünü gördükleri Lenin'i sevmezler. Hele Stalin, onlar için bir kabus tema'sıdır. Lenin antipatisi ve Stalin düşmanlığıyla savunulan bir marksizm ("marksçılık"!) insanı ancak "toplumsalcı" ve Memet Fuat yapar. Bu kafayla gerçekleştirilen bir "eleştirel basım" ise, sistemin Nazım Hikmet'i evcilleştirme kampanyası için biçilmiş kaftandır.

Bulgaristan'da bastırılarak Türkiye'ye getirilen sansürsüz Nazım Hikmet kitapları hakkında, geçen aylar boyunca herhangi bir kovuşturma açılmadı. Ama Memet Fuat'ın hazırladığı Nazım Hikmet dizisi, geçerli olmayan hukuki kaygılarla gerekçelendirilen bir sansürdü ("eleştirel basım"mış!) ısrar ediyor.

141-142 kalkmış ve "toplumsalcı" eleştirmenlerin foyası ortaya çıkmıştır. Yaptıkları ideolojik sansürdür.

Aman Aman, Dizgide Bir Hata Olmasın Da...

Muzaffer İlhan Erdost'un yazısı ve benzer eleştirilerle ilgili olarak Memet Fuat ne diyor dersiniz? Hiçbir şey! Öncelikle, böyle eleştirileri görmezden gelerek, suskuyla boğmaya, yok göstermeye çalışıyor. Kendisinin ve yöneticisi olduğu yayınevinin reklamını yapmak için Nazım Hikmet dizisine değindiği yazılarda ise toplatılma kaygısını tekrarlayıp duruyor; ama 141-142'nin kalkmasına karşın yeni baskılarda niçin gerekli eklemeleri yapmadığını açıklamıyor.

Bulgaristan basımı Nazım Hikmet dizisine "sansürsüz" denmesine kızdığını yazıyor, ama sansürlü de demiyor. Kendisinin de bir parçası olduğu sistem tarafından alıklaştırılmış okuyucuda, istediği izlenimi bırakmış oluyor yalnızca.

Bulgaristan basımı dizinin ve diğer Nazım Hikmet kitaplarının dizgi yanlışları ve başka özensizliklerle dolu olduğunu yazıyor, ama biraz ileride Bulgaristan basımı diziyi hiç görmediğini ağzından kaçırıyor.

"Nazım Hikmet'in Kitapları" başlıklı yazısında öyle bir hava yaratıyor ki Memet Fuat, sanki şiirleri ve dizgi hatalarıyla ya da kendisinin yaptığı ideolojik ayıklamalarla okumak zorundayız. Bulgaristan basımında yer alıp da kendisinin **Adam Yayınları** dizisine hiç sokmadığı şiirlerin bugün kovuşturma konusu olmamasını açıklama ihtiyacı duymuyor. Sürekli olarak Bulgaristan basımının dizgi yanlışlarıyla dolu olduğunu tekrarlayıp duruyor. (Ama işin garibi, az önce yazdığım gibi, bu

basımı okumamış da!..)

Memet Fuat en çok da Bulgaristan basımı dizi için "sansürsüz" nitelemesinin kullanılmasına bozulmuş. *"En önemlisi, Bulgaristan'da yapılan basımlar nitelenirken 'sansürsüz' denmesi..."* (2) diyor. Dikkatli bir okuyucu olarak, yazının devamında bu sözün açıklanmasını, kanıtlanmasını bulamayınca, yazıyı tekrar okudum. Yok. Bulgaristan basımı dizinin de sansürlü olduğunu somut olarak gösterecek sanıyorsunuz, ama o bunu sadece yuvarlak ve sündürülebilir sözlerle ima ediyor, hissettirmeye çalışıyor; açıkça yazmıyor. Dikkatsiz okuyucuda Bulgaristan basımının da sansürlü olduğu izlenimini bırakmayı başarıyor, ama somut bir şey koymuyor.

Aynı yazıda ve aynı konuda, bir tuzak daha var dikkatsiz okuyucuyu bekleyen. **Memleketimden İnsan Manzaraları**'nın Ekber Babayef tarafından zamanında kendisinden istendiğini ve kendisinin yaptığı ayıklamalarla aynen Bulgaristan'da yayınlandığını yazıyor Memet Fuat. Belki yirmi yıldan fazla bir zaman geçmiş bu olayın üzerinden. Şu son basıma kadar bir düzelten çıkmamış mı, diye şaşırıyorsunuz, çünkü dikkatli bir okuyucusunuz. Memet Fuat Bulgaristan'dan yeni gelen dizideki **Memleketimden İnsan Manzaraları**'nda aynı ayıklamaları görmüş sanıyorsunuz. Ama şu satırları okuyunca, başka bir şaşkınlık vuruyor sizi: *"Kısacası, Bulgaristan basımı Memleketimden İnsan Manzaraları Ekber Babayef'ten... sonra İŞLENMEDİYSE mutlaka yeniden ele alınmalıdır."* (abç) (2) Gördünüz mü; o kitabın onca yıl içerisinde yeniden işlenip işlenmediğini bilmiyor Memet Fuat. Yeni basımı okumamış. Ama bir varsayım üzerine Bulgaristan'da 1994 yılında yapılan basımın eksik olduğunu ima ediyor. İncelemediği halde, bu basıma sansürsüz denmesine kafası bozuluyor.

Diyelim ki Bulgaristan basımında sözkonusu cilt, Memet Fuat'ın zamanında yapmış olduğu ayıklamalarla aynen yayınlandı. Bu neyi kanıtlar? Memet Fuat madem konuyu açıyor, diğer 27 cilt için ne diyor? Daha da önemlisi, kendi hazırladığı **Adam Yayınları** dizisi için dile getirilen "ideolojik sansür" eleştirilerine ne cevap veriyor? Diyeceği bir şey yoksa konuyu hiç ele almasın. Ama hem konuyu yazılarında ele alıp, hem de kendisine kanıtlarıyla birlikte yöneltilen eleştiri ve suçlamaları yok sayması, görmezden gelmesi nasıl bir eleştirmenlik oluyor?

Bunları soruyorum, ama cevaplarını merak ediyorum sanmayın. Zaten biliyorum. Memet Fuat kapitalist sistemin star eleştirmenlerinden biridir. Bu sistemin sadece yazarlarının, eleştirmenlerinin, sanatçılarının değil, politikacılarının ve resmi koruyucularının da gözdesi olan bir yöntemdir suskuyla geçiştirmek, yok saymak.

Memet Fuat da kendi hazırladığı dizi için yazılanları yok sayıyor, suskuyla boğmaya çalışıyor. Sanki bu tür eleştiriler, yöneltilmemiş kendisine. Önüne konan somut sansür örneklerini görmezden gelip, dahası piyasada serbestçe satılan ve hiçbir kovuşturmaya uğramayan kitapları yok sayıp toplatılma kaygısından ve kendi hazırladığı kitapların ne kadar özenli olduğundan söz edip duruyor. Suçüstü psikolojisiyle, yavuz hırsızın ev sahibini bastırması örneği, okumadığı halde sansürsüz denmesine bile katlanamadığı diziye saldırıyor. Şu sözlere ne denir: *"(Memleketimden İnsan Manzaraları ve) Öbür kitaplardaki şiirlerin de Adam Yayınları basımlarına (yani kendi hazırladığı basımlara-m.s.ö.) göre düzeltilmeleri gerekir..."* (2) Niye öyle olduğunu açıklamaya gerek duymuyor. Okuyucuyu sürü, kendisini çoban gibi gördüğü için sadece vaaz vermekle yetiniyor: Benim hazırladığım basımlar doğrudur, çünkü doğrudur.

Okuyucuyu sürü ya da mürit gibi gören bir burjuva "toplumsalcı" eleştirmen, tabii ki kendisine yöneltilen ve somut olarak kanıtlanan sansürcülük iddialarını çürütmek, hatta cevaplamak zorunda değildir.

Okumadığı dizi hakkında başka tespitlerde de bulunuyor Memet Fuat. **Adam Yayınları**'nın Nazım Hikmet dizisi korsan yayıncılar tarafından çoğaltılıp piyasaya sürüldüğünde fazla üzülmediğini, ama şu Bulgaristan'dan gelen ve bir de "sansürsüz" denen dizinin "bambaşka bir durum" olduğunu yazıyor. Çünkü korsan yayıncılar, hiç değilse yüce eleştirmen Memet Fuat'ın "düzelttiği" kitapların aynısını basıyorlarmış. Bulgaristan'dan gelenler ise (dikkat: okumadığı kitaplar) *"yanlışlarla dolu, karmakarışık, çok kötü derlemeler..."* (2)miş. Doğruları saldırgan bir tutumla değiştiriyor. Ama bunlar onun kişisel değil sınıfsal özellikleri.

"Yıllarca emek verip şiirleri yanlışlardan arındırıyor, bir düzene sokuyorsunuz.

"Artık tek sorun, yayımlayamadığınız şiirlerin, dizelerin, sözcüklerin yayımlanması... Siz özgürlüğünü engelleyen yasaların kaldırılmasını bekliyorsunuz...

"Derken birileri çıkıp yeniden o özensiz basımları piyasaya sürüyor." (2)

Hemen birkaç soru. "Yayımlayamadığınız" şiirleri, kitaplarda neden açıkça belirtmiyorsunuz? Sadece makas kullanırken mi titizliğiniz tutuyor?

Şu "toplumsalcılık" nasıl bir şey ki, yasakların birileri tarafından "kaldırılmasını bekleyerek" toplumsalcı olunabiliyor? 1960'larda Nazım yasağı "bekleyerek" mi aşılmıştı?

"Birileri"nin piyasaya sürdüğü o "özensiz basımlar"da, sizin yayınlayabilmek için yasakların "kaldırılmasını beklediğiniz" şiir, dize ve sözcükler yer alıyor ve kovuşturmaya uğramıyorlar. Yoksa sizi asıl rahatsız eden, sığındığınız şu "söz özgürlüğünü engelleyen yasalar" mazeretinin geçersizliğinin görülmesi mi?

Bu soruların Memet Fuat tarafından cevaplanmasını beklemiyoruz. Ayrıca buna ihtiyacımız da yok. Zaten her şey ortada. Bizim yaptığımız teşhirdir.

Meta Dediğin, Reklamla Pazarlanır

Yapılan her eleştiriye ve onu geçersizleştiren her girişime Memet Fuat'ın cevabı aynı: Benim yaptığım basımlarda dizgi yanlışı yoktur, tertemizdir, kağıdı, baskısı iyidir... Buradan görüyoruz ki Memet Fuat'ın gözünde Nazım Hikmet'in eserleri edebiyat eseri değil, metadır yalnızca. Yani pazar için üretilen mal... Pazar için üretilen mal sözkonusuysa başta gelen amaç onu satmak olur. Çünkü o satılmak için üretilmiştir. Metalaşmış sanat eseri eğlenceliktir artık. Dolayısıyla, görünüş özden daha önemlidir. Memet Fuat da **Adam Yayınları**'nın pazara sürmesi için ürettiği malların ancak göz alıcılığını anlatır.

Bu, reklam oluyor. Reklam için şöyle bir tanım yapılmıştı: *"Reklam, özne (alıcı) ile nesne (mal) arasında-*

ki ilişkide, öznenin beynini devreden çıkarmak için satıcı tarafından kullanılan bir yöntemdir. Beyni uyuşturmayı, içgüdüleri harekete geçirmeyi amaçlar." (6)

Kendilerine geçim kapısı olarak eleştirmenlik ve yayıncılığı seçmiş bazı tüccarlar. Okuyucunun beynini devreden çıkarıp kapitalist tüketim güdüsünü harekete geçirerek "edebiyat eseri" pazarlamaya çalışıyorlar. Memet Fuat'ın **Cumhuriyet**'te yazdığı sütunu reklam sütununa çevirmesi bunun içindir.

Memet Fuat sadece **Adam Yayınları** ve onun Nazım Hikmet dizisinin değil, kendisinin ve sistem içerisinde kendisiyle aynı kata yükselmiş diğer sistem yazarlarının da reklamını yapıyor sürekli olarak.

Şimdi, sayısız örnek arasından seçtiğim birkaç çarpıcı reklam örneğini sunuyorum Memet Fuat'ın sütunundan:

"Eleştirmenlerin işledikleri yapıtlar üzerinde birtakım hakları doğduğunu bildiğim için bir süredir sevgi ürünü işlemelerime 'basıma hazırlayan' diye adımı koymuyorum.

"Beni mutlu eden bu saklanışın şöyle bir kötülüğü var:

"Kitapları basıma hazırlamakta GÜVENİLİR BİR ELEŞTİRMEN OLARAK adınız yazılmıyor.

"Sonunda da, örnekse, bakıyorsunuz, okurlar Adam YAYINLARI'NDA basılmış Nazım Hikmet kitapları ile HERHANGİ BİR YAYINCININ hiç özenmeden bastığı Nazım Hikmet kitapları arasında birtakım ayrımlar görünce, 'Hangisi doğru acaba?' diye düşünmeye başlıyorlar.

"Yayınevi'nin güven kazanması, elbette bir eleştirmenin (kendisi-m.s.ö.) GÜVEN KAZANMASINDAN daha güç..." (abç) (3)

Gördünüz mü, ne kadar kötü; okuyucular **Adam Yayınları**'nın Nazım Hikmet dizisinin üzerinde "güvenilir bir eleştirmen olarak" Memet Fuat'ın adını görmeyince neler oluyor. "Sonunda da, örnekse" okuyucu tereddüte düşebiliyor. "Herhangi bir yayınevi" ile anlı şanlı **Adam yayınları**'nın basımları arasında fark görünce, "sonunda da, örnekse" hangisinin doğru olduğu konusunda karar veremeyebiliyor. Niye? Çünkü Memet Fuat bu "sevgi işi işleme"sine (aşk cinayeti!) tevazu gereği imzasını koymamış (Cinayeti sonradan üstlendi). Mütevazi Memet Fuat gerçi bu diziyi kendisinin yayına hazırladığını belki bin kere yazdı, ama yine de mütevazi adam ki kitapların üzerine adını koymamış. Tabii alacağı paralar için **Adam Yayınları** ile imzaladığı resmi sözleşmelerde bu tevazudan sayılmalı.

İnsancıl okurlarının çoğu eminim bu tevazunun Nazımseverlerin ne kadar zararına olduğunu yeni öğrenmişlerdir. Kendi deyimiyle (ilginçlik de burada!) "güvenilir bir eleştirmen" olan Memet Fuat'ın adını kitapların üzerinde göremeyen kimbilir kaç kişi bir şiirin farklı basımlarıyla karşılaşınca "hangisi doğru acaba?" diye boş yere düşünmüştür. Oysa Memet Fuat bu kadar mütevazi olmayıp da adını koysaydı kitaplara, *düşünmemize gerek kalmayacaktı.* Memet Fuat'ın nasıl olsa bizim yerimize düşünmüş olacağını bilerek rahatlayacak ve tereddüte düşmeyecektik.

"Güven kazanmış eleştirmen" Memet Fuat, "sonunda da, örnekse" 14 Eylül günkü yazısında haddini bilmez bir Nazım Hikmet okuyucusun ağzının payını veriyor. Olay şu: Gebzeli bir şiirsever, Nazım Hikmet'in adına kurulan "mirası paraya çevirme vakfı"na ve **Adam Yayınları**'na mektuplar, fotokopiler göndermiş. Memet Fuat'ın deyimiyle "bilmem hangi yayınevi"nin yayınladığı bir kitaba dayanarak, **Adam Yayınları**'nın Nazım Hikmet'in bir eserinin yedi sayfalık bölümünü eksik bastığını belirtmiş ve şöyle yazmış: *"Bu yanlışlığın hemen ilk baskıda düzeltilmesi, ellerinde eski basım kitaplar bulunan okurlara da bir çağrıyla bu eksikliğin duyurulması ve giderilmesi yolunda girişimler yapılmasını istiyorum."* Bu sözlere karşılık ve mektuptan yaptığı bu aktarmanın hemen ardından, Memet Fuat aynen şunları yazıyor: *"Sıkıyönetim komutanı gibi... Aslında bir şairin yapıtında eksiklik görüp BÖYLESİNE heyecanlanmak güzel bir şey..."* (abç) (3)

Şimdi aklım karıştı. "Böylesine" heyecanlanmak, sıkıyönetim komutanlığı mı oluyor, yoksa güzel bir şey mi? Üç noktayla ayırdığı iki cümle birbirine taban tabana karşıt. Kahve sohbeti yapmıyorsun ki kardeşim, derler adama, yazı yazıyorsun. Onbinlerce **Cumhuriyet** okuyucusuna ulaşacaksın. Kahvede sohbet ederken düşünmeden "sıkıyönetim komutanı gibi" diye bir laf etsen, hemen ardından "aslında" öyle olmadığını görsen, artık o lafı silemezsin. Ama yazı yazarken, önceki cümlende olumsuzladığın bir şeyin "aslında" güzel bir şey olduğunu farkettiysen silersin o cümleyi, "aslında" neyse onu yazarsın. Ben Memet Fuat'ın ilk söylediğinde daha tutarlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu memlekette "bir şairin yapıtında eksiklik görüp heyecanlanmayı" güzel bir şey olarak niteleyebilecek en son kişi Memet Fuat'tır. Aksi olsa kendi hazırladığı Nazım Hikmet kitaplarını okurken aşırı heyecandan defalarca kalp krizi geçirmesi, çoktan ölmesi gerekirdi.

Aklım karıştı dedim ya, konumuzla ilgisi olmayan şeyler yazdım. Konumuz reklamdı. Sözkonusu yazıda Memet Fuat Gebzeli Nazım Hikmet okuyucusunun yanıldığını uzun uzun anlattıktan sonra, yazısını şöyle bitiriyor: *"Birtakım konularda birilerine (kendisi-m.s.ö.) güvenebilmek için bile herhalde biraz araştırmacı olmak gerekiyor."* (3)

Ey Memet Fuat'a ve yöneticisi olduğu **Adam Yayınları**'na değil de "bilmem hangi yayınevi"ne güvenmeye kalkışan densizler! Aldınız mı ağzınızın payını? Biraz *araştırmacı* olsaydınız Memet Fuat ya da **Adam Yayınları** etiketini gördüğünüz her kitaba *gözü kapalı* güvenirdiniz.

Bir de şunu okuyun: *"2013 yılına*** bir ulaşsak da herkes birbirine düşmeden Nazım Hikmet'in şiirlerini, YAPTIĞIMIZ ELEŞTİREL BASIMLARDAKİ SON BİÇİMLERİYLE serbestçe yayınlayabilse, diye düşünüyorum."* (abç) (2)

Diyor ki Memet Fuat, ben Nazım Hikmet otoritesiyim, onun eserlerinin "eleştirel basım" tekeli bendedir. 2013 yılı gelse de siz de *benim verdiğim son biçimlere göre* Nazım Hikmet şiirlerini benden ve **Adam Yayınları**'ndan izin almanıza gerek kalmadan yayınlayabilseniz. Sizin için ne iyi olur...

Bu yazıda Memet Fuat'ta gösterdiklerim, yalnızca ona değil, bütün sistem yazarlarına ait özelliklerdir. Bunların yazılarını, kitaplarını, mutlaka okumak gerekiyorsa, azami dikkatle okumak gerek. Yeri geldikçe de teşhir etmek.

Eleştiri değil, teşhir! Burjuva yazarları hakkında ya-

zarken bunu unutmamak gerek. Çünkü eleştiride bir düzeltme, yapıcı olma amacı gizlidir. Oysa bizim burjuva yazarlardan beklediğimiz bir şey olmamalı. Temsil ettikleri sınıfla birlikte tarihe gömülünceye kadar, onlar hakkında ancak teşhir amaçlı yazılar yazabiliriz. Yazalım ki, daha fazla insanı sistem içine çekmeyi, sistem içinde tutmayı başaramasınlar. Nazım Hikmet gibi değerlerimizi burjuvaziye peşkeş çekemesinler.

** Buradaki "toplumsalcı" sözcüğü, Memet Fuat ve benzerlerinin "sosyalist" sözcüğü karşılığı kullandıkları uydurma ve içerik çarpıtıcı bir sözcüktür. Tarihin belirli bir döneminde ortaya çıkmış ve yüzyıllar boyunca kullanılmış bir kavramı "Türkçeleştirmek" tabiat kanunu mudur? Yoksa Memet Fuat vb. böylelikle sözcüğü anlamsızlaştırdıklarını bilmekte midirler? "Sosyalist" sözcüğünün dilimizdeki karşılığı "sosyalist"tir.*

*** Bilindiği gibi bu maddelerden ilki "sınıf tahakkümü" amaçlı örgütlenmeyi, ikincisi ise aynı amaçlı propagandayı cezalandırıyordu. Türkiye'de reformist sol yıllarca bu iki maddeye karşı mücadele etti. Dönem dönem demokrasi mücadelesinin ufku bu iki maddeyle sınırlandı. Derken 1991'de kabul edilen TMK bu iki maddeyi kaldırdı ve gelen gideni arattı. "Hiç yoktan iyidir", "bir adımdır" diyerek yıllarını 141-142'nin kaldırılmasına harcayan küçük burjuva aydınları, egemen sınıfın manevra olanaklarını gösteren bu örnekten de ders almamış olacaklar ki, şimdi de "TMK 8. madde"nin kaldırılması için çırpınıyorlar, "hiç yoktan iyidir", "bir adımdır" diyerek!*

**** Burada, sanırım Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki bir maddeye gönderme yapılıyor. Numarasını hatırlayamadığım bu madde, bir yazarın ölümünün üzerinden 50 yıl geçmesiyle, eserlerinin telif haklarının anonimleşeceğini öngörür. 2013, Nazım Hikmet'in ölümünün ellinci yılıdır ve "toplumsalcı" eleştirmen Memet Fuat, kapitalist Türkiye'nin, 2013 yılında da bugünkü yasaları ve mülkiyet biçimleriyle varolacağından emindir.*

KAYNAKLAR

1- Memet Fuat, *"Düzelti Yanlışları"*, Cumhuriyet, 24.8.1994

2- Memet Fuat, *"Nazım Hikmet'in Kitapları"*, Cumhuriyet, 27.8.1994

3- Memet Fuat, *"Yayımcıya Güvenmek"*, Cumhuriyet 14.9.1994

4- Muzaffer İlhan Erdost, *" 'Eksiksiz' Nazım Hikmet Şiiri İçin"*, Evrensel Kültür, sayı 32, Ağustos 1994

5- Baki Koşar, *"İthal Kitaplarla Gelen Soru: Nazım'ın Gerçek Varisleri Kim?"*, Nokta, 14-20 Ağustos 1994

6- Gürsel Çetiner, *"Önce İdeolojiler Bozuldu"*, Devrimci Emek, sayı 13, Ağustos 1992

Not: Yazıyı bitirdikten sonra lütfen başa dönüp yazının girişine koyduğum epigramı bir daha okuyun.

KİRAZ VE AŞK

Kiraz
Kızıla doğru kaymaya başladığında
Tırtıl zamanıdır kelebeğin
Çiğdemin örmeye başlaması filesini
Bir de
Çocuklar seyreder baharın altında
Kirazın berkilen tonunu
Önce çiçekler dökülür
Beyaz vakti incedir
Tırnağın arasına aldın mı
Bir bit san
Kırabilirsin kirazın çekirdeğini

Sırayla
Sarı, pembe, kırmızı
Fakat sevgilim
Seninle buluştuğumuzda
Olabilir karakış
Ama doluyoruz kiraza

Bu mu
Aşkın diyalektiği

İsmet ALICI

Müziğin "Sol" Anahtarı Nerede?- II

İbrahim DEMİRCAN

Sedat YILMAZ'ın Soru İşaretlerini Kaldırmak :

Sedat YILMAZ, tüm iyi niyeti ve içtenliğiyle İnsancıl'a, içinde müzikle ilgili birçok soru işaretinin bulunduğu bir mektup yazmıştı ve İnsancıl'ın Mart 94 sayısında yayınlanmıştı (s. 38). Burdaki soru işaretlerini kaldırmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü S. Yılmaz'ın sorduğu sorular ve bunun üzerine S. Evren'in Ağustos 94 sayısında verdiği karşılıklar, müziğin "SOL" anahtarının kayıp olduğunu gösteriyor. Ayrıca, her ikisinin müzikten çok içerik kavramını tam olarak algılayamadıklarını sabitliyor. O yüzden sözkonusu mektupların burada irdelenmesi, okurun müzik bilincine (diyalektik materyalist temelli müzik bilincine) katkı sağlayacaktır.

Süreyya Evren birinci bölümde de değinildiği gibi, "müzik başlıbaşına özdür" diyerek sınırlı bir biçim olan müzik formunun sözle kaynaştırılmasını "yasaklarken" ve tabii, insanî özü/içeriği "duygulardan" ibaret sayarken; Sedat Yılmaz da sözü içerik, yani içeriği sözden ibaret sayıyor ve içeriği sözsüz düşünemiyor. Bu yüzden de "Bir sanat olarak, müzikte söze içerik demezsek, neye içerik diyebiliriz? Ben, müzikte içerik denebilecek sözden başka bir şey bulamadım" diyor. Bu mantığı edebiyat alanına uyarlarsak şu sonucu çıkaracağız demektir: Madem ki söz içerik demektir; öyleyse söz sanatı olan edebiyat yapıtlarının biçimi nerdedir? Oysa söz de, tıpkı nota gibi ve diğer müzik formları (biçimleri) gibi, adı üstünde biçimdir. İçerik ise ne S. Yılmaz'ın düşündüğü gibi söz'den ibarettir, ne de S. Evren'in düşündüğü gibi sadece müzik, ya da müzik formlarıdır. Aksini kabul ederseniz, öz-biçim arasındaki diyalektik ilişkiyi göremez; "öz eşittir biçim..." deyip geçer gidersiniz. O zaman da özün/içeriğin biçimde yansıması... gibi olguları açıklayamazsınız.

Oysa; içerik, biçim(ler) aracılığıyla anlatılmak istenendir, **anlamdır.** Biçim ise, sanatçı ile izleyici arasındaki köprüdür. Bu köprü ne kadar iyi kurulmuşsa, ne kadar iyi desteklenmişse sanatçıya, sanatçının vermek ve iletmek istediğine o kadar çabuk ulaşılır. "Çürük köprü"lerden geçmek durumunda olanların ise, her zaman "suya düşme" riski vardır.

Başka bir açıdan (fakat yine diyalektik olarak) her biçim, eninde sonunda bir içeriği/özü ifade eder. Bu sadece sanatta değil, her alanda böyledir. Dünyanın dönüş **biçimi,** örneğin onun 23,5 derecelik dönüş eksenini de ifade eder veya olmanın aldığı biçim (tad, renk vb. olgular da biçim içindedir) onun özünün olma olduğunu anlatır ve armuttan ayırd etmemizi sağlar. Fakat bazen, elemanın üstüne "amasya elması" yazmanız gerekebilir. "Elma" yazısı, elmayı bilmeyenler için işe yarayabilir, **fakat elmanın içeriğine, özüne hiçbir katkı getirmez.** Yani; üstünde "elma" yazmasa da elma **elmadır.** Sözkonusu yazı, elmanın niteliklerini belirterek onun içeriğini desteklemiştir, o kadar. Müzikte de sözün olmaması, içeriğin olmaması anlamına gelmez o yüzden. Müzikte sözsüzlük olsa olsa içeriği sınırlar; içeriği duygudan ibaret kılar. İçerik duygudan ibaret sayılırsa, sanatçının misyonu kuru-biçimselliğe hapsedilmiş olur. Sanatçı, özellikle de müzik yaratıcısı, "duyguları **başka başka kaplarda ısıtıp da"** insanın önüne koyan, dolayısıyla içeriği, özü geliştirmeyen bir konuma sokulur. Bu ilkeye uyan sanatçı, tam da burjuvazinin istediği "edilgen sanatçı" tipini gerçeklemiş olur. Oysa tam da Lunaçarski'nin dediği gibi, "biz, gerçekten bir Marksistten çevresi üzerinde etkide bulunmasını **da** istiyoruz bilimde de, edebiyatta da, sanatta da... (15) Bu yüzden marksistlere göre müzik, sadece "duyguları anlatma sanatı" değildir; "duyguların yanında düşünce ve olayları da, onlara eşlik eden duygularla birlikte sesleri peryodik ölçülülük içinde düzenleyerek anlatmanın aracıdır". Fakat ne yazık ki sevgili S. Yılmaz içeriği söz'den ibaret sayarak "müzikte içerik belirleyici değil, ancak yan, destekleyici öğe. Olsa da olur olmasa da..." diyerek sözsüz müziği "içeriksiz müzik" diye tanımlamıştır. Herhalde, bu yazılanlardan sonra, bu sözleri sarfeden kişi olarak niye rahatsızlığa düştüğünü anlamıştır. Çünkü bu "iki cümleyle" S. Yılmaz, önemli bir diyalektik hatası yapmıştır: içeriksiz biçim olabilir, demiştir. Farkında olmadan biçimi içerikten ayrı düşünerek "karşıtların birliği ilkesinden sapmıştır. Oysa sözün hemen hemen hiç kullanılmadığı resim ve heykelde içeriği nasıl algılayabiliyorsa, müzikte de algılayabilmelidir. Sanırım Lunaçaraki'nin şu sözleri, S. Yılmaz'ı da, S. Evren'i de müziğin tek başına ne içerik olduğu, ne de salt biçim olduğu yolundaki görüşlerini bir kez daha gözden geçirmelerini sağlayacaktır: **"Müzisyen kadar olmasa bile,** bir yazar, **sözcüklerin altına gizlenen, kavramlarla betimlenemeyen coşku ve tutkuları** (yani duyguları -İ. D.) **biçimsel yanın** aracılığıyla seslendirebilir. Ne var ki **en yakıcı sözcükler bile,** yukarda anılan yöntemlerin (yani sözcüklerin somut ve belirgin bileşimi ile **müzikal işlenişi:** uyak, uyum...) dışında soğuk kavramlar olarak kalmaktan kurtulmazlar." (16)

"Sol müziğin göze çarpan özelliği coşturucu, harekete geçirici olmasıdır..." diyor S. Yılmaz. Bu bir durum tesbitidir; fakat **olması gereken** değildir. Çünkü kendisinin de gayet iyi bir biçimde tesbit ettiği gibi, solun müzikle ilgili misyonunu bu kadar dar bir sınıra hapsederseniz, o misyonu sağ da rahatlıkla üstlenebilir; çünkü "islam devriminin" de coşkulandırmaya, harekete geçirmeye ihtiyacı vardır. Öyleyse müziğin "sol" anahtarı nerededir? Her şeyden önce, müzik alanındaki saldırıları göğüslemek, müzik dilinin bozulmasını ve böylelikle yaratılan kulak kirliliğini ortadan kaldırabilmektedir. Kitleleri sanatın diğer dalları gibi, müzikten de anlama yönünde eğitebilmektedir. Bilincin müzik aracılığıyla da dumura uğratılmasının önüne dikilmektir. Yoksa, sadece az çok müziği bilerek, iyi kötü bir çalgı kullanarak, fakat; aynı dil bozukluğunu ve kulak kirliliğini bünyemizde taşıyarak müziği yozlaşmış haliyle kullanmaya çalışmakta değildir. Müziğin devrimci, sosyalist, insani hedeflerde ve bilimsel eksenlerde kullanılmasını insan düşmanı, sömürgen hiçbir anlayış "aşırmaya" yeltenmez. Çünkü bu misyonu gerçekleştirdiğinde karşısında İNSAN'ı, edilgen olmayan... bilen, anlayan insanı bulur. S. Yılmaz'ın Mart 94 sayısında sözünü ettiği Dinci grup Cemre'nin Grup Yorum'a veya Livaneli'ye öykünmesini veya MHP'nin **Dağlara Gel Dağlara**'sını "aşırmasını" bir de bu eksende değerlendirmek gerekir. MHP'nin, ANAP'ın, DYP'nin, SHP'nin bugün yaptığını 12 Eylül öncesinde "devrimci-öncü" misyonu üstlenen bizler yapmadık mı? Bilinen türkülerin sözlerini değiştirerek devrim şarkıları haline getirmedik mi? 12 Eylül sonrası, bırakın bunun özeleştirisini vermeyi, bizzat grup Yorum, Theodariks'in bestesine Nazım Hikmet'in **Hoşçakalın Dostlarım Benim** adlı şiirini iliştirmedi mi? (17) Carl Orff'a bağlıyorum. Örneğin Nazi yanlısı C. Orff'un o coşkuyu doruklara çıkaran **Carmina Burana**'sına da pekala devrimci-sosyalist sözler iliştirebilinir.. Çünkü mantık aynıdır: **Hazıra konmayı meşrulaştırmaktır bu.** Çünkü müzik, diğer sanat dallarından çok daha elverişlidir buna... Picasso'nun Guarnica'sı, Halepçe katliamının protestosunda da, Sırp faşistlerinin Bosna'da yaptığı soykırımın betimlenmesinde de kullanılabilir. Ama tarihsel bağından koparılarak... Eğer, Saddam faşizmini, Sırp faşizmini kendi tarihselliğiyle betimleyebilecek bir sanat birikiminiz yoksa, **Guarnica**'yı kullanın... hatta fonda Rodrigo'nun **Gitar Konçertosu**'nu da fon müziği olarak verin! Çünkü sağlam bir "bohçanız" yoksa "yamalı bir bohça da" pekala iş görebilir! Müzik (ve daha az da olsa resim ve heykel de) tamamiyle **söze bağımlı** olarak kullanılırsa yukardaki sonuç kaçınılmaz olacaktır. Çünkü sözün kullanıldığı müzik, ister istemez fon'da kalır; söz'ü daha evrensel olan duygularla destekleme işlevi taşır. Bu bağlamda S. Yılmaz'ın C. Orff müziğini de "sevmesi" yanlış değildir. Çünkü Orff'un nazi yanlılığını tam olarak algılamak için, Almanca bilmek gerekir. Carl Orff, müziğin evrensel-estetik kurallarını doğru bir biçimde yapıtında uyguladıysa, etkili duygu çağrışımları yaptırmayı başarmış demektir ve bu noktada C. Orff müziği, C. Orff'dan ayrı değerlendirilebilir. Duygular kimsenin tekelinde (hatta bestecinin bile) olmadığı için C. Orff'un nazileri coşkulandırmak için kurduğu ezgi, devrimcileri coşturmak için de kullanılacaktır. Buna engel olmak, ancak fikir ve sanat eserleri kanunu çerçevesinde olacaktır veya Grup Yorum'un yaptığı gibi, MHP'nin teşhir edilmesi çerçevesinde olacaktır. Ama tabii, kendi içimizde tutarlı olmak koşuluyla.

Şunu da gözden kaçırmamak gerekir: Söz kullanılmadan, salt müzik aracılığıyla da belli bir ideolojiye hizmet edilebilir. Örneğin C. Orff'un yaşamı incelendiğinde (18) Bavyeralı oluşu, erkeklerin subaylık mesleğini geleneksel olarak seçtiği bir ailede büyüyüşü ve nihayetinde nazi yanlısı olması; onun **basit ezgilere güçlü ritimler** eklemesi, yapıtlarında mutlaka **kalabalık vurmalı** çalgılar topluluğu kullanmasında da, söz kullanılmasa bile, ideolojik-politik bir yan görülebilir. Müziklerinde güçlü ritmlerle işlediği sertlik ve ezgisel basitlik (kalabalık) belki kitlesel coşkuyu ifade eder, ama onun yanında **zorbalığı da ifade eder.** Kitleye sürekli sert çağrışımlar yaptıran müziklerle ulaşırsanız, o kitleyi şiddete yönlendirme amacı taşıyor konumuna girersiniz. Hele hele, Hitler Almanyası'nda bu işlevi görüyorsanız, söz kullanmasanız da müziğinizle faşistsiniz demektir. (Salvador Dali'nin faşistliğini en güzel, hayatından çok resimleri anlatmıyor mu?) Bu yüzden; tarih'i sadece müzik (sanat) ilgilendirmez, onu yaratan kişiler ve bu kişileri yaratan üretim ilişkileri de ilgilendirir. Örneğin C. Orff gibi müzisyenler tarihte sadece "usta müzisyenler" olarak geçmez; "müziğin evrensel dilini iyi kullanan, estetik kuralları yapıtlarında iyi kullanan faşistler... "olarak yerlerini alırlar.

Halk Müziği Üzerine Birkaç Söz:

Popülasyon (population) nüfus, ahali... popüler ise halkça beğenilen anlamına geldiği halde, bu topraklarda müzik; halk müziği, sanat müziği, pop (üler) müzik, klasik (?) müzik gibi yapay kategorilere ayrılmıştır. Sınıfların olduğu ve sınıfların sınıflar üzerindeki egemenliğine dayanan toplumlarda müziği egemen sınıflar ve ezilen-sömürülen sınıflara göre adlandırmak daha doğru olacaktır. Çünkü sanat müziği-halk müziği ayrımı, bizzat egemen sınıflarca yapılmıştır. Halk müziğini sanattan saymamak kibirinin somut görüngüsüdür bu ayrım. Halk müziği... evet, yönetilen sınıfları yarattığı müzik için uygun bir ad; fakat sanat müziği... hayır! Sarayda sefahat içinde üretilen, her notasında halka yapılan zulmün izlerini taşıyan müziğin tekelinde değildir sanat müziği olmak... Halkın ürettiği de, sarayda ürettirilen de sanattır. Tabii ki farklılıklar vardır. Hatta egemen sınıf müziği, halk müziğine göre daha gelişmiş olabilir. Çünkü egemen sınıf doğayla boğuşma işini emekçi kitlelere yıktığı için müziğin evrensel-estetik kurallarını bulmada ve geliştirmede daha şanslı olmuştur hep. Ama halk müziği de, kendi tarihsel koşullarının bir yansıması olarak gelişmeye, bir sanat biçimi olarak yaşamaya devam etmiştir. Bu noktada sanatın, içinde bulunduğu maddi koşulların bir yansıması (manevi üretimi) olduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamak gerekir. Bugünün egemen-sömürgen sınıfı olan burjuvazi, hareketin doğası gereği çürüme, yozlaşma devresine girmiştir. Güzel görünen bir "cadı"nın ölmek üzereyken çirkinliğini, çürümüşlüğünü gizleyememesi gibi; kapitalizmin çürümüşlüğü de, onun cilalı yüzündeki, yamamaya kalksa da bir türlü kapatamadığı yırtıklardan fışkırmaktadır. İdari ve ekonomik kriz, nasıl ki siyasi çürümüşlüğü simgeliyorsa, sanattaki yozlaşma da,

onun kültürel kokuşmuşluğunu ifade etmektedir. Konfüçyüs'ün bir toplumu değerlendirmek için o toplumun müziğini esas alması boşuna değildir.

Burjuvazi, çöktükçe çürümüşlüğünü, kokuşmuşluğunu çevresine yayıp bulaştıracaktır. Hatta böylece yeniden dirileceğine inanmaktadır. O yüzden, eskisi gibi halk müziğini kendinden soyutlamamaktadır. Tersine ona, kendi çürümüşlüğünü bulaştırmaya çalışmaktadır. Bunun için, halk müziği formlarını çarpıtarak kullanacaktır. Emekçi kitleleri kendinden önce çürütebilirse kurtulacağını sanmaktadır. Fizik dünyadan çok, bu çürütmeyi kültürde, bilinç düzeyinde başarabilirse hedefine de ulaşmış olacaktır. "Öbür gün bir ekmek için 8 saat çalışacaksınız. Üstelik bundan haberiniz olmayacak. Sistem sizi sahte bir dünyada... sahte bir mutlulukla yaşatacak... demişti Gündoğdu (19). Bir Vampir filmi hatırlıyorum: Vampirler bir şehir kurmuşlardı. "Klasik" vampirlerin eski yöntemlerini bırakmışlardı. Artık kurbanlarının kanını bir kerede bitirip "heba" etmiyorlardı! Azar azar; modern, gelişmiş cihazlarla kurbanlarının canını yakmadan ve öldürmeden, süt sağar gibi kan topluyorlardı. Bunlar "akıllı" vampirlerdi; **yaşamalarının kurbanlarının yaşamasına bağlı olduğunu biliyorlardı.** Gündüzleri kurbanlarına **uyuşturucu** vererek şehirde dolaşmalarına izin veriyorlardı. Arasıraysa eski günleri hatırlayıp klasik kan emme törenleri düzenliyorlardı... Sahi; yukardaki sözleri söyleyen Gündoğdu, bu filmi görmüş müydü acaba?!..

Bu açıdan bakıldığında halk müziğinin, burjuvazinin çengel atmasından önceki dönemlerde saflığını koruduğunu ve yozlaşmadığını ayrımsanabilir. Halk müziği diye adlandırılan ezilen-emekçi kitlelerin yarattığı müzik, egemen sınıf müziğine göre **daha ilkel** ve **basit** formlarda kalmış olsa da **saflığını, doğallığını koruduğu için fazla yozlaşmamıştır.** Kapitalizmin teknolojiyi böylesi geliştirerek insanı doğaya yabancılaştırmadığı eski dönemlerde, doğayla içiçe olan halk kesimleri **doğanın insana öğrettiği** saf müzikal kodları, kirlenmemiş bir kulakla kullanarak kendi müziğini üretmiştir. O yüzden Osmanlı döneminde saraylarda üretilen sanat (?) müziği, rehavet, tembellik, hareketsizlik ve gerici romantizmin yansıması olurken; halk aşk ezgilerinin yanında doğaya, toprağa olan sevgi ve saygısını, hayranlığını da yansıtmıştır. Müzik yapısı da, saray müziğinin tersine hareketi, canlılığı ve coşkuyu, bireyselliği değil de toplumsallığı, kollektifliği yansıtmıştır. Halk dansı dediğimiz oyunların, göbek dansı ve iki kişilik danslardan farklılığı da bunun somut göstergesidir.

Günümüzde ise halk müziğinin irdelenmesinde bir yanılsama göze çarpar: Osmanlı feodalizminde halkı köylüler temsil ettiği için, halk müziği, genelde köy müziği idi. Fakat bugün, kapitalizm egemen olduğu toprakların "en ücra köşesine bile" nüfuz etmiştir. Kapitalizmin burjuva güdümlü kültürü, fabrikaların veya plantasyonların (kapitalist dev çiftlik) kurulmadığı köylerde bile T.V. v.s. sayesinde egemen olmuş ve damga basmıştır. Ayrıca artık halkı, şehirlerdeki işçi, emekçi ve küçük burjuva kesimleri temsil etmektedir. Feodal tortuların temizlenmediği Türkiye kapitalizminde, işçi ve emekçi kesimler kendi, **emeğe dayalı** kültürlerini yaratamamış, köklerindeki köy kültürünü kapitalizmin çürümeye yüz tutmuş dejenere kültürüyle karıştırıp bir "çorba/arabesk" kültürle haşır neşir hale getirilmişlerdir.

İşte, tam da bu noktada halk müziğini **köy** kökenli müzik olarak tanımlamak yanılsaması yaşanmaktadır. Oysa günümüzde türküleri de kapsayan fakat arabesk, eski saray müziğini de içine alan ve türkülerden ayrı olarak pop (üler) müzik diye adlandırılan müzik türü de halk müziğine eklemlenmiştir. Artık köylerde sadece Aşık Veysel, Mahzun-i Şerif dinlenmemektedir. Arabesk starlarından, Sezen Aksu, Ahmet Kaya'ya değin geniş bir yelpazeye yayılmıştır dinlenen müzik. Bu yüzden Lenin'in edebiyat için yaptığı ayrımı rahatlıkla müziğe de uyarlayabiliriz: "Burjuvazi'ye yarayan müzik (isterse halk müziği diye adlandırılan formlar kullanılmış olsun)... ve proleteryaya yarayan müzik (yozlaştırılmamış, müziğin dil kurallarına aykırı uygulamalara gidilmemiş olmak şartıyle kim üretirse üretsin) (20).

Müzik ve müzik politikası artık bu noktadadır. Yani, emekçi yığınlar, kendi kültürel köklerine dayanan fakat bizzat kendisine karşı yozlaştırma faaliyeti olarak sunulan türküleri de kabul etmek zorunda değildir. Yani: elitizmin batağına saplanıp da fabrikalarda, köylerde insanlara damdan düşer gibi Mozart'ı, Bach'ı dinletmeye kalkmanız ne kadar iğreti olursa, halkla bütünleşeceğim diyerek yozlaştırılmış müzik formlarına "bilinçlendirici" sözler yazarak **feodal müziği popülizm adına yaşatmanızın da insanı bilince hiçbir yararı olmayacaktır.** Müziği devrime alet etme adına, burjuvazinin müzikteki yozlaştırma faaliyetine (en azından biçimde), kulakları kirletme ve müzik dilini bozma stratejisine alet olmanın alemi yoktur.

Öyleyse Ne Yapmalı?

Sosyalizmin diğer tarihsel (köleci, feodal, kapitalist) toplum biçimlerinden farkı; iktidarı ilk kez sömürülen-ezilen bir sınıfın ele geçirmesidir. Yani diğer geçiş dönemlerindeki biçimsel değişim (kölecinin feodal bey (ağa); ağanın ise burjuvaya sömürüyü devretmesi) yoktur. Proleterya, tarih boyunca sömürülen sınıfların son halkası olarak, **sömürüyü bitirmek üzere** iktidara gelmiştir. Yani işçi sınıfının tarihsel misyonu, sömürgen sınıflara göre daha geniş kapsamlıdır. O sömürü motifli olmayan **insanî kültürün** yaratıcısı olacaktır aynı zamanda. O yüzden tüm bir tarihsel birikiminden yararlanacak; **insanı, insanlaşmayı temsil eden tüm değerleri sömürünün pisliğinden ayıklayacak,** kendi emek ölçütlü potasında eriterek bir senteze ulaşacaktır.

Bu, devrimin sorunudur. (Devrim öncesinin "kültür mücadelesi" sorunu yok mudur? Hayır! Tersine, devrim öncesinde "kültür mücadelesi"nin adı "ÇÜRÜMEMEK ve çürütme faaliyetine alet olmamak"tır.) Kapitalist hegemonyanın sürdüğü günümüzde ayrıca ne yapılacaktır? Devrimci sorumluluğu taşıyan sanatçı, müziğiyle kitlelere bilinci nasıl taşıyacaktır? Üzerinde tartışılarak geliştirilmesi gereken öneriler şöyle sıralanabilir :

- Her şeyden önce, **her şeyde olduğu gibi** müzik bilincinin oluşması için de sağlam bir felsefik temel gerekiyor. Ezbere değil, özümseyerek diyalektik materyalist olmak (sahi, diyalektik materyalistliğinizi ne kadar sorguladınız?) diyalektik olmanın zorunlu bir sonucu olarak tarihsel materyalist de olmak gerekiyor.

Bilim, sanat, bu yazı özgülünde müzik... Hiçbiri gökten zembille inmedi. Hepsi, insan emeği ürünü... Hepsi tohum, hamlık, olgunluk aşamalarından geçti, geçiyor. **Hiçbir olgu, insanın İNSAN oluşu tarihinden soyutlanamaz!** Hiçbir olgu, müzik bile sınıflar karşıtlığından kopuk düşünülemez; çünkü tüm olgular, müzik bile sınıflar arası karşıtlık ve savaşımın zorunlu sonuçları olarak günümüze ulaşmıştır. Marksist sanat anlayışı, metafizikçi-idealist burjuva ideologların, sanat teorisyenlerinin köklerinden koparmaya çalıştığı sanatı (da) tarihsel ayakları üzerine bilimsel bir titizlikle oturtmuştur. (21) Müziğe bakış açımızda da bu titizlikten vazgeçmememiz gerekir.

- Bu sağlam zemin üzerinde, müziğin (ve tabii sanatın) evrensel dilini ve kurallarını iyice özümsemek de gerekiyor. Kulağımızı neyin kirlettiğini de saptamak önemli. Önümüze çıkan her kirleticiyi, dil bozucuyu teşhir etmek gerekiyor. Örneğin Alman Rock grubu Scorpions... **Wind of Change** şarkısını her yerde duyuyorsunuzdur. Büyük olasılıkla ezgisel yapısını seviyorsunuzdur. İngilizceniz iyi değilse, duyduğunuz ezgi sizi romantik bir sahil kıyısına götürürp sevgilinizle dansettirecektir. Fakat şarkı, S.S.C.B.'deki **Değişim Rüzgarını** öven politik ve antikomünist bir şarkıdır. Düşünün, ezgiye kanıp da dans ederek sosyalizme küfrediyorsunuz! Türkiye'de bu iş ne kadar kolay...

Müzik dilini sağlıklı olarak oluşturan kişi, kulağını hemen temizleyemese de, hiç değilse bunun savaşımını verir. Niye arasıra da olsa, Ahmet Kaya dinlemekten filan zevk aldığını çözümler. Artık, arasıra da olsa A. Kaya dinlemekten zevk almamaya başlar. (22) Ayrıca müzik yapacaksa, kuracağı ezgiler müzikal potansiyeline bağlı olarak belki basit olabilir fakat, en azından doğru dil kullandığı için kulak kirletme faaliyetine katkısı olmaz. Fakat "namuslu popülizm" adına da olsa, insana bilinç taşıma bahanesiyle kulaklar kirletilip, diller bozulup bilinçler dumura uğratılamaz. Bilinci dumura uğratılmış insan, güdük-yönetilen insandır; sosyalizmde de, kapitalizmde de... Sosyalist devrimcilerin işlevi bilinci özgürleştirmektir. Yaşamın her alanında, her olguda...

- Müzikte (ve sanatta) elitizm ile popülizmin sınırlarına girmeden bir denge tutturmak çok zordur. Sosyalistlerin Bach, Beethoven, chopin... müziğine olan yaklaşımları elitist olmamalıdır. Onların duygu çağrışımı ve anlatımını doruklara çıkaran müzikler olduğu kitlelere, yavaş yavaş sindire sindire verilmelidir. Bu, çeşitli yöntemlerle olabilir. Bir konferansın konusuna uygun olanını fon müziği olarak seçerek (sanırım bunu İnsancıl Okuma Tiyatrosu yapıyor) veya herhangi bir örneği alıp açıklamalı bir şekilde kitleye, kitlenin diliyle dinleterek olabilir (tabii, pazar günleri TRT 1'de Hikmet Şimşek'in yaptığı gibi değil! H. Şimşek, üslubuyla elitistliğini tescillerken, kemalist ideolojisini de dinleyiciye empoze etmeye kalkıyor. Örneğin "Türkler de bu işi yapar..."ı kanıtlamak için A. Saygun'la Beethoven'i karşılaştırmaya kalkıyor ve tabii, batırıyor!)

Bugüne kadar emekçilerin katıldığı bir halk tartışması düzenlenip niye Mozart'tan zevk almadıkları sorulup da tartışıldı mı, bilmiyorum. Niye yapılmasın ki?!. Tam tersi Orhan Gencebay, Ahmet Kaya v.s. dinlemekten niye zevk aldıklarının açıklanması istenebilir...

Sosyalistler, sözkonusu müzikleri entelektüellik adına değil, müzik dilini oldukça temiz kullandıkları... duygu çağrışımını ustaca yaptırdıkları için dinlemeli, sevmeli ve tanıtmalıdır. Fakat, müziğin içeriği anlatmada taşıdığı **biçim sınırlılığını** gözardı etmeden... Duygudan daha fazla içeriğin anlatılacağı bir müzik yapıtında **sözün önemini kabul ederek...** Bu noktada yozlaştırılamamış halk müziği formalarını reddetmeyerek... onları da geliştirmeye çalışarak olmalıdır bu.

- Bugün doğru müzik yapan (bilinçli müzisyen) ile "halk" arasında büyük bir uçurum vardır. Tıpkı aydın sanatçı, yazar, bilim insanlarıyla olduğu gibi... Elitist yaklaşımlar bu uçurumu büyüttüğü gibi, popülist yaklaşımlar da katkıda bulunmaktadır. Örneğin halk müziğini geliştirmede çalgı'nın önemi ihmal edilmektedir. Halk çalgısı olarak sınırlı bir çalgı (örneğin gitar, bağlama, v.s...) seçilmişse ve halk çalgısı, bir iki çalgının sınırında tutulmuşsa; halk müziği bu çalgıların sınırında tıkanıp kalacak ve kendini tekrarlama aşamasına girecektir.

Arapların İspanya yarımadasını işgali ile İspanyollar; İspanyolların Latin Amerika'yı işgalleriyle Latin Amerikalılar gitarı halk çalgısı olarak benimsemişler; gitarın geniş, ezgisellikle sınırlanmayı önleyen, çok sesliliğe elverişli kapasitesiyle kendi özgül renklerini kaynaştırmışlar; böylelikle hem gitar'ı geliştirmişler, hem de kendi halk müziklerini geliştirerek evrenselleştirebilmişlerdir. Violetta Parra'nın, Victor Jara'nın, Yeni Şarkı hareketini öylesi başarıya ulaştırmasında gitarın köylerde dahi severek çalınıp dinlenen bir "halk çalgısı" olmasını gözardı etmemek gerekir. (Aranızda Venzeremos'u bilmeyen var mı?)

Bizde ise gitar hâlâ halk çalgısı olamamıştır. Burjuva, küçük burjuva çalgısı olarak dışlanmıştır uzun yıllar. (Oysa bugün, aynı ayarda bir bağlama gitardan daha pahalıdır.) Bunun sonucu adını Latin Amerika'daki **Yeni Şarkı** hareketinden alan **Yeni Türkü,** Yeni Türkü hareketi olması gereken müzikal gelişimi yolundan saptırarak, küçük burjuvaziye hitabeden "pop" müzikte boğmuştur. Gerçek anlamda **"Yeni Türkü"**yü Grup Yorum yaratmaya çalışmaktadır (Grup Ekin ve Grup Kızılırmak da bu kategoriye sokulabilir, fakat diğerleri asla!) Fakat onlar da şu an deneysellik aşamasındadır; yetersiz müzik birikimleri ve müzik dilini iyi kullanamamaları onları ajitatif müzik sınırında popülizmle çakıştırmıştır. Onlar kavgayı en sıcak cephelerde vermektedir ve sadece kavganın müziğini vermektedirler kitleye; ama kitlelerin müzik dilini ve bilincini geliştirmek ve gerçek muhalif müzik kültürünün yaratılması konusunda kitleyi bir adım bile ileri götürememişlerdir. Onların kavgası, tabii ki alkışlanacaktır her zaman; ama müzikallikleri değil... "Çağdaş Halk Müziği", gitarı ve diğer çok sesli çalgıları, öylesine, türkülere sokmaktan ibaret olmamalıdır. Bu işi arabesk, Türk Sanat Müziği diye adlandırılan müzikte de yapıyorlar. Hatta bağlamayı da yeni "pop" müziklerine eklediler (Seyyal Taner v.s.) Önemli olan bağlamanın çok seslilik(armoni) sınırını gitarla kapayabilmek, gitarla bağlamayı gerçekten kaynaştırabilmektir. Yoksa gitarı da "tek sesli-ezgi çalgısı" haline getirerek değil... Şimdi kasketiyle, şalvarıyla, başörtüsüyle bir köylüyü veya tulumuyla bir fabrika işçisini elinde gitarla düşünebilir misiniz?! Çok absürd geliyor değil mi? oysa Victor Jara, gitarıyla dolaştı Şili fabrikalarını, köylerini... Köy enstitüleri döneminde köy

kökenli insanlar, piyano çalıyor, bir şarkıyı birkaç sesli okuyabiliyorlardı. Hoş, "Kemalist Türkiye" emperyalist entegrasyona yenik düştü ve yenilikçi-devrimci niteliğini yitiriverdiği için bu, küçük bir anı olarak kaldı. Ama en azından bu konuda fikir verdi sosyalist devrimcilere.

Tabii ki; köylere, fabrikalara zorla, şıp diye gitarı kabul ettirme amacıyla verilmedi bu örnekler. Fakat bu topraklarda yaratılacak Yeni Şarkı hareketinin sadece bağlama ekseninde kısırlaştırılmamasının gereğini vurgulamış oldu. (Yani gitar, elitist veya batılı olmak kaygılarıyla önerilmiyor. Müzik yapıtında, duyguları **çalgı ve ezgiden çok,** ritm ve armonik (uyumsal) eşlik belirler. Gitar da bunun en ucuz aracıdır; bağlamanın bu konudaki sınırlılığını giderir) Yeni Şarkı hareketi yaratılacaksa, yine Grup Yorum ve diğerlerinin yakaladığı çizgiden başlanmalıdır. Çünkü namuslu olan onlardır yine... ama o namuslu çizgiyi daha tutarlı, bilimsel bir çizgiye genişletmek; elitizme sapmadan, fakat vulgarize mantıklardan da sıyrılarak, **sadece kavganın müziğini değil, müziğin de kavgasını vererek,** devrimciliği muhalif kültürün yaratılmasında da yaşatmalıyız. (22)

– Son olarak; biraraya geldiğimiz her alanda kapitalizmin emrivaki arz (sunu)ları karşısında, kendi özgür, muhalif talebimizi yaratmanın (da) savaşımını vermeliyiz. Böylelikle DEVRİM olmaz, ben de biliyorum ama, DEVRİMCİ olunur. İnsan, tek başına olmadığı her ortamda; örneğin **İnsancıl okuru** olarak "BEN ÜÇBİN KİŞİYİM!" diyebilmelidir; ÜÇBİN KİŞİ de olabilmeli tabii... Örneğin "Ben, üçbin kişilik **İnsancıl okuru** olarak karşı durduğum Livaneli'yi, Kaya'yı, Sezen Aksu4yu... veya yerden yere vurduğum Enis Batur'u, Orhan Pamuk'u, Yapı Kredi'yi ne kadar zengin ettim?.." diye kendini sorgulamalıdır **İnsancıl okuru.** Biliyorum, bunları **satın almamak** bu piyasa mekanizmasında çok zor, ama en azından denemeli, yöntemlerini araştırıp bulmalıyız. Sanırım kooperatifleşme, komünalleşme kollektif alımlara (özellikle kitapta ve kasette) yönelme bunları da sağlayacaktır.

Sonuç: Bu Yazı Burda Bitmez!...

Bu yazının en büyük işlevi, muhalif kitlede muhalif müzik kültürünün oluşmasında ve YENİ ŞARKI hareketinin yaratılmasında, okuru bugüne kadar namusluluğunu her sayısında kanıtlamış **İnsancıl**'ın sayfalarında tartışmaya, görüş ve öneri bildirmeye davet etmektir. Aynı zamanda, bir başlangıçtır da... **İnsancıl,** madem ki bir kültür-sanat dergisidir; öyleyse kültürün-sanatın içerdiği her konuda muhalif kültür mücadelesi verilmelidir. Dilde... tarihte... sporda... alışkanlıklarda... yaşayışta... felsefede... resimde... edebiyatta... tiyatroda... sinemada... ve tabii MÜZİKTE!..

Çarpı çekilip de geçersiz ilan edilecekler, sadece edebiyat dünyasında değildir. Müzik dünyasında da çarpı çekileceklerin sıralanmasının başlangıcıdır; kuramsal zeminidir bu yazı... Aynı zamanda, okurun biraz daha aktifleşip, biraz daha emek sarfederek yukarda saydığımız, özellikle edebiyat dışı alanlarda da geçersiz ilan etmek, marksist çarpılar çekmek faaliyetlerine açılımlı olarak, kuramsal zeminler yaratarak katılmak konusunda harekete geçmesini sağlamaktır.

Bu, **İnsancıl**'ın içeriğini de zenginleştirecek, kapasitesini ve etkinliğini de haliyle arttıracaktır.

NOTLAR

(15) Lunaçarski, A. yukarda a.g.y. -s. 47: Lunaçarski, bu sözü marksist eleştirmenlik için söylüyor. Marks, Engels, Lenin'in tanımladığı insandır bu: Doğayı anlamakla yetinmeyen... Onu değiştiren ve yeniden kuran... O yüzden marksist bir **besteci sadece** duygu icracısı değil, duygu aktarıcısı ve yansıtıcısı olarak bir arındırıcı değil; etkileyicidir... yaratıcıdır... kurucudur. Müziğin biçiminin yetersiz kaldığı bir noktada, ifade acizliğine düşmemeyi bilen sanatçıdır o.

(16) Lunaçarski, a.g.y.s. 34

(17) **İnsancıl**'ın Mart 94 sayısında "çalıntı şarkı antolojileri hazırlamaktan vazgeçelim.." demiştim. Söz konusu yazı, dergide Mart 94'te yayınlandığı halde, benim kaleme alış ve dergiye yollayış tarihim eylül-Ekim 93' tü... Yani S. Yılmaz'ın örneklediği "Dağlara Gel..." olayı yoktu. Mart sayısında eleştirdiğim gibi, bu geleneği yaratan insanlar (bizler) bu sonuçları da öngörebilmeliydi (k).

(18) Yazı sonunda verilecek kaynakların çoğunda C. Orff ve Carmina Burana'sıyla ilgili ayrıntılı bilgi edinilecektir.

(19) C. Gündoğdu, İnsancıl, Mart 94, s. 1

(20) Lenin'den aktaran Aziz Çalışlar. Sanat Ve Edebiyat-Ekim Yayınları. s. 240. v.d. Lenin tam olarak şöyle diyor: "İşte biz sosyalistler, bu ikiyüzlülüğü açığa seriyor, sahte etiketleri söküyoruz; bunu da sınıfsız bir edebiyata varmak için değil (çünkü böyle bir şey sınıfdışı, sosyalist bir toplumda olabilir ancak) ama, gerçekte **burjuvazİye bağlı** bu ikiyüzlü özgür edebiyatın karşısına, **açıkça proleteryaya bağlı,** gerçekten özgür bir edebiyat çıkarmak için yapıyoruz. "..." Bu edebiyat (...) canı sıkkın "üst tabaka"ya değil,... yüz milyonlarca emekçiye hizmet edecektir."

(21) Aziz Çalışlar, a.g.y. -s.15

(22) Ahmet Kaya v.b.lerinin müziğinden neden zevk alındığını ve neden zevk alınmaması gerektiğini, onu (da) geçersiz ilan edecek başka bir yazıda ayrıntılarıyla belirlemek gerekiyor. İşareti ben verdim diye böyle bir yazıyı illa ki benim yazman beklenmemeli. Duyarlı, dikkatli ve (müzik) bilinçli bir okur, böyle bir çalışmaya benden önce başlayabilir.

(22) Aksi takdirde, istersek güzel şeyler (kavga v.s.) yansıtalım, "yansıtıcı" olmaktan kurtulamayız. Oysa devrimciler sanatı da, sanat aracılığıyla (da) toplumu da dönüştürmek gibi bir misyon üstlenmişlerdir. Müzikle bu dönüşüm sağlanmak isteniyorsa, müzik bilincinin dönüştürme çabalarından vazgeçilmemelidir.

(23) Genelde yazı sonundaki kaynakçalar pek ilgi çekmez. Fakat bu kez okuru uyarma ihtiyacı duyuyorum: Yazı ve önerilenler okurca ciddiye alınmışsa aşağıdaki kaynaklar elden geldiğince edinilip incelenmeli:

a) Müzik Ansiklopedisi (Say Yay.) b) Gedikli, Necati; Türk Halk Müziğinin Sınıflandırılması; c) Göktepe, Selahattin Müzik Sözlüğü, edebiyatı ve felsefesi; d) Göktepe, Selahattin; Büyük Müzisyenler Ansiklopedisi; e) Bestecilik Bk. Türk Müziği ve Armonisi; f) KORAY, Fuad; Müzik Formları; g) Mimaroğlu, İlhan; Müzik Tarihi; h) SÖZER, Vural; Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi; i) Usmanbaş, İlhan; Müzikte Biçim; j)Yener, Faruk; Müzik Klavuzu; k) Güngör, Nazife-Arabesk; l) OSKAY, Ünsal-Komün Müzikleri..

Tiyatroda Kahraman Kim... Di?

Rona TOPÇUOĞLU

Tiyatronun ortaya çıkışını incelediğimizde, ilkel toplumların dinsel törenleriyle karşılaşırız. Ritüel ya da kuttören olarak adlandırılan bu törenlerde toplumun tüm üyeleri yer almaktaydı. Ritüelin yüklendiği işlevler vardır. Bireyleri, toplumsal yaşamın gerektirdiği düzene alıştırmak, toplumun bireylerini biraraya getirerek, toplumsal bağları geliştirip, pekiştirmek, inanç ve değerleri tazelemek, özellikle kuraklık, felaket... gibi insanoğlunun çaresiz kaldığı doğal olayları ve tanrılarla ilişkilerini yeniden düzenlemek ritüelin savıdır. Bu noktadan yola çıkarak, tanrılar adına düzenlenen ezgiler eşliğinde coşkulu dans ediliyor, hayvan postuna girmiş birtakım din adamları tanrıların doğumunu, ölümünü, yaşamını, yeniden dirilişlerini canlandırıyordu. Zamanla bu törenlerin yapısı değişti. Korodan bağımsız bir kişinin söyleşiye girdiği, bu söyleşiden doğan çatışma (agon), bu eylemliliğe fiilen değil duygularıyla katılan izleyici (seyirci) yapılanmasına gidildi. Böylece bugünkü anlayışda tiyatronun kökleri atılmış oldu. Bu değişimle birlikte, din adamlarının yerini meslekleri oyunculuk olan kişiler, cemaat ya da topluluk olma özelliğini bırakan seyirci, ele aldığı konularla, dinsel özelliğini gittikçe terk eden ve sanat yapıtı olarak değerlendirilmeye başlanan hareketin, aksiyonun taklidi. Yalın tapınma eylemliliğinden çıkılmış, mitolojide yer alan yarı tanrıların, ataların yaşamları konu alınmış, bu kahramanların ilişki kurdukları insanlar da oyunlara yansımıştır.

Kahramanların yaptıkları iyilikler, kötülükler, savaşlar, aile içi, aileler arası yaşanan düşmanlıklar, evlilikler, ana-babanın geçmişte işlediği günahın cezasını çeken çocukların yazgıları... dramatik çatışmanın kaynağını oluşturmaktaydı. Giderek insanla-düzen, iyiyle-kötü, eskiyle-yeninin çatışmaları konu alınmış, bu çatışmalar uzlaşma ya da birtakım karışıklıklara yol açmıştır.

İnsan gerçeği ile bu yoğun, içiçe ilişki tiyatro sanatının toplumsal bir işlev yüklenmesinin kaçınılmaz sonucudur. Çağlar boyunca toplumsal gelişmelere ve değişimlere paralel olarak tiyatronun işlevi değişirken kahramanın niteliği de değişmiştir. O halde antikten günümüze tiyatroda kahraman kimdir, nasıl çizilmiştir, sorusunun yanıtını aramaya çalışalım.

Bir oyun kişisinin karakteri (ethos), tıpkı günlük yaşamdaki gibi davranışlarından belli olur. Duygularını, yönelimlerini, etik ve estetik tavrını, mizacını içerir, Oyuncu, çizilen bu karakterin nesnesidir. Aktaranıdır. Seyirci, oyuncu ile yani yaşayan insan aracılığıyla kendine aktarılanı alır.

Aristo'nun sanat üstüne ilk kuramsal bilgilerin yer aldığı **Poetika** adlı eserinde, tragedya ve komedya oyun kişisinin taşıması gereken özellikler belirtilmiştir. Buna göre tragedya oyun kişisi ortalamadan daha iyi karakterleri, komedya oyun kişisi ortalamadan daha kötü karakterleri taklid eder. Burada iyi kötü diye betimlenen etik değerlerdir. Tragedya oyun kişisi, kendi gibi olanların genel ve tipik (benzer ve ortak) niteliklerini taşımalıdır. Seyircinin oyun kişisinde gerçek olarak kabul edebileceği niteliklerin bulunmasına, belli durumlarda olasılık ve zorunluluk kurallarına uygun davranmalıdır. Belli özelliklerini, ondan beklendiği gibi sonuna kadar korumalı, karakterine aykırı düşecek davranış ve biçimlerden kaçınmalıdır. Yaşamdaki benzerlerinden etik açıdan üstünlüğünün olmasına dikkat edilmelidir. Bu kahramanın, bilmeden yaptığı yanlış hareket ya da ahlaki olmayan bir zaaf, onu yıkıma götürür. İşte iyi bir kişinin bu durumu, seyircide korku ve acıma duyguları uyandırarak, onda trajik bir etki yaratır. Seyirci kendisine sorar. Böylesi üstün özellikleri olan kahramanın başına gelenler, benim başıma gelse ne yapabilirim? Böylesi özdeşleştirme ile seyircinin aşırılıktan kaçınıp, ölçülü olması istenir. Antik Yunan'da kahraman, yazgısına yenilir.

Komedya oyun kişisinin içine düştüğü gülünç durumu, zaafları seyircinin uzak açıdan olayları değerlendirmesine yol açar ve o durumlardan kendisini sakınmak ister. Görülüyor ki, tragedya mitolojiden aldığı kahramanları yüceltirken, komedya soylu olmayan, zaaflarına yenilen kahramanı kendi eksenine koymuştur. Bu kahraman tipolojisi Roma, rönesans ve Klasik akış döneminde de etkili olmuştur. Klasik akımın hakim felsefesi doğrultusunda kahraman, toplumsal düzenin korunması ve sürekliliği içi kendini feda edendir.

Ortaçağda tiyatronun yasaklanması ile birlikte, kahraman kavramı, dinsel oyunların konusu olan Tropus'larda anlatılan dinsel kişiliklerdir. (tropus: isa onuruna düzenlenen Paskalya törenlerinde söylenen ilahilerin aralarındaki müziksiz bölümlere verilen ad.)

18. yüzyıl, sıradan insanın tiyatro kahramanı olarak karşımıza çıktığı dönemdir. Kahraman erdemli, erdemini her şeye rağmen koruyan, bunun için savaşan ve savunandır.

Romantizmde kahraman, belli duyguların temsilcisidir. Karakterler iki boyutludur. Dönemin "karşıtların dengesi ilkesi" kahramana da yansımıştır. Kahraman, ne iyi ne kötü olarak tanımlanabilir. Aşk sorunları, soyluluk, şeref, yiğitlik ve dövüşkenliğin yüceltilmesi gibi temalar ele alınırken kahraman bunların temsilcisidir.

Aklıma Cengiz Gündoğdu geliyor. Romantik olmamakla birlikte, muhalif kültür mücadelesinde onu

tam da bu özelliklerle anlamlandırmaya çalıştığımı fark ediyorum.

Gerçekçi akımda kahraman, psikolojik, toplumsal, çevresel, fizyolojik, biyolojik, kalıtımsal etmenlerle kıstırılmış, "sıradan", günlük yaşamdaki gibidir. Onurunu her şeye rağmen koruma savaşı içindedir. Yani yaşayan "tip"lerdir. Bu yaşam savaşında yenilmesi, dramatik olandır. Toplum ve insanı bütün olarak elealırken, toplumun sorumluluğuna dikkatleri çekmek ister.

Doğalcı tiyatroda **Dokumacıların İsyanı** adlı oyunla (Hauptmann) kollektif kahraman, yığın kahraman gündeme gelmiştir.

Karşı-gerçekçi eğilimlerde kahraman, gözetilen uyumun bir parçasıdır. Romantik etkiler taşır. Çünkü o dönemde sanatın amacı, güzeli yaratmak ve estetik zevk vermekti.

20. yüzyıl öncü akımlarda kahraman, bilinçaltı gerçeklerinin şu yüzüne çıktığı, çevresini ve kendini anlamlandırmaya çalışandır.

Epik tiyatroda kahraman, toplumsal ilişkilerin diyalektik örgüsü içinde elealınır. Dünyaya eleştirel gözle bakıp, yaşamı kolaylaştırma savaşı veren, dünyayı değiştirebilendir. Yüzeysel gerçeklerin ardındaki toplumsal nedenleri araştırır.

Absurd tiyatroda kahraman, suçlu, zavallı, bilgisiz, eylemsiz, dünyayı değiştirme çabasından yoksun olandır. Absurd tiyatrodaki kahraman, anti kahramandır. O güne kadar tiyatroda çizilen kahraman anlayışına tamamen zıttır.

20. yüzyılın son yarısında gittikçe güçlenen alternatif tiyatro serüveninin ilkel törensel estetik yönelimli kahramanı, tiyatronun doğusundaki cemaat ya da topluluk üyesi konumuna gönderiyor. Bu gönderenle kollektifbilince ulaşma istemi ortaya çıkıyor.

Sonuçta; tiyatro sanatı yaşamla yakın ilintilidir. Yaşamın konusu olan herşey tiyatronun da konusudur. "Tiyatro insana, kendi gerçeğini, çevresini, tarihteki olayları, bunların nedenlerini, içinde yaşadığı toplumu ve ilişkilerini canlı olarak tanıma olanağı sağlar." (Sevda Şener, Oyundan Düşünceye, s. 76) Günümüz kahramanlarını (?) görünce yazarların sorumluluğunun daha büyük olduğunu düşünmekten kendimi alamıyorum.

Son söz, sanatçı sorumluluğunu duyanadır.

KAYNAKÇA

Sevda Şener, Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi
Tahsin Konur, D.T.C.F. Tiyatro Bölümü Ders İçi Notları

OKUYUCUYA NOT: Tiyatro tarihinin akışı içinde Ortaçağ tiyatro düşüncesi, Roma dönemi ve Rönesans dönemi arasında yer alır. Yazının akışı gereği bu kaydırma bilinçliyapılmıştır.

Ali Ersin Günçe

Bir Gün Konuşur Rüzgar

Şiirler

İNSANCIL YAYINLARI

YELFE İHSAN ACISI

I.
Saçak altlarında
yağmurun geçmesini beklemek
ve sakınarak yürümek de vardı tarihi

II. Seçenek

Gelecek beklenir mi sorusu
kırışıklarına pedal izleri sinmiş yüzüne
ve ayaklarına dek uzanıyordu

III.
Kırışıkları görüyorum
Seziyor anlıyorum da

Kaç ölümcü taşınır
yenilginin
umudun
sakınarak yürümeyenin sırtında

Nihat ATEŞ

Cengiz Gündoğdu

ELEŞTİRİ

2. Baskı

O, büyük bir aşk yaşamış. Yanılmış. Yanlış işler yapmış. İhanete uğramış. Acı çekmiş. Canı sıkılmış. Alıp başını uzaklara gitmeyi düşünmüş. Yenilmiş. Karamsarlığa kapılmış. Hepsini... hepsini yaşamış. Ama mücadeleyi bırakmamış. Direngen. İşte böyle biridir benim okurum. Bu kitap onundur.

İNSANCIL YAYINLARI

Hollywood'un Yargısız İnfazcısı: Wyatt Earp

Sedat YILMAZ

Hollywood'un en çok rantını yediği konulardan birisi de vahşi Batı mitosudur. Kuruluşundan bu yana, neredeyse kesintisiz bir şekilde, Hollywood'ta kovboy filmleri yapımcılara para kazandırmıştır. '80'lerden bugüne kadar hiç denecek kadar az kovboy filmi çekildi. '80' lerde ortaya çıkan, özel efektlerin çekiciliğine dayanan bilimkurgu ve fantastik, eğlencelik filmlere ilginin artması, doğal olarak, efektin çekiciliğini gösteremeyeceği kovboy filmlerine ilginin azalmasını doğurmuştur. Bugün için, efektli filmlere ilgi azalmasa da, bir alışma, bir doygunluk var, denebilir. Böyle bir dönemde Clint Eastwood'un bol Oscarlı **Affedilmeyen**'i (Unforgiven), kovboy filmlerine gösterilen o eski ilgiyi canlandırdı. Eski malzeme '90'lı yılların sinema anlayışıyla, özünde bir değişiklik olmadan, tekrar seyircinin karşısına çıkmaya başladı. Hollywood'ta sinema akımları (buna moda demek daha doğru) seyirlik film arayan seyircinin ilgisine, yani paraya güdümlenmiştir. Endüstriye dönüştürülen sinemada, sanatsal ve toplumsal kaygılar aramak ya da ummak saflık olur.

Tombstone, Kötü Kızlar, Mohikan'ların Sonu filmleri gibi iyi bir seyirlik olan "Wyatt Earp" filmi, seyirciye bir şeyler anlatma kaygısının öne çıkmasıyla diğerlerinden ayrılıyor. Daha önce de filmi yapılan, vahşi Batı kahramanlarından (!) Wyatt Earp'ün (Kevin Costner) hayatını anlatıyor film. Fon yine aynı... Vahşi Batı... tek kanun, silah... Bütün anlatılmak isteneni, filmin başında baba Earp(Gene Hackman) çocuklarına (aynı zamanda seyircilere) öğüt olarak söylüyor: "Kanbağı her şeyden önemlidir. Gerisi sadece yabancıdır... Aileden sonra en önemli şey kanundur. Bazı insanlar kanunlara uymaz. Adam öldürmekten, başkalarına acı çektirmekten zevk alırlar. Eğer bu tip adamlarla savaşmak zorunda kalırsan, ilk vuruşu sen yap ve öldürmek için vur." Wyatt Earp, babasının etkisiyle hukuk öğrenimine başlar. Bu arada, çocukluk aşkı Urilla ile mutlu bir yuva kurar. Urilla'nın hamile iken tifodan ölmesi, genç Wyatt Earp'ün bütün ideallerini yok eder. Bu yıkımın acısını, sürekli içerek unutmaya çalışır. İçki parası için çaldığı bir at yüzünden asılacakken, babası kurtarır. Babasının sarsmasıyla eski değerlerine tekrar sarılır. Bir süre bizon avcılığı yaptıktan sonra, Wichita'da şeriflik yapmaya başlar. Başarılarından dolayı, şerif olması için Dodge City'e çağrılır. İki kardeşini de (Virgil ve Morgan Earp) yanına alarak orada kanun adamlığı yapmaya başlar. Dodge City, kanunsuzluğun kanun olduğu bir yerdir. Silahların hiç susmadığı, sürekli suç işlenen bu kasabada silah taşımayı yasaklarlar. Bu yasağı uygulamak için, Wyatt Earp yaptıklarıyla ünlenmeye başlar. Onun hakkında efsaneler anlatılmaya başlanır. Daha çok para kazanmak umuduyla Tombstone'a yerleşirler. Bu kasabada karşılarında bir çete bulurlar. Çete, Morgan'ı öldürür, Virgil'i yaralar. Artık Wyatt Earp'ün kan bürümüş gözü kanunları görmez. Aile, kanunlardan da önemli olduğu için, kanunları çiğneyerek kardeşinin katillerini öldürür.

Film, özetlediğimiz gibi kısa değil; biraz da biyografi filmi olmasından dolayı, yaklaşık üç saat sürüyor. Hollywood filmlerinin tipik özelliklerinin dışına çıkılmamış. Kostümlerin, dekorların kusursuzluğu, hareketli çatışma sahnelerinin etkileyiciliği, alttan alttan seyirciyi avucuna alan müzik, oyuncuların profesyonelliği... filmin iyi olan teknik yanları. On saniyelik bir demiryolu inşaatı sahnesi için harcanan çaba, ayrıntılara gösterilen özen seyirciyi etkiliyor. İçi boş show kültürünün getirdiği bu görsel yetkinlik, Hollywood sinemasının dayandığı en önemli ayaktır.

Olayların geçtiği zamanı ve coğrafyayı dikkate alarak değerlendirdiğimizde, baba Earp'ün aile anlayışının, o koşulların olması gereken doğal sonucu olduğunu görürüz. Sömürüye yeni açılmış topraklardan pay kapma savaşı, insanları birbirine düşman ediyor. Bunun dışında, kanunsuz topraklarda kazanmak için sadece haklı olmak yetmez. Her şeyi belirleyenin silah olduğu topraklarda ayakta kalabilmenin tek yolu güçlü olmaktır. Kanbağının her şeyin üstünde olmasını ve büyük aileleri bu koşullar yaratmıştır. Aile üyeleri ancak birbirlerine bağlanarak, dışarıya karşı kendilerini koruyabiliyorlar. Bu, Wyatt Earp'de açıkça görülür. Ailesi her şeyden önemlidir. Kanundan, sevgilisinden, karısından, paradan... Sevgilisi Josie (İsabella Rossellini), kendisi ve kardeşleri arasında bir seçim yapnasını istediğinde, Wyatt Earp hiç düşünmeden kardeşlerini seçiyor. Aslında Earp'lerin aile anlayışı, sadece kan bağından oluşuyor. Onun için, kardeşlerin karıları aileden sayılmazlar, "çünkü onlar geçicidir", kardeşlerdeki gibi kalıcı olan bir kanbağı yoktur.

Aileden sonra en önemli şey kanunlardır. Kanunlara bağlı olan baba Earp, oğlunun hayatını kurtarmak için kanunları çiğniyor. At hırsızlığından dolayı tutuklanan oğlunu, mahkemeye kadar kefaretle serbest bıraktırdıktan sonra. "At hırsızlığından yargılanacaksın. Burada at hırsızlarını asarlar. Mahkemeyi bekleme, durma kaç." diyerek ona yol gösteriyor. Earp'lerin kanunlara bağlılığı, kanun ile ailenin çatıştığı yere kadardır. Filmdeki "aile" olgusu yerine "devlet"i koyarsak şaşırtıcı bir durum ortaya çıkıyor: Bizim T.C.'nin kanun ve devlet anlayışı ile Wyatt Earp'ün aile ve kanun anlayışı bire bir denk düşüyor. T.C.'nin yazılı kanunları, halkın çıkarlarının üstündedir. Ama devlet, yazılı kanunlar da dahil, her şeyin üstündedir. Yazılı kanunlarla devletin doğruları çakıştığı zaman, devreye devletin yazılı olmayan

kanunları girer. Devletin yazılı kanunlarında, devrimcilere işkence yapılır diye bir madde yoktur. Ama devletin çıkarları için, gerektiğinde devrimcilere işkence yapılması, devletin yazılı olmayan kanunlarında vardır.

Kardeşi öldürülene kadar Wyatt earp gerçekten de kanunlara bağlıdır. Hatta kanunlar için hayatını tehlikeye atar. Kasabanın sevilen insanlarından birini öldüren Kör Talih Tom'u halk linç etmek ister. O zamanlar, cezayı yalnızca kanunların verebileceğini inanan Wyatt Earp, ölümü göze alarak halkı durdurmayı başarır. Kardeşinin öldürülmesi, onun için bir dönüm noktası olur. Artık yazılı kanunların pek adalet dağıtmadığını düşünen Wyatt Earp, bizim polislerden görmüş gibi, suçluları kendi elleriyle cezalandırır. Siyasi suçluların ardarda hapishanelerden kaçtığı dönemde, polisler "biz yakalıyoruz, onlar kaçıyor" diyerek, adaletin yerini bulmadığını iddia ediyordu. Kardeşi öldürüldükten sonra, ne planladığını soran arkadaşına, sadece intikam almayı düşündüğünü söylüyor Wyatt Earp. Dediğini de yapıyor. Bir tren istasyonunda, suçlulardan birini sıkıştırır. Suçlu ellerini havaya kaldırarak teslim olur. Wyatt Earp tabancasını, suçlunun suratına kadar yaklaştırıp ateş eder. Bununla da yetinmez, tabancasındaki bütün mermileri cesede boşaltır, herkesin gözü önünde. Kanunları çiğnediği halde, tutuklanmaz. Gerçi devrimcilerin hapiste yatmaları da polisin içine sinmiyor, "onların hakkı tetik" diye içlerinden geçiriyorlardı. Bu dönemden sonra yargısız infazlar başladı. O zamandan beri, ölülerin üzerinden onlarca kurşun çıkıyor. Açıkça suç işlendiği halde, hiçbir polis cezalandırılmadı. Wyatt Earp'ün tek dostu olan Doc Holliday(Dennis Quaid), onu teselli etmek için "Suç yok, sadece yaptıklarımız var", diyor. Doc, T.C. devletinin hak-hukuk anlayışını bir cümlede özetliyor.

Wyatt Earp'ün kanunları uygularken kullandığı sert yöntemler, yardımcısı Ed tarafından eleştiriliyor. Ed, herkesin iyi dilden anlayacağını düşünür, suçlulara karşı sert davranmaz. Ama bu özelliği Ed'in ölümüne neden olur. Yönetmen Lawrence Kasdan, filmde Ed'i öldürerek seyirciye şunu söylemek istiyor. Suçlulara yumuşak davranılmaz, eğer yaşamak istiyorsanız suçlulara karşı sert olmak zorundasınız. Tıpkı Wyatt Earp gibi, tıpkı polis gibi...

Yazılı burjuva hukuğuna göre, devlet intikam almaz, kişilere göre davranmaz. Bir polis, arkadaşı öldürüldü diye intikam yemini ediyorsa, o devlet memurluğunun dışına çıkar. Wyatt Earp'e göre, kanunlar iyi insanlar için uygulanır. Kardeşini öldürenler gibi adamlar, kanunları hak etmezler. Onlara da iyi insanlarla aynı kanun uygulanırsa, iyi ile kötü arasında ne fark kalır. Düşünce suçunun olmaması, Türkiye'de sadece egemenler için geçerlidir.

Earp'lere göre bazı insanlar kanunları çiğnemekten, insanları öldürmekten, etrafa zarar vermekten zevk alırlar. Bunlar doğustan suçludurlar, yok edilmeleri gerekir. Suç olgusu toplumsallığından koparılıp, idealist bir temele oturtuluyor. Sosyalistler, ülkeyi bölmek isteyen dış mihrakların Türkiye'deki uzantılarıdır. Her şeye (özellikle devlete) karşı gelmekten zevk alırlar. Köklerini kazımak gerek. Filmdeki bütün suçlular, pis giyimli, çirkin suratlı, kaba-saba adamdır. Kanun adamları (Earp'ler) ise tam tersine, temiz, şık giyimli olma, iyi ve kötü olma ile özdeşleştiriliyor. Seyirciye dolaylı yoldan, iyi giyimli olmayanların kötü insanlar olduğu anlatılmak isteniyor.

Hollywood filmlerinin çoğunda bir tutarsızlık vardır. Sinemayı sadece görselliğe indiren Hollywood endüstrisinde, senaryonun tutarlılığına fazla önem verilmez. Tutarsızlık, Wyatt Earp filminde de var. At hırsızlığının cezası idamdır vahşi Batı'da. Babası, oğluna bu gerçeği hatırlatıp, kaçmasını istiyor. Diğer taraftan, posta arabasını soyan soygunculara, mahkeme sadece 7000 Dolar para cezası veriyor. Batı'da sanki atlar kutsal... at çalan büyük bir suç işliyor. Tutarsızlığın daha kötüsü var. İhtiyar bir adam olan bölge şerifini, aynı çetenin elebaşı öldürür. Mahkeme, suçu işlediği anda içkili olduğunu göz önüne alarak, katile sadece 15000 Dolarlık bir para cezası veriyor. Herkesin sevdiği bir bölge şerifini öldüreceksin ve bu beladan 15000 Dolarla kurtulacaksın! At çalmayın da, ne halt ederseniz edin, suçunuzun parasını verdikten sonra serbestsiniz. Başka bir tuhaflık da, idamla yargılanacak bir at hırsızı, nasıl olur da mahkemeye kadar 500 Dolarla serbest bırakılır?! Kanunsuz topraklarda, kimsenin kimseden haberi olmadığı eyaletlerde, at hırsızı çekip gittikten sonra bir daha nereden bulacaksın?! Filmin başındaki at hırsızlarına verilen idam cezası, baba Earp'ün oğlunu kurtarmak için kanunları çiğnediğini göstermek amacıyla senaryoya konmuş. Diğer taraftan da yazar, kanunların verdiği kararın her zaman adaletli olmadığını göstermek istiyor. Bunu da, at hırsızlığından çok daha büyük suçlara komik cezalar verdirerek yapmak zorunda kalıyor. Senaryo yazarı bir şeyler anlatmak isityor. Kafasında kurduğu öyküyü gerçekliğe uyduramıyor, bir yerinden açık veriyor. Gerçekliği bozuk algılayış, sadece yazarda değil, seyircide de var; bunların farkına varamıyor.

Hollywood filmlerinin dönem dönem değişen bir şablonu vardır. Filmler, tencere üretimi gibi birbirinin aynısıdır. Çok kullanılan bir şablon: Filmin sonunda, iyi adam kötü adamı pes ettirmiştir. Karşısındaki ne kadar adam öldürmüş, kötülük yapmışsa da, şu anda teslim olmuştur. İstese kötü adamı öldürebilir, ama iyi adamdır o, bu yüzden onu affeder, arkasını dönüp gider. İşte tam bu sırada, kötü adamın gözleri haince parlar. Kötü adam kalleşlik yapmadan edemez, tam arkadan vuracakken, iyi adam bunu farkeder ve kötü adamı öldürür. İyiadam bütün iyi niyetiyle onu öldürmek istemiyorken, kötü adam bütün kötü niyetiyle kendini zorla öldürtür. Filmde bu şablonun dışına çıkılmış. İşte yargısız infazın haklı gösterilmeye çalışıldığı yer burası. Wyatt Earp'ün tren istasyonundaki suçluyu, kızılderiliyi ve çetenin elebaşını öldürmesi bu şablona uymaz. İlk ikisini teslim olmuşken, üçüncüsün ise kurşunu bitip çaresiz kalmışken öldürür. Hepsi de bir acizlik içinde iken öldürülür. Yönetmen bilinçli olarak yapar bunu. Yargısız infazı seyircinin gözünde haklılaştırmaya çalışır. Çünkü bazıları, yazılı kanunları hak etmeyecek kadar kötüdür, ve onlara farklı davranmak gerekir. Seyirci, filmin kahramanı ile özdeşleştirilir, ona yapılan kötülük, kendisine yapılmış gibi seyircinin yüreği sızlar. Benzer şekilde, Wyatt Erap'ün her adam öldürmesinde, seyircinin yüreği soğur. Artık yargısız infaz meşrulaşmıştır seyircinin gözünde.

Buradaki eleştirde, gazetelerde, dergilerde yazılan film eleştirilerinden farklı bir yol izlenmiştir. Filmdeki olguların hayatta hangi ilişkilere denk düştüğü ve hangi gerçekliği olumladığı göz önüne alarak bir eleştiri yapıl-

maya çalışılmıştır. Hollywood filmlerinin içinin boş, eğlencelik filmler olduğunun yanı sıra politik olmadığı yargısı da yaygındır. Bu yüzden, buradaki filmin ideolojik eleştirisi, bazı okurlara göre öküz altında buzağı aramak olabilir.

Bugün egemen ideoloji, kendisinin de diğerleri gibi bir ideoloji olduğunu gizlemeye çalışır. Egemen ideolojiden yana olanlar, kendilerine tarafsız diyor. Burjuvazi kendisini öyle bir gizlemiştir ki, birçok kişiye kendisinin de diğerleri gibi, bir ideoloji olmadığını kabul ettirmiştir. Benzer şekilde, sistemi yeniden üreten sanat ürünleri politik olarak değerlendirilmiyorken, bunun tersini yapanlar politik oluyor. Rambo filmlerinin politik film olabileceği kimsenin aklından geçmez. Halbuki bu filmlerde, emperyalist Amerikan ideolojisi rahatça görülebilir. Üstelik Rambo filmleri tam da ideolojik bombardıman yapılması gereken kitleyi hedef alır. Üçüncü dünya ülkelerindeki bilinçsiz işçi sınıfı Rambo türü filmlerden hoşlanır hale getirilmiştir. Hâlâ ikna olmamış okura "hadi canım sende" dedirtecek başka bir şey daha söyleyeyim. Pop müzik, en az sol müzik kadar politiktir, burjuva anlayışını yansıtır. Sinan Erkoç'un dışarıdan tırtıkladığı şarkısının sözleri, "Dünyayı sen mi kurtaracaksın/ Acılara sen mi ilaç olacaksın/ Yok başka fayda vah vah demekten/ Boşuna üzülme ne gelir elinden/ Oyna da oyna kafana göre oyna", benim için ideolojik bir saldırıdır. Hollywood'ta üretilen filmler Amerikan yaşam tarzını yansıttıkları için, politik olarak nereye düştükleri açıktır. Bu yüzden sanatı, politik ve politik olmayan sanat şeklinde değil, muhalif ve muhalif olmayan politik sanat şeklinde değerlendirmeli.

DÜŞLERİN GÖRÜNDÜĞÜ PARK

Yazları ne güzel oluyor çocuk parkları diye düşündü
ısıtıyordu yaşam isteğini
baharları, kışları sevmiyordu
korkutuyordu onu
ağaçların taze ve ölü yaprakları.
Ayakları aksıyordu, yaşlıydı
yüzünün yere yakınlığı da ondan
parmaklarının eğriliği de
eğik gövdesini biraz daha eğebilse
toprağı bile sevmeğe yeterdi gücü.
Bir kedi yavrusunu alıp götürmek geçti içinden
sığıntılığını yaşadığı evine.
Kendisine söylenmeyen sözler yerine
dinleyecekti mırıltılarını bütün gece.
Yalnız yaşlılıktan değildi
herkesten önce çekilmesi köşesine
herkesten sonra uyuması da.

Ayhan ERGÜN

AHMET MİTHAT EFENDİ

Fatma Aliye

Biyografi

Fatma Aliye Osmanlının son döneminde yaşamış önemli kadın yazarlarımızdan birisidir.
Bu biyografi, onun doğumundan aile yaşamındaki ilişkilere, aldığı eğitimin içeriğinden yazar olarak ilk karalamalarına, evlilik hakkındaki düşlerden, evlilik gerçeği içinde bir kadın ve yazar olarak kendini gerçekleştirme konusunda karşılaştığı engellemelere kadar birçok konuyu Ahmet Mithat'ın kalemiyle göz önüne serer.

Biyografiler kadınların tarih içinde görünürlük kazanmasına hizmet eden temel kaynaklardandır.

Tarih içinde kadınların görünür kılınması, bugünkü kadın deneyimlerinin geleceğe aktarılmasının da ön koşulunu sağlayacaktır.

Bu çalışmada saklı kalmış pek çok kadın deneyimi bizi bekliyor o halde geriye dönelim, hatırlayalım ve okuyalım.

SEL YAYINCILIK Babıali Cad. 20/1 Cağaloğlu - İST. Tel: 511 10 05

Ateşler

Aşkın AYRANCIOĞLU

Ateşler var hapise, işkenceye, ölüme rağmen karanlığı aydınlatan. Ateş taşıyanlar var paraya karşı parasızlığıyla, yenilemeyen ve yenilmeyecek, cebinde simit parası, ağızında yolarkadaşının uzattığı cigarası ve yüreğinde sevdasıyla...

İnsancıl'ın kasım-93 sayısında, **Milliyet Sanat Dergisi**'nin düzenlediği "2000 Yılına Gülerek" konulu "Abdi İpekçi Karikatür Yarışması"nı "2000 Yılına Utanarak" başlıklı yazımla eleştirmiştim. Bu eleştirim **İnsancıl** dışında dört yayın organında daha yayımlanmıştı. Eleştirime karşı yazılı veya sözlü olumsuz tepki gösteren- **Milliyet Sanat Dergisi** dışında - olmadı.

Hani egemenler insanlığın tarihini kendi çıkarlarına göre yazarlar ya. Örneğin, sizin sırtınızdan para kazanan birinden zorla veya gizlice hakkınızı alın, "hırsız" diye yazarlar tarihe. Güzel bir dünya mücadelesinde öldürülürseniz bir evde veya sokakta veya dağda, "terörist" diye yazarlar tarihe. Beş yıldızlı otellerde, villalarda, yatlarda, yazlıklarda istediğiyle yatıp kalkan paralı erkekler veya kadınlar varken, siz bir köyde sevdiğiniz erkeğe kaçıp evlenmeden yaşarsanız onunla, "orospu" diye yazarlar...

Milliyet Sanat Dergisi'nin eleştirime karşı gösterdiği tepki de egemen tarih anlayışını yansıtıyordu.

İtalya'nın Ancona kentinde "Riviera del Conero" Spor Merkezi ile İtalya Milli Olimpiyat Komitesinin düzenlediği ve iki yılda bir yapılan uluslararası "Spor Karikatürleri" yarışmasının onikincisinde özel ödül kazanmıştım. Benimle birlikte Türkiye'den dört çizer daha ödül kazanmıştı. **Milliyet Sanat Dergisi**'nin 15 Aralık 93 tarihli sayısında "Türk Çizerlerine Ödül" başlığıyla verilen haberde, aynı yarışmada ödül aldığımız diğer dört karikatürcü arkadaşımın isimleri var ancak benimki yoktu. Böylece **Milliyet Sanat Dergisi**'nin düzenlediği Abdi İpekçi Karikatür Yarışması'nı eleştirdiğim için cezalandırılmıştım egemenlerce... Ödül kazandığım bir yarışmada yok saymışlardı beni. Burada hemen belirtmeliyim, ödül alıp almamak, aldığım ödül haberinin orda burda yayımlanıp yayımlanmaması değil sorunum. Burada önem verdiğim şey, yok sayılmak yani bir gerçekliğin silinmeye çalışılması. eleştirdiğim nokta bu.

Milliyet Sanat Dergisi okurlarına üzülüyorum... bazı gerçeklikler saklanıyor onlardan...

Seviniyorum... egemen basın gerçek yüzünü gösteriyor yine. "İşte böyle gerçekçi olun, gerçek yüzünüzü görelim".

Seviniyorum... 1987 Abdi İpekçi Karikatür Yarışması'na yüz kadar çizer katılmıştı, eleştirdiğim 1993 yarışmasına elli kadar çizer katıldı... (Katılanların, yarışma eleştirisine rağmen katıldığını sanmıyorum. Eğer eleştiriyi okusalardı katılım sayısı daha da azalırdı gibi geliyor bana)

Doğru düşüncenle bir şeyleri eleştiriyorsun birileri rahatsız oluyor. Sonra rahatsız olan rahatsızlığını gedermek için seni yok sayıyor ya da hakaret ediyor...

Cengiz Gündoğdu Toktamış Ateş'i eleştirdi. Toktamış Ateş önce Gündoğdu'nun eleştirdiği noktayı üzerinde durmayarak- yok saydı sonra hakaret etti.

"Kartalmış yaşına bakmadan aşk nutukları atanlar" diyen bilinç, aşkı -sistemin yaptığı gibi- fizikselliğe indirgiyor. Che Guevara öldürülmeseydi, bugün 66 yaşında "savaşçıya pratik öneriler" üzerine konuşuyor olacaktı bir yerlerde. Aşkı fizikselliğe indirgeyen bilinç Che'yi eleştirecekti, "moruklamış yaşına bakmadan devrim mutukları atıyor" diye.

"Çiller'e göre Mehmet Akif solcudur" diyen bilinç, şöyle bir sıralama yapabilir. Sırasıyla daha solcuların listesi: Türkeş-Çiller-M. Akif-Ecevit-E. İnönü-T. Ateş-A. Çubukçu-Marx... Bu bilinçle binlerce farklı solcu üretilebilir. Bir kapıyı parçalayıp binlerce parçasından her bir parçasına "kapı" demek gibi bir şey bu. Oysa kapının ya da solculuğun ne olduğu belli.

"İki kelime yazıp üç nokta koymak, sonra iki kelime daha ve üç nokta daha... Ama ne demek istediğinizi anlamak mümkün olamıyor."

Yukarda Gündoğdu'yu eleştiriyor Toktamış Ateş. Yeni bir eleştiri yöntemi. Kafa yormaya gerek yok, kelimeleri ve noktalama işaretlerini saymak yeterli.

Toktamış Ateş, aynaya bakmasını öneriyor Gündoğdu'ya. Tam tersi ben de Toktamış Ateş'e aynaya bakmamasını öneriyorum. Bilirsiniz aynalardaki görüntü gerçektekinin tam tersidir. Toktamış ateş sağ yumruğunu havaya kaldırıp aynaların karşısına geçiyor... sol yumruğunu kaldırdığını görüyor aynalarda... Aynalar bilinç bozucu... Sahte gerçeklik oluyor...

Ateşler var ormanları, köyleri, otelleri yakan. Ateşler var gerçlekleri yakan, hakaret eden ateşler var...

Karanlığı aydınlatan ateşimizle, aynaları çatlatan güzelliğimizle yürüyoruz...

Sevgi Yolu Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

Geçenlerde İzmir Belediye Başkanı Burhan Özfatura gelmiş Sevgi Yolu'na. Çok kızmış, bu sokakta kitapçıların olmasına ve gençlerin elişlerini satmasına.

Burhan Özfatura'nın bugünlerde bağlı olduğu (Çünkü kendini sık sık fikir değiştiriyor, takunyalı da oluyor, Turgut Özal'cı da, Tansu'cu da...) parti yırtınıyor, Avrupa Topluluğu'na girmek için. Ama Avrupa, daha doğrusu Batı, Türkiye'yi önemsemiyor, adamdan saymıyor.

Batı haklı. Bir ülkede eğer işkence yapılıyorsa, Devlet'i soyanlar "Beyefendi" sayılırken yazarlar, bilim adamları, aydınlar, özetle düşünenler zındana atılıyorsa, bu ülkeyi kimse ciddiye almaz.

Ne yazık ki, Burhan Özfatura da kitaba düşman. Yalnız kitaba mı düşman? Hayır, gençlere de!... Takunyalı olmakla öğünen bir kişinin gençlere düşman olması, Türkiye ölçülerinde olağandır. Çünkü takunyalılar ihtiyardır ve ihtiyarlar da bir daha ulaşamayacakları yaşları yaşayanlara düşman olurlar.

Sevgi Yolu'nu cıvıl cıvıllığına Burhan Özfatura engel olursa, kendisinin inandığı öteki dünyadaki defterine iyi (!) puanlar yazılacak. Çünkü Sevgi Yolu'ndan kitapçılar ve elişleri satan gençler kalkarsa, ayyaşların sokağı olacak, eskiden olduğu gibi.

Geçtiğimiz yıla dek, içki şişesi kırıkları dolduruyormuş Sevgi Yolu'nu. Geceleri de zor geçilirmiş bu sokaktan. Sonunda Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın'ın çabasıyla kurtarılmış burası ve minyatür bir St. Michel ya da Ortaköy doğmuş.

Sevgi Yolu yazarlarla, ozanlarla, sanatçılarla dolup, taşıyor. "Bay İzmir İzmir" dediğim Yaşar Aksoy'dan Muzaffer İzgü'ye dek.

Hasan Hüseyin Yalvaç, Altay Ömer Erdoğan, İbrahim Bayramlar, Ali Üşümezgezer, Hakkı Gümüştaş gibi halkını seven yazarlar, ozanlar Sevgi Yolu'nu boş bırakmıyor.

İstanbul'dan gelen sanatçılar da uğruyor, Sevgi Yolu'na. Mehmet Esatoğlu'lar, Tevfik Taş'lar ve diğerleri.

İşlerinin yoğun olmasına karşın Güngör Tekçe'ler (Çok sevdiğim ve saydığım Güngör Tekçe'yi bir türlü bulamıyorum, elimdeki çeşitli telefon numaralarına karşın.), Recai Atalay'lar, A. Neyzar Karahan'lar, Hidayet Karakuş'lar bile zaman zaman uğruyor.

Tiyatro sanatçısı Filiz Pehlivan da Sevgi Yolu'nun müdavimi.

Fuar süresince İzmir'de program yapan Zühal Olcay'lar, Hülya Avşar'lar bile uğradı, Sevgi Yolu'na.

Sevgi Yolu'na uğramayanlar da var.

İzmir'in "Elit" yazarları, ozanları M.H. Doğan'lar, D. Sezgin'ler, A. Yavaşlı'lar, H. Yurttaş'lar, belki de işlerinin çok yoğun olmasından dolayı minyatür St. Michel'e gelmediler.

Neyse... Tüm yazarlardan, ozanlardan kitabı sevmelerini, her geçen gün kitabın ve kitabevinin tukaka edildiği bir ortamda, örneğin bir Kitapçılar Çarşısı'na, hiç olmazsa "fizik"leriyle destek çıkmalarını beklemeye belki de hakkımız yok. Ama Hülya Avşar'ın bile uğradığı bir çarşıya, "elit yazar ve ozanlar" uğramazsa, insan düşünür biraz.

Kitap okuyanların sayısı her geçen gün azalıyor. Ama öte yandan, "Kitap" sözcüğünü kullanarak övünenlerin sayısı artıyor. Hava atmak için kullanılıyor, kitap.

Bayılıyorum televizyonlarda, sanatçılarla yapılan söyleşilere. Soruyorlar, "Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?" diye. Hemen tümü, "Kitap okuyorum," diyor. Düzenin kıytırık şarkıcısı, bilmem nesi, halk'a mesaj vermek istiyor, "Bak ne kültürlü, boş zamanında kitap okuyor," desinler, diye. Ne acıdır ki, kitabı, "Boş zaman doldurma aracı" olarak gören, aslında eline kitap bile almamış olan bu kişiler, halkımıza "Sanatçı" diye kakalanıyor, bazı çevrelerce.

Beyin sporu olarak "Pişti"ye, kültür olarak "Tom Miks"e yatan ülkemin insanları sızlanıyor, "Niçin batılı olamıyoruz?" diye.

Günah değil mi batılılara?

Geçmişten, Umuda...

Deniz ŞANLI

1

Akşamüstü, üzerine tünediğin köprü, altından geçen araçların etkisiyle sarsılıp duruyor. Ankara Sokakları'nın, emekçileri tükettiği bir saat. Köprünün üzerinden geçen insanlar, meyhane kapılarına doğru, yavaş yavaş yol alıyor.

Saatlerdir başında durduğun sinema afişleri, ilgisini çekiyor meyhane insanlarının. Renkli, kuşe kağıt imajlı karton parçaları içinde, mini etekli bir "star"ın pozu ilgi odağı haline geliyor. (Amacın bu zaten, "imaj"ı olan karton parçasını pazarlamak.)

Afişler satıldıkça, uçlu sigara paketi de boşalıyor. Sıkıntı içindesin. Sattıkça kendini unuttuğunu hissettiğin vakit, bir silkinme ihtiyacı duyuyorsun. Bugüne kadar biriktirdiğin tüm güzellikleri harcamama isteğiyle tezgahı toplamaya girişicekken, bir müşteri geliyor, bir daha, bir daha... İşte, biraz sonra, yaptığı işi unuttuğunu hissediyorsun tekrar. Sattığın matineler, para kazanma kayağına dönüşen birer düşkıran haline geliyor ve sen bunu engelleyemiyorsun. Geçmiş, şimdi ve gelecek birbirine girmiş, birbirini yemekteyken, birden sattığın şeylere ilişiyor gözün: utanıyorsun...

Anlatıcı: Vali çağırmış bizi. Ben, o, okuldan birkaç hoca, atladık bir arabaya. Vali konuştu: "Lütfen işgale bir son verin." Yanıt benden: "Hayır, bütün bunlara sizin polisiniz sebep oldu, polisi çekin, biz de son verelim eylemimize.." Vali aynı istemi tekrarladı, sustum ve O'na baktım, buğulu gözleri bir kartal kararlılığındaydı şimdi, ayağa kalktı: "Ben hainlerle pazarlık yapmam, toplantı bitti, ben gidiyorum."

Sergiyi açalı bir saatı geçti. Sokaktaki insan sayısı iyice azaldı. Mini eteklinin kartonu bitti. Şimdi Silahlı Ajan revaçta. Köprünün ayağına diktin gözlerini, ufukta gelen insan ayaklarını sayıyorsun dalgınca.

Kendinle uğraşmayı bıraktın sayılır, bir dostla karşılaşma kurgusunun kaygısını yaşıyorsun şimdi; böyle bir durumda ne yapman gerektiğini düşünüyorsun: Açıklamaya çalış, içten ol. Haydi söyleyeceklerini kendi kendine tekrarlamaya başla; "Ben... Ben, kendim için satmıyorum bunları, ihtiyacı olan bir arkadaş için satıyorum. Hem çok rahasızsın bu durumdan. Ne yapmam gerektiğini bilmiyor... (İstediğin kadar anlat, içten değilsin. Karşındakinden bir şeyler saklamak için anlatmayasın bütün bunları? -imaj? Görüntü?- Açıkçası bir savunma psikolojisi içindesin. Bu durumdaki bir insan içten olamaz...)

Anlatıcı: Bulunduğu hücreden çıkardılar. Ayakları zincirliydi. Uzun koridoru geçtikten sonra avukatını gördü, gülümsedi. Sarıldılar. Karşılıklı çay, sigara içtiler. Görevli zamanın geldiğini söyledi. Yürümeye başladılar. Avlu kapısına geldiklerinde durdu, avukatının elini tuttu: "Ablaya çok selam söyle, bizlerin üzerinde çok emeği var..." dedi.

Birazdan toplayacaksın sergiyi. Bu duygu seni rahatlatıyor. Elindeki simidi sıkıntısız yedikten sonra tekrar dikiyorsun gözlerini köprü başına, işte bir kişi çıkıyor basamaktan ağır ağır, birisi daha, birisi daha, birisi...

Anlatıcı: Film koptu...

2

Kasıklarından gelen ağrı, mide yanması, müthiş bir yanılma isteği ve bekleyiş. Gitgide yaklaşıyor, O olmayabilir, hâlâ olmama şansı var. Gerçek, yanılsamaya dönüşme hakkını kullanmalı, ben de uyanma hakkımı...

3

her şey bitti. Çaresizlik hali ve yokolma, zaman durdu, mekan yitti. Gülyüzlü Adamla gözgözeyiz artık. Tanıyor beni, geliyor ve yanağımdan öpüyor. "Nasılsın" diyor, bitkinim, "iyiyim" zorlukla çıkıyor. Afişleri görüyor, "işler nasıl?" diyor, bu yazıyı kaleme alan hepten eziliyor. Gülyüzlü Adam hâlâ gülümsüyor...

4

Önce tarih haykırdı seni. Çocuklar makina başında dinledi, çok şey öğrendi koca bilgeden. Sonra yaşam fısıldadı; su kadar sessiz, çelik kadar direngen.

Şimdi bir genç, sonbahara bıraktığı sevdasını yaşıyor. Bir müzisyen, yarım kalmış proletarya senfonisini tamamlıyor. Sen Gülyüzlü Adam, sen de yaşıyor, yazıyor ve besteliyorsun. Artık bana durmak olmaz, bekle gülgüzellikler içinde beni...

arif madanoğlu

GÜL DİKENİNİ ÖPÜNCE

şiirler

sürekli devinen
akıp giden hayatın
tutkunuyum ben
sevgiyi yadsımayan
hayatın

İNSANCIL YAYINLARI

İnsancıl'a Mektup

Sayın hocam,

Müsaade ederseniz ilkin içten bir merhaba diyeyim. Umarım sağlığınız iyidir. Gerçek dostların uzun ömürlü olmaları gerekiyor. Yaşam ve mücadelenin sıcaklığı bunun böyle olmasını istiyor. Uzun ömürlü olun... Kim ki, rejimin bütün pisliklerine ayak diretiyorsa, her şeye inat bir saat daha fazla yaşamak... Uzun yaşayın... direnerek yaşayın... Her konuda kutluyor, taktir ediyorum sizi...

İnsancıl'ın Ekim sayısın da **Ormana Çeklime Zamanı** başlıklı yazınızı zevkle okudum. Kapitalist rejimlerde "insani ilişki, kapitalist ilişki" krokisini çizerken toplumsal ve bireysel yaşamı bütün çıplaklığıyla ortaya koymanız, sahte ve gerçek dostlar için, hem önaçıcı, hem de ibret vericidir.

"Param azaldıkça uzaklaştılar benden" diyorsun. Paraya önem vermediğinizi biliyorum. Siz yoksul değilsiniz. Yüreğiniz zengin. Alnınız açık, pratiğiniz pak ve temiz...

Kendini metalaştıran insanlarca uğraşmanız. İnsanı üzüyor. Bırakalım böyleleri asalaklaşsınlar ve bitleşsinler. Bunlara of.! demek gerek. Biz of.! derken, **İnsancıl** en ağır badireleri aşarak 5. yaşına girmek üzere. **İnsancıl Emekçileri**'ni ve gösterdikleri fedakârlıkları kutluyorum. Başarılar...

Aynı yazı da. "Benim de ormana çekilme zamanım geliyor" Bu belirleme bana "Polonya'da Bir Kuş Var" adlı romanda küçük çocuğun Nazi işgaline karşı verdiği amansız mücadelede, yaşadığı ormanların hikayesini anımsatı bana. Duygulandım, coşkumuza katılıyorum. Ama ormanda, dağın melodisi de olması gerekir...

Tatsız bir haber. Dört gözle beklememe rağmen, **İnsancıl**'ın Ağustos-Eylül sayıları bana gelmedi. **İnsancıl**'ı ve **Yıldız Güncesi**'ni okumadan, iki ay uykum kaçtı. Ekim sayısı elime vardı. Biraz rahatladım. Eylül-Ağustos sayıları gönderilirse sevinirim.

İlkin size, ve tüm **İnsancıl Emekcileri**'ne sevgi, saygı ve selamlarımı sunuyorum.

Mehmet AKBAŞ

İnsancıl'a Gecikmiş Bir Mektup...

Evrenin boyuna akan sürecinde, **İnsancıl**'la birlikteliğim 46. sayıda oldu. Oysa ilk sayı çıktığında (ki fakülte yıllarımda) **İnsancıl**'la tanışmış, değişik zamanlarda değişik sayıları da okumuştum... İlerleyen zamanda "geç de olsa" sahte gerçeklerin bizi uğraştırdığı yeryüzünde farkına varamadığımız olguların, **İnsancıl**'ın süregelen sayılarında ve sayfalarında okurlara, yani bilinç kitlesine sunulduğunu... gördüm.

Bu görüş şu anda ulaştığım düşünsel düzeyin, diğer söylenişle bilinçsel devrimin seçkiciliği arayışıydı. Bu bağlamda, **İnsancıl**'ı izlemek yaşamsal etkinliğimde yerini aldı.

Yayınlanan kültür, sanat ve düşün dergilerinin ana çelişkisini oluşturan düzey sorunu ve bu sorunu aşabilmek amacıyla ortaya konan ilke kurguları, anılan dergileri, her gün biraz daha tutarsızlığa ya da egemen kültürün temsilciliğine yöneltmekte. Oysa **İnsancıl**'ın varlığını ortaya koyan olgularda böyle bir kaygının (ya da tutarsızlığın) olmadığını sevinçle görüyorum. Bize yutturulmaya çalışılan eylemsiz kültürün (sanatsal ve düşünsel yapıtların ve yazarlarının), **İnsancıl**'ın sayfalarında mercek altına yatırılması yüreklerimizi aydınlatıyor. Bir batığın su yüzüne çıkarılması gibi, ortaya konan gerçekler kimilerini huzursuz etse de, bilinçli okur sonucu değerlendirmektedir. Düşüncelerinin yapamadığı bilinç kırıcılığını, kapitalist para dişlisine sokan alkışçılar, hepimizi sarsan krizleriyle, **İnsancıl**'a da çengel atmakta. Görülüyor ki büyük sermaye iyilerinin desteğinden yoksun (!) darboğazlardan geçerken dergiyi 48 sayıya ulaştırmak büyük onur.

Sistem daha dün adı-sanı bilinmeyen birilerini, sanatsal çevrelerde starilize ederken, öyküde, romanda, şiirde yükselen değerlerinin bireysel yankısını konuşturan bu halkçı (!) starlar anlaşılan daha uzun süre star kalacaklar... **İnsancıl**'a **Sevgilerle...**

Cumhur ERGELEN.

Bir olay, duyuru ve özür...

13. İstanbul Kitap Fuarının ilk günü **BDS-GÖLGE** Yayınlarının stantına gittim. Söz konusu yayınevinin sahibi yedi yıllık arkadaşım **Tarık Korkmaz**'dan, **KİMLİK** adlı romanımdan 25 adet isteyerek bana ne fiyattan vereceğini sordum. "Yazarına da parayla mı vereceğiz," dedi Korkmaz, beni duygulandırdı. Aldığım kitapları satacağımı, o yüzden parayla vermesinin sakıncası olmadığını söyledim, anlaştık. Ertesi gün kitapların üzerine 150 bin lira fiyat koyduklarını, bana %40 indirimle satabileceğini belirtti ve ben bu kitapları 2.250.000 lira peşin ödeyerek aldım. Kitaplar, geliri İnsancıl'a kalmak üzere 150 bin liradan İnsancıl Yayınları stantında satılmaya başlandı. Birkaç gün sonra **BDS-GÖLGE** stantına giderek arkadaşıma, kitabın iyi satıldığını biraz daha kitaba gereksinimim olduğunu söyledim ve kendi yerlerinde neden kitabımı satmadıklarını sordum. Arkadaşım da yerde duran bir kitap yığının altında bulduğu tek bir kitabı bana vererek yardımcı oldu. Bu kitabı da İnsancıl stantına götürdüm.

11.11.1994 günü Fuara geldiğimde arkadaşlarım, bizim 150 bin liradan sattığımız kitabı Gölge yayınlarının 25 bin liradan sattığını söylediler. İnanamadım ve hemen Tarık Korkmaz'ı buldum. Korkmaz, kitapların defolu olduğunu söyledi. Kitapları incelediğimizde defo göremedik. Bunun üzerine, "sen yayıncı olmadığın için defoyu anlamazsın, sana verdiğim kitaplar da defolu" dedi. Ben şaşkınlık içinde, o defolu kitapları 150 bin liradan sattığımızı söyleyince de, bunun ticari namussuzluk olduğunu, izinsiz olarak başka bir stantda kitaplarını satmamızı da ayrı bir kötü niyet belirtisi saydığını söyledi. Biz düştüğümüz hayretten nutkumuz tutulduğu için kendisine mantıklı bir yanıt veremedik.

Böylece ben, bir yandan bir kitabın aynı anda yirmi baskısının piyasaya verilmesini eleştirirken, öte yandan aynı fuarda 25 bin liraya satılan kitabı 150 binden sattırarak çok daha büyük bir namussuzluğun örgütleyicisi konumuna düştüm. Bundan ötürü özür dilerim. Kitabımı fahiş fiatla satın alan tüm okurlarım İnsancıl Yayınlarına başvurarak paralarını geri alabilirler.

Yine ben, okuyucunun 25 binden aldığı kitabı yazarı olarak toptan 90 bin liradan satın alarak yazarların zekalarına duyulan güveni sarstım, yazarlık saygınlığını iki paralık ettim; bundan ötürü de tüm yazarlardan özür dilerim.

Yine ben, düşünce ürünlerinin mal-meta olarak görülmesine karşı bunca yıldır mücadele ettiğimizi zannederken, "kitabı istediğim kişiye istediğim fiyattan veririm," diyen ve arkamdan "yarın mallarını on bin liradan satacağım," diye bağıran arkadaşıma bile yanıt veremedim. Bu basiretsizliğimden ötürü, benim hâlâ mücadele ettiğimi sanan okuyucularımdan özür dilerim.

Kaan ARSLANOĞLU

Erdoğan Alkan "Şair, Şiirin Kurallarını Kendi Yaratır"

Ayhan AYDIN

Sizce şiir nedir? Şiirin kuralları var mıdır?

Şiirin tam bir tanımını yapmak zordur, yine de çeşitli tanımlar yapıldı. Örneğin romantiklere, romantik gerçekçilere ve toplumcu gerçekçilere göre şiir esinleme sanatı, simgecilere ve gerçeküstücülere göre ise çağrışım sanatıdır. Bir tanım yapmam gerekirse, diyebilirim ki "şiir dolaylı anlatımla çağrıştırarak, izlenimler uyandırarak, duygu ve düşünceleri yoğunlaştırma sanatıdır." Kurallarına gelince, elbette uyaka, içuyaka, imgeye, simgeye, benzetme, eğretilemeye v.b.g. değgin bazı kurallar her zaman var olageldi. Ama şiir bu kuralları bilmek değildir. Şair şiirinin kurallarını kendi yaratır, Mayakovski'nin deyimiyle "şair dediklerimiz de zaten şiirin kurallarını kendileri yaratanlardır."

***Ekuanil Çiçekleri* ve *Kuş Ormanı* adlı şiir kitaplarınızda yer alan şiirleriniz bireyci, "Kıyı" daki bazı şiirlerinizde ise toplumculuğa yönelmişsiniz. Bu değişim nerden kaynaklanıyor?**

Şiirin **bireyci** ve **toplumcu** şeklinde değerlendirilmesini doğru bulmuyorum. Böyle bir değerlendirmenin şaire zararı dokunuyor. Yazılan şiir siyasal bir düşünceye yönelmeyip insanın ya da şairin kişisel acılarını, mutluluk ya da mutsuzluklarını dile getiriyorsa bu durum şairin toplumcu ya da devrimci olmadığını mı gösterir? Devrimci ve ilerici şair tepki ve düşüncelerini ille de şiirle mi anlatmak zorundadır. Kendimi örnek vereyim. ***Ekuanil Çiçekleri*** ve ***Kuş Ormanı***'ndaki bireyci dediğiniz şiirleri yazdığım sıralarda önce **Yön** daha sonra **Devrim**'deki yazılarımda, TV programlarımda ülkenin sosyal sorunlarını ve acılarını sergiliyordum. Bu nedenle de kaymakamlığım ve TV yapımcılığım sırasında ardımda hep ajanlar bulundu, soruşturmalar açıldı, görevden men edildim, göz altına alındım, v.b.g.. Sanat toplum içindir, sanat sanat içindir gibi kesin ayrımlar şiir ve bütün sanatlar için zararlıdır. Sanatçı Robinson olmadığına ve bir toplum içinde yaşadığına göre elbette içinde yer aldığı toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarından etkilenecektir. Ayrım sanatçının düşüncesinden değil, düşünceyi anlatma, işleme biçiminden, yöntemden doğuyor. Tepkisini kimi sanatçı **doğrudan** sergiler, **açık anlatımı** seçer, kimi sanatçı ise örtülü, gizemli, simgesel, yani **dolaylı** anlatımdan yanadır, **çağrışım** yoluna başvurur, okuru önce düşünmeye yöneltir.

Eylül Çalgıcısı'nın ***Kıyı* bölümündeki *Üç Soluk*, *Altın Ok*, *Yurt* gibi şiirlerde, *Kırmızı Çatkı* bölümündeki Yol ve Cenk şiirlerinde adeta bir destan havası var. Ancak, bildiğimiz kadarıyla destanlar uzun şiirlerdir, bunlar ise kısa şiirler.**

Aslında bu destan havası *"Kıyı"*daki *İlkel* şiiriyle başlayıp, ***Elimde Güller ve Rüzgar***'ın *Çatkı* bölümünde devam eder. Önce destan konusundaki düşüncenize değinmek isterim. Destan yiğitlik duyguların dile getiren şiirdir, uzun olması şart değil. Aksi takdirde nice uzun şiirler, örneğin Dıranas'ın ***Ağrı***'sına, Faruk Nafiz'in ***Han Duvarları***'na destan gözüyle bakmamız gerekirdi. Ayrıca o kısa şiirlerim de uzun bir şiirin bölümleri gibidirler. Onları niçin yazdım? Orhan Kemal, Yaşar Kemal, bazı romanlarıyle Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Talip Apaydın ve Başaran romanlarında bu toprağın ve bu toprağın insanlarının sesini duyurdular. Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Dağlarca ve birkaç şairimizin dışında, şairlerimiz bu topraklara ve bu toprakların insanlarına **soyut** yaklaştılar. Sanki Anadolu topraklarını, Anadolu insanını değil de kimlik ve kişiliği dünyanın her yanında aynı olan evrensel bir insanı ve dünyanın her yanında aynı olan evrensel görünümleri yazdılar. Ben sözkonusu şiirlerde bu toprakların ve bu toprağın insanını serüvenini, sesini yansıtmaya çalıştım. Ancak yazdıklarım henüz oluşmamış bir bütünün parçalarıdır, bu bütünü ilerde tamamlamaya çalışacağım.

Materyalist olduğunuz çeşitli yazılarınızdan biliyoruz. Ancak *Duman*, *Çocuklar*, *Gezginler* gibi bazı şiirlerinizde gizemci bir hava var. Nedenini açıklar mısınız?

Gizemcilik şiirin ülküsel'e, Tanrı'ya dönüşü olgusudur. Oysa benim şiirim insana ve doğaya yöneliktir. Gizemcilik materyalist şairlerin, bir Rimbaud'nun, Aragon'un, bir Dağlarca'nın da ilgisini çekmiştir. Gizem şiiri süsler, örneğin bir doğa betimlemesine duman ve pus katar, doğayı tül altından sunar. Söylemek istediğim şu, gizem meteryalist bir şairin elinde insanı tanrılaştırma, tanrıyı insanlaştırma, doğa ve nesneleri tül altından, insanın ruh haline göre yansıtma aracı halini alır.

Evet, bir bakıma gizemli dünyaların insanlarıdır şairler. Gizemli sözlerin mimarları. Varolan dünyayı bir de kendi dizeleriyle yeniden yazan, yeniden yaşayan insanlar, şairler... Sisli denizler, dağların ıssız yüceliği, savaşlarda çocuklardan akan kanlar, kimsesiz aç bir ihtiyar, kuşlar, sonsuzluk kadar büyük acılar, barış, uğruna ölünen özgürlük, faşizme karşı en büyük savaşçı, şairler...

Sayın Alkan, her birini derin bir duyarlılığın ürünü olarak gördüğümüz şiirlerinizde yalnızlık, hüzün, umutsuzluklar, soğuk odalar, tozlu vazolar, kimi şehirlerin anıları gizli. Bir şiirinizde, *"Ben ayrılıklar ozanı / Mevsimlerin eylül çalgıcısıyım, / Otların yağmurlu kirpiklerine / İniyor yıldızlardan sesim"* (Eylül Çalgıcısı), bir başka şiirinizde *"yaralı bir güvercinim / kanadı kırık / kan çeşmesiyim* / (...)" diyorsunuz.

İçtenliğinize sığınarak Şair Erdoğan Alkan'ı sevgileriyle, umut ve umutsuzluklarıyla bize anlatmanızı istemek, neler söylersiniz?

Aragon **"Mutlu aşk yoktur"** diyor. Bilmem dikkatinizi

çekti mi? Her şeye karşın, en kalıcı ve en güzel şiirler aşk şiirleridir. Şairler ise mutlu aşklarının değil, hep mutsuz, kırık, karşılıksız aşklarının şiirlerini yazdılar, böylece, bir tür psikanaliz yöntemiyle acılarını, hüzünlerini hafifletiyorlar. Size bir sır vereyim, aslında şairler mutsuzluğu arzular ve isterler, mutlunun değil mutsuzun peşinden koşarlar. Kökeni çocuklar dönemlerine dayanan suçluluk duygusunun yarattığı mazoşist bir davranış belki de. Ancak, mutsuzlukları asla yapay değildir. Freud sanatçıların çoğunun nevrozlu olduğunu söyler, bu bulguya ben de katılıyorum. Şiirlerimde karamsar dizeler çok, demek ki mutlu bir yaşamım olmamış. Yaşamları benimkinden çok daha kötü koşullar içinde geçen insanlar yok mu? Elbette var, ama dedim ya, biz şairler mutsuzluğu seviyor, hatta durumumuzu abartıyoruz. Şairlerin çoğu bencildir, ego'su ağır basar. 18 yaşında tüberküloza yakalandım, 1953-58 yılları arasında, yani 18 ile 29 yaşlarım arasında her yıl prevantoryumlarda, sanatoryumlarda yattım. Çok kan tükürdüğüm için rüyalarıma da hep kan girerdi. Kendimi her an ölebilecek biri gibi görüyordum. Mutsuzluğumda gençlik yıllarındaki bu ölüm korkularının da payı var. Aşk yaşamımda ise daha çok ben başkalarını mutsuz ettim. **"Ayrılık"** şiirimde çok işlediğim bir tema. Babamı küçük yaşta yitirdim ve anneme aşırı bir sevgiyle bağlandım. Annem köy öğretmeniydi, ben öğrenim nedeniyle hep yatılı okullarda ve başkalarının yanında, annemden ayrı yaşamak zorunda kaldım. Yetişkinin, dolayısıyla şairin kimlik, kişilik, yapı ve duygularına büyük oranda çocukluk döneminin yaşam ve anıları yön veriyor. Bir husus daha var, şairler şiirlerinde hep kendilerini anlatmazlar ki! Örneğin sorunuza aldığınız **"Yaralı bir güvercinim / kanadı kırık / kan çeşmesiyim"** dizelerinde kendimi anlatmıyorum, başkalarıyla özdeşleşiyor, başkalarının acılarını dile getiriyorum.

Birçok şiirinizde düşlerle karışık yoğun çocuk temalarını görüyoruz. Çocukluk anıları, çingene çocuklar, bilyalar... şiirlerinizin içine sinmiş. Bazı örnekler :

"Biz yosunlu ellerinde / Kuzey rüzgarları uyuyan / Komşuların öpmediği çocuklar / Yalınayak dolanırdık kumsalda / Annemizin endişesiydi zaman" (O çocuklar ne oldu bilmiyorum).

"Gülümser mavi dudaklarıyla deniz / ve büyür kentin arka sokaklarında / Zurna çalan çingene çocuklar" (Gülümser Mavi Dudaklarıyla Deniz).

"Karaya vurdu çocuklar" (Kar Sonatı).

"Okşanmadık çocuklar kadar yalnız" (Geçmiş Ola).

"Astılar folkloruyla, usuyla, duyularıyla / Kendine küçülen bir çocuğu kuytularda" (Gecenin Boynunda Kan).

"Ben oyuncaksız kalan çocuk / Büyük odalarda ufacık" (Yalnız Adamın Şarkısı).

"Değil bilyelerden oyuncağım / Mutluluğum ölümsüzlüğe tutsak" (Veda).

"Çocuk yürekli isa" (Utçu Leylaya Ağıt).

"Doğar kiraz dudaklı, hurma dudaklı çocuklar" (Ölümden Öte Sevi).

"Çocuklar dağıldı aydınlığa" (Yurt).

Şiirlerinizde bu denli çocuk teması olmasının nedenleri nelerdir. Bize çocukluğunuzdan, dünyaya çocuk duyarlılığıyla bakan Erdoğan Alkan'dan bahseder misiniz?

Ben Freud'u çok sever ve bulgularına da katılırım. **"Yazınsal Yaratıcı ve Yaratıcı İmgelem"** yazısında özetle şunları söyler: *"Çocukken en çok sevdiğimiz ve en çok yaptığımız şey oyun oynamaktır. Büyüklere öyküdüğümüz, eşyaları kendi arzularımıza en uygun biçimde yerleştirdiğimiz, kendimize özgü bir dünya kurduğumuz bu oyunlar bize büyük tad verir. Büyüyünce ise artık oyun oynayamayız. Ama, bir kez tadılmış zevkler bir daha terk edilemeyeceğinden, ancak, terkedilmiş bir zevkin, bir tadın yerine bir başkası konulabileceğinden, oyunun yerini artık hayaller alır. Oysa yaşam çocuk dünyasındaki yaşam değildir. Bu yetişkin yaşamda eşyaları kendi arzumuza uygun biçimde sıralayamayız. Karşımıza toplumsal, ekonomik, aktörel (ahlaki) nice engeller çıkar. Kurduğumuz düşleri, hayalleri de gerçek yaşama uymadığı için saklarız. Şairler farklı insanlardır, onlar şair sanatına sahiptir. Esin Perisinin armağanıyla, estetik ve teknik becerileriyle, örtülü anlatım inceliğiyle, hayallerini tıpkı çocukların oynadığı bir oyun gibi kağıt üstüne dökerler, böylece gerilimlerinden, bunalımlarından kurtulurlar".* Şiir bir tür, şairin çocukluğunda oynadığı oyun demek ki. Nesnelerin yerini sözcükler alıyor. O halde şairin şiirinde, benim şiirimde çocuğun ve çocukluğun yoğun bir biçimde yer alması doğal değil mi? Ayrıca yetişkinin bütün bir yaşamına çocukluk döneminde edindiği kişilik ve çocukluk dönemi duygularının yön verdiği biliniyor. Mutlu bir çocukluk mutlu insan, mutsuz bir çocukluk ise mutsuz insan yaratıyor. Bir başka etken daha var. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın ***Çocuk ve Allah*** kitabı beni çok etkilemişti.

Siz ve sizin gibi az sayıda yazar ve şairler gerçek bir yazın savaşımı veriyor, çalışmalarınızı devrimci yayınevlerinde yayınlatıyorsunuz. Sömürüye karşısınız, emekçinin ve yoksul insanın onuru ve alınterinden yanasınız. Ülkemizde sanat da adeta şovlaştırılıyor. Birtakım insanlar sanat adına kapitalist yayınların başına getirilmiş, hem kendi propagandalarını, hem de çevrelerindeki mutlu azınlığın uskuruna girmiş yazar ve şairlerin propagandalarını yapıyorlar. Çalışmalarımızın önü kesiliyor, sesiniz kısılmak isteniyor. Sanat ve edebiyatta sömürücü atar şovuna son vermek için nasıl bir savaşım vermeliyiz?

En iyi savaşım aracı yapıtın kendisidir. Çok çalışmak ve iyi ürünler vermek gerekir. Zoraki Ünlüler tarihin bütün dönemlerinde ve bütün ülkelerde geçici bir süre varolmuşlar. Boy boy yazı, şiir ve fotoğraflarıyla dönemin "medya"sında, basın organlarında, tablolarda, gravürlerde yer almışlar. Ama zaman hepsini silip süpürmüş. Gerçek değerler ise ırmak diplerinin çamurlarında parıldıyarak kendilerini kabul ettirmiş, süregelmişler. Ancak, Türkiye konusunda bir umutsuzluğumu belirtmek isterim. Bireysel duygular ve kıskançlık ağır basıyor, araştırmacımız az, gelen kuşaklar fincancı katırlarını ürkütmekten korkarak daha çok kendi yaşıtlarını yıpratıyorlar. İyi araştırmacı az, hele de eleştirmen çok çok az. Şiirimiz ve yazınımız öncelikle eleştirmene gereksinim duyuyor. Araştırmacı varolanı araştırır, inceler, derleyip toparlayarak sunar. Ama eleştirmen sanatçının yapıtlarına bakarak yeteneğini anlar, topluma muştular ve yazılarıyla bir anlamda sanatçıyı büyük sanata doğru yönlendirir.

Eleştirmenin, araştırmacıdan çok farklı olduğunu söylüyorsunuz. İlerde ünlenecek yazarın, şairin, ressamın ilk ürünlerinde bunu görebilen kişinin iyi bir eleştirmen olabileceğini vurguluyorsunuz. Türkiye'de gerçek anlamıyla eleştirmen var mı, eleştirmenlerimizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Günümüz Türk şiirini ve sanatını incelediğimiz zaman bunun ancak 70 yıllık bir geçmişi olduğunu görürüz.

Bir devlet, bir toplum, bir kültür yaşamında 70 yıl nedir ki! Batı uygarlığıyla batı kültürünün ayrı şeyler olduğu düşünülmemiş. Sanatta batıya öyküdüğümüz için dil bilen bazı şairler gibi dil bilen bazı sanatseverler, yazıncılar ortaya çıkmış. Ne yapmışlar? Olumlu ya da olumsuz, sesini zaten duyurmaya başlayan şairlerle ilgili düşüncelerini söylemişler. Hepsi bu. Ataç'ı alalım ele, ona bir eleştirmen denebilir mi? Yerdiği Orhan Veli ve Atilla İlhan şair olarak adlarını sürdürmüş, övdüğü Ahmet Kabaklı sıradan bir gazete yazarı olmuş. Oysa eleştirmen gerçek sanatçıyı topluma ilk muştulayan insandır. Fransızlar Wagner'i yuhlarken Baudelaire onun büyük bir müzisyen olduğunu

yazmış, ressam Delacroix'nın büyüklüğünü ilk o muştulamıştı. Üstelik Baudelaire bir şair. Ruslar genç yaşta ölen Bellini'nin adını elbette unutmazlar. Kısa yaşamı içinde geleceğin nice büyük sanatçısını müjdeledi. Ya bizde? Atilla İlhan'ın dipnotlarını okuyun, Fransızların sekiz yüz yıllık "ballade"ını yeni bir şekil sanan Fahir Onger'le alay ediyor. Toplumcu abileri Attila İlhan'ın kulağını çekiyor, sakın öznel duygularını dile getirme, yok olursun diyor. Kimler yok edecek? Eleştiri yazacak yerde, papağan gibi onların sözlerini yineleyenleri cezalandıracak birkaç kişi. Bir tarihte Amerika'dan Hüseyin Cöntürk adlı bir mühendis gelmişti. Cebinde doları var. Genç şairken (bu genç şair sözcüğünü bile zevkle girgira aldığımız günlerde) beleş içki için herkesin kıçına takılır, kafayı bulup ayrıldıktan sonra da bu sanatseverlerle (onlara aslında sanatsevici derdik) alay ederdik. İşte bu mühendis kendine genç sanatçılar, daha doğrusu hiç değişmeyecek ve hep varolacak içki dalkavukları bulmuş, istatistik falan gibi. Amerikadan öğrendiği sözlerle şairlere tırpan atmıştı. Sanırım, yazılarının bir tekinde bile geleceğin şairini müjdeleyemeyen Asım Bezirci de bu yıkıcılıkta ona alkış tutmuştu. İşte bizdeki eleştirmenlik. Kendinden zaten söz ettirenleri ve senden söz edenleri öğecek ama öte yandan yeniyi, bilinmeyeni, değişik'i, alışılmamışı sessizlikle geçiştireceksin. Ta ki o yeni, o değişik, o alışılmamış kendini kabul ettirinceye dek.

Sayın Alkan, Türkçe'ye Arthur Rimbaud'yu, Charles Baudelaire'i, Paul Verlaine'i en iyi şekilde kazandırdınız. Bunun yanında Mallarme'den, Aragon'dan, Neruda'dan yaptığınız çeviriler geniş ilgi gördü. Aynı zamanda Türk Dil ve Edebiyatını incelemiş birisiniz. Önemli çalışmalarınızdan birisi de bize Cumhuriyet Döneminden beri Türk şiiri diye, tabiri caizse, yutturulmaya çalışılan şiirin Batılı şairlerin şiirlerinin yağmalanıp, kopyalanmasından başka bir şey olmadığını gösterdiniz. Bunu biraz açar mısınız, hangi şairlerimiz, hangi Batılı şairleri kendine katmıştır?

Türkiye'de batılaşmayla birlikte, sanatçılar ve entellektüeller arasında garip bir düşünce de ortaya çıkmış: madem batılılaşıyorsun o halde batının uygarlığını ve kültürünü de sahiplenebilirsin. Böylece, başta Galatasaray mezunları olmak üzere, kimileri kendilerini adeta fransızların torunları kabul ederek Türk şiirini Fransızlaştırmaya başlamışlar. Öyle ki bu yağma dil bilenler arasında çok doğal hale gelmiş. Cahit Sıtkı Tarancı, Apollinaire'in ***"Geçiyordum Seine kıyısından / Eski bir kitap koltuğumda"*** dizelerini ***"Geçtim bir akşam Sadabat'tan / Koltuğumda Nedim divanı"*** şeklinde hemen hemen aynen kullanabiliyor. Aynı şeyi Verlaine'in dizelerini aktararak da yapıyor. Ahmet Hamdi Tanpınar Nerval'i yağmalıyor. Ölümünden sonra kitabında yayınlanan bir şiirinin olduğu gibi Baudelaire'den alındığını görüyoruz. Necip Fazıl, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Ahmet Muhip, İlhan Berk, Attila İlhan, Cemal Süreya, Ece Ayhan gibi şairlerimizde de Fransız şiirinden alıntı dizeler var. Bu rahatlık nerden doğuyor? Belki de, ***"benden öncekiler apartmış, niçin ben apartmayayım, nasıl olsa kimse ayrımına varmıyor"*** gibi yanlış bir düşünceden. Batı'dan aktarma, uyarlama, aynen alma sanatımızın bütün dallarında var. Çalıntı, hırsızlık nerdeyse doğal kabul ediliyor. Tepki yok. Kendimden birkaç örnek vereyim. Zülfü Livaneli denen bir türkücü var. Sesi yanık ve güzel. Bununla yetinseydi ya: Başta ***"Leylim ley"*** olmak üzere, evime karısıyla gelip teype aldığı bestelerimi ve uyarlamalarımı, ayrıca, Feyzullah Çınar'ın başta ***Merhaba*** olmak üzere bütün türkülerini kendi bestesi olarak pervasızca topluma sunabiliyor. Sinemacılar Varlık'ta yayınlanan ***"Düş Gezginleri"*** adlı yazımın, başlığını, şiir kitabımdaki ***"Geçmiş Zaman Çiçekleri"***'nin adını filim adı olarak sahiplenebiliyorlar. Kısaca, yazınımız, sanatımız ve şiirimiz başkalarının malını "miri mal" gibi sahiplenme alışkanlığından bir türlü vaz geçmiyor.

En kalıcı, en iyi şiirler aşk şiirleridir dediniz ama bize aşklarınızdan hiç söz etmediniz. Çok aşık oldunuz mu?

"Ağrıyan Diş İçin Kaside" şiirimdeki bazı dizeler bu sorunuza kısmen yanıt verebilir.

Dişim ağrıyor Gecede ay var
Bardakta şarap eski sevdalar
(...)
Dişim ağrıyor gözümde sancı
Güneş bu çıplak şimdi yabancı

İğneli fıçı etin üstünde
Nurteni öptüm ay ışığında
(...)
Nerimanın evi köpürüyor su
Beyaz çarşaflarda peynir kokusu
Dişleri titriyor Suzanın göğsü
Mavi ve kocaman karpuz tarlası
(...)
Dişim ağrıyor Gecede ay var
Bardakta şarap eski sevdalar.

Aslına bakarsanız gerçek aşkım karımdır.

Dostluk kavramını nasıl değerlendiriyorsunuz, mesela hiç dostunuz var mı, Erdoğan Alkan kimleri niye sever, kimleri dost bilir?

Halkımız gerçek dostu "kara gün dostu" sözüyle çok iyi tanımlamış. Gerçek dost acılı, sıkıntılı günlerde yanınızda olan, acılarınızı bölüşen kimsedir. Dostluğun arkadaşlıktan başka şey olduğunu insan zamanla ve deneyimler sonunda anlıyor. Çok az sayıda da olsa geçmişte bazı dostlarım oldu. Şimdi ise bir tek dostum var, Necati Sipahi. Aslında yalnızlığımda yaşamayı severim. Bir ölçüt vermek gerekiyorsa, gerçek dost hiçbir karşılık beklemeksizin yaşamınıza katılan, sevinçlerinizi olduğu kadar acılarınızı da bölüşen insandır.

Değer yargılarıyla dünyayı nasıl algılıyorsunuz. Kişileri hangi ölçülere göre değerlendiriyorsunuz, sizce iyi-kötü nedir, mutluluk nedir?

Organik, inorganik, bütün varlıklarıyla dünya sanatçı için bir sanat aracıdır. Her şeye "ondan ne üretebilirim?" şeklinde araştırmacı bir gözle bakar. Bu nedenle de sıradan, sade bir insan gibi dünyanın tadına varamaz. Dünyanın değer yargılarına gelince, acımasız bir sanayi, teknoloji, üretim-yeniden üretim ilkeleri, kısaca burjuvazinin sömürüye dayanan üretim ve tüketim ekonomisi yüzünden değer yargıları yozlaşmış, çıkara dayanıyor. İnsanlar birbirlerini ezmeye zorlanıyorlar. Kişiler kendi kurtuluşları, gelecek kuşakların kurutuluşu için bozuk düzenleri yıkmalıdır. Bu savaşımı verenler iyilerdir, burjuvaziyi destekleyenler ya da ona kayıtsız kalanlar ise kötülerdir.

Mutluluğun bir tanımını yapmak zor. Filozoflar bunun için kitaplar doldurmuşlar. Şunu söyleyebilirim: sürekli mutluluk değil, sadece, mutlu anlar vardır.

Şairlerin birçoğunun içkiyle aralarının iyi olduğu biliniyor.. Bütün şairler içerler mi veya niye içerler?

Şairler aşırı duyguludur, yaşamın çetin koşullarına direnemez, içkiye sığınırlar. Baudelaire "şarap duyguları biler" diyor, yani bir yerde içki şiirin yaratılmasına katkıda da bulunur.

Bütün şairlerde içki alışkanlığı var diyemeyiz.

Ülkemizde niteliksiz, derinliksiz, sığ bir ansiklopedi furyası olduğu gibi, bir de antoloji furyası başladı. Gereğinden fazla yüceltilen şairler antolojileri doldururken, değeri anlaşılmayıp veya anlaşılması istenmeyerek antolojilere alınmayıp dışlanan şairler de var. Bu antoloji furyasına karşı neler yapılmalıdır?

Gazeteciler gibi geçimini ansiklopedilerde çalışarak, ansiklopedilerde çalışanlara yön vererek sağlayan kimse-

ler var. Anamal sahipleri kültürsüz oldukları için işi belli kimselerin sorumluluğuna bırakıyor. Bu belli kimseler de dilekleri gibi at oynatarak ansiklopedilere kendi dalkavuklarını sokuyor, sevmediklerini yeni baskıdan çıkarıyorlar. Ayrıca, maddelerin çoğu çeviri, araştırmaya dayanmıyor. Böyle olunca da acemi çevirmenlerin yanlışları olduğu gibi ansiklopediye giriyor. Yapılacak tek şey kötü ansiklopedilerin yanlışlık ve eksikliklerini ortaya koymak, teşhir etmek. Antolojilere gelince, iyilerin yanı sıra elbette kötüleri de var. Bu konuda daha çok dünya şiirine değgin antolojilerdeki süreğiden bir kötü uygulamaya dikkati çekmek istiyorum. Hazırlanan yeni bir antoloji yenilik getirmeyip eskilerin yinelenmesi olmaktan öteye gidemiyor. Örneğin ben daha 1965 yılında Paul Verlainei kitap yaptım, şairin kırk şiirini çevirdim. Antolojilere bakın, eskilerde de, yenilerde de Verlaine karşınıza hep Cahit Sıtkı'nın yaptığı iki, üç çeviriyle çıkar. Nerval'in en ünlü şiirlerini çevirip *Broy* ve *Varlık* dergilerinde yayınladım. Ama antolojilerde Nerval'i hâlâ Cahit Sıtkı'nın ve Orhan Veli'nin yaptığı, büyük Nerval'i hiç de temsil etmeyen iki şiirle bulursunuz. Eskilerden farklı olmayacaksa niçin yeni bir antoloji hazırlanır? Ayrıca, dünya şiirine değgin antolojileri hazırlayanlar genellikle çevirmen şairlerimiz oluyor. Onlar da antolojiyi kendilerinin ve yakınlarının çevirileriyle dolduruyor. Yapılacak şey iyi antolojilere hakkını verip kötüleri eleştirmek. Elden başka şey gelmez.

Dilimize şair Arthur Rimbaud'yu ilk kes siz kazandırdınız. Rimbaud, yaşadığı dönemin toplumsal kurumlarını sorgulayan, isyan eden, baskıya karşı mücadele veren, yeni arayışlar içine giren, yaratıcı - üretici bir şair. Şöyle diyor: "*... Ozan olmak isteyen kişinin ilk incelemesi kendini bütünüyle tanımasıdır. Ruhunu araştırır, onu dikkatle gözetip denetler sınayıp dener, öğrenir. Ruhunu tanır tanımaz onu işleyip geliştirmesi gerekir. Amacı bilinmeze varmaktır. ozan ateş hırsızıdır, insanlıktan sorumludur.", "... Yenilik de çok önemli, şiir, özüyle, biçimiyle de yenilik sergilemeli" (Ateş Hırsızı, s. 32). "... Tüm duyuları uzun süre, sonsuzca ve bilinçle bozup değiştirerek kendini bilinci, görünmezi gören kılar ozan* (s.33)".

Kitabınızda onunla ilgili bazı belirlemeleriniz de şöyle: "... Tümtutuculardan, yaşlı bürokratlardan, din adamlarından, yazdığı şiirlerle acısını alır. Kızkardeşi İsabell'in Kudas töreninden sonra İlk Kudas Törenleri şiirini kaleme alıp kiliseyi, Hristiyan dinini acımasızca eleştirir. İsa'nın insan enerjisini çalan bir hırsız olduğunu, sübyancı papazların küçük kızlara sulandığını yazar. Bu arada Paris'teki şair Banville de ağzının payını alır. Şiirlerinde çiçek adlarını sayıp duran Banville'i ve ona benzer "otoburları" *"Çiçeklerle İlgili Ozana Söylenenler'de* alayı alır." (s.33)." "... Öfkeli Rimbaud her şeye kızıyor, annesine, kiliseye, rahiplere, öğretmenlere bütün işyarlara, bütün tüze ve tüzecilere, bütün yöneticilere, yasalar, gelenek ve göreneklere, erkeklere, kadınlara, bakkallara, manavlara, soyuna sopuna, aşağılık bulduğu ülkesi Fransa'ya, hatta bütün Avrupa'ya, bütün Batı'ya kızıyor, kargışlar yağdırıyor. Bütün rejimlere karşı haykırıyor:

Sanayiciler, soylular, saylavlar, geberin
Cumhuriyetçiler, krallar, ordular, yeter be
Sömürgeler, halklar, canlarınıza ot tıkansın." (s.54)

Ne kadar acıdır ki, ölümünden yüzyıl sonra, günümüz star sistemi sanatçıları, Rimbaud'nun eleştirdiği şairlerin komik durumuna düştüler. Rimbaud'yu anlamayı bir tarafa bıraktılar, onun şiirindeki harflerin şekliyle ve renkleriyle ilgileniyorlar.

Üzerinde bu kadar incelemelerde bulunduğunuz Rimbaud hakkında siz neler söyleyeceksiniz. Onun şiirinin büyüklüğü nereden kaynaklanıyor. Niçin ülkemizin şairleri, (varsa, eleştirmenleri, yazarları Rimbaud'da olduğu gibi, bir başka şair ve yazarı olduğundan farklı algılıyorlar ve yansıtıyorlar?

"Ateş Hırsızı" adlı kitabımda Rimbaud'nun sanatını geniş bir biçimde değerlendirmeye çalıştım. Tek bir tümceyle söyleyeyim. Rimbaud'nun şiirinin büyüklüğü özgünlüğünden, içeriğin yenilik ve şaşırtıcılığından, dize ve tümcelerdeki çok sağlam kurgu örgüsünden, yaban ve ham sesinden, imge ve simgelerin tazeliğinden, ve özellikle de yozlaşmış kensoylu kurum ve kuruluşlarına yiğitçe başkaldırmasından doğuyor. Ülkemizdeki bazı şairler ise şiirin bu yanlarını göremeyip harflerin şekli ve renkleriyle ilgilendiler. Çünkü Fransa'da her eskiyen yenilik onlarca yıl sonra bize yenilik olarak giriyor, çünkü bazı şairlerimiz büyük evrensel şairlere öykünmeyi alışkanlık haline getirmişler. Evrensel bir sanat mirasından hangi ölçüde yararlanacaklarını bilmedikleri için Rimbaud'yu da, Neruda ve Aragon'u da, diğerlerini de farklı algılıyorlar.

Batı'yı taklit etmeden, kendi şiirini yazan büyük şairlerimiz de yok değil, "Türkçenin Ses Bayrağı" Fazıl Hüsnü Dağlarca, Kürt kültürünün büyük şairi Ahmed Arif, bu şairlerden ikisi. Bu şairleri nasıl değerlendiriyorsunuz, şiirleri hakkında neler söyleyeceksiniz?

Her ikisi de büyük şair olduğu için yabancı şairlere öykünmeye gereksinim duymadılar, geleneksel şiirimizden yararlandılar. Dağlarca gizemciliğin, Ahmed Arif aşiret yaşam ve duygusunun sesleri oldular. Doğu Anadolu'da zengin bir sanat malzemesi var, Türk sanatçıları yazık ki bu malzemeden yoksun kaldılar. Sanırım dalgınlığınıza geldi. Büyük şair Nazım Hikmeti unutmayalım.

Günümüz Türkiyesinde sayısız Rimbaud taklitçisi türedi. Şairin eserlerinin yağmalanması yanında, bir de basit kopyacılık, öykünmecilik çabaları var. *"Ateş Hırsızı"*ndan, ateş çalarak, küllenmiş dünyalarını aydınlatabilecekler mi bu 'hırsızlar'?

Rimbaud'yu bütünüyle çevirdim. Artık okur Rimbaud çalıntılarını rahatça yakalayabilir. Bir şeyin aslı ortadayken taklidi neye yarar? Basit kopyacılıkla Rimbaud'ya öykünenler kendilerine yazık ederler.

Günümüz Türkiye'sinde birçok küçük şair 'büyük şair' olarak gösteriliyor. Kimi eleştirmenler kendilerine de pay çıkarmak için olsa gerektir, büyük yetenek diye şiiri katledenleri bize okutmaya çalışıyorlar. Behçet Necatigil, Arif Damar'dan sonra Memet Fuat da buna yöneldi. "Çocuğum olsa ona tecavüz ederdim" diyen, 'küçük şair' İskender'i geleceğin yeteneği olarak tanıttı. Bu konudaki fikirleriniz nelerdir?

Behçet Necatigil derken neyi kastediyorsunuz?

Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip gibi şairliklerini henüz kanıtlayamayacak kadar genç yaşta ölen iki şairi antolojiye aldı. Behçet Necatigil'e saygı yüzünden de bu gelenek sürüp gidiyor.

Haklısınız, genç yaşta ölen bir şair antolojiye girer, ama bunu hak edecek kadar özgün şiir yazmışsa, ya da yazdığı çok az şiirle önemli bir yenilik getirmişse. Rüştü Onur ve Muzaffer Tayyib'in böyle bir özellikleri yok. Sanırım bazılarında yeni Rimbaud'lar yaratma hevesi var. Evet, Arif Damar da Antalya'dan ölmüş bir genç şair buldu. Küçük İskender'e gelince, şiirlerini okumadım, bir şey söyleyemem. Ancak "çocuğum olsaydı ona tecavüz ederdim" demişse bu bir başkaldırı değil,yozlaşma (dejenerasyon) örneğidir. Bu sözü söylemişse, belli ki zaten evlenmeyecek ve çocuğu da olmayacak

Divan şairleri nasıl ki Fars Edebiyatını taklide yönelmişlerse, Cumhuriyet Dönemi Şairleri de Batı'yı taklide yöneldiler. Fakat, Anadolu'da yüzyıllar ötesinden gelen bir halk kültürü ve şiiri var. Büyük halk ozanlarımız ölümsüz eserler yaratmışlar. Sonradan yetişen aydınlarımız, yazar ve şairlerimiz ise bu kaynakla bağlarını kesmişler, bu önemli kaynaktan yarar-

lanmamışlar,. Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Ruhsati, Seyrani ve hakkında bir roman çalışmamız da olan aşık Veysel bizim kültürümüzün kurucuları aslında. Yunus Emre Batı'da bizden daha iyi tanınıyor, Halk kültürümüz ve Halk Ozanlarımız hakkında neler düşünüyorsunuz, niçin günümüz şairi Anadolu halk kültürünü yadsıdı?

Aydın (!) denen azınlıkla halk arasındaki kopukluk yeni değil, Osmanlı İmparatorluğu zamanında da vardı. Bu kopukluk aydınların (!) halkı küçümsemesinden doğuyor. Halkı küçümseyince elbette halkın sanatına, folklora, halk şiirine de kayıtsız kalacaklardı. Bir başka etken daha var, halk şiirine kayıtsız kalanlar yalın güzellikle, sade güzellikle basitlik ve kolaylık'ın farklı şeyler olduğunun ayrımına varamamışlar. Halk şairi yalın güzelliği yakalamış. İmgelerini, simgelerini, benzetmelerini, eğretilemelerini yaşanan hayatın malzemelerinden, halkın bildiği ve kullandığı malzemelerden alırlar. Yunustan bir örnek vereyim. Sevgilisinin güzelliğini şöyle dile getirir: *"Yüzünün arılığı bulgur ve nohut gibi / İki kaşın ay, alnın genç aya ders öğretir", "Gözlerinin bakışı can alan iki çıra".* Karacaoğlan yalnızlığını, çaresizliğini, kaçışını şöyle anlatır: *"Aradılar bir tenhada buldular / Yaslandılar dallarımı kırdılar / Yaz bahar ayında bir köz verdiler / Yandım gitti başı karlı dağ iken".* İşte aslında çok güç olan bu yalın güzelliği şairlerimiz basit ve kolay anlatım sandılar. Böylece zengin bir şiir mirası değerlendirilmedi. Sivaslı olmanın etkisiyle ben şiiri halk şiiri aracılığıyla sevdim. Adını saydığınız halk ozanlarını kezlerce okudum, Doğu Perinçek'in çıkardığı *İşçi Köylü* gazetesindeki yazılarımda folklorumuzu tanıtmaya çalıştım. Şairlerimiz bu toprakların sesini vermek istiyorlarsa - ki her şair ancak kendi topraklarının, kendi insanının sesini duyurabildiği zaman vardır - bu zengin kaynaktan yararlanmalı, ileri bir şiir bilgisi ve tekniğiyle yalın ve sade güzelliği yeniden üretmelidir. Sözünü ettiğim şey elbette ki klasik kalıp ve deyişleriyle halk şiiri yazmak değil. Yunus Emre'yi Batı bizden iyi tanıyor diyorsunuz. Haklısınız. Seghers Yayınları'nın sahibi, Aragon'ların, Eluard'ların dostu, ünlü Fransız düşünürü Pierre Seghers bir yazısında Martin Luther din devrimi yaparken Yunus Emre'den esinlendi" der. Onaltıncı yüzyılda, Osmanlı zindanlarında yatan bir İtalyan Yunus Emre'nin şiirlerini öğrenir. Zindandan çıkıp İtalya'ya geldiğinde bu şiirleri İtalyancaya çevirir. Çeviriler bir rastlantı sonucu Alman papazı Martin Luther'in eline geçer. Luther bunların birer örneğini, Rönesansın ünlü isimleri, Hollandalı Erasmus'a ve Franc Sebastian'a gönderir, anadillerine çevirtip dağıtmalarını, yaymalarını ister. Seghers yazısını şöyle tamamlıyor: "Martin Luther ve Rönesans'ın ilerici düşünürleri kafalarındaki aydınlanmayı belki de bu büyük Türkmen dervişinin şiirlerine borçlular."

Tekrar çevirilere dönersek... Bir eseri nasıl çevirirsiniz, çevirilerde karşılaştığınız güçlükler nelerdir. Zamanınızı, enerjinizi çeviriye, çevirilere aktarırken neleri feda ediyorsunuz?

Ben hep temel şairleri, Kemal Özer'in deyimiyle "babalar"ı çevirdim. Bu şairler ölçülü ve uyaklı yazarlar. O nedenle daha çok Fransızca'daki sözcüğün Türkçe'de tek ya da iki sözcükle karşılığını bulmakta güçlük çektim. Ölçülü ve uyaklı şiir çeviren bütün çevirmenlerin karşısına çıkar bu güçlük. Yabancı diller, ileri diller, tıpkı o ülkelerin uygarlıkları gibidir. Öyle ki, bir sözcük tek başına bir kavramı karşılar. Aynı kavramı Türkçe'ye aktarmak için çevirmen bu tek sözcüğe karşılık nerdeyse tümce kurmak zorunda kalır.

Düzyazı çevirilerinde Türkçe düzgün ve akıcı tümce kurmak yeterlidir. Elbette çevirdiğiniz yazarın üslubunu da göz önüne alacaksınız. Örneğin bir Marcel Proust kısa tümcelerle çevrilmez. Şiir çevirilerinde ise işin içine şairlik girer. İyi şair olmayan şiiri de iyi çeviremez, şiirden madeni sesler gelir. Bu konuda bir şey daha söylemek isterim, bir şairi çevirmek için önce onu uzun uzun incelemek, araştırmak gerekir. Çevirdiğimiz şiirin hangi ortamda yazıldığını da bilmeliyiz. Bir örnek vereyim, Mallarmé *La Brise Marine* şiirini Akdeniz kıyısındaki bir evde yazdı. Bu evde yeni doğum yapan kızıyla birlikte kalıyordu. Şiirdekl "bebeğini doyuran emzikli gelin" kızıdır. Şair şiirini yazarken denizden rüzgar geliyordu. Denizden karaya doğru esen Akdeniz rüzgarının adı Türkçe'de "imbat"dır. Fransızca'da karadan denize doğru esen rüzgara "la brise", Türkçe'siyle "meltem" denir. Denizden karaya doğru esen rüzgarın tek bir adı olmadığı için ona da "la brise marine", "le brise de mer" denir. İşte bir çevirmen çevirdiği şiirln hangl ortamda yazıldığını araştırmamışsa "imbat" sözcüğünü bulamaz ve çevirdiği şiire, Kemalettin Kamu ve Can Yücel gibi "Deniz Meltemi" şeklinde Türkçe'de anlamsız ve acayip bir isim verir.

Çeviri yaparken karşılaştığınız en önemli güçlüğün sözcüklerden doğduğunu, Fransızca'daki bir sözcüğün karşılığının Türkçe'de bulunmadığını söylediniz. Bu durum bir anlamda dilimizin yazındaki yetersizliğini de vurgulamıyor mu?

Diller gelişimlerini dili konuşan ülkenin kültürel, toplumsal, ekonomik ve bilimsel gelişimine koşut olarak gerçekleştirirler. Toplumumuz önceleri Osmanlıca denen bir dil konuşor, çağa göre eksik sözcükleri rahatça Farsça ve Osmanlıcadan aktarıyordu. Türk Dil Kurumu'nun ve yazarların büyük çabası sonucu dilimizden yabancı sözcükleri attık, taramalar, derlemeler aracılığıyla Türkçe kökenli, unutulmuş eski sözcükleri, en çok kullanılan yerel sözcükleri dilimize kazandırdırdık. Ancak iş bununla bitmiyor. Yazarları başka çabalar bekliyor. Sözcük şairin yapı taşı olduğu için en büyük çabayı da şairlerin göstermesi gerek. Neler yapılabilir? Şu anda usuma gelenleri sıralıyayım:

1) Dili ismin halleri'nde zorlamalıyız, Fransızca ve İngilizcede prépositlon denen olay. Örneğin gülü, çiçeği kokluyorum diyebildiğimiz gibi, bahçeleri kokluyorum, kenti kokluyorum, zamanı kokluyorum demeliyiz. Örneğin yollarda yürüyorum dediğimiz gibi yolları yürüyorum, kenti yürüyorum diyebilmeliyiz.

2) Sıfatları isim olarak kullanma alışkanlığını yerleştirmeleyiz, zifiri karanlık diyorsak karanlığın zifirisi de demeliyiz.

3) Yüklemlerden yapılan isim sayısını arttırmalı. Yemek saati denildiği kadar gülleri açmak saati ya da güllerile açmak saati de diyebilmeliyiz.

4) Şair sözcüklerin gölge anlamları, simgesel anlamları üstüne kafa yormalı, bu anlamları araştırmalı. Örneğin mitolojiler, masallar çağlardan beri süregelen toplumsal bir özlemin, toplumsal bir düşün anlatımıdırlar. O halde bu masal ve mitolojilerde geçen saray, bahçe, tahta at, peri, papuç, örümcek, kurt, mağara, anka kuşu, balık, pamuk, ay, altın, gümüş, demir, salon, asa, çarık v.b.g. sözcüklerin simgesel anlamını araştırmalıdır şair. Niçin Toprak Baba değil de Toprak Ana, niçin Allah Ana değil de Allah Baba, niçin Ay Nine değil de Ay Dede diyoruz.

Örnekleri çoğaltmıyorum. Kısaca dilin sınırlarını zorlamalıdır şair.

Kırk yılı aşkın bir şiir birikiminiz var. Genç şairlerimize, birikim ve deneyimleriniz yönünden öneri ya da öğütleriniz neler olabilir?

Bizler şiir yazarken bizden önceki şairlerin şiir sanatına değgin kuramsal yazılarıyla beslenemedik. Çünkü böyle yazılar yoktu. Şairlerimiz yalnızca şiir yazmışlar, şiire değgin düşüncelerde ise hep beyaz sayfalar bırakmışlar. Bugün bile, şöyle bir araştırma yapın, ne bulacaksınız? Yahya Kemal'in bazı yazılarını, Orhan Veli'nin "Garip"e önsözlerini, Tanpınar'ın daha çok Batı şiirini tanıtan yazılarını, Kuramla beslenmedik ki bizler de bugün kuramlar üretelim! Ayrıca, genç şair ağabeylerinin öğüt ve deneyim-

lerine de başkaldırıyor, kendi göbeklerini kendilerinin kestiklerini söylüyorlar. Bu nedenle, izninizle burda ben yabancı büyük şairlerin öğütlerini aktarmakla yetineyim. Genç şairlerimiz bir düşün sahibi olur, bir seçimleme yapar ya da en azından şiir üstüne yazılar yazmaya başlarlar.

Fransa'da Klasizm'in kurucusu ve kuramcısı Joachim du Bellay'in önerileri:

1) Yazın dilini besleyip geliştirin. Dile erdemini, yüceliğini kazandıran insanların istek ve çabalarıdır.

2) Dilin üstünde durmadığı, az tanıdığı mecazi anlamları araştırın.

3) Dili, anlatımı genişletin, örneğin nasıl boş hava deniliyorsa havanın boşu, nasıl serin gölge deniliyorsa gölgenin serini, nasıl yoğun orman deniliyorsa ormanın yoğunu denmeli.

4) Yazdığınız şiirleri hemen yayınlamayıp bir yana koyup bekletin. Ayılar yavrularını nasıl yalaya yalaya bütürüse, siz de yazdıklarınızı yeniden ve yeniden gözden geçirerek onlara sağlam bir biçim kazandırın.

5) Yanlışlarınızı görebilecek, kağıtlarınızı örselemekten korkmayacak bilgin, sadık dostlar gerekir size. Yalnız bilginlerle değil, her tür işciyle, teknik elemanla görüşün, kullandıkları malzeme ve araçların isimlerini, işlevlerini öğrenin, tanımlama, betimleme ve benzetmelerinizde bu bilgilerinizin büyük yararını görürsünüz.

Gerard de Nerval'in önerisi:

Şiir çaba (emek) ister. Sanat her yerde aynıdır, tatlı düşlerin ürünü değildir asla, ne din duygusudur, ne de doğa'nın ivedi esinlediği duygunun ürünüdür. Sanat soğuktur, hesapla, kitapla, işleyerek yapılır. Doğrunun ve güzelin çocuğudur. Tek bir biçimde toplanmış düşünceler ve deyişler yumağıdır.

Baudelaire "Genç Bir Şaire Öğütler" başlığı altında uzun bir yazı yazdı. Onun önerileri ise şunlar:

Başarı yazarın gücüne göre, aritmetik ya da geometrik oranda artan, çoğu zaman ilk bakışta görülmeyen daha önceki başarılarının ürünüdür. Başarı asla mucize sonucu ve kendiliğinden gerçekleşmez. Şansım yok, yazgım buymuş diyenler aslında henüz yeteriyle başarıya ulaşmamış, bundan habersiz kimselerdir. Yazgı diye bir şey yoktur, başarıya ulaşamamışsanız sizde eksik olan bir şeyler var, onların neler olduğunu araştırın, öğrenin.

Bazı sözcük kumkumları edebiyat değerleri olmadığı halde isim yapmışlarsa onlara öfkelenerek zaman yitirmeyin, bu bir işe yaramaz. Siz kendi yaptığınız yazına damganızı vuramazsanız savunduğunuz sanat ve ilkelerde karanlıkta kalır. Çalışmalarınızı yoğunlaştırın, yeni araçlarla ilgi uyandırıp çevrenizi olabildiğince aydınlatın. Tek gerçek son sözü söyleyen güçtür.

Şiiri büyük oranda önce zihninizde tamamlayın.

Her gün çalışın. Esini kendi egemenliğiniz, kendi buyruğunuz altına alın.

Şiir sabır ister, uzun dönemde yarar sağlayan bir yatırım türüdür.

Zamansız saldırı şaire düşman kazandırmaktan başka işe yaramaz. Gerekli silahlardan yoksunsanız ya da elinizdeki silahı iyi kullanamıyorsanız eleştirel saldırıya kalkmayın.

Şair dili ustaca kullanmalıdır. Bir dili ustaca kullanmasını bilmek, bir tür ruh çağırmak, büyücülük yapmaktır.

Mayakovski'nin "Şiir Nasıl Yazılır?" adlı çok ilginç bir kitabı var. onun önerileri de şunlar:

Şiirsel yapıt için yenilik şart. Bu yenilikte sözcüklerin büyük payı var. Şair sözcük malzemesini, sözcük bileşimlerini yeniden ve yeniden işlemeli. Eğer dizelerinde alışılmış, klasik sözcükler varsa bu eski sözcüklerin yeni sözcüklere oranı saptanmalı. Karışımdan iyi bir şiir doğup doğmadığını yeni sözcüklerin nitelik ve niceliği belirler.

Yeni uyaklar kullanın, beklenmedik uyaklar satrançtaki beklenmeyen şaşırtıcı hamlelere benzerler.

ÇAMLAR

Uzun ve sıcak geçti bu yaz
Çamlarımı ateşe verdiler
Zalim bir imparator
Böcek, kuş ne bulduysa yaladı rüzgar
Bir söğüt kaldı Hiroşima'dan
Bir de minik güvercin yol kenarında
Kimse koşuşmuyor alışıldı
Çamlarımı ateşe verdiler
Bu yaz hep rüzgar

Ali Ersin GÜNÇE

Şiirsel birikimler şairin kafasındadır. Akılda tutulması güç olanlar not defterine geçirilir. Değerli bir şeyler üretmek için not defteri tutmak şart.

Çeşitli durumlarda ve çeşitli şartlarda şair rastladığı her şeyi, her olayı, örneğin bir tabeladaki yazıyı bile sözlü anlatım aracı olarak aklın süzgecinden geçirir, değerlendirir.

Şiir ancak eğilimin bulunduğu yerde vardır. Şiirsel bir çalışmaya başlarken şair şu verilere dikkat etmeli : toplumsal bir sipariş, toplumsal bir sorun bulunmalı ve şiir bu sorunun çözümüne yardımcı olmalıdır. Şair sınıfının arzularını bilmelidir.

Bir olayı anlatırken plan değişimi, zaman ve yer değişimi zorunludur. Bu değişim elbette ki, şair oturur ve zamanın geçmesini bekler anlamına gelmez. Şair zamanı kendisi kamçılayıp harekete geçirmelidir. Bir yer değişikliği yaparak akışı hızlandırır, imgelerinde zamanı bir yüz yıl geçecek kadar geliştirir.

Yazdığınız şiiri hemen yayınlamayın, bekletin, dinlendirin. Böylece şiirinizde aksayan yanlar varsa bunları düzeltme olanağına sahip olursunuz.

Ritm dizenin asal gücü, asal enerjisidir. Şairin kendi çevresindeki devinim ve sesleri, onların ırasını ve özelliklerini selirterek şiirinde yansıtma gücü şiirsel çalışmanın en temel ve değişmez yanlarından birldir. Temel ritm nerden doğar? Bir sesle, bir uğultuyla, salınışla, tınısı olan herhangi bir şeyle doğabilir. Bu temel ritmi denizin tekdüzen uğultusu kadar, kapıya vuran birinin tıkırtıları, terlik sesleri de taşıyabilir.

Şiirde uyak sizi daha önceki dizeye yeniden getirir ve sizi dizeyi yeniden düşünmeye, gözden geçirmeye zorlar, böylece, düşünmeyi formülleştiren dizelerin kendi aralarında bir bütün oluşturmalarını sağlar. Uyağın belli bir yeri ve sonu yoktur.

İmge şiirde araçtır, amaç değil. İmgeyi amaç edinenler şiirin teknik yanlarından yalnızca biri üstünde çalışıp şiiri de tek yanlı bir çalışmaya tutsak ederler.

Şiir bir sanayidir, sanayi üretimidir, sanayinin en çetin ve en karmaşık üretimlerinden biridir.

Her şiirsel yapıtın kullandığı malzeme ve uyguladığı yöntem yeni olmalıdır.

Kalemi elinize ancak dizeden başka bir anlatım aracı olmadığı zaman alın.

Rastgele bireysel değerlendirmeler ve ilkesiz beğenilerden kendinizi kurtarın.

Teknik çalışma dediğimiz şey, yani şiirin işlenip süslenmesi tek başına değer değildir. Ama şiiri şiir kılan, yararlı kılan da işte bu çalışmadır. Şairler arasındaki farklılık da şiiri işleme araçlarındaki farklılıklardan doğar.

Yazın yaşamındaki oyyamcılığı, bireycilliği, aşağılık ve kudurmuş çıkarcılığı yıkın.

Yangın

Hayati AZİM

O sabah erken kalkmış, bir çay koymuştu ocağın üstüne. Ayrıcalıklı bir sabahtı bunun için. Çoğunca, saat altı otuzda saatin çalmasıyla yataktan fırlayıp giyinir, yüzüne iki el su vurmaya ancak zaman bulabilirdi.

Birkaç lokma atıştırıp bir yudum çay aldı. Sabah sabah da bir şey istemiyor insanın canı diye iç geçirip çabucak bir sigara yaktı ve cama uzandı. İlk çekişte açılmadı pencere, zor açılırdı. Çoktandır açmamıştı da bu pencereyi. Akşamları eve döndüğünde hava çoktan kararmış olurdu zaten. O zaman pencereyi açsa da bu dışarıyı seyretmek için değil de evin içinde gün boyu ağırlaşan havayı dağıtmak içindi sadece.

Tülü çekip ikinci kez asıldığında sabahın serinliğini yüzüne vurmuş ve incir ağacının yeşilliği ile yüzleşivermişti. Hayret, dallanıp budaklanmış geçen yıldan beri. Buradan bakıldığında alt tarafımızdaki komşunun evi, bahçesindeki söğüt ağacı, aşağıdaki derecik boyundaki kavaklar, karşı tepedeki apartmanlar görünürdü. İşe yetişme kaygısıyla... hayır, hayır kaygı değil bu, işe geç kalma korkusuyla ne sabahın serinliğinin, ne de koyu yeşil yaprakların ayırdına varabiliyor insan. İncirler meme başı kadar büyümüşler bile, ne zaman olgunlaşırlar acaba?

Ne incir ağacının yaprakları arasından öteleri görme isteği, ne de incirlerin ne zaman olgunlaşabileceği; ne kadar çabuk irileşmiş bunlar böyle diye söyleniyordu için için. İncir ağcının dallarına tutturulmuş, jetonlu telefon kutusu büyüklüğünde ve onun sarılığında bir kutu belirdi gözlerinin önünde. Kutunun önünde de büyükçe bir saat vardı. Günlük mesai kartını üsten yerleştirdi ve makina "tak!" diye bir sesle işe başla saati 08.00 rakamlarını karta bastı. Öylesine tak diye vuruştu ki irkildi.

İzmaritine kadar yanmış sigaraya küllüğe basıp çocukların yattığı odanın kapısını açtı. Büyüğü liseye başlamıştı bu yıl, küçüğü orta ikide. Çimlerin üstüne konmuş birer çiğ tanesi her biri. Yüzü aydınlandı, belli belirsiz bir gülümseyiş gezindi gözlerinde. Sen daha bebektin bu evi yaparken. Camı çerçeveyi takıp girmiştik içeri; duvarlar sıvasız, yerler toz toprak içinde. Bir de sevinmiştik üstellk, kiradan kurutulduk ya... Dahası yok, bu kadar başarabildi babanız; çalışın bir kat da siz çıkın üstüne. Benden geçti artık, sadece okutabilsem... Daha güzel bir dünya bekliyor sizi. Daha güzel!

Kapıyı çekip evden çıktığında o iki sözcüğe takılıp kalmıştı: Daha güzel daha güzel... Çiğ damlası çocuk yüzleri de onunla beraberdi: inanarak mı söyledim bu iki sözcüğü, yoksa öylesine mi?

Altıyüz bin insan işten atıldı birkaç ay içinde. Dile kolay altıyüz bin Krizmiş! Kriz değil bu, yangın.

İş bulabilecek mi bu altıyüzbin insan, okula gidebilecek mi birmilyon iki yüz bin çiğ damlası, kuruyup kalacaklar mı yoksa?

Bir sonraki duraktan tanıdık birkaç yüz daha bindi dolmuşa. İsimlerini bilmiyordu hiçbiri ama merhabalaşırlardı yine de. Beli büzgülü uzun elbiseler giyen kız da başıyla selamlamıştı onu, ama yüzündeki o sevecenlik yoktu bugün nedense. Belediyede çalıştığını söylemişti bir defasında. Kimbilir belki de Gebze direnişinin kırılmasına üzülmüştür. Altıyüz bin insanın yediyüz kadarı da Gebze Belediyesi'nde, birer birer nasıl koruyabiliriz ki kendimizi. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için... İşten atılma sırası bu kızda mıdır şimdi? Belki de bende. Hayır, hayır! Bizim işyeri sağlam daha.

Biraz sola kayıp basma elbiseli kıza oturması için yer açtı. Gebze direnişini ve direnişin kırılmasını anımsattığı için tepki de duydu ona. Gözlerini yumdu. Yanına oturan kızı da, Gebze'yi de unutmak istiyordu. Kasklar üçerli beşerli sıraya dizilmiş "Haklıyız Kazanacağız" diye bağıran insan kalabalığının önünde set oluşturmuştu. Kasklar öylesine çoktular ki işçileri göremiyordu. Kasklarn arkasında otobüsler sefere çıkmak üzereydi. Gözlerini açtı ama kaybolup gitmemişti bu görüntüler. Yeniden yumdu. "Daha güzel bir dünya, daha güzel, güzel, güzel" yinelemeye başladı aynı sözcükleri. Bağışla beni çiğ tanem, çiğ taneleri... Oraya gitmek istedim. Olmadı işte. Kasklar, coplar değil içime korku salan. Ya patron oraya gittiğimi duyarsa, ya işten atılırsam... Böyle olacağını da düşünemedim. Direnirler dedim, direnirler...

Daha güzel bir dünya, daha güzel, güzel, güz...

Yapamadık çiğ tanem, aldığımız mirası bırakamadık size.

Sene 1850. Kaç işçinin kanı katı sekiz saatten fazla çalışmamak için. 1994'teyiz şimdi daha çok para için fazla mesai dedik adına ve sattık değerlerimizi. 1 Mayıslarda; emeğin bayramı, bizim bayramımız yani, hep bir avuç olarak kaldık yıllardır. Şöyle bir elele versek, halayımız kaç kez çevreler İstanbul'u?

Hep cüzdanında taşıdığı ve ne zaman yüreğindeki umut un ufak olsa, ne zaman bir sızı düşse içine, cebinden çıkarıp uzun uzadıya baktığı, onbeş yıl kadar önce çekilmiş o fotoğrafı aldı eline. Kenarının köşesinin yıprandığı hatta birkaç yerinden çatlamış bu fotoğrafta beyaz grev gömleğini giymiş halay çeken insanların arasında kendini araması gerekmiyordu. En öndeydi o ve gülümsüyordu. Yüzü aydınlandı birden, gözleri ışıdı. Büyütüp çoğaltmalı bu fotoğrafı, çocukların ikisine de birer tane... Çiğ tanelerim benim; sünepe bir adam değildi babanız. O bir direnişçiydi. Direnişçi!..

Trenin kapıları kapanmış, rayların üzerinde akmaya başlamıştı. Atlayıp kapının koluna tutundu ve tren hızlanırken kapıyı aralayıp içeriye girdi. O kapıyı tuttuğunda, içeriden biri de yardım etmişti kapıyı aralamasına. Tehlikesizce girebilmişti içeri ama bir an trenle istasyonun arasındaki boşluğa düşeceğini sanmıştı. Ne za-

man trene böyle atlayıp tutunsa aynı duyguyu yaşıyor, yine de vazgeçmiyordu aynı şeyi yapmaktan. Zaman yoktu ki sabah serinliğini solumaya.

Trenle istasyon arasındaki boşluğa sığar mıyım diyen bakışlarla kapının camından aşağı bakarken bunaltıcı bir sıcaklıkla beraber ağır bir koku duyumsadı. Neredeyse üstüste duran insanlara bakındı. Elleriyle sildi yüzündeki boncuk boncuk terleri. Ter kokusu mu bu, yoksa biri ayakkabılarını mı çıkardı. Ter, çorap kokusu değil bu. Yanık... Rayların kenarındaki ağaçlar, otlar yanıyordu. Vagondaki insanlara baktı tekrar. Hepsinin yüzü asıktı ama yangının farkında değillerdi sanki. Panikledi bir an. Kalbinin vuruşlarından ürktü. Kapıyı aralayıp trenin gittiği yöne baktı. Büyük mü büyük bir yangın vardı az ileride. Yer gök tutuşmuş, göz gözü görmüyordu ve tren olanca hızıyla yangının içine içine akıyordu. Kalbinin vuruşları da da hızlandı. Vagondaki insanlara baktı yine. Herkesin üstünde düğmeleri olmayan beyaz ve upuzun gömlekler vardı. Göğüslerine ise kırmızı renkte büyük harflerle "YANGINA İLK ATILACAKLAR" yazılmıştı.

Kendi üstüne baktı sonra, elleriyle yokladı. Yangına ilk atılacaklar, ilk atılacak... Kim giydirdi bu elbiseleri bize, kim yazdı bu yazıları. Tren neden durmuyor, imdat freni öbür kapının üstünde, yetişemiyorum. Biri çeksin şunu. Yanıyoruz...

Tren yeni bir istasyona gelip yavaşladı. Daha durmadan kapıyı açıp aşağıya atladı ve trenin gittiği yöne doğru birkaç adım koşarak durabildi. Alevler ve duman kaybolmuştu birden, her vagondan birkaç kişi inmesine karşın, itiş kakış birçok insan binmişti trene.

Büfeye gidip bir şiye su aldı. Bir durak önce inmişti trenden ve iş saatinin başlamasına onbeş dakika vardı. Yürüdü.

İş yerinde, kart basma saatinin tam karşısındaydı şimdi. Mesali kartları küçük küçük rafların olduğu bir tahta üzerindeydi ve herkesin kartı genellikle aynı bölmede dururdu. El alışkanlığıyla elini karta uzattı. "Bu benim değil" dedi sessizce. Sonra bir üste bir alta baktı. Kalbinin vuruşları değişti yine. Korkulu gözlerle bölmeleri taradı baştan sona. Bir daha bir daha baktı. Boğazına düğümlenen çığlığı bastıra bastıra: muhasebeye gidip ilişiğini kesmen gerek, almışlar işte kartını. Yok yapmazlar bunu; sağlam bizim işyeri. Hem ben işini bilen, iyi çalışan biriyim diye iç geçirdi.

"Kartımı kim çaldıı..."

Kollarını tutanlara direndi. Bir iki iteledi onları kim olduklarını bilmeden. Kart basma saatinin önünden uzaklaştırmışlardı onu. Kendisi de bunu istiyordu zaten. Bu nedenle vazgeçti kollarını tutanları itelemekten. Dışardaydı şimdi. Trende duyduğu o yanık kokusunu aldı yine. Yerler kor ateşe kesilmişti, alevler bulutlarla oynaşıyordu ama duman tütmüyordu nedense? Her şey apaçık görünüyordu. Belki de bunun için dumansızdı alevler. Kor ateşlere basmaktan korktu bir an. Duraladı. Başı dönüyordu. Kollarını tutanlar çekeledi onu. Alevlerin arasında birkaç silüet gördü önce. Daha dikkatlice baktı. Birkaç değil, sayılamayacak kadar çoktular. Her biri bir alev almıştı eline. Elini uzatsa tutunabileceği kadar yakında onlardan birine. Bir o kadar sevecen "hadi sen de gel" dedi ona. Bir o kadar da kinli: "Öğrendik ateşte yürümeyi, bu yangınlar bizi değil, bizi yangına atanları yakacak. Külleri bile kalmamacasına hem de"

YABA YAYINLARI

KARŞI ROMANIN EN İLGİNÇ "KLASİĞİ"

NİHAYET TÜRKÇEDE

VLADIMIR NABOKOV

SOLGUN ATEŞ

Çeviri Yaşar Günenç

EDEBİYAT KURAMI

Rus Biçimciliği / Boris Eichenbaum, Çev.: Sedat Umran, yeni çıktı , 80.000

DİĞER YAYINLARIMIZ

- AMERİKA AMERİKA/Elia Kazan, Çev.: Özay Süsoy, 3. Baskı 75.000
- DÖNEK/Jack London, Çev.: Ahmet Goran, ... 90.000
- ÖLÜMSÜZ BAKİRELER/Pierre Bourgeade, Çev.: Yaşar Günenç, ... 85.000
- ERZURUM YOLCULUĞU/Puşkin, Çev.:: Zeki Baştımar, 2bs..... 55.000
- ULYSSES/James Joyce, Çev.: Yaşar Günenç, 2.bs..... 60.000
- DEĞİŞİM/Franz Kafka, Çev.: Vedat Günyol, 7. bs..... 55.000
- ŞİİRLER/Baudelaire, Çev.: A.R.Erguven,..... 35.000
- FRANSIZ ŞİİRİ-Antoloji/Abdullah Rıza Ergüven,..... 85.000
- YANTLARIYLA-Söyleşiler/Yay. Haz.: Mustafa Pala, (Yargıtay'da)
- SANAT VE EROTİZM/Abdullah Rıza Ergüven, ... 110.000
- SONSUZ DEĞİŞİM- Doğa ve İnsan/A.Rıza Ergüven... 130.000
- TÜRK HALK YAZINI/Abdullah Rıza Ergüven, ... 60.000
- YUNUS EMRE/Abdullah Rıza Ergüven, ... 60.000
- EĞİN TÜRKÜLERİ/Enver Gökçe, ... 60.000
- ÖLÜM BENİ ÇAĞIRIYOR- Gençlik Öyküleri/ Yılmaz Güney, 4. bs..... 50.000
- KÖR PENCERE /Aydın Doğan, ... 50.000
- BİR SABAH HÜZÜN /Mehmet Maden, ... 65.000
- IRAZCA YILDIZ/Çetin Yiğenoğlu, ... 45.000
- HEM UZAK HEM YAKIN/Talip Apaydın, (kent öyküleri)..... 60.000
- ARINMIŞ VE ÖLÜMSÜZ/aydın Şimşk, IHD Şiir Ödülü, yeni çıktı, ... 45.000

geniş kapsamlı listemizi isteyiniz

GENEL DAĞITIM: YABA P.K. 404 06043 Ulus-ANKARA Tel/Fax: 316 64 00, / Kitapçı dağıtımı: Ank., Arkadaş-Adaş (443 46 24), İstanbul: Yön, Berfin, Bilgi, Kaynak, Papirus / (Tek isteklerde tutarınca pul gönderiniz, toplu isteklerde %25 indirim uygulanır, ödemeli gönderilmez.)

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

30 Eylül Cuma

Bu sabah yürürken... yolda... Semih Gümüş'ü düşündüm... üzüntüyle. Sanatta Star Sistemi'nin çoktanberi bir eleştirmene... yeni bir eleştirmene gereksinimi vardı. Semih Gümüş şimdi bu kanalda yürüyor. Semih Gümüş, tam bekleneni yapıyor. Sanatı ideolojisizleştirme görüntüsüyle... sistemin diliyle, sistemin ideolojisini pekiştiriyor.

Şimdi bunu göstereceğim. Sistem, niceliği son derece önemser. Sözgelimi, bir insan, kesinkes haklı olsa bile çoğunluk haksız derse o insan haksız sayılır. Niceliğin böylesine önemsenmesi bütün hayatımızı kapsar. Konuşmalarımızda bile karşımızdakini şöyle susturuyuruz. "Senin bu dediğini kimse kabul etmez. Senin bu dediğin dünyanın neresinde görülmüş".

Sistemin niceliğini pekiştiren Semih Gümüş şöyle diyor "Ne kadar çok sayıda ve döne döne şiir okursanız, o kadar iyi bir şiir okuru olduğunuzu göreceksiniz. Ne kadar çok roman okursanız ne kadar çok öykü, deneme, eleştiri yazısı". (Karşılıksız Yazılar. Adam Yayınları İstanbul 1994)

Doğru değil bu... hiç doğru değil. Aslında tam bu anlamda hiç kimse iyi şiir okuru, iyi roman okuru olamaz. Ama oldum sanır... sanabilir. Öyle ya, yüzlerce şiir... yüzlerce roman okumuş. Oldum sanır, sahte gerçeklikte yaşar. Ama burda iyi okur derken ne demek istiyor Semih Gümüş, belli değil. Okumak için durmadan kitap alan biri, kapitalist sistem için iyidir. Semih Gümüş'ün en azından şimdilik soruna böyle bakmadığını söylemeliyim... iyi edebiyat diyor çünkü. Ama iyi edebiyatın da nasıl bir iyi olduğu belli değil.

Hem niceliğin önemsemesi... hem de kavramların belirsizliği sistem yazarının... burda Semih Gümüş'ün belirgin özelliği. İyi edebiyat dendikte kimse karşı çıkmaz. Üstelik överler... övüyorlar da... Semih Gümüş'ü. Bakın şu eleştirmene, iyi edebiyat istiyor derler. Ama iyi edebiyat nedir... iyi edebiyatı disipline et dendikte... burda kıyamet kopar işte. Semih Gümüş, sistemin içinde yürüdüğü için iyi edebiyatı disipline etmiyor... iyi edebiyat diyor orda duruyor.

Şimdi neden çok okumakla iyi okur olunamayacağını söylemek istiyorum. İyi dendikte ben, insanın hem kendini hem dünyayı doğru kavramasını anlıyorum. Bunun için insanın, Marx'ın "tüm yönlü" dediği biçimde insanlaşması gerekir... felsefede... bilimde... sanatta... eylemde. Bu olmazsa insan eksik insanlaşır, Semih Gümüş'ün istediği iyi olmaz... belki en azından şimdilik düşünmediği edebi meta tüketicisi olur... durmadan kitap alan... durmadan okuyan... sahte gerçeklikte yaşayan...

Burda kendimce iyi edebiyatı örneklemek istiyorum. Enis Batur'la... Orhan Pamuk'la... Selim İleri'yle iyi edebiyat oluşmaz. Bu bir yana iyi edebiyatı kime yapacağız. Marx'ın beğendiğim... üstünde durulması gereken bir sözü var. Şöyle "Metal hırdavatçısı metalin gerçek doğadaki güzelliğini değil, onun satış değerini düşünür" İmdi, iyiye insani iyi diyeceksek, iyi için... güzel için bütün ilişkilerin değişmesi gerekiyor. Yaşadığımız toplumda iyi... güzel bu ilişkilerin değiştirilmesi mücadelesinden çıkar. Enis Batur... Selim İleri... Orhan Pamuk sistemi pekiştiren bir edebiyat yapıyorlar. Bunun için onların edebiyatına kötü diyorum. Çünkü onlar, satış değeri düşüncesinin bütün düşünceleri engellediği ilişkiler içinde satış değeri edebiyatı yapıyor. Satış değerini kıran bir edebiyat yapmıyor. İnsana satış değerini düşündürten bu ilişkiler içinde... güzeli ayrıştıramaz insan. Orhan Pamuk'un çok okunması da bunun belirtisi.

Semih Gümüş şöyle diyor. "Tabii zaman zaman sorulacaktır da" Marksçı eleştiriden mi yanasınız, yoksa yapısalcılıktan, ya da ne bileyim, göstergebilimden mi? Ne o ne o. Bu yanıtı vereli tabii çok oldu. Şunu da bu arada: Hem o, hem o"

Eleştiri yöntemi nedir... yöntemi, dünya görüşünden nasıl koparabilirsin diye gidersem... ah Semih Gümüş diyebilirim. Ama bunlar hep konuşuldu. Şimdi bak Semih Gümüş diye yeniden başlamanın... Semih Gümüş açısından hiç önemi yok. Ama insan düşünmeli... bir insan hem Enis Batur'u, hem Asım Bezirci'yi güzel bulabildiğini düşünmeli.

Biliyorum, bu söylediklerim Semih Gümüş'ü hiç etkilemeyecek, etkilense bile belli etmeyecek. Çünkü etkilenmemek sistemce yüceltiliyor. Çünkü sistem, sistem dışı her düşünceye karşı etkilenmemesi için insanı etkiliyor. Semih Gümüş, sistemin bu etkisiyle "Bir toplumda azınlık olarak yaşamak, ne acı... Yazı ve edebiyat bu indirgeyici zor karşısında ne yapabilir, hiç değilse kendi adasına çekilmekten başka?" diyor.

Semih Gümüş'ün bu söyledikleri, insanla bütün ilişkisini koparmış sistemin edebiyatı için geçerli... edebiyat için geçerli değil. Semih Gümüş bunu göremiyor. Göremediği için, gerçekten de kendi adasına çekilmekten başka umarı olmayan sistem edebiyatı için üzülüyor... acı çekiyor. Aslında yanlış bir üzüntü... yanlış bir acı bu. Türkiye'de insan sistemden ötürü acı çekiyor... sistemin yazarı bunu göremiyor... sahte acılar icad ediyor... bunu anlatıyor. Tabii bu edebiyat adasına çekilecek. Şunu da söyleyeyim. Semih Gümüş daha çok üzülecek... daha çok acı çekecek... çünkü bir gün çökecek o ada.

Sabah... yolda... üzüntüyle yürürken Semih Gümüş yüzünden... bunları düşündüm. Gece... kitabı okumadan önce fotoğrafına baktım. Ne güzel bir yüzü var Semih Gümüş'ün. Bu kadar güzel bir insanı sistem, hem

marksist... hem yapısalcı... hem göstergebilimci yapmış... ya da hiçbiri yapmamış... Tam böyle düşünürken... Urfa'daki genç kız geldi aklıma. **İnsancıl** okuru. Kurutulmuş bamya gönderdi bize.

Kurutulmuş bamya kapitalist ilişkileri parçalıyor... insani ilişkiyi geliştiriyor. Bizim bamyamız insan emeği kokuyor. Urfa'daki geç kızımız bamyanın güzelliğini yaratıyor... görüyor... bamyanın satış değerini düşünmüyor. Sistemin edebiyatı bunu göremiyor. Bunu göremediği için adaya çekiliyor acı çeke çeke.

Gelin... ciddi bir özeleştiri yapın... insani edebiyat için görkemli bir kalkış yapalım diyorum. Bu söylediklerimden etkilenmiyorlar. Acı çeke çeke gidiyorlar. Onların bu durumuna üzülüyorum. Onları bu duruma düşüren kapitalist sistemden nefret ediyorum. Kapitalist sistem teknik alanda ilerledi. Ama insanın gelişmesini durdurdu. İnsanı parçaladı. Yazma teknikçe ilerledi Basım işleri kolaylaştı. Ama yazma yetisi bozuldu. Bakın Semih Gümüş, yeni çalışmalarını nasıl anlatıyor "şimdilerde aynı düzeyde sancılanan çalışmalar da ağır ağır kendi deltamı oluşturarak tamamlanıyorlar."

Bu kitabı içinse şöyle diyor. "Yazınsal yaşantıları çok somutlamış oluyor bu yazılar. Kuramsal güçlükleri dayatmak yerine, her şeyleriyle yalın olmayı öne koyuyorlar" Bu anlatımda insanla... insan etkinliği koparılmış... insan etkinliğinin ürünü kavramlara, kendi başına bir varolma diye bakılmış. Yeni bir eser hazırlamıyor Semih Gümüş. Bir delta oluşuyor. Bu dil "yalın olmayı öne koyuyorlar" derken iyice belirgenleşiyor. İnsan eyleminin dışında kendi başına bir kavrammışcasına, birileri yalını öne koyuyor. Yalını insan yaratmıyor.

Son Söz'de de ada var. "Karşılıksız Yazılar bunca okumaz-yazmazlığa karşın, kendi adamızın isterlerinden güç almış olabilir" diyor Gümüş. Biliyorsunuz Beyaz Adam Robenson, Cuma'yı uygarlaştırmıştı... adam etmişti. Günümüz Robensonlarının Cuması yok. Olmayacak. Belki de bunu acısını çekiyor Semih Gümüş. Cuma olsa... Cuma onları dinlese adam edecekler Cuma'yı... Ama Robensonların... Beyaz Adamların elinden adam olmaya niyetli değil Cuma. Semih Gümüş'ün "kendi adamız" deyişinin toplumsal-tarihi karşılığı bu. Adam edecek insanın kalmadığı Cumasız ada acı veriyor Semih Gümüş'e.

1 Ekim Cumartesi

Semih Gümüş'ü okurken Rasumihin geldi aklıma Rasumihin, Dostoyveski'nin **Suç ve Ceza** adlı eserinin kişilerinden biri. Rasumihin'e göre insan başkalarının doğrusunu söylememeli. Başkalarının doğrusunu söyleyeceğine kendi uydurduğu yalanları söylemeli. Başkalarının doğrusunu papağanlar söyler... insana gelince... insan kendi uydurduğu yalanı söyler. Semih Gümüş **Karşılıksız Yazılar**'da başkalarının doğrusunu söylüyor... sistemin doğrusunu. Sistemin doğrularından kıvılcım çıkmaz. Semih Gümüş'ün yazılarında da kıvılcım yok.

Dün bir genç düşünce özgürlüğü konusunda düşüncemi sordu. Görüşümü söyledim. Bana göre kapitalist sistemde düşünce özgürlüğü olmaz. Bunu yasa açısından söylemiyorum. Düşünmeyi... düşündüğünü söylemeyi engelleyen yasalar kalksa bile, kapitalist sistemde kaldıkta düşünce özgürlüğü olmaz. Çünkü sistem, düşünmeyi... düşünme yetisini ta baştan dumura uğratıyor. Bu konumda insan düşünmesini... düşünme yöntemini bilmiyor. Düşünce diye sistemin iletilerini aktarıyor.

Peki napacağız. Kapitalist sistemi tık diye kaldıramıyoruz. Şu yapılmalı. Her alanda... özellikle düşünce alanında kapitalist sistemle milimetrik mücadeleye girişmeli. Sistemin doğrusu söylenmemeli... ne pahasına olursa olsun söylenmemeli... düşünme dünyasında tam bir kargaşa yaratmalı. Tabii bu kolay değil. Düşünen... düşündüğünü söyleyen ağır bedeller öder bu ülkede. Bunun ötesinde, su uyur... sistem uyumaz. Dörtbir koldan kuşatır insanı. Düşünüyorum... düşündüğümü söylüyorum derken bir de bakarsın sistemin iletisini aktarırsın. Sistemin kuşatmasını kırmak için diken üstünde durmak derler ya, öyle yaşamak gerekir.

Kapitalist sistem... diken üstünde durulmazsa... insanı düşüncesiz bırakır. Semih Gümüş, bunun tatsız bir örneği. Bugün nerden bakarsak bakalım... felsefe... bilim... sanat... politika... kapitalizmde insan sorunu çıkıyor karşımıza. Bu sorunu didiklemeden... en azından kendi içimizde bu sorunu çözmeden kıvılcımlar yaratamayız. Şu bilinsin. İyice bilinsin. Kapitalist kuşatma kırılmadıkta hiç kimse bütünüyle insani gelişme çizgisine giremez. Bu önemli. Çünkü ancak insani gelişme çizgisinde güzel bir dünya yaratılabilir... ancak bu çizgide sanat... bilim... felsefe... politika insani olabilir.

6 Ekim Perşembe

Geçen gün bir genç eleştirdi beni... sertliğimi. Yandaşım olabilecek birçok insan sertliğim yüzünden yandaşım olmuyormuş. Daha önce bir arkadaşım bu konuda mektupla eleştirdi beni... öfkemi... sertliğimi.

Sert miyim ben. Önce şurdan başlayayım. Yüzüm sevimli değil. Daha önce söylemiştim. Bir tarihte... sabah... yolda... polisler çevirdi... eni konu aradılar. Sordum. Neden yalnız beni çevirdiniz... onca insanın içinden. "Sen" dedi polisin biri "haydut suratlısın. Suratın hayduta benziyor" Polisin bu benzetmesinden sonra filmlerde haydutlara dikkat ettim. Polisin benzetmesi doğruydu... hayduta benziyor suratım. Arkadaşlarım arasında sevimli yüzlüler var. Sözgelimi, Kaan Arslanoğlu, Ozan Yılmaz, İlker Belek, Nihat Ateş, İbrahim Demircan, Uğur Karabaglı, Rona Topçuoğlu... sevimli yüzlü hepsi. Mustafa Bayram tam sevimli değil. Bayram Mısır'ın da haydutsu çizgileri var Ayhan Ergün tam haydut suratlı... Neyse ben kendime geliyorum. Benim sertliğim yüzümden geliyor. Daha ilk bakışta, ılıman... sevimli bir izlenim olmuyor. Beni ilk görene ertesi gün sordukta... Gündoğdu mu... sert biri diyor... yüzümden ötürü.

Sert görünmemin ikinci nedeni şu. Düşüncemi dolaylı söylemiyorum. Düşüncemi doğrudan doğruya söylüyorum. İlişkilerimde ödün vermiyorum. Şunu da söyleyeyim. İlişkilerimde ödün konusunda hep böyle davranmadım. Son dört yıl çok ödünlü yaşadım... arkadaş olabilmek için. Olmadı. Ankara'da... İzmir'de... İstanbul'da çok üzdüler beni. O kişilerin birçok sözlerini duymazlıktan... birçok davranışlarını görmezlikten geldim... kırılmasınlar diye çok ince... çok dolaylı recalarım oldu. Kimi sözler... kimi davranışlar yüzünden üzüntüden günlerce uyumadım. Sonra yanardağ oldum... püskürdüm.

Sert görünmemin üçüncü nedeni... Ben 25 yıldır... tatil günleri dışında kaçta yatarsam yatayım, sabah 7.00'da kalkarım. Bugün de öyleyim. Sabah 8.00'de **İnsancıl**'ı açarım. Günde yüzlerce sayfa okurum. Söylemek istediğim şu. Günübirlik... savruk... disiplinsiz... uykucu... mıymıntı kişileri sevmem. Sert görünen bir yöntem sorunu.

Savrukluğa... disiplinsizliğe bir örnek. Hüseyin Haydar **"Aslolan Acıdır"** diyor (Adam Sanat S.107. ekim 94) Acı, ilişkilerden çıkar. Hüseyin Haydar, ilişkisiz... mutlak bir acıyı anlatıyor. Böyle bir acı yok aslında. Ama insansız... mutlak acı... sanatın kullanım değerini sisteme göre düzenleyen... eserin değişimine değerine önem veren... bu yüzden sanatı metalaştıran ideolojinin sahte gerçekleri. Orhan Gencebay... Zeki Müren... Selim İleri... Zülfü Livaneli... Murathan Mungan... Tomris Uyar bu sahte gerçeklik üstüne iş tuttular. Şimdi Hüseyin Haydar acıyı yüceleştiriyor... Nazım Hikmet'i bile meta idelojisine göre yorumluyor.

Dahası var. "Acının biçimlendirdiği doğal duygularla dünyayı daha derinden kavrayacak"mış insan. Acıyı insandan... insani yanından koparırsan böyle olur... doğal duygular bile dersin. Oysa insanın doğal yanı yalnızca fizik yanıdır. Bunun dışında insan, tarihi... kültürel bir varlıktır. Tabii insan dünyayı acıyla değil, bilinçle kavrar. Üstelik aslolan acı değil, insan.

Şimdi şuraya geliyorum. Binlerce yıl önce, kültür düzeyi dünyayı... insanı doğru kavrayamayan kişiler böyle düşündüler. Ama bugün gelinen noktada böyle düşünmek... dahası düşünüyorum sanmak savrukluk... disiplinsizlik. Böyle kişileri sevmiyorum...

Şunu söylemek istiyorum. Sertliğim ilişkilerden çıkıyor. Doğru ilişkilerde yüzüm haydut yüzü bile olsa yumuşak insanım. Ama yanlış ilişkide sert görünüyorum. İşte Hüseyin Haydar... Doğal duygular... insan ruhu diye diye insanı sahte gerçeklikte yaşatan birinin neresini seveceksin... insani kültürü çentikleyen birine nasıl yumuşak davranacaksın.

Yandaşlığa gelince... Türkiye'de bir kuruma gidildikte görünen şu. Kapıcı... odacı... başodacı... memurlar... şef yardımcısı... şef... ikinci müdür... müdür. Odaları... masaları... iskemleleri bile değişik. Hemen burda şunu söyleyeyim. Buralarda kurum kurum kurumlanan şefleri... müdürleri gördükte kendimi tutamam gülesim gelir. Türkiye'de bütün yapılanmalar böyle. İşte bundan ötürü yandaşlık önemli. Gerçi ben **İnsancıl**'ın Genel Yayın Yönetmeniyim ama **İnsancıl**'da bilinen yapılanma yok. Olsaydı bir milim ileri gidemezdi **İnsancıl**. Bu anlamda benim yandaşlarım yok. Hiçbir gün de yandaşım olsun istemedim. Napayım ben yandaşı... kendimi omuzlarda mı taşıtacağım. Böylesi bir tavır hakarettir insana. Şu bilinsin. Biri, birini omuzunda taşıyorsa... taşıyan da taşıtan da kırkpara etmezin biridir. Ben, ordan burdan yandaş toplayan bir önder değilim. Önder olmayı da hiç düşünmedim. Böyle bir durum güldürür beni.

Benim yolarkadaşlarım var. Yolarkadaşlarım olsun isterim. Yolarkadaşlarımdan tek farkım şu. Kimine göre ben yaşlıyım... kimi benden yaşlı.

O kadar. Ötesi olmadı. Olmayacak.

12 Ekim Çarşamba

Yağmurlu... soğuk günler. Kapının ağzında kış... Bu sabah yolda yürürken onu düşündüm. Yağmurlar başladı... soğuk geliyor, napacak dedim. O... her sabah sevdiğim... başını... boynunu okşadığım bir kedi... sokak kedisi.

Ona bu yaz birkaç kedinin ortasında gördüm. Çemberlitaş'ta... Türbe'nin duvarında. Camsız pencerenin kenarına oturmuş gelene gidene bakıyordu. Yeşil gözlü... beyaz tekir. Yanına yaklaştım. Öbürleri kaçtı. Bu kaçmadı. Gözgöze geldik. Bakıştık. Sonra elimi uzattım. Tetiklendi. Başını sevince gevşedi. Ertesi sabah... ertesi sabah derken... ta bugüne kadar seviştik her sabah.

Günün birinde göremedim onu. Pencereden baktım... arandım, dörtbeş arkadaşıyla et yiyordu. Kaygılandım zehirli et diye. Değilmiş. Ertesi gün yine seviştik.

Bakın, bir gün noldu. Düşüne düşüne yürüyordum. Unutmuşun onu. Geçtikten sonra miyav... miyav'la durdum. Döndüm. Bana bakıyordu. O günden sonra arkadaşlığımız gelişti... her sabah seviştik. Bütün bir yaz böyle geçti. Kışı... soğukları... yağmurları unutmuştum. Bugün onu görünce kış mevsimine girdiğimizi hatırladım. Gün gün daha soğuk... yağmurlu yaşayacağız. Kar bile yağacak. Bugün onu severken içim acıdı.

Sabah okşamaları... mırıl mırıl konuşmalarımızın belki bir süre daha sürer. Ama soğuklarda... çok yağmurlarda göremeyeceğim onu. Biliyorum bunu. Nereye gider... koca bir kışı nasıl geçirir... bilmiyorum... Ama onu unutmayacağım. Beni gördükte gerinmesini... yeşil gözlerini... hele sevilirken mışmışlı bakışlarını...

13 Ekim Perşembe

Dün gece bir milletvekilini dinledim televizyonda. Milletvekili bu vatanı çok sevdiğini söyledi. "Biz" dedi bu vatanı böldürtmeyiz" Durup dururken söylemedi bunu. Düşünce özgürlüğü dendikte söyledi.

Hep böyle oluyor. Düşünme... düşündüğünü söyleme özgürlüğü dendikte, birileri kalkıyor "Biz vatanı böldürtmeyiz" diyor. Böyle konuşanlara göre, bizler... düşünce özgürlüğü diyenler, aslında çok kurnaz. Düşünce özgürlüğü geldikte bir yolunu bulup Türkiye'yi böleceğiz.

Düşünce özgürlüğüyle vatan bölücülüğü arasında kurulan ilgiyi hiç anlayamadım. Sözgelimi geçen yıl Sinop'ta bir açık oturumda yerel yönetimlere özerlik isteyenleri, bölücülükle suçladı konuşmacılardan biri. Yerel yönetimlere özerkliği düşünmekle... bu sorunla ilgili tasarı üretmekle vatanı bölmenin ne ilgisi var. Aslında bölücülük vatan kavramının içinde var. Şöyle. Biri kalkıp "Burası benim vatanım" dedikte öbürü "Burası senin değil, benim vatanım" diyor. İşler sarpa sarınca bir başkası "Burası hem senin, hem benim vatanım" diyor. Bu kez öbürü "Hayır" diyor "önce benim, sonra senin" Kimi de "Ne senin, ne öbürünün... benim" diyor.

Yıllar önce **Bu Vatan Kimin** diye bir oyun yazacaktım. Herkes birbirine giriyor, bu vatan benim diye. Sonunda sorun çözümleniyor. Herkes ölüyor, vatan insansız kalakalıyor ortada.

Neden böyle oluyor... neden bu duruma düşüyoruz. Diyalektik düşünemiyoruzda ondan. İlişkileri... ilişkilerin etkisini göremiyoruz. Brecht **Canavar** adlı eserinde birinin nasıl nasyonalist olduğunu anlatır. Adam

bir nasyolaniste rastlar. Bu yüzden o da nasyonalist olur. Şöyle. "Neden şu anda bir nasyonalist oldum?" dedi. "Bu nasyonaliste rasladım da ondan. Bu yüzden aptallığın kökünü kazımak gerek. Çünkü aptallık, karşısına çıkan her insanı aptal yapıyor"

Bir vatansever, herkesten çok... en çok kendisinin vatanını sevmesini ister. Başka bir vatanseverin kendi vatanını sevmesinden rahatsız olur. Sözgelimi, Yunanlı vatansever Türklerin vatanını sevmesini istemez. Türklerde Yunanlının vatanını sevmesini istemez. Bir tarihte vatansever bir Yunanlıya rastladım. Vatanını pek seviyordu. Denedim. "Ben de vatanımı severim." dedim. Buruldu.

Bütün Vatanseverler böyledir. Kendi vatanlarını sevme hakkını kendilerine tanırlar. Ama bir başkasının kendi vatanını sevmesini istemezler.

Vatansever istese bile düşünce özgürlüğünden yana olamaz. Vatanını seven kendince düşünmeyeni vatan haini görür. Vatansever şöyle düşünür. "Ben vatanımı çok seviyorum. Şöyle düşünürsek... bu düşündüğümü yaparsak vatan güzelleşir" Biri kalkıp da "Hayır. Öyle düşünmeyelim, şöyle düşünelim. Öyle yapmayalım" derse vatansever "İşte bir vatan haini" der.

Bir vatansever bu yazdıklarımı okuyorsa, beni vatan hainliğiyle suçlar "Bak" der "benim vatan sevgimi zayıflatmak istiyor. Öyleyse Gündoğdu vatan haini"

Peki napmalı. Hiç kimse vatanını sevmesin insanı sevsin, desem dünyanın bütün vatanseverleri başıma üşüşür. Üstelik bunun maddi koşulları yok. Dünyanın somutunda birçok vatan var. Bu somutu insanda soyutlayıp yeniden insan somutuna yüklemek zor. Çünkü düşünce özgürlüğü yok. Ancak düşünce özgürlüğüyle bu noktaya gelebiliriz, aklımızı ancak düşünebilme yöntemiyle somutun gerçekliğinden kurtarabiliriz. Ama bu dünyayı parselleyenlerin işine gelmez. Düşünce özgürlüğünün temelinde insanın din... vatan... mezhep... ırk sahte gerçekliğinde yaşatılıp sömürülmesi var. İnsan beyin gücüyle bu sahte gerçeklikleri yıktıkta din uğruna, vatan uğruna, mezhep uğruna, ırk uğruna öbür insanı tepelemez. Işıyan bilinciyle doğruyu görür, insanı sahte gerçeklikte yaşatanları... insanı sömürenleri tepeler. Eşitlikçi... güzel bir dünya kurar.

Ben, birgün insanın kapitalizmin güdümünde oluşturulan sahte gerçeklikleri yıkıp güzel bir dünya kuracağına inanıyorum. Bizler, bugün böyle bir dünya kavramamın bedelini ödüyoruz.

14 Ekim Cumartesi

Yağmur gitti... güneş geldi.

Sabah kalkıkta bir baktım... güneş. Giyindim kuşandım, pardösümü koluma aldım, düştüm yola. Cumartesi günleri değişik yollardan geliyorum dergiye.

İnsan, küçük bile olsa birdenbire değişiklik yapmalı. Bir sabah kahvaltısını değiştirmeli... yolunu değiştirmeli. Bugün yine öyle yaptım. Değişik yollardan dergiye gelirken tanımadığım insanlarla konuştum. Bizim insanımız "merhaba" dedin mi "merhaba" der, başlar konuşmaya. Eskiden bu daha çoktu. 12 Eylül'den sonra insanımız çekingenleşti.

Bugün otobüste yanıma oturan, "Merhaba" dedikten sonra "nolacak halimiz" diye devam etti. "Müslümanlık dedik olmadı... milliyetçilik dedik olmadı... herkes çalıp çırpıyor."

Nasıl yaşamalıyız... nasıl iyi davranmalıyız sorusu, biz bilmesek bile insanımızı uğraştıyor. İnsanımız davranışlarına bir temel arıyor.. Türkiye'nin toplumsal yapısı... bu yapının sözcüleri insanımızın davranışlarına sağlıklı bir temel oluşturamadı. Bugün hepimizi üzen... insanı, ahlaksız derkesine düşüren davranışlar bu temelsizlikten kaynaklanıyor.

Nasıl davranmalıyım... nasıl davranırsam iyi... doğru sayılırım sorusuna çoğu insan kişisel çıkarıma uygun davranmalıyım diye yanıt veriyor. Çünkü bu toplumda kim daha kişisel çıkarına göre davranırsa, kim daha para elde ederse, o kişi iyi... doğru... saygın sayılıyor.

Doğrular konusunda kuşkuculuğum bilinir. Bu yüzden doğruları dörtbir yandan hep irdelerim... hep sınarım. Ama doğruluğundan hiç kuşku duymadığım bir doğru var. Onu söyleyeceğim şimdi. Daha çok para kazanmanın bilgiyle... çalışkanlıkla... zekayla... girişimcilikle hiçbir ilgisi yok. Para kazanmanın doğrudan doğruya insanı sömürmekle ilgisi var. Çok insanı sömüren çok para kazanır. İşte bu kişisel çıkarın somutlandığı nokta. Türkiye'nin en saygın... en doğru kişilerine bakın. Bunlar kişisel çıkarını en çok düşünen... bundan ötürü en çok insanı sömüren kişiler. Üstelik bunlar Türkiye'de saygınlığın... çalışkanlığın... zekanın modeli. Bu modele göre yaşayan... bu modele yaklaşmak isteyen... çevresinde saygın olmak isteyen ister istemez daha çok insanı sömürmeyi tasarlayacak her gün. Bu tasarısını gerçekleştirmek için rüşvet... yolsuzluk... daha akla gelmedik yollar bulacak... deneyecek.

Bizde olup bitenlerden sarsılan insanı avutmak için "Bütün bunlar İtalya'da, Japonya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Amerika'da da oluyor. Ama orda cesur savcılar var. Bizde de cesur savcılar gerekli" deniyor.

Bütün bunlar orada da olur. Daha incesi olur. Çünkü oralarda da aynı toplumsal yapı işliyor.

Peki ama çalıp çırpanlar... rüşvet verenler neden yargılanıyor. Aslında bunların yargılanması gerekir. İşin ince noktası burda. Kapitalist toplum, bütün bunları bir hukuk sistemiyle kurallara bağlar. Kurallara uyarsan kimse kılına dokunamaz. İşte fuhuş. Genelev açarsan kimse dokunmaz. İşte kumar. Yasalara uygun kumarhane açarsan kimse dokunmaz.

Kapitalist toplumda yasaya uygun soygun kanalları tıkanıyor gitgide. Çünkü tekelleşme buna fırsat vermiyor. Sözgelimi, küçük bir gazoz fabrikası kurup yirmi otuz işçiyi sömürmek zor. Gazoz tekelleri buna fırsat vermiyor. İşte bunun için, sisteme uygun soygun dışında soygunlar yapılıyor. Bu anlamda ciddi bir araştırma yapılsa İtalya'da, Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Japonya'da, A.B.D'de masum tek bir kişi bulamazsanız. Kapitalist sistem bunu bilir. Bunu bildiği için sık sık hukuku düzenler... başa çıkmadığı suçları suç olmaktan çıkarır. Sözgelimi, eskiden yabancı cigara getirmek... içmek suçtu Türkiye'de. Şimdi suç değil. Buna gelişme deniyor. Gelişme değil bu. Kapitalist sistem yapısı gereği bir eylemi suç olmaktan çıkarıyor. Binbir tehlikeyi göze alıp cigara kaçakcılığı yapmayın. Ben bu işi yasallaştırdım diyor. Sözgelimi A.B.D'de hediye adıyla verilen rüşvetin sınırı var. O sınıra kadar rüşvet, rüşvet olmuyor.

Bankaları alalım. Bir insana yılda yüzde yüzon nasıl fazi verebilirsin. Sen, hangi işe para yatırıyorsun da yılda yüzde yüzelli kazanıp, bunun, yüzde yüzonu geri veriyorsun faiz diye. Birilerini dolandırmadan hiç kimse bir yılda yüzlirayı ikiyüzelli lira yapamaz. Ama bu tür dolandırıcılık son derece yasal.

Toplumsal yapı böyle oldukta milliyetçilik... müslümanlık kavramlarıyla doğru... sağlıklı davranış sağlanamaz. Milliyetçilik de müslümanlık da soygun düzenini meşrulaştıran kavramlar.

Şu bilinmeli. Bütün bunlar kapitalist sistemin hakikatleri. Bu hakikatler kapitalizmin hukukunu... kapitalizmin ahlakını oluşturur. Bundan ötürü olupbitenlere bakıp hukuk harekete geçsin... ahlak bozuldu demek gerekiyor.

İnsani bir hukuk... insani bir ahlak isteniyorsa, bu sistemin milimine kadar değiştirilmesi gerekiyor.

18 Ekim Salı

Kimsenin kimseyi sömürmediği... horlamadığı... ezmediği... insanın ağız tadıyla yaşadığı güzel bir dünya... Böyle bir dünyanın kuruluşunda temel sorun insan. Çünkü insan güzel bir dünyayı yaşatacak nitelikte değilse, böyle bir dünya için yola çıksa bile başarılı olamaz.

Dünyayı dönüştürmek isteyenler bunu biliyordu. Peygamberlerin... ihtilalcilerin derdi insandı. Sorun şurda. Nasıl bir sistem kuralım da insan, insana dünyayı zehir etmesin. Sözgelimi bütün dinler, bu dünyada iyi... güzel yaşayan insana öbür dünyada cenneti gösterdi. Müslümanlık, "Komşusu aç yatarken tok yatan benden... bizden değildir" dedi.

Ama olmadı. İnsan, insana zehir etti dünyayı. Burjuva ihtilalcisi Thomas Pain'i okurken üzüldüm. Güzel bir dünya tasarlıyor Paine. Burjuva devrimcimleri güzel bir dünya için kalkışıyor. Olmuyor. İnsanı insana dünyayı zehir ediyor.

Burdan Marx'a geliyorum. Marx, insan için ışıltı. Çünkü Marx, o güne kadar insanın düştüğü büyük yanılgıyı buluyor. Güzel insan ancak güzel bir toplumsal yapıda yeşerir. Toplumsal yapı güzel değilse, orda ancak çok az insan güzel olabilir. Öbürleri... büyük çoğunluk ben uğruna bir birlerini ezerler.

Kimsenin kimseyi ezmediği... sömürmediği... horlamadığı... insanın insanlaştığı dünyaya komünizm denir. Peki ama böyle bir dünyayı kuracak insan nerde. Binlerce yıldır eziyetli bir dünyada yaşayan... sömürüyü... eziyeti... horlamayı temel alan sistemlerde oluşan insan komünist dünyayı kurabilir mi. Lenin buna evet dedi. İnsan sorununda şöyle dedi Lenin. "Ütopik sosyalistler önce nazik, ay kadar temiz ve mükemmel insan yetiştirilebileceğine, sonradan onlarla sosyalizmin inşa edilebileceğine inanıyorlardı. Biz sosyalizmi kapitalizmin bize bıraktığı malzemeden hemen inşa edeceğiz."

Önce şunu söyleyeyim. Lenin bir ışıltı... Lenin'in arkadaşları bir ışıltı. Üstelik en zoru, insanda niteliksel değişimi kişiliklerinde gerçekleştirmiş insanlar. Hiçbiri özel çıkarını güzel dünya düşünün önüne koymuyor... Sistemle hiçbir koşulda uzlaşmıyor... sistemin nimetine bir saniye olsun göz kırpmıyor. Ama Sovyet Devrimi, insanda niteliksel değişimi sağlayamadı... komünist topluma uygun nitelikte insan yetiştiremedi. Yıllar sonra karşımıza Gorbaçov çıktı... Yeltsin çıktı.

Şu bilinmeli. Kapitalist sistemin yanlış kurduğu insan, niteliksel değişime girmeden komünizme gidemez.

Sorunu günümüz açısından tekrar ediyorum. Kapitalizm kendine uygun bir insan yetiştiriyor. Bu insan her türlü davranışıyla kapitalizmi yeniden üretiyor. Burda bir insanın "Ben solcuyum... ben marksistim" demesi... marksist çözümlemeler yapması hiç önemli değil. İnsan sorununda şu önemli. O insan niteliksel bir değişime girmiş mi... o insan nasıl davranıyor. O insanın aşkı... dostluğu... sevgisi... iradesi sistem içiyse, o yalnızca bilen biridir. Böyle bir insan niteliksel değişimi yapamamış... kendini kuramamıştır. Böyle bir insanla komunizme gidilemez. İyi ama kapitalizm insanı, durmadan kendine göre yapılandırıyor... her dakika sisteme perçinliyor. Bu durum da napmalı. Niteliksel değişimi yapmış... her saniye sistemle mücadele eden... etini koparsalar bile sisteme göz kırpmayan insanı nerde bulacağız. Sözgelimi, Spartaküs... Hallac-ı Mansur... Resneli Niyazi... Gorki... A. Kadir... Nazım Hikmet... Rıfat Ilgaz... Neriman Hikmet... Suat Derviş... Topçuğlu... Dinamo... Kıvılcımlı... Behice Boran... Fatih Öktülmüş daha adını bilmediğimiz... duymadığımız insanlar. Söylemek istediğim şu. Niteliksel değişimi sağlamış insanlar var. Ama çok az... azın azı. Sovyet Devrimi azın azı insanla yapıldı. Ama sosyalizm, kapitalizmin bıraktığı malzemeyle inşa edilemedi.

Peki napmalı.

Kapitalizm, insanı sahte gerçeklikte yaşatıyor. İşte burda ideolojik mücadele son derece önemli. Şunu kabul etmeli. Türkiye'de ayrıntılı... önemli toplumsal çözümlemeler yıpıldı... bu alanda ideolojik bir mücadele verildi. Ama insan sorununda bu mücadele verilmedi. İnsanın sahte gerçekliği kırılmadı. Bu önemli. Çünkü ancak sahte gerçeklik kırıldıkta insan niteliksel değişime girebilir. Milliyet... din... mezhep... bencillik... sisteme göre aşk... dostluk... sevgi... eğlence... üzüntü... bütün bunlarla sahte gerçeklikte yaşar, niteliksel değişime giremez... Burda ideolojik mücadele, insanın nasıl sahte gerçeklikte yaşadığını göstermekle başlar.

Türkiye'de şimdiye kadar kimsenin göze alamadığı bu. Çok zor işi Kaan Arslanoğlu gündeme getirdi. Ciddi... samimi çalışmanın ürünlerini **İnsancıl**'da yayımladık. Bu yazılar, şimdi kitaplaştı. **Yanılmanın Gerçekliği.** (Kaan Arslanoğlu. Yanılmanın Gerçekliği İnsancıl Yayınları) Kaan Arslanoğlu **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eserinde, insanın, kapitalist sistemde nasıl sahte gerçeklikte yaşadığını... bu sahte gerçekliği nasıl kırabileceğini gösteriyor.

Kaan Arslanoğlu bu eseriyle, insan sorununda kapitalizmin burgacına müdahele ediyor. Bu anlamda müdahele ilk kez oluyor Türkiye'de. Kapitalizmin burgacında sahte gerçeklikte yaşayan insan burgacı nasıl durdurabilir... güzel dünya düşüne uygun niteliksel değişim yoluna nasıl girebilir. İşte bütün bunları irdeliyor Kaan Arsalanoğlu **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eserinde.

Güzel dünyayı insan kuracak. Ama ancak netiliksel değişimi sağlamış insan. Şu bilinmeli. Niteliksel değişimi sağlamamış insan, güzel dünya diye sahte bir gerçelik kurabilir... kurar.

Fyedor Korolyov şöyle diyor "Kapitalizm, sosyaliz-

me çözülmelidir. Fakat kapitalizmden sosyalizme devrimci geçişi, eski işbölümüne bağlı tüm kusurların, insanın gelişmesindeki çarpıtmaları ve olumsuzlukları o anda ortadan kaldırılması demek değildir (...) Sosyalizm, kendisini eski iş bölümünden ve bu iş bölümünün insanın gelişmesi üzerindeki olumsuz etkilerinden hemencecik kurtaramaz" (Fyodor Korolyov. Lenin ve Eğitim. Çev. Tahsin Yılmaz. Sorun Yayınları. İstanbul. 1983.)

Sovyetlerde sosyalizm "kendisini eski iş bölümünden ve bu iş bölümünün insanın gelişmesi üzerindeki olumsuz etkilerinden" kurtaramadı... sosyalizmi inşa edemedi. Bütün öbür koşulları unutmadan insan sorununu hep gündemde tutmak gerekiyor. İnsan sorununu çözümleyemezsek başarılı olamayız. Sosyalizme yalnızca bilen insan yeterli değil... sahte gerçekliği parçalamış... niteliksel değişime girmiş yaşayan insan gerekli.

Yanılmanın Gerçekliği bunun yapılacağının yöntemlerini gösteriyor.

19 Ekim Çarşamba

Türkiye sahte bir gerçeklikte yaşıyor... her alanda. Buna gibili hayat diyorum. Eğlenir gibi... aşk yaratır gibi... düşünür gibi... üzülür gibi yaşıyoruz. Hep gibili... Bu gibili hayatı birçok kişide... birçok eylemde görüyorum. Sözgelimi, bir işi yapmamasına karşın yapmış gibi yaşayanlar var. Bunu o kişilere söylediğinde "Ama nasıl olur" diye şaşırırlar... söylediklerime bir türlü anlam veremezler.

Gibili hayatın tehlikesi şurda. Gibili hayatın ayrımında değildir. Gibili hayatı hakiki sanır. Peki nerden kaynaklanır bu. İnsanların aptallığından mı. Hayır. Marx yabancılaşmayla bunu açıkladı. Sömürgen toplumlarda insan böyle gibili hayata düşer. Sömürgen toplumlarda sorun yabancılaşmayı kavramak. Bu kavranmazsa sömürgen sistemle mücadele de gibili olur.

Kaan Arslanoğlu'nun **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eseri işte bu gibili hayatı açımlıyor... gösteriyor. Bu eser okundukta gibili hayat kavranıyor. İnsan, "Demek bugüne kadar ben hakiki yaşamamışım, gibili yaşamışım" diyor. Bunu kavradıkta mutsuzluğunu... bunalımını... ilişkilerdeki kopukluğu... arkadaşsızlığı... aşksızlığı anlıyor.

Niteliksel değişim sürecinin başladığı nokta tam burası. Gibili yaşadığını gören insan, bunu parçaladıkta hakiki hayat yolculuğu başlar.

Çok sevinçli günler... İnsancıl, çıktığı gündenberi insan için dedi. İnsan için eyledi... insan için düşündü. Bu yoldan hiç ayrılmadı. Buna seviniyorum. Kaan Arslanoğlu insan için güzel bir eser yazdı. Buna seviniyorum. Bu güzel eser **İnsancıl**'da çıktı. Buna seviniyorum.

Şimdi sıra insanda. İnsan bu eseri dikkatle okumalı... kavramalı. İnsan, bu eser için sistemle mücadeleye girmeli.

Mücadele... Yazar gibilerin eser gibileri... sistem bu gibilere başyapıt diyor. Sistem, insanı, çeşitli iletilerle güdümlüyor... insanı gibili hayata perçinliyor. Mücadele burda gerekiyor. Kaan Arslanoğlu'nun **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eseri bu mücadeleyi kazanmalı.

İnsan, **Yanılmanın Gerçekliğini** insanla buluşturmalı.

25 Ekim Salı

Dün **Bulunmaz Tiyatro**'da **Yayaşan Dergiciliğimiz** üstüne konuştum. Güzel bir rastlantı beni dinlemeye gelenlerin hiçbiri düzenli dergi okuru değildi. Çünkü beni düzenli dergi okuru değil, okumayan ilgilendiriyor. Türkiye'de birçok kültür sanat dergisi çıkıyor. İnsan, dünya görüşüne göre bu dergilerden birini ya da birkaçını seçer, düzenli okur. Ama Türkiye'de milyonlarca insan dergi okumuyor. Ben bu insanları ciddiyetle merak ediyorum.

Dün, dergi okumayanları görünce sevindim. Neden dergi okumuyormusunuz söyleyin bakalım dedim. İhtiyacımıza göre dergi yok... karşıt görüşlere yerveren dergi yok... her ay dergi alacak param yok dendi. Tabii bunların hiçbirine inanmadım. Bu söylediklerini samimi bulmadım. İşin tuhafı dergi okumama gerekçelerini söylerken kendilerini samimi sanıyorlardı.

Burda temel sorun dergi okumak değil. Biz insan olmayı verilmiş bir hakikat sanıyoruz. Oysa insan olma hakikatı bir mücadele sürecinde yaratan süreçlerden biri. Şimdi sen dergi okuma... müzik dinleme... sinemaya gitme... kitap okuma... resim seyretme... peki nasıl insan olacaksın.

Milyonlarca kişi, insan olmayı verilmiş bir hakikat sanıyor... bundan ötürü insan olmak için milim kılını kıpırdatmıyor. Kapitalizmde doğal haklar... doğal insan kuramlarıyla kişileri kandırıyor.

Dün **Bulunmaz Tiyatro**'da bunları anlattım... bunları tartıştık gençlerle

27 Ekim Perşembe

Sabah kalktım baktım... güneş. Kolumda pardösüm düştüm yola. Böyle yürümeyi seviyorum... kolumda pardösümle. Sistem, sevinmememiz için bütün gücüyle abanıyor. Sözgelimi, dün televizyonda Sinan Çetin'i dinledim. Sinan Çetin dünyayı değiştirmek isteyenlere saldırıyor. Bizler, bir artık değer, bir sömürü tutturmuş gidiyormuşuz. Sinan Çetin'i konuşturuyorlar. Buna demokrasi diyorlar. Türkiye'de demokrasi insanı sahte gerçeklikte tutmanın... sahte gerçeklikte yaşatmanın adı oldu. Sahte gerçeklikte yaşamanın sonuçlarını çarşamba günü **Boğaziçi Üniversitesi**'nde gördüm. Roman üstüne bir söyleşiye gittim. Şunu sordum gençlere, romanı hangi ölçütlere göre seçiyorsunuz. Güzel... iyi... kalite dediler. Ama hiçbiri güzel... iyi... kalite nedir bilmiyor. Sistem, aburcaburla parçalamış gençlerin bilincini.

Düşünün sen bir insanı alacaksın. Bilincini dumura uğratacaksın. İşte Türkiye üniversitelerinde... tabii **Boğaziçi Üniversitesi**'nde de bu yapılıyor. Hep söylerim. Bu, insana ihanettir. İnsana doğru öğretilmemeli. Doğru düşünme yöntemi öğretilmeli. Genç insana yöntem öğretilmiyor. Üstelik doğru diye hayatı karşılamayan yalanlar doğru diye belletiliyor. Bu yalanların hayatta çöktüğünü gören genç sistemin üreticisi mete oluyor... canlı... konuşan bir meta.

Söyleşi bittikte "Bizi soğuk suya sokup çıkardınız" dediler.

Bunlar canımı sıkıyor... demokrasi diye insanın bilincinin dumura uğratılması... Sabah yolda yürürken... güneşte... kolumda pardösü... yürüyorsun işte dedim... Böyle yürüdüğüm için sevindim... Sisteme karşı sevinç önemli. Sinan Çetin... Beyaz adamın sözcüsü hakaret

ediyor bana televizyonda... ben... güneşte... kolumda pardösü... yürüyorum. Dilimi çıkarıyorum Sinan Çetin'e... dünya değişecek... sömürüsüz bir dünya kurulacak diyorum.

Sistem dışı sevinçle sisteme direniyorum.

29 Ekim Cumartesi

Bugün Cumhuriyet Bayramı... Kimilerinde cumhuriyeti küçümseyici bir tavır görüyorum. Bu doğru değil. Şundan ötürü. Cumhuriyet, ağız tadıyla yaşamak isteyen insanın uzun bir mücadeleden sonra yarattığı bir kültür. Birileri, "Ben Tanrı'nın vekiliyim... ben Tanrı'nın sözcüsüyüm" diye tebelleş olmayacak insanın başına. Bugün cumhuriyetin açmazı, cumhuriyetten ötürü değil. Cumhuryetin açmazı, cumhuriyetin dayandığı ekonomik düzen. Oysa cumhuriyet ideali, bugün cumhuriyetin dayandığı ekonomik düzene uymaz. Tanrı'nın vekilleri gitti... kapitalistler geldi. İdealle gerçeklik çatıştı mı orda huzursuzluk başlar. Gerçeklik, hem özde hem de biçimde ideale uygunlaşmadan huzursuzluk bitmez. Yöneticiler, kimilerinin durup dururken huzursuzluk çıkardığını sanıyor.

Nereye bakarsak bakalım orda huzursuzluk yaratan bir çatışma var. Hastanelere bakın, inim inim inliyor hastalar. Birileri de özel hastaneler de yan gelip yatıyor. Okullar öyle. Adliye doğru dürüst işlemiyor. Yöneticilerin diline doladığı "huzur ve güven'in" zerresi yok.

Cumhuriyet dendikte bunların biri bile olmaz... Biz cumhuriyet idealine doğru mücadele ediyoruz. Yöneticiler bunu istemiyor. Oturmamızı... olup bitenlere boyun eğmemizi istiyor. İnsan başkaldırdıkta "Ben cumhuriyet idealine göre ağız tadıyla yaşamak istiyorum" dedikte "Aaa bunlar huzursuzluk çıkarıyor" diyor. Önüne geleni tepeliyor. Bu tepelemeye çeşitli açılardan bakılabilir. Bir açıdan bakıldıkta şunu görüyorum. **Dinozorların Sessiz Gecesi**'nde (Hoimar Von Ditfurth. Çev. Veysel Atayman. Alan Yayıncılık. İstanbul 1994) **Taş Devrinden Miras Kalmış Programlar** adlı bölümde şöyle deniyor. "Beyin dediğimiz üst düzeyde gelişmiş karmaşık organın gene en gelişmiş faaliyeti "bilinç" faaliyetidir. Dolayısıyla da eterle gerçekleştirilen kademeli bayıltmada, en başta bilincin yitmesi boşuna değildir. Eterle eski moda bayıltmalarda bilincin yitmesiyle birilkte yaşanan olaylar, beynin bilincin yitmesiyle birlikte yaşanan tatsız olaylar, beynin, bilinci taşıyan bölümüne göre daha yaşlı ve daha ilkel olan bölümünden kaynaklanan panik ve korkuya kapılmanın sonucuydular. Bilinç, yiter yitmez, narkozlu hasta deliler gibi tepinmeye başlıyor, zaman zaman da bağırıyordu (...) Narkozdan iyice etkilenen büyük beyin, olup biteni değerlendirebilecek durumda değildir dedik. Köken olarak daha eski ama daha ilkel olan öteki bölüm, bir başına kalınca, haklı olarak durumu bir başına değerlendiremez (...) programında hazır bekleyen dürtüsel tepkilerden bazılarını harekete geçirip, bastıran ölüm tehlikesi karşısında yapılabilecek biricik davranışlara yol verir. Savunma ve kaçma"

Türkiye'de durum bu. Bilinci dumura uğrayanlar, durumu değerlendiremiyor taş devrinden miras kalmış programları devreye sokuyor. Daha önce bu konuda çok yazmıştım. Bilinci dumura uğrayan sahte gerçeklikte yaşar, insani süreçlere katkı yapamıyor. Güzel bir dünya için düşünen... güzel bir dünya için eyleyen insanı tehlike sanıyor... taş devrinden kalmış dürtüsel tepkileri harekete geçiriyor. Vuruyor... kırıyor... katlediyor... hapse atıyor.

Bilincin ışıtılması... işte en önemli işimiz.

"ORMANA ÇEKİLME ZAMANI"

Gündoğdu dosta...

oraya yetişseydim koskoca Goethe'yi
bekletmemiş olurdum
nice ozanlar nice yazarlar yetişemediler
zamanında yetişmek de bir erdemdi belki de
yazmak anlatmanın bir parçasıydı ya da
ya da bir özlemiydi

oraya yetişseydik koskoca Goethe'yi
bekletmemiş olurduk
erdemlerimiz konuşurdu, yankılanırdı ya da
ozanlar yazarlar konuşmuş olurdu
yazmak, anlatmanın yüreklicesi ya
ya da tanıklısı mı.. kanıtlısı mı...
onurlusu mu en doğrusu....

Ergun EVREN

Yazarın aralıkta çıkacak "bütün şiirleri 1950- 1994" adlı kitabından

31 Ekim Pazartesi

Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, cumhuriyetin iyice kavranmadığını bir kez daha gösterdi. Şimdi yalın bir gözlem yapalım. Parasızlık yüzünden doktora gidemeyenle, nezle oldukta lüks hastaneye yatan iki kişide ortak duygu olmaz. Bu iki kişi arasında ortak duygu yaratılmak istendikte birinin sahte gerçeklikte yaşatılması gerekir. Burda, parası olmadığı için doktora gidemeyen sahte gerçeklikte yaşatılır. Böyle toplumlarda bayramlar sahte gerçekliğin iyice yoğunlaştırıldığı günlerdir.

Türkiye'de birçok insan dikenli yolda yaralı bereli yürüyor... işçiler... köylüler... gençlik... öğretmenler. Kapitalistler de gülbahçesinde oturuyorlar... güllü yolda yürüyorlar. Bu yapı cumhuriyete uymaz. Cumhuriyet, herkesin gül bahçesinde oturduğu... güllü yolda yürüdüğü yönetimin adıdır.

Cumhuriyet Balolarında Bedri Baykam var. Peki ama tesisatçılıkla ekmeğini kazanan... yarık elleriyle şiir yazan İsmet Alıcı neden yok. Bizim cumhuriyetimizin açmazı burda. Cumhuriyet aslında İsmet Alıcı'nın. Ama Bedri Baykamlar cumhuriyete elkoymuş, İsmet Alıcıların yaratılarını gövdeye indiriyor.

Bizler, işte bunun için cumhuriyet bayramında sevinmedik. Burda Refahçılarla farkı belirtmek gerekiyor. Onlar ilişki kuramıyor ideolojileri yüzünden. Yağmurun yağmasının bir ilişki olduğunu bilmedikleri için yağmur duasına çıkmayı düşünüyor. İlişki kuramadıklarında cumhuriyeti gavur icadı sanıyor. Oysa cumhuriyet insani kültürün bir süreci... insanın insanlaşmasında bir nokta. Bizler, insanlaşma sürecini durduran kapitalistlere, çekilin yolumsuzun üstünden diyoruz.

İnsan bu açmazı... bu tıkanıklığı mutlaka aşacak... insanlaşma yoluna girecek... güzel bir dünya kuracak.

İNSANCIL
ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Aralık Ayı Etkinlikleri

GÜNEŞLEME
Ayhan ERGÜN
BENİM ŞAİRLİĞİM
3 Aralık Cumartesi Saat 14.00

◆

SÖYLEŞİ
Lütfiye AYDIN
BENİM ÖYKÜCÜLÜĞÜM
10 Aralık Cumartesi Saat 14.00

SÖYLEŞİ
Aydın ÇUBUKÇU
GÜNDELİK YAŞAM VE EMEK ETİĞİ
17 Aralık Cumartesi Saat 14.00

◆

GÜNEŞLEME
Sedat YILMAZ
MÜZİK ve İDEOLOJİ
24 Aralık Cumartesi Saat 14.00

Adres:
İNSANCIL ANKARA TEMSİLCİLİĞİ
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18 Sıhhıye - ANKARA

İNSANİ KÜLTÜR MÜCADELESİNE KATKI.

Sistem, kültür dünyasını sıkı sıkıya tutmak için büyük reklamlarla atağa kalktı. Yalnızca duyduğunu gören... duymadığını göremeyen derkesine düşürülen kişiler de sistemin kültür metalarıyla sahte gerçeklikte yaşamaya devam ediyorlar. Bu noktada duymadığını göremeyene göstermek gerekiyor. İnsancıl hem dergisiyle... hem yayınlarıyla sahte gerçekliği kırma mücadelesi veriyor. Bu mücadeleye katkınız için İnsancıl, taksitli kitap kampanyası açıyor. Aşağıdaki ödeme biçimiyle İnsancıl Yayınları'nın hepsini edinebilirsiniz.

Peşin	430.000.- TL.
Birinci Taksit	430.000.- TL. (Peşinattan sonra birinci ay)
İkinci Taksit	430.000.- TL. (Peşinattan sonra ikinci ay)

Yeni yılda kendinize ya da dostlarınıza armağan... İnsancıl Yayınları (Kitap listemiz arka kapaktadır).

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

İnsanın Ayak Sesleri / **Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Kırmızıyı Unutma / **Aliye Özlü**	**50.000 TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	**50.000 TL.**
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	**50.000 TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	**50.000 TL.**
Açık Gece / **Ömer Bilge**	**50.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Öbür Yanı da Ateş / **Bozan Yaman**	**50.000 TL.**
Gül Dikenini Öpünce / **Arif Madanoğlu**	**50.000 TL.**

Öykü Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın**	**50.000 TL.**
Ara Balkon / **Kezban Özbay**	**50.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**50.000 TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet Şekeroğlu**	**60.000 TL.**

Roman Dizisi :

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi :

Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	**60.000 TL.**
Yanılmanın Gerçekliği / **Kaan Arslanoğlu**	**100.000 TL.**
Eleştiri / **Cengiz Gündoğdu**	**100.000 TL.**

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 3. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 4. yıl Cildi	**500.000 TL.**

Not/ Posta masrafı nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

İNSANCIL :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İst.
Tel: 511 79 94 - 513 93 99